నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

పదరూపసిద్ధి

గన్థారమ్భ

[క]

విసుద్ధసద్ధమ్మసహస్సదీధితిం ,
సుబుద్ధసమ్బోధియుగన్ధరోదితం;
తిబుద్ధఖేత్తేకదివాకరం జినం,
సధమ్మసఙ్ఘం సిరసా’భివన్దియ.

[ఖ]

కచ్చాయనఞ్చాచరియం నమిత్వా,
నిస్సాయ కచ్చాయనవణ్ణనాదిం;
బాలప్పబోధత్థముజుం కరిస్సం,
బ్యత్తం సుకణ్డం **పదరూపసిద్ధిం**.

౧. సన్ధికణ్డ

తత్థ జినసాసనాధిగమస్స అక్ఖరకోసల్లమూలకత్తా తం సమ్పాదేతబ్బన్తి దస్సేతుం అభిధేయ్యప్పయోజనవాక్యమిదముచ్చతే.

౧. **అత్థో అక్ఖరసఞ్ఞాతో**.

యో కోచి లోకియలోకుత్తరాదిభేదో వచనత్థో, సో సబ్బో అక్ఖరేహేవ సఞ్ఞాయతే. సిథిలధనితాదిఅక్ఖరవిపత్తియఞ్హి అత్థస్స దున్నయతా హోతి, తస్మా అక్ఖరకోసల్లం బహూపకారం బుద్ధవచనేసు, ఏత్థ పదానిపి అక్ఖరసన్నిపాతరూపత్తా అక్ఖరేస్వేవ సఙ్గయ్హన్తి.

తస్మా అక్ఖరకోసల్లం, సమ్పాదేయ్య హితత్థికో;
ఉపట్ఠహం గరుం సమ్మా, ఉట్ఠానాదీహి పఞ్చహి.

సఞ్ఞావిధాన

తత్థాదో తావ సద్దలక్ఖణే వోహారవిఞ్ఞాపనత్థం సఞ్ఞావిధానమారభీయతే.

౨. అక్ఖరాపాదయో ఏకచత్తాలీసం.

అక్ఖరా అపి ఆదయో ఏకచత్తాలీసం, తే చ ఖో జినవచనానురూపా అకారాదయో నిగ్గహీతన్తా ఏకచత్తాలీసమత్తా వణ్ణా పచ్చేకం అక్ఖరా నామ హోన్తి. తం యథా – అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఓ, క ఖ గ ఘ ఙ, చ ఛ జ ఝ ఞ, ట ఠ డ ఢ ణ, త థ ద ధ న, ప ఫ బ భ మ, య ర లవ స హ ళ అం-ఇతి అక్ఖరా.

నక్ఖరన్తీతి **అక్ఖరా,** అ ఆది యేసం తే **ఆదయో**. అకారాదీనమనుక్కమో పనేస ఠానాదిక్కమసన్నిస్సితో, తథా హి ఠానకరణప్పయతనేహి వణ్ణా జాయన్తే, తత్థ **ఛ ఠానాని** కణ్ఠతాలుముద్ధదన్తఓట్ఠనాసికావసేన.

తత్థ – **అవణ్ణ కవగ్గ హకారా కణ్ఠజా.**

ఇవణ్ణ చవగ్గ యకారా తాలుజా. టవగ్గ రకార ళకారా ముద్ధజా. తవగ్గ లకార సకారా దన్తజా. ఉవణ్ణ పవగ్గా ఓట్ఠజా. ఏకారో **కణ్ఠతాలుజో**. ఓకారో **కణ్ఠోట్ఠజో**.

వకారో **దన్తోట్ఠజో**.

నిగ్గహీతం **నాసికట్ఠానజం.**

ఙ ఞ ణ న మా **సకట్ఠానజా, నాసికట్ఠానజా** చాతి.

> **హ**కారం పఞ్చమేహేవ, అన్తట్ఠాహి చ సంయుతం;
> ఓరసన్తి వదన్తేత్థ, కణ్ఠజం తదసంయుతం.

కరణం జివ్హామజ్ఝం తాలుజానం, జివ్హోపగ్గం ముద్ధజానం, జివ్హాగ్గం దన్తజానం, సేసా సకట్ఠానకరణా.

పయతనం సంవుతాదికరణవిసేసో. సంవుతత్త**మ**కారస్స, వివటత్తం సేససరానం **సకారహకారా**నఞ్చ, ఫుట్ఠం వగ్గానం, ఈసంఫుట్ఠం యరలవానన్తి.

ఏవం ఠానకరణప్పయతనసుతికాలభిన్నేసు అక్ఖరేసు సరా నిస్సయా, ఇతరే నిస్సితా. తత్థ –

> నిస్సయాదో సరా వుత్తా, బ్యఞ్జనా నిస్సితా తతో;
> వగ్గేకజా బహుత్తాదో, తతో ఠానలహుక్కమా.

వుత్తఞ్చ –

> "పఞ్చన్నం పన ఠానానం, పటిపాటివసాపి చ;
> నిస్సయాదిప్పభేదేహి, వుత్తో తేసమనుక్కమో"తి.

ఏకేనాధికా చత్తాలీసం **ఏకచత్తాలీసం,** ఏతేన గణనపరిచ్ఛేదేన –

అధికక్ఖరవన్తాని, ఏకతాలీసతో ఇతో;
న బుద్ధవచనానీతి, దీపేతాచరియాసభో.

అపిగ్గహణం హేట్ఠా వుత్తానం అపేక్ఖాకరణత్థం.

౩. తత్థోదన్తా సరా అట్ఠ.

తత్థ తేసు అక్ఖరేసు **అకారాదీసు ఓకారన్తా** అట్ఠ అక్ఖరా సరా నామ హోన్తి. తం యథా – అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ **ఏ** ఓ-ఇతి సరా.

ఓ అన్తో యేసం తే **ఓదన్తా, ద**కారో సన్ధిజో, సరన్తి గచ్ఛన్తీతి **సరా,** బ్యఞ్జనే సారేన్తీతిపి **సరా.**

"తత్థా"తి వత్తతే.

౪. లహుమత్తా తయో రస్సా.

తత్థ అట్ఠసు సరేసు లహుమత్తా తయో సరా రస్సా నామ హోన్తి. తం యథా – అ ఇ ఉ-ఇతి రస్సా.

లహుకా మత్తా పమాణం యేసం తే **లహుమత్తా, మత్తా**సద్దో చేత్థ అచ్ఛరాసఙ్ఘాతఅక్ఖినిమీలనసఙ్ఖాతం కాలం వదతి, తాయ మత్తాయ **ఏ**కమత్తా **రస్సా**, ద్విమత్తా **దీఘా,** అడ్ఢమత్తా **బ్యఞ్జనా. లహు**గ్గహణఞ్చేత్థ ఛన్దసి దియడ్ఢమత్తస్సాపి గహణత్థం. రస్సకాలయోగతో **రస్సా**, రస్సకాలవన్తో వా **రస్సా**.

సరరస్సగ్గహణాని చ వత్తన్తే.

౫. అఞ్ఞే దీఘా.

తత్థ అట్ఠసు సరేసు రస్సేహి అఞ్ఞే ద్విమత్తా పఞ్చ సరా దీఘా నామ హోన్తి. తం యథా – ఆ ఈ ఊ ఏ ఓ-ఇతి దీఘా.

అఞ్ఞగ్గహణం దియడ్ఢమత్తికానమ్పి సఙ్గహణత్థం. దీఘకాలే నియుత్తా, తబ్బన్తో వా **దీఘా**. క్వచి సంయోగపుబ్బా ఏకారోకారా రస్సా ఇవ వుచ్చన్తే. యథా – ఏత్థ, సేయ్యో, ఓట్ఠో, సోత్థి. **క్వచీ**తి కిం? మం చే త్వం నిఖణం వనే. పుత్తో త్యాహం మహారాజ.

౬. దుమ్హి గరు.

ద్విన్నం సమూహో **దు,** తస్మిం దుమ్హి. సంయోగభూతే అక్ఖరే పరే యో పుబ్బో రస్సక్ఖరో, సో గరుసఞ్ఞో హోతి. యథా – దత్వా, హిత్వా, భుత్వా.

"గరూ"తి వత్తతే.

౭. దీఘో చ.

దీఘో చ సరో గరుసఞ్ఞో హోతి. యథా – నావా, నదీ, వధూ, ద్వే, తయో. గరుకతో అఞ్ఞో “లహుకో”తి వేదితబ్బో.

౮. సేసా బ్యఞ్జనా.

ఠపేత్వా అట్ఠ సరే సేసా అడ్ఢమత్తా అక్ఖరా **క**కారాదయో నిగ్గహీతన్తా తేత్తింస బ్యఞ్జనా నామ హోన్తి. వుత్తేహి అఞ్ఞే **సేసా**. బ్యఞ్జీయతి ఏతేహి అత్థోతి **బ్యఞ్జనా**. తం యథా – క ఖ గ ఘ ఙ, చ ఛ జ ఝ ఞ, ట ఠ డ ఢ ణ, త థ ద ధ న, ప ఫ బ భ మ, య ర లవ స హ ళ అం-ఇతి బ్యఞ్జనా. **క**కారాదీస్వకారో ఉచ్చారణత్థో.

“బ్యఞ్జనా”తి వత్తతే.

౯. వగ్గా పఞ్చపఞ్చసో మన్తా.

తేసం ఖో బ్యఞ్జనానం **క**కారాదయో **మ**కారన్తా పఞ్చవీసతి బ్యఞ్జనా పఞ్చపఞ్చవిభాగేన వగ్గా నామ హోన్తి. తం యథా – క ఖ గ ఘ ఙ, చ ఛ జ ఝ ఞ, ట ఠ డ ఢ ణ, త థ ద ధ న, ప ఫ బ భ మ-ఇతి వగ్గా.

తే పన పఠమక్ఖరవసేన **క**వగ్గ**చ**వగ్గాదివోహారం గతా, **వగ్గో**తి సమూహో, తత్థ పఞ్చపఞ్చవిభాగేనాతి వా పఞ్చ పఞ్చ ఏతేసమత్థీతి వా **పఞ్చపఞ్చసో**, మో అన్తో యేసం తే **మన్తా**.

౧౦. అంఇతి నిగ్గహీతం.

అకారో ఉచ్చారణత్థో, **ఇతి**సద్దో పనానన్తరవుత్తనిదస్సనత్థో, అంఇతి యం **అ**కారతో పరం వుత్తం బిన్దు, తం నిగ్గహీతం నామ హోతి. రస్సస్సరం నిస్సాయ గయ్హతి, కరణం నిగ్గహేత్వా గయ్హతీతి వా **నిగ్గహీతం**.

> కరణం నిగ్గహేత్వాన, ముఖేనావివటేన యం;
> వుచ్చతే నిగ్గహీతన్తి, వుత్తం బిన్దు సరానుగం.

ఇధ అవుత్తానం పరసమఞ్ఞానమ్పి పయోజనే సతి గహణత్థం పరిభాసమాహ.

౧౧. పరసమఞ్ఞా పయోగే.

యా చ పన పరస్మిం సక్కతగన్థే, పరేసం వా వేయ్యాకరణానం సమఞ్ఞా ఘోసాఘోసలోపసవణ్ణసంయోగలిఙ్గాదికా, తా పయోగే సతి ఏత్థాపి యుజ్జన్తే.

పరస్మిం, పరేసం వా సమఞ్ఞా **పరసమఞ్ఞా,** వేయ్యాకరణే, వేయ్యాకరణమధీతానం వా సమఞ్ఞాత్యత్థో. పయుజ్జనం **పయోగో**, వినియోగో.

తత్థ వగ్గానం పఠమదుతియా, **సకారో** చ **అఘోసా**. వగ్గానం తతియచతుత్థపఞ్చమా, య ర లవ హ ళా చాతి ఏకవీసతి **ఘోసా** నామ.

ఏత్థ చ వగ్గానం దుతియచతుత్థా **ధనితా**తిపి వుచ్చన్తి, ఇతరే **సిథిలా**తి. వినాసో **లోపో**. రస్సస్సరా సకదీఘేహి అఞ్ఞమఞ్ఞం **సవణ్ణా** నామ, యే **సరూపా**తిపి వుచ్చన్తి. సరానన్తరితాని బ్యఞ్జనాని **సంయోగో**.
ధాతుప్పచ్చయవిభత్తివజ్జితమత్థవం **లిఙ్గం**. విభత్యన్తం **పదం**. ఇచ్చేవమాది.

ఇతి సఞ్ఞావిధానం.

సరసన్ధివిధాన

అథ సరసన్ధి వుచ్చతే.

లోక అగ్గపుగ్గలో, పఞ్ఞా ఇన్ద్రియం, తీణి ఇమాని, నో హి ఏతం, భిక్ఖునీ ఓవాదో, మాతు ఉపట్ఠానం, సమేతు ఆయస్మా, అభిభూ ఆయతనం, ధనా మే అత్థి, సబ్బే ఏవ, తయో అస్సు ధమ్మా, అసన్తో ఏత్థ న దిస్సన్తి ఇతీధ సరాదిసఞ్ఞాయం సబ్బసన్ధికరణట్ఠానే బ్యఞ్జనవియోజనత్థం పరిభాసమాహ.

౧౨. పుబ్బమధోఠితమస్సరం సరేన వియోజయే.

సరేనాతి నిస్సక్కే కరణవచనం, సహయోగే వా, సన్ధితబ్బే సరసహితం పుబ్బబ్యఞ్జనం అనతిక్కమన్తో అధోఠితమస్సరఞ్చ కత్వా సరతో వియోజయేతి సరతో బ్యఞ్జనం వియోజేతబ్బం. ఏత్థ చ **అస్సర**గ్గహణసామత్థియేన “బ్యఞ్జన”న్తి లద్ధం.

౧౩. సరా సరే లోపం.

సరా ఖో సబ్బేపి సరే పరే ఠితే లోపం పప్పోన్తి. **లోపో**తి అదస్సనం అనుచ్చారణం. ఏత్థ **సరా**తి కారియీనిద్దేసో. **బహువచనం** పనేత్థ ఏకేకస్మిం సరే పరే బహూనం లోపఞాపనత్థం. **సరే**తి నిమిత్తనిద్దేసో, నిమిత్తసత్తమీ చాయం, నిమిత్తోపాదానసామత్థియతో వణ్ణకాలబ్యవధానే సన్ధికారియం న హోతి. **లోప**న్తి కారియనిద్దేసో, ఇదం పన సుత్తం ఉపరి పరలోపవిధానతో పుబ్బలోపవిధానన్తి దట్ఠబ్బం, ఏవం సబ్బత్థ సత్తమీనిద్దేసే పుబ్బస్సేవ విధి, న పరస్స విధానన్తి వేదితబ్బం.

“అస్సరం, అధోఠిత”న్తి చ వత్తతే, సిలిట్ఠకథనే పరిభాసమాహ.

౧౪. నయే పరం యుత్తే.

సరరహితం ఖో బ్యఞ్జనం అధోఠితం పరక్ఖరం నయే యుత్తే ఠానేతి పరనయనం కాతబ్బం. ఏత్థ **యుత్త**గ్గహణం నిగ్గహీతనిసేధనత్థం, తేన “అక్కోచ్ఛి మం అవధి మ”న్తిఆదీసు పరనయనసన్దేహో న హోతి.

లోకగ్గపుగ్గలో, పఞ్ఞిన్ద్రియం, తీణిమాని, నోహేతం, భిక్ఖునోవాదో, మాతుపట్ఠానం, సమేతాయస్మా, అభిభాయతనం, ధనా మత్థి, సబ్బేవ, తయస్సు ధమ్మా, అసన్తేత్థ న దిస్సన్తి.

యస్స ఇదాని, సఞ్ఞా ఇతి, ఛాయా ఇవ, కథా ఏవ కా, ఇతి అపి, అస్సమణీ అసి, చక్ఖు ఇన్ద్రియం, అకతఞ్ఞూ అసి, ఆకాసే ఇవ, తే అపి, వన్దే అహం, సో అహం, చత్తారో ఇమే, వసలో ఇతి, మోగ్గల్లానో ఆసి బీజకో, పాతో ఏవాతీధ పుబ్బలోపే సమ్పత్తే "సరే"తి అధికారో, ఇధ పన "అత్థవసా విభత్తివిపరిణామో"తి కత్వా "సరో, సరమ్హా, లోప"న్తి చ వత్తమానే –

౧౩. వా పరో అసరూపా.

అసమానరూపమ్హా సరమ్హా పరో సరో లోపం పప్పోతి వా. సమానం రూపం అస్సాతి సరూపో, న సరూపో **అసరూపో**, అసవణ్ణో . యస్మా పన మరియాదాయం, అభివిధిమ్హి చ వత్తమానో **ఆ**ఉపసగ్గో వియ **వా**సద్దో ద్విధా వత్తతే, కత్థచి వికప్పే, కత్థచి యథావవత్థితరూపపరిగ్గహే, ఇధ పన పచ్ఛిమే, తతో నిచ్చమనిచ్చమసన్తఞ్చ విధిమేత్థ **వా**సద్దో దీపేతి. "నయే పరం యుత్తే"తి పరం నేతబ్బం.

యస్సదాని యస్స ఇదాని, సఞ్ఞాతి సఞ్ఞా ఇతి, ఛాయావ ఛాయా ఇవ, కథావ కా కథా ఏవ కా, ఇతీపి ఇతి అపి, అస్సమణీసి అస్సమణీ అసి. చక్ఖున్ద్రియ మితి నిచ్చం. అకతఞ్ఞూసి అకతఞ్ఞూ అసి, ఆకాసేవ ఆకాసే ఇవ, తేపి తే అపి, వన్దేహం వన్దే అహం, సోహం సో అహం, చత్తారోమే చత్తారో ఇమే, వసలోతి వసలో ఇతి, మోగ్గల్లానోసి బీజకో మోగ్గల్లానో ఆసి బీజకో, పాతోవ పాతో ఏవ.

ఇధ న భవతి – పఞ్చిన్ద్రియాని, సద్ధిన్ద్రియం, సత్తుత్తమో, ఏకూనవీసతి, యస్సేతే, సుగతోవాదో, దిట్ఠాసవో, దిట్ఠోఘో, చక్ఖాయతనం, తం కుతేత్థ లబ్భా ఇచ్చాది.

భవతి చ వవత్థితవిభాసాయ.

> అవణ్ణతో సరోదానీ-తీపేవాదిం వినా పరో;
> న లుప్పతఞ్ఞతో దీఘో, ఆసేవాదివివజ్జితో.

బన్ధుస్స ఇవ, ఉప ఇక్ఖతి, ఉప ఇతో, అవ ఇచ్చ, జిన ఈరితం, న ఉపేతి, చన్ద ఉదయో, యథా ఉదకే ఇతీధ పుబ్బావణ్ణస్సరానం లోపే కతే "పరో, అసరూపే"తి చ వత్తతే, తథా "ఇవణ్ణో యం నవా"తి ఇతో **ఇవణ్ణ**గ్గహణఞ్చ, "వమోదుదన్తాన"న్తి ఇతో **ఉ**గ్గహణఞ్చ సీహగతియా ఇధానువత్తేతబ్బం.

౧౬. క్వచాసవణ్ణం లుత్తే.

ఇవణ్ణభూతో, **ఉ**కారభూతో చ పరో సరో అసరూపే పుబ్బస్సరే లుత్తే క్వచి అసవణ్ణం పప్పోతి. నత్థి సవణ్ణా ఏతేసన్తి **అసవణ్ణా**, ఏకారోకారా, తత్థ ఠానాసన్నవసేన ఇవణ్ణుకారానమేకారోకారా హోన్తి.

బన్ధుస్సేవ, ఉపేక్ఖతి, ఉపేతో, అవేచ్చ, జినేరితం, నోపేతి, చన్దోదయో, యథోదకే. **క్వచీ**తి కిం? తత్రిమే, యస్సిన్ద్రియాని, మహిద్ధికో, సబ్బీతియో, తేనుపసఙ్కమి, లోకుత్తరో. **లుత్తే**తి కిం? ఛ ఇమే ధమ్మా, యథా ఇదం, కుసలస్స ఉపసమ్పదా.

అసరూపేతి కిం? చత్తారిమాని, మాతుపట్ఠానం.

ఏత్థ చ సతిపి హేట్ఠా **వా**గ్గహణే **క్వచి**కరణతో అవణ్ణే ఏవ లుత్తే ఇధ వుత్తవిధి హోతీతి దట్ఠబ్బం. తతో ఇధ న భవతి – దిట్ఠుపాదానం, పఞ్చహుపాలి, ముదిన్ద్రియం, యో మిస్సరోతి.

తత్ర అయం, బుద్ధ అనుస్సతి, స అత్థికా, పఞ్ఞవా అస్స, తదా అహం, యాని ఇధ భూతాని, గచ్ఛామి ఇతి, అతి ఇతో, కికీ ఇవ, బహు ఉపకారం, మధు ఉదకం, సు ఉపధారితం, యోపి అయం , ఇదాని అహం, సచే అయం, అప్పస్సుతో అయం, ఇతర ఇతరేన, సద్ధా ఇధ విత్తం, కమ్మ ఉపనిస్సయో, తథా ఉపమం, రత్తి ఉపరతో, వి ఉపసమో ఇచ్చత్ర పుబ్బస్సరానం లోపే కతే –

“క్వచీ”తి అధికారో, “పరో, లుత్తే”తి చ వత్తతే.

౧౭. దీఘం.

సరో ఖో పరో పుబ్బస్సరే లుత్తే క్వచి దీఘభావం పప్పోతీతి ఠానాసన్నవసేన రస్సస్సరానం సవణ్ణదీఘో.

తత్రాయం, బుద్ధానుస్సతి, సాత్థికా, పఞ్ఞవాస్స, తదాహం, యానీధ భూతాని, గచ్ఛామీతి, అతీతో, కికీవ, **బ**హూపకారం, మధూదకం, సూపధారితం, యోపాయం, ఇదానాహం, సచాయం, అప్పస్సుతాయం, ఇతరీతరేన, సద్ధీధ విత్తం, కమ్మూపనిస్సయో, తథూపమం, రత్తూపరతో, వూపసమో.

క్వచీతి కిం? అచిరం వత’యం కాయో, కిమ్పిమాయ, తీణిమాని, పఞ్చసుపాదానక్ఖన్ధేసు, తస్సత్థో, పఞ్చఙ్గికో, మునిన్దో, సతిన్ద్రియం, లహుట్ఠానం, గచ్ఛామహం, తత్రిదం, పఞ్చహుపాలి, నత్థఞ్ఞం. **లుత్తే**తి కిం? యథా అయం, నిమి ఇవ రాజా, కికీ ఇవ, సు ఉపధారితం.

లోకస్స ఇతి, దేవ ఇతి, వి అతి పతన్తి, వి అతి నామేన్తి, సఙ్ఘాటి అపి, జీవితహేతు అపి, విజ్జు ఇవ, కింసు ఇధ విత్తం, సాధు ఇతి ఇతీధ పరస్సరానం లోపే కతే –

“లుత్తే, దీఘ”న్తి చ వత్తతే.

౧౮. పుబ్బో చ.

పుబ్బో సరో పరస్సరే లుత్తే క్వచిదీఘం పప్పోతి. **చ**గ్గహణం లుత్తదీఘగ్గహణానుకడ్ఢనత్థం, తం ‘‘**చా**నుకడ్ఢితముత్తరత్ర నానువత్తతే”తి ఞాపనత్థం.

లోకస్సాతి, దేవాతి, వీతిపతన్తి, వీతినామేన్తి, సఙ్ఘాటీపి, జీవితహేతూపి, విజ్జూవ, కింసూధ విత్తం, సాధూతి.

క్వచీతి కిం? యస్సదాని, ఇతిస్స, ఇదానిపి, తేసుపి, చక్ఖున్ద్రియం, కిన్నుమావ.

అధిగతో ఖో మే అయం ధమ్మో, పుత్తో తే అహం, తే అస్స పహీనా, పబ్బతే అహం, యే అస్స ఇతీధ పుబ్బలోపే సమ్పత్తే –

౧౯. యమేదన్తస్సాదేసో.

ఏకారస్స పదన్తభూతస్స ఠానే సరే పరే క్వచి **యకారాదేసో** హోతి. **అకారే**మేతేయేసద్దాదిస్సేవాయం విధి, **యన్తి** యం రూపం, ఏ ఏవ అన్తో **ఏదన్తో,** ఆదేసిట్ఠానే ఆదిస్సతీతి **ఆదేసో**. "బ్యఞ్జనే"తి అధికిచ్చ "దీఘ"న్తి దీఘో.

అధిగతో ఖో మ్యాయం ధమ్మో, పుత్తో త్యాహం, త్యాస్స పహీనా, పబ్బత్యాహం, య్యాస్స.

క్వచీతి కిం? తే నాగతా, పుత్తా మత్థి. **అన్త**గ్గహణం కిం? ధమ్మచక్కం పవత్తేన్తో, దమేన్తో చిత్తం.

యావతకో అస్స కాయో, తావతకో అస్స బ్యామో, కో అత్థో, అథ ఖో అస్స, అహం ఖో అజ్జ, యో అయం, సో అస్స, సో ఏవ, యతో అధికరణం, అను అద్ధమాసం, అను ఏతి, సు ఆగతం, సు ఆకారో, దు ఆకారో, చక్ఖు ఆపాథం, బహు ఆబాధో, పాతు అకాసి, న తు ఏవాతీధ –

౨౦. వమోదుదన్తానం.

ఓకారుకారానం అన్తభూతానం సరే పరే క్వచి **వకారాదేసో** హోతి. **క ఖ య త**సద్దాదిఓకారస్సేదం గహణం.

యావతక్వస్స కాయో, తావతక్వస్స బ్యామో, క్వత్థో, అథ ఖ్వస్స, అహం ఖ్వజ్జ, య్వాయం, స్వస్స, స్వేవ, యత్వాధికరణం, అన్వద్ధమాసం, అన్వేభి, స్వాగతం, స్వాకారో, ద్వాకారో, చక్ఖ్వాపాథం, బహ్వాబాధో, పాత్వాకాసి, న త్వేవ.

క్వచీతి కిం? కో అత్థో, అథ ఖో అఞ్ఞతరా, యోహం, సోహం, చత్తారోమే, సాగతం, సాధావుసో, హోతూతి. **అన్త**గ్గహణం కిం? సవనీయం, విరవన్తి.

పటిసన్థారవుత్తి అస్స, సబ్బా విత్తి అనుభుయ్యతే, వి అఞ్జనం, వి ఆకతో, నదీ ఆసన్నో ఇతీధ మణ్డూకగతియా "అసరూపే"తి వత్తతే.

౨౧. ఇవణ్ణో యం నవా.

పుబ్బో ఇవణ్ణో అసరూపే సరే పరే **యకారం** పప్పోతి నవా. ఇ ఏవ వణ్ణో **ఇవణ్ణో, నవా**సద్దో **క్వచి**సద్దపరియాయో.

పటిసన్థారవుత్యస్స, సబ్బా విత్యానుభుయ్యతే, బ్యఞ్జనం, బ్యాకతో, నద్యాసన్నో.

నవాతి కిం? పఞ్చహఙ్గేహి, తాని అత్తని, గచ్ఛామహం, ముత్తచాగీ అనుద్ధతో. **అసరూపే**తి కిం? ఇతిహిదం, అగ్గీవ, అత్థీతి.

అతి అన్తం, అతి ఓదాతా, పతి అయో, పతి ఆహరతి, పతి ఏతి, ఇతి అస్స, ఇతి ఏతం, ఇతిఆది ఇతీధ “ఇవణ్ణో యం నవా”తి **య**కారాదేసే సమ్పత్తే –

౨౨. సబ్బో చన్తి.

అతిపతిఇతీనం **తి**సద్దస్సేదం గహణం.

సబ్బో **తి**ఇచ్చేసో సద్దో సరే పరే క్వచి **చ**కారం పప్పోతి. **తీ**తి నిద్దేసతో అకత**య**కారస్సేవాయం విధి, ఇతరథా **క్వచి**గ్గహణస్స చ “అతిస్స చన్తస్సా”తిసుత్తస్స చ నిరత్థకతా సియా. “పరద్వేభావో ఠానే”తి ద్విత్తం.

అచ్చన్తం , అచ్చోదాతా, పచ్చయో, పచ్చాహరతి, పచ్చేతి, ఇచ్చస్స, ఇచ్చేతం, ఇచ్చాది.

క్వచీతి కిం? ఇతిస్స, ఇతి ఆకఙ్ఖమానేన.

“తే న వా ఇవణ్ణే”తి ఇతో “న ఇవణ్ణే”తి చ వత్తతే.

౨౩. అతిస్స చన్తస్స.

అతిఇచ్చేతస్స అన్తభూతస్స **తి**సద్దస్స ఇవణ్ణే పరే “సబ్బో చం తీ”తి వుత్తరూపం న హోతి. **అతిస్సా**తి **అతి**ఉపసగ్గానుకరణమేతం. తేనేవేత్థ విభత్తిలోపాభావో. ఏత్థ చ **అన్త**సద్దో సద్దవిధినిసేధప్పకరణతో **అతి**సద్దన్తభూతం **తి**సద్దమేవ వదతి, న ఇవణ్ణన్తి దట్ఠబ్బం, ఇతరథా ఇదం సుత్తమేవ నిరత్థకం సియా.

> ‘‘**ఇ**వణ్ణో యం నవా”తీధ, అసరూపాధికారతో;
> ఇవణ్ణస్స సరూపస్మిం, **యా**దేసో చ న సమ్భవే.

చకారో అనుత్తసముచ్చయత్థో, తేన **ఇతిపతీ**నమన్తస్స చ న హోతి. అతి ఇసిగణో అతీసిగణో, ఏవం అతీతో, అతీరితం, ఇతీతి, ఇతీదం, పతీతో.

అభి అక్ఖానం, అభి ఉగ్గతో, అభి ఓకాసో ఇతీధ **య**కారే సమ్పత్తే –

“సరే”తి వత్తతే.

౨౪. అబ్భో అభి.

అభిఇచ్చేతస్స సబ్బస్స సరే పరే **అబ్భా**దేసో హోతి.

> “అభీ”తి పఠమన్తస్స, వుత్తియం ఛట్ఠియోజనం;
> ఆదేసాపేక్ఖతో వుత్తం, “అంమో”తిఆదికే వియ.

పుబ్బస్సరలోపో , అబ్భక్ఖానం, అబ్భుగ్గతో, అబ్భోకాసో.

అధి అగమా, అధి ఉపగతో, అధి ఓగాహేత్వా ఇతీధ

౨౫. అజ్ఝో అధి.

అధిఇచ్చేతస్స సబ్బస్స సరే పరే **అజ్ఝా**దేసో హోతి. అజ్ఝగమా, అజ్ఝుపగతో, అజ్ఝోగాహేత్వా.

అభి ఇచ్చితం, అధి ఈరితం ఇతీధ

"అబ్భో అభి, అజ్ఝో అధీ"తి చ వత్తతే.

౨౬. తే న వా ఇవణ్ణే.

తే చ ఖో **అభిఅధి**ఇచ్చేతే ఉపసగ్గా **ఇవణ్ణే** పరే అబ్భో అజ్ఝోఇతి వుత్తరూపా న హోన్తి వా. సరలోపపరనయనాని. అభిచ్చితం, అధీరితం. **వాతి** కిం? అబ్భీరితం, అజ్ఝిణముత్తో, అజ్ఝిట్ఠో.

ఏకమిధ అహన్తీధ

౨౭. దో ధస్స చ.

ధఇచ్చేతస్స సరే పరే క్వచి **ద**కారో హోతి. **ఏక**సద్దతో పరస్స **ఇధ**స్స **ధ**కారస్సేవాయం, సరలోపదీఘా. ఏకమిదాహం. **క్వచీ**తి కిం? ఇధేవ.

చసద్దేన క్వచి **సాధు**స్స **ధ**స్స **హ**కారో, యథా – సాహు దస్సనం.

యథా ఏవ తథా ఏవాతీధ

"నవా"తి వత్తతే, "సరమ్హా"తి చ.

౨౮. ఏవాదిస్స రి పుబ్బో చ రస్సో.

యథాతథాద్వయపరస్సేదం గహణం. దీఘసరమ్హా పరస్స **ఏవ**సద్దాదిభూతస్స **ఏ**కారస్స **రి**కారో హోతి, పుబ్బో చ సరో రస్సో హోతి నవా. యథరివ, తథరివ. **నవాతి** కిం? యథేవ, తథేవ.

తి అన్తం,తి అద్ధం, అగ్గి అగారే, సత్తమీ అత్థే, పఞ్చమీ అన్తం, దు అఙ్గికం, భిక్ఖు ఆసనే, పుథు ఆసనే, సయమ్భూ ఆసనే ఇతీధ **యవా**దేసేసు సమ్పత్తేసు –

"సఞ్ఞా"తి వత్తతే.

౨౯. ఇవణ్ణువణ్ణా ఝలా.

ఇవణ్ణఉవణ్ణఇచ్చేతే యథాక్కమం **ఝల**సఞ్ఞా హోన్తి. **వణ్ణ**గ్గహణం సవణ్ణగ్గహణత్థం.

ఝలసఞ్ఞా పసఞ్ఞావ, న లిఙ్గన్తంవ నిస్సితా;
ఆఖ్యాతే లిఙ్గమజ్ఝే చ, ద్విలిఙ్గన్తే చ దస్సనా.

౩౦. ఝలానమియువా సరే వా.

ఝలఇచ్చేతేసం **ఇయఉవ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా సరే పరే, సరలోపో.

తియన్తం, తియద్ధం, అగ్గియాగారే, సత్తమియత్థే, పఞ్చమియన్తం, దువఙ్గికం, భిక్ఖువాసనే, పుథువాసనే, సయమ్భువాసనే. **వా**తి కిం? అగ్యాగారే, సత్తమీఅత్థే, భిక్ఖుఆసనే నిసీదతి.

గో అజినం, గో ఏళకం ఇతీధ

"గో, అవో, సమాసే"తి చ వత్తతే.

౩౧. ఓ సరే చ.

గోఇచ్చేతస్స **ఓ**కారస్స సరే పరే **అవా**దేసో హోతి సమాసే. గవాజినం, గవేళకం. **చ**సద్దగ్గహణేన ఉవణ్ణస్స **ఉవఅవా**దేసా. యథా – భువి, పసవో.

పుథ ఏవాతీధ

౩౨. గో సరే పుథస్సాగమో క్వచి.

పుథఇచ్చేతస్స నిపాతస్స అన్తే క్వచి **గ**కారాగమో హోతి సరే పరే. ఆగచ్ఛతీతి **ఆగమో,** అసన్తుప్పత్తి ఆగమో. ఏత్థ చ "సరే"తి నిమిత్తాసన్నవసేన పుథస్స అన్తేతి లబ్భతి. పుథగేవ, పుథ ఏవ.

పా ఏవాతీధ

"సరే, గో, ఆగమో, క్వచీ"తి చ వత్తతే.

౩౩. పాస్స చన్తో రస్సో.

పాఇచ్చేతస్స అన్తే సరే పరే క్వచి **గ**కారాగమో హోతి, **పా**స్స అన్తో చ సరో రస్సో హోతి. పగేవ వుత్యస్స, పా ఏవ.

"వా, సరే"తి చ వత్తతే.

౩౪. యవ మ ద న త ర లా చాగమా.

సరే పరే **య**కారాదయో అట్ఠ ఆగమా హోన్తి వా. **చ**సద్దేన **గ**కారాగమో చ, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

తత్థ **యకారాగమో యథా**దిభో ఇకారేకారాదీసు. యథా ఇదం యథయిదం, బ్యఞ్జనేతి అధికిచ్చ "రస్స"న్తి రస్సత్తం, యథా ఇదం వా, యథా ఏవ, యథాయేవ, యథేవ, ఏవం మాయిదం, మాయేవం, తంయిదం, తంయేవ, నయిదం, నయిమస్స, నయిమాని, నవయిమే ధమ్మా, బుద్ధానంయేవ, సన్తియేవ, బోధియాయేవ, సతియేవ, పథవీయేవ, ధాతుయేవ, తేసుయేవ, సోయేవ, పాటియేక్కం.

తథా సరే **విపరి**యాదితో చ. వి అఞ్జనా వియఞ్జనా, బ్యఞ్జనా వా, ఏవం వియాకాసి, బ్యాకాసి. పరిఅన్తం పరియన్తం, ఏవం పరియాదానం, పరియుట్ఠానం, పరియేసతి, పరియోసానమితి నిచ్చం. ని ఆయోగో నియాయోగో. ఇధ న భవతి, పరిక్ఖతో, ఉపపరిక్ఖతి.

వకారో తిసద్దాదితో అవణ్ణుకారేసు. తి అఙ్గులం తివఙ్గులం, ఏవం తివఙ్గికం, భూవాదయో, మిగీ భన్తా వుదిక్ఖతి, పవుచ్చతి, పాగుఞ్ఞవుజుతా.

మకారో లహుప్పభుతితో సరే ఛన్దానురక్ఖణాదిమ్హి. లహు ఏస్సతి లహుమేస్సతి, ఏవం గరుమేస్సతి, ఇధమాహు, కేన తే ఇధ మిజ్ఝతి, భద్రో కసామివ, ఆకాసే మభిపూజయి, ఏకమేకస్స, యేన మిధేకచ్చే, ఆసతిమేవ.

దకారో ఉఉపసగ్గ సకి కేనచి కిఞ్చి కిస్మిఞ్చి కోచి సమ్మా యావ తావ పున య తే'తత్తసాదీహి. **ఉ**ఉపసగ్గతో నిచ్చం, ఉ అగ్గో ఉదగ్గో, ఏవం ఉదయో, ఉదపాది, ఉదాహటం, ఉదితో, ఉదీరితం, ఉదేతి.

నిపాతతో చ, సకి ఏవ సకిదేవ, ఏవం సకదాగామి, మహావుత్తిసుత్తేన **ఇ**కారస్స **అ**కారో. తథా కేనచిదేవ, కిఞ్చిదేవ, కిస్మిఞ్చిదేవ, కోచిదేవ, సమ్మా అత్థో సమ్మదత్థో, రస్సత్తం. ఏవం సమ్మదక్ఖాతో, సమ్మదఞ్ఞా విముత్తానం, సమ్మదేవ, యావదత్థం, యావదేవ, తావదేవ, పునదేవ.

నామతో, యదత్థం, తదత్థం, యదన్తరా, తదన్తరా, తదఙ్గవిముత్తి, ఏతదత్థం, అత్తదత్థం, సదత్థపసుతో సియా. యతేతత్తసేహి సమాసేయేవ.

ఆదిసద్దేన అఞ్ఞదత్థం, మనసాదఞ్ఞా విముత్తానం, బహుదేవ రత్తిం, అహుదేవ భయం.

వాతి కిం? కేనచి అత్థకామేన, సమ్మా అఞ్ఞాయ, యావాహం, తావాహం, పునాపరం, అత్తత్థం.

నకారో ఆయతాదిమ్హి. ఇతో ఆయతి ఇతో నాయతి, చిరం నాయతి.

తకారో యస్మా తస్మా అజ్జాదితో ఇహగ్గాదిమ్హి. యస్మాతిహ, తస్మాతిహ, అజ్జతగ్గే.

రకారో ని దుపాతు పున ధీ పాత చతురాదితో. ని అన్తరం నిరన్తరం, ఏవం నిరాలయో, నిరిన్ధనో, నిరీహకం, నిరుత్తరో, నిరోజం. దు అతిక్కమో దురతిక్కమో, దురాగతం, దురుత్తం. పాతురహోసి, పాతురహేసుం. పునరాగచ్ఛేయ్య, పునరుత్తం, పునరేవ, పునరేతి. ధిరత్థు. పాతరాసో.

చతుసద్దాదితో, చతురఙ్గికం, చతురారక్ఖా, చతురిద్ధిపాదపటిలాభో, చతురోఘనిత్థరణత్థం. భత్తురత్థే, వుత్తిరేసా, పథవీధాతురేవేసా.

తథా సరతో ఇవేవేసు ఛన్దానురక్ఖణే. నక్ఖత్తరాజారివ తారకానం, విజ్జురివబ్భకూటే, ఆరగ్గేరివ సాసపో, సాసపోరివ ఆరగ్గే, ఉసభోరివ, సబ్భిరేవ సమాసేథ.

వాతి కిం? ద్వాధిట్ఠితం, పాత్వాకాసి, పునపి.

లకారో ఛసఙ్ఖ్యాహి. ళళానమవిసేసో. ఛ అభిఞ్ఞా ఛళభిఞ్ఞా, ఛళఙ్గం, ఛళాసీతి, ఛళంసా, సళాయతనం.

వాతి కిం? ఛ అభిఞ్ఞా.

ఇతి సరసన్ధివిధానం నిట్ఠితం.

ఇత్థిలిఙ్గ

అథ ఇత్థిలిఙ్గాని వుచ్చన్తే.

అకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గసద్దో అప్పసిద్ధో.

ఆకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **కఞ్ఞా**సద్దో. "కఞ్ఞ"ఇతి ఠితే –

౧౭౬. ఇత్థియమతో ఆప్పచ్చయో.

ఇత్థియం వత్తమానా **అ**కారన్తతో లిఙ్గమ్హా పరో **ఆ**ప్పచ్చయో హోతి.

> పకత్యత్థజోతకా ఇత్థి-ప్పచ్చయా స్యాదయో వియ;
> ణాదయో పచ్చయత్థస్స, సకత్థస్సాపి వాచకా.

"సరలోపో"తిఆదినా పుబ్బస్సరే లుత్తే, పరనయనే చ కతే "ధాతుప్పచ్చయవిభత్తివజ్జితమత్థవం లిఙ్గ"న్తి వుత్తత్తావ పచ్చయన్తస్సాపి అలిఙ్గత్తా విభత్తుప్పత్తియమసమ్పత్తాయం "తద్ధితసమాసకితకా నామం వా'తవేతునాదీసు చా"తి ఏత్థ **వ**గ్గహణేన ఇత్థిప్పచ్చయన్తస్సాపి నామబ్యపదేసో. పురే వియ **స్యా**ద్యుప్పత్తి, "సేసతో లోపం గసిపీ"తి **సి**లోపో. సా కఞ్ఞా.

బహువచనే "ఆలపనే సి గసఞ్ఞో"తి ఇతో "సఞ్ఞో", "తే ఇత్థిఖ్యా పో"తి ఇతో "ఇత్థిఖ్యా"తి చ వత్తతే.

౧౨౭. ఆ ఘో.

లిఙ్గస్సన్తో **ఆ**కారో యదా ఇత్థిఖ్యో, తదా ఘసఞ్ఞో హోతీతి ఘసఞ్ఞాయం "ఘపతో చ యోనం లోపో"తి వికప్పేన **యో**లోపో. తా కఞ్ఞా కఞ్ఞాయో.

ఆలపనే "సఖతో గస్సే వా"తి ఇతో "గస్సా"తి వత్తతే.

౧౨౮. ఘతే చ.

ఘతో పరస్స గస్స **ఏ**కారో హోతి, సరలోపాది. భోతి కఞ్ఞే, భోతియో కఞ్ఞా కఞ్ఞాయో.

అంమ్హి సరలోపపకతిభావా కఞ్ఞం, కఞ్ఞా కఞ్ఞాయో.

తతియాదీసు "ఆయ చతుత్థేకవచనస్స తూ"తి ఇతో "ఆయో, ఏకవచనాన"న్తి చ వత్తతే.

౧౨౯. ఘతో నాదీనం.

ఘసఞ్ఞతో లిఙ్గస్సాకారా పరేసం **నాదీనం స్మిం**పరియన్తానం ఏకవచనానం విభత్తిగణానం **ఆయా**దేసో హోతి. సరలోపపరనయనాని. కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞాహి కఞ్ఞాభి, కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞానం, కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞాహి కఞ్ఞాభి, కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞానం.

స్మింమ్హి –

౧౩౦. ఘపతో స్మిం యం వా.

ఘపతో పరస్స **స్మిం**వచనస్స **యం** హోతి వా, అఞ్ఞత్థాయాదేసో. కఞ్ఞాయం కఞ్ఞాయ, కఞ్ఞాసు.

ఏవమఞ్ఞేపి –

సద్ధా మేధా పఞ్ఞా విజ్జా, చిన్తా మన్తా వీణా తణ్హా;
ఇచ్ఛా ముచ్ఛా ఏజా మాయా, మేత్తా మత్తా సిక్ఖా భిక్ఖా.

జఙ్ఘా గీవా జివ్హా వాచా,
ఛాయా ఆసా గఙ్గా నావా;
గాథా సేనా లేఖా సాలా,
మాలా వేలా పూజా ఖిడ్డా.

పిపాసా వేదనా సఞ్ఞా, చేతనా తసిణా పజా;
దేవతా వట్టకా గోధా, బలాకా పరిసా సభా.

ఊకాసేఫాలికా లఙ్కా, సలాకా వాలికా సిఖా;
విసాఖా విసిఖా సాఖా, వచా వఞ్ఝా జటా ఘటా.

జేట్ఠా సోణ్డా వితణ్డా చ, కరుణా వనితా లతా;
కథా నిద్దా సుధా రాధా, వాసనా సింసపా పపా.

పభా సీమా ఖమా జాయా,
ఖత్తియా సక్ఖరా సురా;
దోలా తులా సిలా లీలా,
లాలే’లా మేఖలా కలా.

వళవా’లమ్బుసా మూసా, మఞ్జూసా సులసా దిసా;
నాసా జణ్హా గుహా ఈహా, లసికా వసుధాదయో.

అమ్మాదీనం ఆలపనేవ రూపభేదో. అమ్మా, అమ్మా అమ్మాయో.

గస్స “ఘతే చా”తి ఏకారే సమ్పత్తే –

౧౮౧. న అమ్మాదితో.

అమ్మా అన్నా ఇచ్చేవమాదితో పరస్స గస్స ఆలపనేకవచనస్స న ఏకారత్తం హోతి. “ఆకారో వా”తి రస్సత్తం.

భోతి అమ్మ భోతి అమ్మా, భోతియో అమ్మా అమ్మాయో. ఏవం అన్నా, అన్నా అన్నాయో, భోతి అన్న భోతి అన్నా, భోతియో అన్నా అన్నాయో. అమ్బా , అమ్బా అమ్బాయో, భోతి అమ్బ భోతి అమ్బా, భోతియో అమ్బా అమ్బాయో ఇచ్చాది.

ఆకారన్తం.

ఇకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **రత్తి**సద్దో;
తథేవ **స్యాద్యుప్పత్తి**, **సిలోపో**, రత్తి.

బహువచనే “సఞ్ఞా, ఇవణ్ణువణ్ణా”తి చ వత్తతే.

౧౮౨. తే ఇత్థిఖ్యా పో.

ఇత్థియా ఆఖ్యా సఞ్ఞా **ఇత్థిఖ్యా,** లిఙ్గస్సన్తా తే ఇవణ్ణువణ్ణా యదా ఇత్థిఖ్యా, తదా **ప**సఞ్ఞా హోన్తీతి **ప**సఞ్ఞాయం “ఘపతో చా”తిఆదినా **యో**లోపో, “యోసు కత”ఇచ్చాదినా దీఘో. రత్తీ రత్తియో రత్యో వా, హే రత్తి, హే రత్తీ హే రత్తియో.

“అంమో”తిఆదినా నిగ్గహీతం, రత్తిం, రత్తీ రత్తియో;

తతియాదీసు “ఏకవచనానం, నాదీన”న్తి చ వత్తతే.

౧౮౩. పతో యా.

పసఞ్ఞతో ఇవణ్ణువణ్ణేహి పరేసం **నాదీనమేకవచనానం** విభత్తిగణానం **యా**ఆదేసో హోతి. రత్తియా, రత్తీహి రత్తీభి రత్తిహి రత్తిభి, రత్తియా, రత్తీనం రత్తినం.

పఞ్చమియం –

౧౮౪. అమా పతో స్మింస్మానం వా.

పఇచ్చేతస్మా పరేసం **స్మిం స్మా**ఇచ్చేతేసం యథాక్కమం **అం ఆ**ఆదేసా హోన్తి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో , తేన **ఉ**వణ్ణన్తతో న హోన్తి, **ఇ**వణ్ణన్తతోపి యథాపయోగం.

“సరే, యకారో”తి చ వత్తతే, సీహమణ్డూకగతీహి **యోవచనేకవచన**గ్గహణఞ్చ.

౧౮౫. పసఞ్ఞస్స చ.

పసఞ్ఞస్స **ఇ**వణ్ణస్స **యో**వచనేకవచనవిభత్తీనమాదేసే సరే పరే **య**కారో హోతి. ఏత్థ చ **య**కారస్సేవాధికారతో **పసఞ్ఞ**గ్గహణేన **ఇ**వణ్ణోవ గయ్హతి, **చ**గ్గహణం “రత్తో”తిఆదీసు నివత్తనత్థం. రత్యా రత్తియా, రత్తీహి రత్తీభి రత్తిహి రత్తిభి, రత్తియా, రత్తీనం రత్తినం. **స్మిం**వచనే **అ**మాదేసయకారాదేసా, రత్యం. “ఘపతో స్మిం యం వా”తి **యం**ఆదేసో, రత్తియం.

అఞ్ఞత్థ “అం, స్మిం, వా”తి చ వత్తతే.

౧౮౬. ఆదితో ఓ చ.

ఆదిఇచ్చేతస్మా **స్మిం**వచనస్స **అం** ఓఆదేసా హోన్తి వా. **చ**సద్దేన అఞ్ఞస్మాపి **ఆ అం** ఓఆదేసా. రత్యా రత్తిం రత్తో రత్తియా, రత్తీసు రత్తిసు.

ఏవమఞ్ఞానిపి –

పత్తి యుత్తి వుత్తి కిత్తి, ముత్తి తిత్తి ఖన్తి కన్తి;
సన్తి తన్తి సిద్ధి సుద్ధి, ఇద్ధి వుద్ధి బుద్ధి బోధి.

భూమి జాతి పీతి సూతి, నన్ది సన్ధి సాణి కోటి;
దిట్ఠి వుడ్ఢి తుట్ఠి యట్ఠి, పాళి ఆళి నాళి కేళి;
సతి మతి గతి చుతి, ధితి యువతి వికతి.

రతి రుచి రస్మి అసని వసని ఓసధి అఙ్గులి ధూలి **దు**న్దుభి దోణి అటవి ఛవి ఆదీని **ఇ**కారన్తనామాని.

ఈకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **ఇత్థీ**సద్దో;
"ఇత్థ"ఇతీధ "ఇత్థియం, పచ్చయో"తి చ వత్తతే.

౧౮౭. నదాదితో వా ఈ.

నదాదితో వా **అనదా**దితో వా ఇత్థియం వత్తమానా లిఙ్గమ్హా ఈప్పచ్చయో హోతి. **వా**గ్గహణమన**దా**దిసమ్పిణ్డనత్థం, తేన **పుథుగవా**దితో చ ఈ.

సరలోపే "క్వచాసవణ్ణం లుత్తే"తి అసవణ్ణే సమ్పత్తే పకతిభావో నామబ్యపదేసో, **స్యా**ద్యుప్పత్తి. ఇత్థీ, ఇత్థీ "అఘో రస్స"న్తిఆదినా రస్సత్తం, ఇత్థియో. సమ్బోధనే "ఝలపా రస్స"న్తి రస్సత్తం. భోతి ఇత్థి, భోతియో ఇత్థీ ఇత్థియో.

దుతియేకవచనే "ఘపతో స్మిం యం వా"తి ఇతో "వా"తి వత్తతే.

౧౮౮. అం యమీతో పసఞ్ఞతో.

పసఞ్ఞతో **ఈ**కారతో పరస్స **అం**వచనస్స **యం** హోతి వా. ఇత్థియం ఇత్థిం, ఇత్థీ ఇత్థియో, ఇత్థియా, ఇత్థీహి ఇత్థీభి, ఇత్థియా, ఇత్థీనం, ఇత్థియా, ఇత్థీహి ఇత్థీభి, ఇత్థియా, ఇత్థీనం, ఇత్థియం ఇత్థియా, ఇత్థీసు.

ఏవం నదీ, నదీ. **యో**లోపాభావే "తతో యోనమో తూ"తి ఏత్థ **తు**సద్దేన యోనమోకారో చ, "పసఞ్ఞస్స చా"తి ఈకారస్స **య**కారో, "యవతం తలన"ఇచ్చాదినా ద్యస్స **జ**కారో, ద్విత్తం. నజ్జో సన్దన్తి, నదియో.

ఏత్థ చేవం సిజ్ఝన్తానం **నజ్జో**ఆదీనం వుత్తియం ఆనత్తగ్గహణాదినా నిప్ఫాదనం **అత్రజ సుగతా**దీనం వియ నిప్ఫాదనూపాయన్తరదస్సనత్థన్తి దట్ఠబ్బం.

హే నది, హే నదీ హే నజ్జో హే నదియో, నదియం నదిం, నదీ నజ్జో నదియో.

అమాదిసుత్తే **ఆ పతో**తి యోగవిభాగేన క్వచి నాసానఞ్ఞాత్తం, తేన న జచ్చా వసలో హోతి, పథబ్యా ఏకరజ్జేనాతి ఆది చ సిజ్ఝతి, పురే వియ **య**కార**జ**కారాదేసద్విత్తాని.

నజ్జా కతం నదియా, నదీహి నదీభి, నజ్జా నదియా, నదీనం, నజ్జా నదియా, నదీహి నదీభి, నజ్జా నదియా, నదీనం, నజ్జం నదియం నదియా, నదీసు.

అఞ్ఞోపి –

మహీ వేతరణీ వాపీ, పాటలీ కదలీ ఘటీ;
నారీ కుమారీ తరుణీ, వారుణీ బ్రాహ్మణీ సఖీ.

గన్ధబ్బీ కిన్నరీ నాగీ, దేవీ యక్ఖీ అజీ మిగీ;
వానరీ సూకరీ సీహీ, హంసీ కాకీ చ కుక్కుటీ –

ఇచ్చాదయో **ఇత్థీ**సద్దసమా.

తథేవ **మాతుల**సద్దతో ఈప్పచ్చయే కతే –

౧౮౯. మాతులాదీనమానత్తమీకారే.

మాతుల అయ్యక వరుణఇచ్చేవమాదీనమన్తో **ఆనత్త**మాపజ్జతే ఈకారే పచ్చయే పరే, అన్తాపేక్ఖాయం ఛట్ఠీ, సరలోపాది. మాతులానీ, ఏవం అయ్యకానీ, వరుణానీ, సేసం **ఇత్థీ**సద్దసమం.

అనదాదీసు **పుథు**సద్దతో ఈప్పచ్చయో. "ఓ సరే చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **ఉ**కారస్స **అవా**దేసో. పుథవీ, పుథవియో. **సస్మా స్మిం**సు పుథబ్యా పుథవియా, పుథబ్యా పుథవియా, పుథబ్యం పుథవియం పుథవియా ఇచ్చాది.

గోసద్దతో "నదాదితో వా ఈ"తి ఈప్పచ్చయో. మహావుత్తినా వా "గావ సే"తి ఏత్థ **గావ**ఇతి యోగవిభాగేన వా **ఓ**కారస్స **ఆవా**దేసో. గావీ, గావీ గావియో ఇచ్చాది **ఇత్థీ**సద్దసమం.

"మానవ"ఇతీధ "ఇత్థియం, వా, ఈ"తి చ వత్తతే.

౧౯౦. ణవ ణిక ణేయ్య ణన్తుహి.

ణవ ణిక ణేయ్య ణన్తుప్పచ్చయన్తేహి ఇత్థియం వత్తమానేహి లిఙ్గేహి ఈప్పచ్చయో హోతి. **వా**ధికారో కత్థచి నివత్తనత్థో, సరలోపాది. మానవీ, ఏవం నావికీ, వేనతేయ్యీ, గోతమీ.

"గుణవన్తు ఈ"ఇతీధ "వా"తి వత్తతే.

౧౯౧. న్తుస్స తమీకారే.

సబ్బస్సేవ **న్తు**ప్పచ్చయస్స **త**కారో హోతి వా **ఈ**కారప్పచ్చయే పరే, అఞ్ఞత్థ సరలోపాది. గుణవతీ, గుణవతీ గుణవతియో, గుణవన్తీ, గుణవన్తీ గుణవన్తియో ఇచ్చాది **ఇత్థీ**సద్దసమం.

ఏవం కులవతీ, సీలవతీ, యసవతీ, రూపవతీ, సతిమతీ, గోత్తమతీ.

మహన్తసద్దతో "నదాదితో వా ఈ"తి **ఈ**ప్పచ్చయో, **న్తు**బ్యపదేసో వికప్పేన **త**కారాదేసో. మహతీ మహన్తీ.

"భవన్త ఈ"ఇతీధ "ఈకారే"తి వత్తతే.

౧౯౨. భవతో భోతో.

సబ్బస్సేవ **భవన్త**సద్దస్స **భోతా**దేసో హోతి ఈకారే ఇత్థిగతే పరే. సా భోతీ, భోతీ భోతియో, హే భోతి, హే భోతీ భోతియో ఇచ్చాది.

“భిక్ఖు” ఇతీధ “ఇత్థియ”న్తి వత్తతే “వా”తి చ.

౧౯౩. పతిభిక్ఖురాజీకారన్తేహి ఇనీ.

పతి భిక్ఖు రాజ ఇచ్చేతేహి **ఈ**కారన్తేహి చ ఇత్థియం వత్తమానేహి లిఙ్గేహి **ఇనీ**ప్పచ్చయో హోతి.

“సరలోపో’మాదేస”ఇచ్చాదిసుత్తే **తు**గ్గహణేన క్వచి పుబ్బలోపస్స నిసేధనతో “వా పరో అసరూపా”తి సరలోపో. భిక్ఖునీ, భిక్ఖునీ భిక్ఖునియో ఇచ్చాది.

గహపతిసద్దతో ఇనీ, “అత్త”మితి వత్తతే.

౧౯౪. పతిస్సినీమ్హి.

పతిసద్దస్స అన్తో **అత్త**మాపజ్జతే **ఇనీ**ప్పచ్చయే పరే. తథేవ పరసరే లుత్తే “పుబ్బో చా”తి దీఘో, గహపతానీ.

తథేవ **రాజ**సద్దతో **ఇనీ,** సరలోపపకతిభావా, రాజినీ. **ఈ**కారన్తేసు **దణ్డీ**సద్దతో ఇనీ, సరలోపాది, దణ్డినీ, దణ్డినీ దణ్డినియో, ఏవం హత్థినీ, మేధావినీ, తపస్సినీ, పియభాణినీ ఇచ్చాది.

“పోక్ఖరినీ” ఇతీధ “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **ఇ**కార**న**కారానం **అ**కార**ణ**కారాదేసా, పోక్ఖరణీ, పోక్ఖరణీ. “తతో యోనమో తూ”తి సుత్తే **తు**గ్గహణేన యోనమోకారో చ, **ఈ**కారస్స **య**కారో, “యవత”మిచ్చాదిసుత్తే **కార**గ్గహణేన **ణ్య**స్స **ఞ**కారో, ద్విత్తం. పోక్ఖరఞ్ఞో పోక్ఖరణియో వా ఇచ్చాది.

వాధికారో అనుత్తసముచ్చయత్థో, తేన **విదూ యక్ఖా**దితోపి **ఇనీ,** పరచిత్తవిదునీ, సరలోపరస్సత్తాని, పరచిత్తవిదునీ పరచిత్తవిదునియో, యక్ఖినీ యక్ఖినియో, సీహినీ సీహినియో ఇచ్చాది.

ఈకారన్తం.

ఉకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **యాగు**సద్దో.

తస్స **రత్తి**సద్దస్సేవ రూపనయో. అమాదేసాదిఅభావోవ విసేసో.

యాగు, యాగూ యాగుయో, హే యాగు, హే యాగూ యాగుయో, యాగుం, యాగూ యాగుయో, యాగుయా, యాగూహి యాగూభి యాగుహి యాగుభి, యాగుయా, యాగూనం యాగునం, యాగుయా, యాగూహి యాగూభి యాగుహి యాగుభి, యాగుయా, యాగూనం యాగునం, యాగుయం యాగుయా, యాగూసు యాగుసు.

ఏవం ధాతు ధేను కాసు దద్దు కచ్ఛు కణ్డు రజ్జు కరేణు పియఙ్గ సస్సుఆదీని.

మాతుసద్దస్స భేదో. తస్స **పితు**సద్దస్సేవ రూపనయో. “ఆరత్త”మితి భావనిద్దేసేన **ఆరా**దేసాభావే “పతో యా”తి **యా**దేసోవ విసేసో.

మాతా, మాతరో, భోతి మాత, భోతి మాతా భోతియో మాతరో, మాతరం, మాతరే మాతరో, మాతరా మాతుయా మత్యా, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **ఉ**కారలోపో , రస్సత్తఞ్చ. మాతరేహి మాతరేభి మాతూహి మాతూభి మాతుహి మాతుభి, మాతు మాతుస్స మాతుయా, మాతరానం మాతానం మాతూనం మాతునం, మాతరా మాతుయా, మాతరేహి మాతరేభి మాతూహి మాతూభి, మాతు మాతుస్స మాతుయా, మాతరానం మాతానం మాతూనం మాతునం, మాతరి, మాతరేసు మాతూసు మాతుసు.

ఏవం ధీతా, ధీతరో, దుహితా, దుహితరో ఇచ్చాది.

ఉకారన్తం.

ఊకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **జమ్బూ**సద్దో.

జమ్బూ, జమ్బూ జమ్బుయో, హే జమ్బు, హే జమ్బూ జమ్బుయో, జమ్బుం, జమ్బూ జమ్బుయో ఇచ్చాది **ఇత్థీ**సద్దసమం.

ఏవం వధూ చ సరభూ, సరబూ సుతనూ చమూ;
వామూరూ నాగనాసూరూ, సమాని ఖలు జమ్బుయా.

ఊకారన్తం.

ఓకారన్తో ఇత్థిలిఙ్గో **గో**సద్దో.

తస్స పుల్లిఙ్గ**గో**సద్దస్సేవ రూపనయో.

కఞ్ఞా రత్తి నదీ ఇత్థీ, మాతులానీ చ భిక్ఖునీ;
దణ్డినీ యాగు మాతా చ, జమ్బూ గోతిత్థిసఙ్గహో.

ఇత్థిలిఙ్గం నిట్ఠితం.

నపుంసకలిఙ్గ

అథ నపుంసకలిఙ్గాని వుచ్చన్తే.

అకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **చిత్త**సద్దో.

పురే వియ **స్యాద్యుప్పత్తి**, “చిత్త సి” ఇతీధ –

“నపుంసకేహి, అతో నిచ్చ”న్తి చ వత్తతే.

౧౯౫. సిం.

సి, అంఇతి ద్విపదమిదం. **అ**కారన్తేహి నపుంసకలిఙ్గేహి పరస్స **సి**వచనస్స **అం** హోతి నిచ్చం. సరలోపపకతిభావాది, చిత్తం.

బహువచనే “యోనం ని నపుంసకేహీ”తి వత్తతే.

౧౯౬. అతో నిచ్చం.

అకారన్తేహి నపుంసకలిఙ్గేహి **యో**నం నిచ్చం **ని** హోతి. “సబ్బయోనీనమాఏ”తి **నిస్స** వా **ఆ**కారో. అఞ్ఞత్థ “యోసు కత”ఇచ్చాదినా దీఘో. చిత్తా చిత్తాని.

> యోనం నిభావే చాఏత్తే, సిద్ధేపి అవిసేసతో;
> “అతో నిచ్చ”న్తి ఆరమ్భా, ఆఏత్తం క్వచిదేవిధ.

ఆలపనే **గ**లోపో. హే చిత్త, హే చిత్తా చిత్తాని, దుతియాయం **నిస్స** వికప్పేనేకారో. చిత్తం, చిత్తే చిత్తాని. సేసం **పురిస**సద్దేన సమం.

ఏవమఞ్ఞానిపి –

> పుఞ్ఞ పాప ఫల రూప సాధనం,
> సోత ఘాన సుఖ దుక్ఖ కారణం;
> దాన సీల ధన ఝాన లోచనం,
> మూల కూల బల జాలమఙ్గలం.

> నళిన లిఙ్గ ముఖ’ఙ్గ జల’మ్బుజం,
> పులిన ధఞ్ఞ హిరఞ్ఞ పదా’మతం;
> పదుమ వణ్ణ సుసాన వనా’యుధం,
> హదయ చీవర వత్థ కులి’న్ద్రియం.

> నయన వదన యానో’దాన సోపాన పానం,
> భవన భువన లోహా’లాత తుణ్డ’ణ్డ పీఠం;
> కరణ మరణ ఞాణా’రమ్మణా’రఞ్ఞ తాణం,
> చరణ నగర తీరచ్ఛత్త ఛిద్దో’దకాని –

ఇచ్చాదీని.

కమ్మసద్దస్స తతియేకవచనాదీసు రూపభేదో.

కమ్మం, కమ్మా కమ్మాని, హే కమ్మ, హే కమ్మా కమ్మాని, కమ్మం, కమ్మే కమ్మాని.

"వా, ఉ, నామ్హి, చా"తి చ వత్తతే.

౧౮౭. **అ కమ్మన్తస్స చ.**

కమ్మసద్దన్తస్స **ఉ**కార **అ**కారాదేసా హోన్తి వా **నామ్హి** విభత్తిమ్హి. **అన్త**గ్గహణేన **థామద్ధా**దీనమన్తస్సపి **ఉ**త్తం. **చ**సద్దగ్గహణేన **యువ మఘవా**నమన్తస్స **ఆ** హోతి క్వచి **నా సు**ఇచ్చేతేసు. కమ్మునా కమ్మనా కమ్మేన వా, కమ్మేహి కమ్మేభి.

సస్మాసు "ఉ నామ్హి చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **పుమ కమ్మథామ**న్తస్స చుకారో వా **సస్మా**సూతి **ఉ**త్తం. కమ్మునో కమ్మస్స, కమ్మానం, కమ్మునా కమ్మా కమ్మమ్హా కమ్మస్మా, కమ్మేహి కమ్మేభి, కమ్మునో కమ్మస్స, కమ్మానం.

స్మింవచనే "బ్రహ్మాతో తు స్మింనీ"తి ఏత్థ **తు**సద్దేన క్వచి **ని** హోతి. కమ్మని కమ్మే కమ్మమ్హి కమ్మస్మిం, కమ్మేసు.

ఏవం థామునా థామేన థామసా వా, థామునో థామస్స, థామునా థామా. అద్ధునా, అద్ధునో ఇచ్చాది పురిమసమం.

గుణవన్తు సి, "సవిభత్తిస్స, న్తుస్స, సిమ్హీ"తి చ వత్తతే.

౧౮౮. **అం నపుంసకే.**

నపుంసకే వత్తమానస్స లిఙ్గస్స సమ్బన్ధినో **న్తు**ప్పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **అం** హోతి **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. గుణవం చిత్తం.

యోమ్హి "న్తుస్సన్తో యోసు చా"తి **అత్తం, ఇ**కారో చ. గుణవన్తి, గుణవన్తాని, సేసం ఞేయ్యం.

గచ్ఛన్త సి, "సిమ్హి గచ్ఛన్తాదీనం న్తసద్దో అ"మితి **అం**. గచ్ఛం గచ్ఛన్తం, గచ్ఛన్తా గచ్ఛన్తాని.

అకారన్తం.

ఆకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **అస్సద్ధా**సద్దో.

"అస్సద్ధా"ఇతి ఠితే –

"సమాసస్సా"తి అధికిచ్చ "సరో రస్సో నపుంసకే"తి సమాసన్తస్స రస్సత్తం, సమాసత్తా నామబ్యపదేసో, **స్యాద్యుప్పత్తి**. సేసం **చిత్త**సమం.

అస్సద్ధం కులం, అస్సద్ధా అస్సద్ధాని కులాని ఇచ్చాది.

తథా **ముఖనాసికా**సద్దో. తస్స ద్వన్దేకత్తా సబ్బత్థేకవచనమేవ. ముఖనాసికం, హే ముఖనాసిక, ముఖనాసికం, ముఖనాసికేన ఇచ్చాది.

ఆకారన్తం.

ఇకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **అట్ఠి**సద్దో.

స్యాద్యుప్పత్తి, **సిలోపో**, అట్ఠి.

“వా”తి వత్తతే.

౧౯౯. **యోనం ని నపుంసకేహి.**

నపుంసకలిఙ్గేహి పరేసం సబ్బేసం **యోనం ని** హోతి వా.

అట్ఠీని, అఞ్ఞత్థ నిచ్చం **యోలోపో**, దీఘో చ, అట్ఠీ, తథా హే అట్ఠి, హే అట్ఠీ అట్ఠీని, అట్ఠిం, అట్ఠీ అట్ఠీని, అట్ఠినా ఇచ్చాది **అగ్గి**సద్దసమం.

ఏవం సత్థి దధి వారి అక్ఖి అచ్ఛి అచ్చి ఇచ్చాదీని.

ఇకారన్తం.

ఈకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **సుఖకారీ**సద్దో.

“సుఖభారీ సి” ఇతీధ అనపుంసకత్తాభావా **సిస్మిమ్పి** “అఘో రస్స”మిచ్చాదినా రస్సత్తం, **సిలోపో**. సుఖకారి దానం, సుఖకారీ సుఖకారీని, హే సుఖకారి, హే సుఖకారీ హే సుఖకారీని, సుఖకారినం సుఖకారిం, సుఖకారీ సుఖకారీని.

సేసం **దణ్డీ**సద్దసమం. ఏవం **సీఘయాయీ**ఆదీని.

ఈకారన్తం.

ఉకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **ఆయు**సద్దో. తస్స **అట్ఠి**సద్దస్సేవ రూపనయో.

ఆయు, ఆయూ ఆయూని, హే ఆయు, హే ఆయూ హే ఆయూని, ఆయుం, ఆయూ ఆయూని, ఆయునా ఆయుసాతి మనోగణాదిత్తా సిద్ధం. ఆయూహి ఆయూభి, ఆయునో ఆయుస్స, ఆయూనమిచ్చాది.

ఏవం చక్ఖు వసు ధను దారు తిపు మధు హిఙ్గు సిగ్గు వత్థు మత్థు జతు అమ్బు అస్సుఆదీని.

ఉకారన్తం.

ఊకారన్తో **న**పుంసకలిఙ్గో **గోత్రభూ**సద్దో.

గోత్రభూ సి, నపుంసకత్తా రస్సత్తం, **సి**లోపో. గోత్రభు చిత్తం, గోత్రభూ గోత్రభూని, హే గోత్రభు, హే గోత్రభూ హే గోత్రభూని, గోత్రభుం, గోత్రభూ గోత్రభూని, గోత్రభునా ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గే **అభిభూ**సద్దసమం.

ఏవం అభిభూ సయమ్భూ ధమ్మఞ్ఞూఆదీని.

ఊకారన్తం.

ఓకారన్తో నపుంసకలిఙ్గో **చిత్తగో**సద్దో.

"చిత్తా గావో అస్స కులస్సా"తి అత్థే బహుబ్బీహిసమాసే కతే "సరో రస్సో నపుంసకే"తి ఓకారస్స ఠానప్పయతనాసన్నత్తా రస్సత్తముకారో, **స్యా**ద్యుప్పత్తి, **సి**లోపో. చిత్తగు కులం, చిత్తగూ చిత్తగూని ఇచ్చాది **ఆయు**సద్దసమం.

ఓకారన్తం.

చిత్తం కమ్మఞ్చ అస్సద్ధ-మథట్ఠి సుఖకారి చ;
ఆయు గోత్రభూ ధమ్మఞ్ఞూ, చిత్తగూతి నపుంసకే.

నపుంసకలిఙ్గం నిట్ఠితం.

సబ్బనామ

అథ సబ్బనామాని వుచ్చన్తే.

సబ్బ, కతర, కతమ, ఉభయ, ఇతర, అఞ్ఞ, అఞ్ఞతర, అఞ్ఞతమ, పుబ్బ, పర, అపర, దక్ఖిణ, ఉత్తర, అధర, య, త, ఏత, ఇమ, అము, కిం, ఏక, ఉభ, ద్వి, తి, చతు, తుమ్హ, అమ్హ ఇతి సత్తవీసతి సబ్బనామాని, తాని సబ్బనామత్తా తిలిఙ్గాని.

తత్థ **సబ్బ**సద్దో నిరవసేసత్థో, సో యదా పుల్లిఙ్గవిసిట్ఠత్థాభిధాయీ, తదా రూపనయో. పురే వియ **స్యా**ద్యుప్పత్తి, "సో"తి సిస్స **ఓ**కారో, సరలోపపరనయనాని. సబ్బో జనో.

బహువచనే "సబ్బ యో" ఇతీధ "పరసమఞ్ఞా పయోగే"తి సబ్బాదీనం సబ్బనామసఞ్ఞా.

"యో"తి వత్తతే.

౨౦౦. సబ్బనామకారతే పఠమో.

సబ్బేసం ఇత్థిపుమనపుంసకానం నామాని **సబ్బనామాని,** తేసం సబ్బేసం సబ్బనామసఞ్ఞానం లిఙ్గానం **అకారతో** పరో పఠమో **యో ఏ**త్తమాపజ్జతే. సబ్బే పురిసా.

అకారతోతి కిం? సబ్బా అమూ.

హే సబ్బ సబ్బా, హే సబ్బే, సబ్బం, సబ్బే, సబ్బేన, సబ్బేహి సబ్బేభి.

చతుత్థేకవచనే **ఆయా**దేసే సమ్పత్తే –

“అతో, ఆ ఏ, స్మాస్మింనం, ఆయ చతుత్థేకవచనస్సా”తి చ వత్తతే.

౨౦౧. తయో నేవ చ సబ్బనామేహి.

అకారన్తేహి సబ్బనామేహి పరేసం **స్మా స్మిం** ఇచ్చేతేసం, చతుత్థేకవచనస్స చ **ఆ ఏ ఆయ**ఇచ్చేతే ఆదేసా నేవ హోన్తీతి **ఆయా**దేసాభావో. **చ**గ్గహణం కత్థచి పటిసేధనివత్తనత్థం, తేన పుబ్బాదీహి **స్మా స్మింనం ఆ ఏ** చ హోన్తి. సబ్బస్స.

“అకారో, ఏ”తి చ వత్తతే.

౨౦౨. సబ్బనామానం నంమ్హి చ.

సబ్బేసం సబ్బనామానం **అకారో ఏ**త్తమాపజ్జతే **నంమ్హి** విభత్తిమ్హి.

“సబ్బనామతో”తి చ వత్తతే.

౨౦౩. సబ్బతో నం సంసానం.

సబ్బతో సబ్బనామతో పరస్స **నం**వచనస్స **సం సానం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి.

సబ్బేసం సబ్బేసానం, సబ్బస్మా సబ్బమ్హా, సబ్బేహి సబ్బేభి, సబ్బస్స, సబ్బేసం సబ్బేసానం, సబ్బస్మిం సబ్బమ్హి, సబ్బేసు.

ఇత్థియం “ఇత్థియమతో ఆప్పచ్చయో”తి **ఆప్పచ్చయో**. అఞ్ఞం **కఞ్ఞా**సద్దసమం అఞ్ఞత్ర **స నం స్మిం**వచనేహి. సబ్బా పజా, సబ్బా సబ్బాయో, హే సబ్బే, హే సబ్బా సబ్బాయో, సబ్బం, సబ్బా సబ్బాయో, సబ్బాయ, సబ్బాహి సబ్బాభి.

చతుత్థేకవచనే “సబ్బనామతో వా”, **సబ్బతో కో**తి ఇతో “సబ్బతో”తి చ వత్తతే.

౨౦౪. ఘపతో స్మింసానం సంసా.

సబ్బతో సబ్బనామతో **ఘపసఞ్ఞతో స్మిం సఇచ్చేతేసం** యథాక్కమం **సంసా**ఆదేసా హోన్తి వా.

“సంసాస్వేకవచనేసు చా”తి వత్తతే.

౨౦౫. ఘో రస్సం.

ఘసఞ్ఞో **ఆ**కారో రస్సమాపజ్జతే **సంసా**స్వేకవచనేసు విభత్తాదేసేసు పరేసు.

“సాగమో”తి వత్తతే.

౨౦౬. సంసాస్వేకవచనేసు చ.

సం సాఇచ్చేతేసు ఏకవచనట్ఠానసమ్భూతేసు విభత్తాదేసేసు పరేసు లిఙ్గమ్హా **స**కారాగమో హోతి.

సబ్బస్సా సబ్బాయ, సబ్బాసం సబ్బాసానం, సబ్బాయ, సబ్బాహి సబ్బాభి, సబ్బస్సా సబ్బాయ, సబ్బాసం సబ్బాసానం.

స్మింమ్హి “సబ్బనామతో, ఘపతో”తి చ వత్తతే.

౨౦౭. నేతాహి స్మిమాయయా.

ఏతేహి సబ్బనామేహి **ఘప**సఞ్ఞేహి పరస్స **స్మిం**వచనస్స నేవ **ఆయ యా**దేసా హోన్తీతి **ఆయా**భావో. **వా**ధికారతో క్వచి హోతి దక్ఖిణాయ ఉత్తరాయాతి ఆది.

సంయమాదేసా, సబ్బస్సం సబ్బాయం, సబ్బాసు.

నపుంసకే సబ్బం చిత్తం, సబ్బాని, హే సబ్బ, హే సబ్బాని, సబ్బం, సబ్బాని. సేసం పుల్లిఙ్గే వియ ఞేయ్యం.

ఏవం **కతరా**దీనం **అఞ్ఞతమ**సద్దపరియన్తానం తీసుపి లిఙ్గేసు రూపనయో.

తత్థ **కతరకతమ**సద్దా పుచ్ఛనత్థా.

ఉభయసద్దో ద్విఅవయవసముదాయవచనో.

ఇతరసద్దో వుత్తప్పటియోగవచనో.

అఞ్ఞసద్దో అధికతాపరవచనో.

అఞ్ఞతర అఞ్ఞతమసద్దా అనియమత్థా.

“యో, సబ్బనామకారతే పఠమో”తి చ వత్తతే.

౨౦౮. ద్వన్దట్ఠా వా.

ద్వన్దసమాసట్ఠా సబ్బనామకారతో పరో పఠమో **యో ఏ**త్తమాపజ్జతే వా. కతరో చ కతమో చాతి కతరకతమే, కతరకతమా వా ఇచ్చాది.

పుబ్బాదయో దిసాదివవత్థానవచనా.

పుబ్బో కాలో. బహువచనే “ధాతులిఙ్గేహి పరా పచ్చయా”తి ఏత్థ **పరా**తి నిద్దేసతో పుబ్బాదీహి **యో**వచనస్స వికప్పేనేకారో.

పుబ్బే పుబ్బా, హే పుబ్బ, హే పుబ్బే హే పుబ్బా, పుబ్బం, పుబ్బే, పుబ్బేన, పుబ్బేహి పుబ్బేభి, పుబ్బస్స, పుబ్బేసం పుబ్బేసానం. “స్మాస్మింనం వా”తి వికప్పేనాకారేకారా. పుబ్బా పుబ్బస్మా పుబ్బమ్హా, పుబ్బేహి పుబ్బేభి, పుబ్బస్స, పుబ్బేసం పుబ్బేసానం, పుబ్బే పుబ్బస్మిం పుబ్బమ్హి, పుబ్బేసు.

ఇత్థియం పుబ్బా దిసా, పుబ్బా పుబ్బాయో ఇచ్చాది **సబ్బా**సద్దసమం.

నపుంసకే పుబ్బం ఠానం, పుబ్బాని, హే పుబ్బ, హే పుబ్బాని, పుబ్బం, పుబ్బాని, సేసం పుల్లిఙ్గసమం. ఏవం **పరాపరదక్ఖిణుత్తరాధర**సద్దా.

“సబ్బనామతో, ద్వన్దట్ఠా”తి చ వత్తతే.

౨౦౯. నాఞ్ఞం సబ్బనామికం.

ద్వన్దట్ఠా సబ్బనామతో పరస్స **యో**వచనస్స ఠపేత్వా ఏత్తం అఞ్ఞం సబ్బనామికం కారియం న హోతీతి **సంసాన**మాదేసాభావో. పుబ్బాపరానం, పుబ్బుత్తరానం అధరుత్తరానం, “నాఞ్ఞం సబ్బనామిక”న్తి వినాధికారేన యోగేన తతియాసమాసేపి. మాసపుబ్బాయ, మాసపుబ్బానం.

“నాఞ్ఞం సబ్బనామిక”న్తి చ వత్తతే.

౨౧౦. బహుబ్బీహిమ్హి చ.

బహుబ్బీహిమ్హి చ సమాసే సబ్బనామికవిధానం నాఞ్ఞం హోతి. పియపుబ్బాయ, పియపుబ్బానం, పియపుబ్బే.

చసద్దగ్గహణేన దిసత్థసబ్బనామానం బహుబ్బీహిమ్హి సబ్బనామికవిధానంవ హోతి.

దక్ఖిణస్సా చ పుబ్బస్సా చ యదన్తరాళన్తి అత్థే బహుబ్బీహి, దక్ఖిణపుబ్బస్సం, దక్ఖిణపుబ్బస్సా, ఏవం ఉత్తరపుబ్బస్సం, ఉత్తరపుబ్బస్సా ఇచ్చాది.

యతేతసద్దాదీనమాలపనే రూపం న సమ్భవతి. **య**సద్దో అనియమత్థో.

యో పురిసో, యే పురిసా, యం, యే. యా కఞ్ఞా, యా యాయో, యం, యా యాయో. యం చిత్తం, యాని, యం, యాని. సేసం సబ్బత్థ **సబ్బ**సద్దసమం.

త ఏత ఇమ అము కింఇచ్చేతే పరమ్ముఖ సమీప అచ్చన్తసమీపదూర పుచ్ఛనత్థవచనా.

తసద్దస్స భేదో. "త సి" ఇతీధ –

"అనపుంసకస్సాయం సిమ్హీతి, స"మితి చ వత్తతే.

౨౧౧. ఏతతేసం తో.

ఏత తఇచ్చేతేసం అనపుంసకానం **త**కారో **స**కారమాపజ్జతే **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. సో పురిసో.

సబ్బనామగ్గహణఞ్చ, ఇతో **త**గ్గహణఞ్చ వత్తతే.

౨౧౨. తస్స వా నత్తం సబ్బత్థ.

తఇచ్చేతస్స సబ్బనామస్స **త**కారస్స **నత్తం** హోతి వా సబ్బత్థ లిఙ్గేసు. నే తే, నం తం, నే తే, నేన తేన, నేహి నేభి తేహి తేభి.

"సబ్బస్స, తస్స వా సబ్బత్థా"తి చ వత్తతే.

౨౧౩. సస్మాస్మింసంసాస్వత్తం.

తఇచ్చేతస్స సబ్బనామస్స సబ్బస్సేవ **అత్తం** హోతి వా **స స్మా స్మిం సం సా**ఇచ్చేతేసు వచనేసు సబ్బత్థ లిఙ్గేసు. అస్స నస్స తస్స, నేసం తేసం నేసానం తేసానం.

"స్మాహిస్మింనం మ్హాభిమ్హి వా"తి ఇతో "స్మాస్మింనం, మ్హామ్హీ"తి చ వత్తతే.

౨౧౪. న తిమేహి కతాకారేహి.

త ఇమఇచ్చేతేహి కతాకారేహి పరేసం **స్మాస్మింనం మ్హా మ్హి**ఇచ్చేతే ఆదేసా న హోన్తి.

పకతిసన్ధివిధాన

అథ సరానమేవ సన్ధికారియే సమ్పత్తే పకతిభావో వుచ్చతే.

"సరా, పకతీ"తి చ వత్తతే.

౩౫. సరే క్వచి.

సరా ఖో సరే పరే క్వచి ఛన్దభేదాసుఖుచ్చారణట్ఠానే, సన్ధిచ్ఛారహితట్ఠానే చ పకతిరూపాని హోన్తి, న లోపాదేసవికారమాపజ్జన్తేతి అత్థో.

తత్థ **పకతిట్ఠానం** నామ ఆలపనన్తా అనితిస్మిం అచ్ఛన్దానురక్ఖణే అసమాసే పదన్తదీఘా చ ఇకారుకారా చ నామపదన్తాతీతక్రియాదిమ్హీతి ఏవమాది.

ఆలపనన్తేసు తావ – కతమా చానన్ద అనిచ్చసఞ్ఞా, కతమా చానన్ద ఆదీనవసఞ్ఞా, సారిపుత్త ఇధేకచ్చో, ఏహి సివిక ఉట్ఠేహి, ఉపాసకా ఇధేకచ్చో, భోతి అయ్యే, భిక్ఖు అరోగం తవ సీలం, సిఞ్చ భిక్ఖు ఇమం నావం, భిక్ఖవే ఏవం వదామి, పఞ్చిమే గహపతయో ఆనిసంసా ఇచ్చేవమాదీసు పకతిభావో, పుబ్బస్సరలోప**యవా**దేసాదయో న హోన్తి.

క్వచిగ్గహణేన **ఇతి**స్మిం ఛన్దానురక్ఖణే సన్ధి హోతి, యథా – సక్కా దేవీతి, నమో తే బుద్ధ వీరత్థు.

సరేతి కిం? సాధు మహారాజాతి, ఏవం కిర భిక్ఖూతి.

అసమాసే పదన్తదీఘేసు – ఆయస్మా ఆనన్దో గాథా అజ్ఝభాసి, దేవా ఆభస్సరా యథా, తేవిజ్జా ఇద్ధిప్పత్తా చ, భగవా ఉట్ఠాయాసనా, భగవా ఏతదవోచ, అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి, గన్త్వా ఓలోకేన్తో, భూతవాదీ అత్థవాదీ, యం ఇత్థీ అరహా అస్స, సామావతీ ఆహ, పాపకారీ ఉభయత్థ తప్పతి, నదీ ఓత్థరతి, యే తే భిక్ఖూ అప్పిచ్ఛా, భిక్ఖూ ఆమన్తేసి, భిక్ఖూఉజ్ఝాయింసు, భిక్ఖూ ఏవమాహంసు, ఇమస్మిం గామే ఆరక్ఖకా, సబ్బే ఇమే, కతమే ఏకాదస, గమ్భీరే ఓదకన్తికే, అప్పమాదో అమతపదం, సఙ్ఘో ఆగచ్ఛతు, కో ఇమం పథవిం విచ్చేస్సతి, ఆలోకో ఉదపాది, ఏకో ఏకాయ, చత్తారో ఓఘా.

నిపాతేసుపి – అరే అహమ్పి, సచే ఇమస్స కాయస్స, నో అభిక్కమో, అహో అచ్ఛరియో, అథో అన్తో చ, అథ ఖో ఆయస్మా, అథో ఓట్ఠవచిత్తకా, తతో ఆమన్తయీ సత్థా.

క్వచిగ్గహణేన **అకార** ఇతీవేవేత్థాదీసు సన్ధిపి. యథా – ఆగతత్థ, ఆగతమ్హా, కతమాస్సు చత్తారో, అప్పస్సుతాయం పురిసో, ఇత్థీతి, చ మరీవ, సబ్బేవ, స్వేవ, ఏసేవ నయో, పరిసుద్ధేత్థాయస్మన్తో, నేత్థ, తం కుతేత్థ లబ్భా, సచేస బ్రాహ్మణ, తథూపమం, యథాహ.

అసమాసేతి కిం? జివ్హాయతనం, అవిజ్జోఘో, ఇత్థిన్ద్రియం, అభిభాయతనం, భయతుపట్ఠానం. **అచ్ఛన్దానురక్ఖణే**తి కిం? సద్ధీధ విత్తం పురిసస్స సేట్ఠం, యో మిస్సరో.

నామపదన్తఇకారుకారేసు – గాథాహి అజ్ఝభాసి, పుప్ఫాని ఆహరింసు, సత్థు అదాసి.

క్వచీతి కిం? మనసాకాసి.

౩౬. సరా పకతి బ్యఞ్జనే.

సరా ఖో బ్యఞ్జనే పరే పకతిరూపా హోన్తీతి యేభుయ్యేన దీఘరస్సలోపేహి వికారాభావో. యథా – అచ్చయో, పచ్చయో, భాసతి వా కరోతి వా, వేదనాక్ఖన్ధో, భాగ్యవా, భద్రో కసామివ, దీయతి, తుణ్హీభూతో, సో ధమ్మం దేసేతి.

ఇతి పకతిసన్ధివిధానం నిట్ఠితం.

బ్యఞ్జనసన్ధివిధాన

అథ బ్యఞ్జనసన్ధి వుచ్చతే.

“బ్యఞ్జనే”తి అధికారో, “సరా, క్వచీ”తి చ వత్తతే.

౩౭. దీఘం.

సరా ఖో బ్యఞ్జనే పరే క్వచి దీఘం పప్పోన్తీతి సుత్తసుఖుచ్చారణఛన్దానురక్ఖణట్ఠానేసు దీఘో.

త్యస్స పహీనా త్యాస్స పహీనా, స్వస్స స్వాస్స, మధువ మఞ్ఞతి బాలో మధువా మఞ్ఞతీ బాలో, తథా ఏవం గామే మునీ చరే, ఖన్తీ పరమం తపో తితిక్ఖా, న మజ్జా భవిస్సామి, స్వాక్ఖాతో, య్వాహం, కామతో జాయతీ సోకో, కామతో జాయతీ భయం, సక్కో ఉజూ చ సుహుజూ చ, అనూపఘాతో, దూరక్ఖం, దూరమం, సూరక్ఖం, దూహరతా.

క్వచీతి కిం? త్యజ్జ, స్వస్స, పతిలియ్యతి.

యిట్ఠం వా హుతం వా లోకే, యది వా సావకే, పుగ్గలా ధమ్మదసా తే, భోవాదీ నామ సో హోతి, యథాభావీ గుణేన సో ఇతీధ –

పుబ్బస్మింయేవాధికారే –

౩౮. రస్సం.

సరా ఖో బ్యఞ్జనే పరే క్వచి రస్సం పప్పోన్తీతి ఛన్దానురక్ఖణే, ఆగమే, సంయోగే చ రస్సత్తం.

ఛన్దానురక్ఖణే తావ యిట్ఠంవ హుతంవ లోకే, యదివ సావకే, పుగ్గల ధమ్మదసా తే, భోవాది నామ సో హోతి, యథాభావి గుణేన సో.

ఆగమే యథయిదం, సమ్మదక్ఖాతో.

సంయోగే పరాకమో పరక్కమో, ఆసాదో అస్సాదో, ఏవం తణ్హక్ఖయో, ఝానస్స లాభిమ్హి, వసిమ్హి, థుల్లచ్చయో.

క్వచీతి కిం? మాయిదం, మనసా దఞ్ఞా విముత్తానం, యథాక్కమం, ఆఖ్యాతికం, దీయ్యతి, సూయ్యతి.

ఏసో ఖో బ్యన్తిం కాహితి, సో గచ్ఛం న నివత్తతి ఇచ్చత్ర –

తస్మింయేవాధికారే –

౩౯. లోపఞ్చ తత్రాకారో.

సరా ఖో బ్యఞ్జనే పరే క్వచి లోపం పప్పోన్తి, తత్ర ఉుత్తే ఠానే **అ**కారాగమో చ హోతి. **ఏతత**సద్దన్తోకారస్సేవాయం లోపో.

ఏస ఖో బ్యన్తిం కాహితి, స గచ్ఛం న నివత్తతి, ఏవం ఏస ధమ్మో, ఏస పత్తోసి, స ముని, స సీలవా.

క్వచీతి కిం? ఏసో ధమ్మో, సో ముని, సో సీలవా.

చసద్దేన **ఏత**సద్దన్తస్స సరేపి క్వచి లోపో. యథా – ఏస అత్థో, ఏస ఆభోగో, ఏస ఇదాని.

విపరిణామేన "సరమ్హా, బ్యఞ్జనస్సా"తి చ వత్తతే.

౪౦. పరద్వేభావో ఠానే.

సరమ్హా పరస్స బ్యఞ్జనస్స ద్వేభావో హోతి ఠానే. ద్విన్నం భావో ద్విభావో, సో ఏవ ద్వేభావో.

ఏత్థ చ **ఠానం** నామ రస్సాకారతో పరం ప పతి పటికముకుస కుధ కీ గహ జుత ఞాసి సు సమ్భూ సర ససాదీనమాదిబ్యఞ్జనానం ద్వేభావం, తిక తయ తింస వతాదీనమాది చ, వతు వటుదిసాదీనమన్తఞ్చ, ఉ దు ని-ఉపసగ్గ త చతు ఛ సన్తసద్దాదేసాదిపరఞ్చ, అపదన్తా నాకారదీఘతో **య**కారాది చ,

> యవతం తలనాదీన-మాదేసో చ సయాదినం;
> సహ ధాత్వన్తస్సాదేసో, సీసకారో తపాదితో.

ఛన్దానురక్ఖణే చ – ఘర ఝే ధంసు భమాదీనమాది చ, రస్సాకారతో వగ్గానం చతుత్థదుతియా చ ఇచ్చేవమాది.

తత్థ ప పతి పటీసు తావ – ఇధ పమాదో ఇధప్పమాదో, ఏవం అప్పమాదో, విప్పయుత్తో, సుప్పసన్నో, సమ్మా పధానం సమ్మప్పధానం, రస్సత్తం, అప్పతివత్తియో, అధిపతిప్పచ్చయో, సుప్పతిట్ఠితో, అప్పటిపుగ్గలో, విప్పటిసారో, సుప్పటిపన్నో, సుప్పటిపత్తి.

కమాదిధాతూసు – పక్కమో, పటిక్కమో, హేతుక్కమో, ఆకమతి అక్కమతి, ఏవం పరక్కమతి, యథాక్కమం.

పక్కోసతి, పటిక్కోసతి, అనుక్కోసతి, ఆకోసతి, అక్కోసతి.

అక్కుద్ధో, అతిక్కోధో.

ధనక్కీతో, విక్కయో, అనుక్కయో.

పగ్గహో, విగ్గహో, అనుగ్గహో, నిగ్గహో, చన్దగ్గహో, దిట్ఠిగ్గాహో.

పజ్జోతో, విజ్జోతతి, ఉజ్జోతో.

కతఞ్ఞూ, విఞ్ఞూ, పఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణం, అనుఞ్ఞా, మనుఞ్ఞా, సమఞ్ఞా.

అవస్సయో, నిస్సయో, సముస్సయో.

అప్పస్సుతో, విస్సుతో, బహుస్సుతో, ఆసవా అస్సవా.

పస్సమ్భన్తో, విస్సమ్భతి.

అట్టస్సరో, విస్సరతి, అనుస్సరతి.

పస్ససన్తో, విస్ససన్తో, మహస్ససన్తో, ఆసానో అస్సానో.

అవిస్సజ్జేన్తో, విస్సజ్జేన్తో, పరిచ్చజన్తో, ఉపద్దవో, ఉపక్కిలిట్ఠో, మిత్తద్దు, ఆయబ్బయో, ఉదబ్బహి ఇచ్చాది.

సరమ్హాతి కిం? సమ్పయుత్తో, సమ్పతిజాతో, సమ్పటిచ్ఛన్నం, సఙ్కమన్తో, సఙ్గహో.

ఠానేతి కిం? మా చ పమాదో, పతిగచ్ఛతి, వచీపకోపం రక్ఖేయ్య, యే పమత్తా యథా మతా, మనోపకోపం రక్ఖేయ్య, ఇధ మోదతి, పేచ్చ మోదతి.

తికాదీసు – కుసలత్తికం, పీతిత్తికం, హేతుత్తికం, వేదనాత్తికం, లోకత్తయం, బోధిత్తయం, వత్థుత్తయం. ఏకత్తింస, ద్వత్తింస, చతుత్తింస. సీలబ్బతం, సుబ్బతో, సప్పీతికో, సమన్నాగతో, పునప్పునం ఇచ్చాది.

వతు వటు దిసాదీనమన్తే యథా – వత్తతి, వట్టతి, దస్సనం, ఫస్సో ఇచ్చాది.

ఉ దు ని ఉపసగ్గాదిపరేసు – ఉకంసో ఉక్కంసో. దుకరం దుక్కరం, నికడ్ఢో నిక్కడ్ఢో.

ఏవం ఉగ్గతం, దుచ్చరితం, నిజ్జటం, ఉఞ్ఞాతం, ఉన్నతి, ఉత్తరో, దుక్కరో, నిద్దరో, ఉన్నతో, దుప్పఞ్ఞో, దుబ్బలో, నిమ్మలో, ఉయ్యుత్తో, దుల్లభో, నిబ్బత్తో, ఉస్సాహో, దుస్సహో, నిస్సారో.

తథా తక్కరో, తజ్జో, తన్నిన్నో, తప్పభవో, తమ్మయో.

చతుక్కం, చతుద్దిసం, చతుప్పాదో, చతుబ్బిధం, చతుస్సాలం.

ఛక్కం, ఛన్నవుతి, ఛప్పదికా, ఛబ్బస్సాని.

సక్కారో, సక్కతో, సద్దిట్ఠి, సప్పురిసో, మహబ్బలో.

ఠానేతి కిం? నికాయో, నిదానం, నివాసో, నివాతో, తతో, చతువీసతి, ఛసట్ఠి.

యకారాదిమ్హి – నీయ్యతి, సూయ్యతి, అభిభూయ్య, విచేయ్య, వినేయ్య, ధేయ్యం, నేయ్యం, సేయ్యో, జేయ్యో, వేయ్యాకరణో.

ఆదిసద్దేన ఏత్తో, ఏత్తావతా.

అనాకారగ్గహణం కిం? మాలాయ, దోలాయ, సమాదాయ.

ఠానేతి కిం? ఉపనీయతి, సూయతి, తోయం.

యవతమాదేసే – జాతి అన్ధో, విపలి ఆసో, అని ఆయో, యది ఏవం, అపి ఏకచ్చే, అపి ఏకదా ఇచ్చత్ర, **ఇ**కారస్స "ఇవణ్ణో యం నవా"తి **య**కారే కతే –

"సబ్బస్స సో దామ్హి వా"తి ఇతో మణ్డూకగతియా **వా**తి వత్తతే.

౪౧. యవతం తలనదకారానం బ్యఞ్జనాని చలఞజకారత్తం.

యకారవన్తానం **తలనద**కారానం సంయోగబ్యఞ్జనాని యథాక్కమం **చలఞజ**కారత్తమాపజ్జన్తే వా.

కారగ్గహణం **య**వతం సకార **క చ ట** పవగ్గానం సకార**కచటప**వగ్గాదేసత్థం, తథా **య**వతం **త ధ** ణకారానం **ఛ ఝ ఞ**కారాదేసత్థఞ్చ, తతో యవతమాదేసస్స అనేన ద్విభావో.

జచ్చన్ధో, విపల్లాసో, అఞ్ఞాయో, యజ్జేవం, అప్పేకచ్చే అప్పేకదా.

వాతి కిం? పటిసన్థారవుత్యస్స, బాల్యం, ఆలస్యం.

సరమ్హాతి కిం? అఞ్ఞాయో, ఆకాసానఞ్చాయతనం.

తపాదితో **సిమ్హి** – తపస్సీ, యసస్సీ.

ఛన్దానురక్ఖణే – నప్పజ్జహే వణ్ణబలం పురాణం, ఉజ్జుగతేసు సేయ్యో, గచ్ఛన్తి సుగ్గతిన్తి.

వగ్గచతుత్థదుతియేసు పన తస్మింయేవాధికారే "పరద్వేభావో ఠానే"తి చ వత్తతే.

వగ్గచతుత్థదుతియానం సదిసవసేన ద్విభావే సమ్పత్తే నియమత్థమాహ.

౪౨. వగ్గే ఘోసాఘోసానం తతియపఠమా.

సరమ్హా పరభూతానం వగ్గే ఘోసాఘోసానం బ్యఞ్జనానం యథాక్కమం వగ్గతతియ పఠమక్ఖరా ద్విభావం గచ్ఛన్తి ఠానేతి ఠానాసన్నవసేన తబ్బగ్గే తతియపఠమావ హోన్తి.

ఏత్థ చ సమ్పత్తే నియమత్తా **ఘోసాఘోస**గ్గహణేన చతుత్థదుతియావ అధిప్పేతా, ఇతరథా అనిట్ఠప్పసఙ్గోసియా. తేన "కతఞ్ఞూ, తన్నయో, తమ్మయో"తిఆదీసు వగ్గపఞ్చమానం సతిపి ఘోసత్తే తతియప్పసఙ్గోన హోతి, ఠానాధికారతో వా.

ఘరాదీసు ప ఉ దు నిఆదిపరచతుత్థేసు తావ – పఘరతి పగ్ఘరతి, ఏవం ఉగ్ఘరతి, ఉగ్ఘాటేతి, దుగ్ఘోసో, నిగ్ఘోసో, ఏసేవ చజ్ఝానఫలో, పఠమజ్ఝానం, అభిజ్ఝాయతి, ఉజ్ఝాయతి, విద్ధంసేతి, ఉద్ధంసితో, ఉద్ధారో, నిద్ధారో, నిద్ధనో, నిద్ధుతో, విబ్భన్తో, ఉబ్భతో, దుబ్భిక్ఖం, నిబ్భయం, తబ్భావో, చతుద్ధా, చభుబ్భి, ఛద్ధా, సద్ధమ్మో, సబ్భూతో, మహద్ధనో, మహబ్భయం.

యవత మాదేసాదీసు – బోజ్ఝఙ్గా, ఆసబ్భం, బుజ్ఝితబ్బం, బుజ్ఝతి.

ఠానేతి కిం? సీలవన్తస్స ఝాయినో, యే ఝానప్పసుతా ధీరా, నిధానం, మహాధనం.

రస్సాకారతోపరం వగ్గదుతియేసు – పఞ్చ ఖన్ధా పఞ్చక్ఖన్ధా, ఏవంరూపక్ఖన్ధో, అక్ఖమో, అభిక్ఖణం, అవిక్ఖేపో, జాతిక్ఖేత్తం, ధాతుక్ఖోభో, ఆయుక్ఖయో. సేతఛత్తం సేతచ్ఛత్తం, ఏవం సబ్బచ్ఛన్నం, విచ్ఛిన్నం, బోధిచ్ఛాయా, జమ్బుచ్ఛాయా, సముచ్ఛేదో. తత్ర ఠితో తత్రట్ఠితో, ఏవం థలట్ఠం, జలట్ఠం, అధిట్ఠితం, నిట్ఠితం, చత్తారిట్ఠానాని, గరుట్ఠానియో, సముట్ఠితో, సుప్పట్ఠానో. యసత్థేరో, యత్థ, తత్థ, పత్థరతి, విత్థారో, అభిత్థుతో, విత్థమ్భితో, అనుత్థునం, చతుత్థో, కుత్థ. పప్ఫోటేతి, మహప్ఫలం, నిప్ఫలం, విప్ఫారో, పరిప్ఫుసేయ్య, మధుప్ఫాణితం.

ఆకారతో – ఆఖాతో అక్ఖాతో, ఏవం తణ్హాక్ఖయో, ఆణాక్ఖేత్తం, సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, ఆఛాదయతి, ఆచ్ఛాదయతి, ఏవం ఆచ్ఛిన్దతి, నావాట్ఠం, ఆత్థరతి, ఆప్ఫోటేతి.

సరమ్హాతి కిం? సఙ్ఖారో, తఙ్ఖణే, సఞ్ఛన్నం, తణ్ఠానం, సన్థుతో, తమ్ఫలం.

ఠానేతి కిం? పూవఖజ్జకం, తస్స ఛవియాదీని ఛిన్దిత్వా, యథా ఠితం, కథం, కమ్మఫలం.

నికమతి, నిపత్తి, నిచయో, నిచరతి, నితరణం ఇచ్చత్ర – "దో ధస్స చా"తి ఏత్థ చగ్గహణస్స బహులత్థత్తా తేన **చ**గ్గహణేన యథాపయోగం బహుధా ఆదేసో సియా.

యథా – **ని ఉపసగ్గతో** కము పద చి చర తరానం పఠమస్స వగ్గదుతియో ఇమినా ద్విత్తం, నిక్ఖమతి, నిప్ఫత్తి, నిచ్ఛయో, నిచ్ఛరతి, నిత్థరణం.

తథా **బో వస్స** కువ దివ సివ వజాదీనం ద్విరూపస్సాతి **వ**కారద్వయస్స **బ**కారద్వయం, యథా – కుబ్బన్తో, ఏవం కుబ్బానో, కుబ్బన్తి, సధాత్వన్తయాదేసస్స ద్విత్తం. దివతి దిబ్బతి, ఏవం దిబ్బన్తో, సిబ్బతి, సిబ్బన్తో, పవజతి పబ్బజతి, పబ్బజన్తో, నివానం నిబ్బానం, నిబ్బుతో, నిబ్బిన్దతి, ఉదబ్బయం ఇచ్చాది.

లో రస్స పరి తరుణాదీనం క్వచి. పరిపన్నో పలిపన్నో, ఏవం పలిబోధో, పల్లఙ్కం, తరుణో తలునో, మహాసాలో, మాలుతో, సుఖుమాలో.

టో తస్స దుక్కతాదీనం క్వచి. యథా – దుక్కతం దుక్కటం, ఏవం సుకటం, పహటో, పత్థటో, ఉద్ధటో, విసటో ఇచ్చాది.

కో తస్స నియతాదీనం క్వచి. నియతో నియకో.

యో జస్స నిజాదిస్స వా, నిజంపుత్తం నియంపుత్తం.

కో గస్స కులూపగాదీనం, కులూపగో కులూపకో.

తథా **ణో నస్స ప పరిఆదితో**. పనిధానం పణిధానం, ఏవం పణిపాతో, పణామో, పణీతం, పరిణతో, పరిణామో, నిన్నయో నిణ్ణయో, ఏవం ఉణ్ణతో, ఓణతో ఇచ్చాది.

పతిఅగ్గి, పతిహఞ్ఞతి ఇతీధ –

౪౩. క్వచి పటి పతిస్స.

పతిఇచ్చేతస్స ఉపసగ్గస్స సరే వా బ్యఞ్జనే వా పరే క్వచి **పటి**ఆదేసో హోతి పుబ్బస్సరలోపో. పటగ్గి, పటిహఞ్ఞతి.

క్వచీతి కిం? పచ్చత్తం, పతిలీయతి.

పుథజనో పుథభూతం ఇతీధ "అన్తో"తి వత్తతే.

౪౪. పుథస్సు బ్యఞ్జనే.

పుథఇచ్చేతస్స అన్తో సరో **ఉ**కారో హోతి బ్యఞ్జనే పరే, ద్విత్తం. పుథుజ్జనో, పుథుభూతం.

బ్యఞ్జనేతి కిం? పుథ అయం. "పుథస్స అ పుథ"ఇతి సమాసేనేవ సిద్ధే పున **అన్త**గ్గహణాధికారేన క్వచి అపుథన్తస్సాపి ఉత్తం సరే.

మనో అఞ్ఞం మనుఞ్ఞం, ఏవం ఇమం ఏవుమం, పరలోపో, ఇతి ఏవం ఇత్వేవం, **ఉ**కారస్స **వ**కారో.

అవకాసో, అవనద్ధో, అవవదతి, అవసానమితీధ –

"క్వచి బ్యఞ్జనే"తి చ వత్తతే.

౪౫. ఓ అవస్స.

అవఇచ్చేతస్స ఉపసగ్గస్స **ఓ**కారో హోతి క్వచి బ్యఞ్జనే పరే. ఓకాసో, ఓనద్ధో, ఓవదతి, ఓసానం.

క్వచీతి కిం? అవసానం, అవసుస్సతు.

బ్యఞ్జనేతి కిం? అవయాగమనం, అవేక్ఖతి.

అవగతే సూరియే, అవగచ్ఛతి, అవగహేత్వా ఇతీధ –

“అవస్సే”తి వత్తతే ఓగ్గహణఞ్చ.

౪౬. తబ్బిపరీతూపపదే బ్యఞ్జనే చ.

అవసద్దస్స ఉపపదే తిట్ఠమానస్స తస్సోకారస్స విపరీతో చ హోతి బ్యఞ్జనే పరే.

తస్స విపరీతో తబ్బిపరీతో, ఉపోచ్చారితం పదం ఉపపదం, **ఓకారవిపరీతో**తి ఉకారస్సేతం అధివచనం. **చ**సద్దో **కత్థ**చి నివత్తనత్థో, ద్విత్తం. ఉగ్గతే సూరియే, ఉగ్గచ్ఛతి, **ఉ**గ్గహేత్వా.

అతిప్పఖో తావ, పరసతం, పరసహస్సం ఇతీధ –

“ఆగమో”తి వత్తతే.

౪౭. క్వచి ఓ బ్యఞ్జనే.

బ్యఞ్జనే పరే క్వచి ఓకారాగమో హోతీతి **అతిప్ప పర**సద్దేహి ఓకారాగమో “యవమద”ఇచ్చాదిసుత్తే **చ**సద్దేన **అతిప్ప**తో గకారాగమో చ.

అతిప్పగో ఖో తావ, పరోసతం, పరోసహస్సం, ఏత్థ “సరా సరే లోప”న్తి పుబ్బస్సరలోపో.

మనమయం, అయమయం ఇతీధ “మనోగణాదీన”న్తి వత్తతే.

౪౮. ఏతేసమో లోపే.

ఏతేసం మనోగణాదీనమన్తో ఓత్తమాపజ్జతే విభత్తిలోపే కతే.

మనోమయం, అయోమయం, ఏవం మనోసేట్ఠా, అయోపత్తో, తపోధనో, తమోనుదో, సిరోరుహో, తేజోకసిణం, రజోజల్లం, అహోరత్తం, రహోగతో.

ఆదిసద్దేన ఆపోధాతు, వాయోధాతు.

సీహగతియా **వా**ధికారతో ఇధ న భవతి, మనమత్తేన మనచ్ఛట్ఠానం, అయకపల్లం, తమవినోదనో, మనఆయతనం.

ఇతి బ్యఞ్జనసన్ధివిధానం నిట్ఠితం.

నిగ్గహీతసన్ధివిధాన

అథ నిగ్గహీతసన్ధి వుచ్చతే.

తణ్హం కరో, రణం జహో, సం ఠితో, జుతిం ధరో, సం మతో ఇతీధ "నిగ్గహీత"న్తి అధికారో, "బ్యఞ్జనే"తి వత్తతే.

౪౯. వగ్గన్తం వా వగ్గే.

వగ్గభూతే బ్యఞ్జనే పరే నిగ్గహీతం ఖో వగ్గన్తం వా పప్పోతీతి నిమిత్తానుస్సరానం ఠానాసన్నవసేన తబ్బగ్గపఞ్చమో హోతి. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. తేన "తణ్హఙ్కరో, రణఞ్జహో, సణ్ఠితో, జుతిన్ధరో, సమ్మతో"తిఆదీసు నిచ్చం.

తఙ్కరోతి తం కరోతి, తఙ్ఖణం తంఖణం, సఙ్గహో సంగహో, తఙ్ఘతం తం ఘతం. ధమ్మఞ్చరే ధమ్మం చరే, తఞ్ఛన్నం తం ఛన్నం, తఞ్జాతం తం జాతం, తఞ్ఝానం తం ఝానం. తణ్ఠానం తం ఠానం, తణ్డహతి **ఢం** డహతి. తన్తనోతి తం తనోతి, తన్థిరం తం థిరం, తన్దానం తం దానం, తన్ధనం తం ధనం, తన్నిచ్చుతం తం నిచ్చుతం. తమ్పత్తో తం పత్తో, తమ్ఫలం తం ఫలం, తేసమ్బోధో తేసం బోధో, సమ్భూతో సంభూతో, తమ్మిత్తం తం మిత్తం. కిఙ్కతో కిం కతో, దాతుఙ్గతో దాతుం గతోతి ఏవమాదీసు వికప్పేన.

ఇధ న భవతి, న తం కమ్మం కతం సాధు, సరణం గచ్ఛామి.

సతి చోపరి **వా**గ్గహణే విఞ్ఞన్తరే వా ఇధ **వా**గ్గహణకరణమత్థన్తరవిఞ్ఞాపనత్థం, తేన నిగ్గహీతస్స **సం**ఉపసగ్గపుమన్తస్స **లే లకారో**. యథా – పటిసంలీనో పటిసల్లీనో, ఏవం పటిసల్లాణో, సల్లక్ఖణా, సల్లేఖో, సల్లాపో, పుంలిఙ్గం పుల్లిఙ్గం.

పచ్ఛత్తం ఏవ, తం ఏవ, తఞ్హి తస్స, ఏవఞ్హి వో ఇతీధ "వా"తి అధికారో.

౫౦. ఏహే ఞం.

ఏకార**హ**కారే పరే నిగ్గహీతం ఖో **ఞ**కారం పప్పోతి వా, **ఏ**కారే **ఞా**దేసస్స ద్విభావో.

పచ్ఛత్తఞ్ఞేవపచ్ఛత్తం ఏవ, తఞ్ఞేవ తం ఏవ, తఞ్హి తస్స తఞ్హి తస్స, ఏవఞ్హి వో ఏవఞ్హి వో.

వవత్థితవిభాసత్తా **వా**సద్దస్స **ఏవహి**నిపాతతో అఞ్ఞత్థ న హోతి, యథా – ఏవమేతం, ఏవం హోతి.

సంయోగో, సంయోజనం, సంయతో, సంయాచికాయ, యం యదేవ, ఆనన్తరికం యమాహు ఇతీధ "ఞ"మితి వత్తతే.

౫౧. స యే చ.

నిగ్గహీతం ఖో **య**కారే పరే సహ **య**కారేన **ఞ**కారం పప్పోతి వా, **ఞా**దేసస్స ద్విత్తం.

సఞ్ఞోగో సంయోగో, సఞ్ఞోజనం సంయోజనం, సఞ్ఞతో సంయతో, సఞ్ఞాచికాయ సంయాచికాయ, యఞ్ఞదేవ యం యదేవ, ఆనన్తరికఞ్ఞమాహు ఆనన్తరికం యమాహు.

వాసద్దస్స వవత్థితవిభాసత్తావ **సం**పదన్తతో చ సబ్బనామ**య**కారపరతో చ నిగ్గహీతా అఞ్ఞత్థ న హోతి. యథా – ఏతం యోజనం, తం యానం, సరణం యన్తి.

ఏత్థ చ "సహ యే చా"తి వత్తబ్బే "స యే చా"తి వచనతో సుత్తన్తేసు సుఖుచ్చారణత్థమక్ఖరలోపోపీతి దట్ఠబ్బం, తేన పటిసఙ్ఖాయ యోనిసో పటిసఙ్ఖా యోనిసో, సయం అభిఞ్ఞాయ సచ్ఛికత్వా సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా, పరియేసనాయ పరియేసనాతిఆది సిజ్ఝతి.

తం అహం బ్రూమి, యం ఆహు, ధనం ఏవ, కిం ఏతం, నిన్దితుం అరహతి, యం అనిచ్చం, తం అనత్తా, ఏతం అవోచ, ఏతం ఏవ ఇచ్చత్ర –

౩౨. మదా సరే.

నిగ్గహీతస్స ఖో సరే పరే **మ**కార**ద**కారాదేసా హోన్తి వా. ఏత్థ చ **వా**సద్దాధికారస్స వవత్థితవిభాసత్తా **ద**కారో **యతేత**సద్దతో పరస్సేవ.

తమహం బ్రూమి, యమాహు, ధనమేవ, కిమేతం, నిన్దితుమరహతి, యదనిచ్చం, తదనత్తా, ఏతదవోచ, ఏతదేవ.

వాతి కిం? తం అహం, ఏతం ఏవ, అక్కోచ్ఛి మం అవధి మం.

ఏత్థ చ **మదా**తి యోగవిభాగేన బ్యఞ్జనేపి వా **మ**కారో. తేన "బుద్ధమ సరణమ గచ్ఛామీ"తిఆది సిజ్ఝతి.

తాసం అహం సన్తికే, విదూనం అగ్గం, తస్స అదాసిం అహం ఇతీధ "సరే"తి వత్తతే.

౩౩. క్వచి లోపం.

నిగ్గహీతం ఖో సరే పరే లోపం పప్పోతి క్వచి ఛన్దానురక్ఖణే సుఖుచ్చారణట్ఠానే. పుబ్బస్సరలోపో, పరస్స అసంయోగన్తస్స దీఘో.

తాసాహం సన్తికే, విదూనగ్గం, తస్స అదాసాహం, తథాగతాహం, ఏవాహం, క్యాహం.

క్వచీతి కిం? ఏవమస్స, కిమహం.

అరియసచ్చానం దస్సనం, ఏతం బుద్ధానం సాసనం, సంరత్తో, సంరాగో, సంరమ్భో, అవిసంహారో, చిరం పవాసిం, గన్తుం కామో, గన్తుం మనో ఇతీధ "క్వచి లోప"న్తి వత్తతే.

౩౪. బ్యఞ్జనే చ.

నిగ్గహీతం ఖో బ్యఞ్జనే చ పరే లోపం పప్పోతి క్వచి ఛన్దానురక్ఖణాదిమ్హి. **ర**కార**హ**కారేసు ఉపసగ్గన్తస్స దీఘో.

అరియసచ్చాన దస్సనం, ఏతం బుద్ధాన సాసనం, సారత్థో, సారాగో, సారమ్భో, అవిసాహారో, చిరప్పవాసిం, ద్విత్తం, గన్తుకామో, గన్తుమనో.

క్వచీతి కిం? ఏతం మఙ్గలముత్తమం.

కతం ఇతి, కిం ఇతి, అభినన్దుం ఇతి, ఉత్తత్తం ఇవ, చక్కం ఇవ, కలిం ఇదాని, కిం ఇదాని, త్వం అసి, ఇదం అపి, ఉత్తరిం అపి, దాతుం అపి, సదిసం ఏవ ఇతీధ "నిగ్గహీతమ్హా, లోప"న్తి చ వత్తతే.

౩౫. పరో వా సరో.

నిగ్గహీతమ్హా పరో సరో లోపం పప్పోతి వా. నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం.

కతన్తి, కిన్తి, అభినన్దున్తి, ఉత్తత్తంవ, చక్కంవ, కలిన్దాని, కిన్దాని, త్వంసి, ఇదమ్పి, ఉత్తరిమ్పి, దాతుమ్పి, సదిసంవ.

వాతి కిం? కతం ఇతి, కిమితి, దాతుమపి, సామం ఏవ.

అయమ్పి **వా**సద్దస్స వవత్థితవిభాసత్తా ఇతీవీదానిసీపేవాదితో అఞ్ఞత్థ న హోతి. యథా – అహం ఏత్థ, ఏతం అహోసి.

ఏవం అస్స తే ఆసవా, పుప్ఫం అస్సా ఉప్పజ్జతి ఇతీధ సరే పరే లుత్తే విపరిణామేన "పరస్మిం, సరే, లుత్తే"తి చ వత్తతే.

౩౬. బ్యఞ్జనో చ విసఞ్ఞోగో.

నిగ్గహీతమ్హా పరస్మిం సరే లుత్తే బ్యఞ్జనో సఞ్ఞోగో చే, విసఞ్ఞోగోవ హోతీతి సంయోగేకదేసస్స పురిమబ్యఞ్జనస్స లోపో.

ద్విన్నం బ్యఞ్జనానమేకత్ర ఠితి సఞ్ఞోగో, ఇధ పన సంయుజ్జతీతి సఞ్ఞోగో, పురిమో వణ్ణో, విగతో సఞ్ఞోగో అస్సాతి **విసఞ్ఞోగో**, పరో.

ఏవం స తే ఆసవా, పుప్ఫంసా ఉప్పజ్జతి.

లుత్తేతి కిం? ఏవమస్స.

చసద్దేన తిణ్ణం బ్యఞ్జనానం సరూపసంయోగోపి విసఞ్ఞోగో హోతి. యథా – అగ్యాగారం, వుత్యస్స.

చక్ఖు ఉదపాది, అవ సిరో, యావచిధ భిక్ఖవే, అణుథూలాని, త సమ్పయుత్తా ఇతీధ "సరే, ఆగమో, క్వచి, బ్యఞ్జనే"తి చ వత్తతే.

౩౭. నిగ్గహీతఞ్చ.

నిగ్గహీతఞ్చ ఆగమో హోతి సరే వా బ్యఞ్జనే వా క్వచి సుఖుచ్చారణట్ఠానే. నిగ్గహీతస్స రస్సానుగతత్తా రస్సతోయేవాయం.

చక్ఖుం ఉదపాది, అవంసిరో, యావఞ్చిధ భిక్ఖవే, అణుంథూలాని, తంసమ్పయుత్తా, ఏవం తఞ్ఖణే, తంసభావో.

క్వచీతి కిం? న హి ఏతేహి, ఇధ చేవ.

ఏవం వుత్తే, తం సాధు, ఏకం సమయం భగవా, అగ్గింవ సనమం ఇతీధ లోపాదేసకారియే సమ్పత్తే యేభుయ్యేన తదపవాదత్థమాహ.

౩౭. అం బ్యఞ్జనే నిగ్గహీతం.

నిగ్గహీతం ఖో బ్యఞ్జనే పరే అంఇతి హోతి.

అకారో ఉచ్చారణత్థో, “సరలోపో”తిఆదినా పుబ్బస్సరలోపో వా.

ఏవం వుత్తే, తం సాధు, ఏకం సమయం భగవా, అగ్గింవ సన్ధమం.

ఇధ అవుత్తవిసేసానమ్పి వుత్తనయాతిదేసత్థమతిదేసమాహ.

౩౮. అనుపదిట్ఠానం వుత్తయోగతో.

యే ఇధ అమ్హేహి విసేసతో న ఉపదిట్ఠా ఉపసగ్గనిపాతాదయో, తేసం వుత్తయోగతో వుత్తనయేన సరసన్ధాదీసు వుత్తనయానుసారేన రూపసిద్ధి వేదితబ్బా.

తేన “దో ధస్స చా”తి సుత్తే **చ**సద్దేన పరియాదీనం రహనాదివణ్ణస్స విపరియయో యవాదీహి, యథా – పరియుదాహాసి పయిరుదాహాసి, అరియస్స అయిరస్స, బహ్వాబాధో బవ్హాబాధో, న అభినేయ్య అనభినేయ్య.

“తం ఇమినాపి జానాథా”తి ఏత్థ “పరో వా సరో”తి సరే లుత్తే “తత్రాకారో”తి యోగవిభాగేన **అ**కారో నిగ్గహీతస్స **ద**కారో, తదమినాపి జానాథ ఇచ్చాది.

ఇతి నిగ్గహీతసన్ధివిధానం నిట్ఠితం.

సఞ్ఞావిధానం సరసన్ధి సన్ధి,
నిసేధనం బ్యఞ్జనసన్ధి సన్ధి;
యో నిగ్గహీతస్స చ సన్ధికప్పో,
సునిచ్ఛయో సోపి మయేత్థ వుత్తో.

ఇతి రూపసిద్ధియం సన్ధికణ్డో

పఠమో.

౨. నామకణ్డ

అథ నామికవిభత్యావతారో వుచ్చతే.

అత్థాభిముఖం నమనతో, అత్తని చత్థస్స నామనతో **నామం,** దబ్బాభిధానం.

తం పన దువిధం అన్వత్థరుళ్హీవసేన, తివిధం పుమిత్థినపుంసకలిఙ్గవసేన. యథా – రుక్ఖో, మాలా, ధనం.

చతుబ్బిధం సామఞ్ఞగుణక్రియాయదిచ్ఛావసేన, యథా – రుక్ఖో, నీలో, పాచకో, సిరివడ్ఢోతిఆది.

అట్ఠవిధం అవణ్ణివణ్ణువణ్ణోకారనిగ్గహీతన్తపకతిభేదేన.

పుల్లిఙ్గ

తత్థ పఠమం **అకారన్తమ్హా** పుల్లిఙ్గా జాతినిమిత్తా **పురిస**సద్దా **స్యాది**విభత్తియో పరా యోజీయన్తే.

౬౦. జినవచనయుత్తఞ్హి.

అధికారోయం. తత్థ పఞ్చ మారే జితవాతి జినో, బుద్ధో. జినస్స వచనం జినవచనం, తస్స జినవచనస్స యుత్తం **జినవచనయుత్తం,** తేపిటకస్స బుద్ధవచనస్స మాగధికాయ సభావనిరుత్తియా యుత్తం అనురూపమేవాతి ఇదం అధికారత్థం వేదితబ్బం.

సా మాగధీ మూలభాసా, నరా యాయాదికప్పికా;
బ్రహ్మానో చ'స్సుతాలాపా, సమ్బుద్ధా చాపి భాసరే.

అధికారో పన తివిధో సీహగతికమణ్డూకగతికయథానుపుబ్బికవసేన, అయం పన సీహగతికో పుబ్బాపరవిలోకనతో, యథానుపుబ్బికోయేవ వా.

సక్కతవిసదిసం కత్వా జినవచనానురూపవసేన పకతిట్ఠపనత్థం పరిభాసమాహ.

౬౧. లిఙ్గఞ్చ నిపచ్చతే.

లిఙ్గంపాటిపదికం, యథా యథా జినవచనయుత్తఞ్హి లిఙ్గం, తథా తథా ఇధ లిఙ్గం నిపచ్చతే ఠపీయతి. **చ**సద్దేన ధాతవో చాతి జినవచనానురూపతో "పురిస"ఇతి లిఙ్గే ఠపితే తతో తస్స ధాతుప్పచ్చయవిభత్తివజ్జితస్స అత్థవతో సద్దస్స "పరసమఞ్ఞా పయోగే"తి పరిభాసతో లిఙ్గసఞ్ఞాయం –

ఇతో పరం విభత్తిప్పచ్చయాదివిధానే సబ్బత్థ **లిఙ్గ**గ్గహణమనువత్తతే.

౬౨. తతో చ విభత్తియో.

తతో జినవచనయుత్తేహి లిఙ్గేహి పరా విభత్తియో హోన్తి. **చ**సద్దగ్గహణేన తపేతునాదిపచ్చయన్తనిపాతతోపి. కమ్మాదివసేన, ఏకత్తాదివసేన చ లిఙ్గత్థం విభజన్తీతి విభత్తియో.

కా చ పన తా విభత్తియో? "విభత్తియో"తి అధికారో.

౬౩. సియో, అంయో, నాహి, సనం, స్మాహి, సనం, స్మింసు.

స్యాదయో ద్విసత్త విభత్తియో నామ హోన్తి. తత్థ సి, యో ఇతి పఠమా, అం, యో ఇతి దుతియా, నా, హి ఇతి తతియా, స, నం ఇతి చతుత్థీ, స్మా, హి ఇతి పఞ్చమీ, స, నం ఇతి ఛట్ఠీ, స్మిం, సు ఇతి సత్తమీ.

ఇదం పన సఞ్ఞాధికారపరిభాసావిధిసుత్తేసు **సఞ్ఞాసుత్త**న్తి దట్ఠబ్బం, వుత్తఞ్హి వుత్తియం "విభత్తిఇచ్చనేన క్వత్థో, అమ్హస్స మమం సవిభత్తిస్స సే"తి, ఇతరథా పురిమసుత్తేన ఏకయోగో కత్తబ్బోతి. ఏత్థ చ పఠమాదివోహారో, ఏకవచనాదివోహారో చ అన్వత్థవసేన, పరసమఞ్ఞావసేన వా సిద్ధోతి వేదితబ్బో.

ఏకస్స వచనం ఏకవచనం, బహూనం వచనం బహువచనం, ద్విన్నం పూరణీ దుతియాతిఆది, ఇతరథా పురిమసుత్తే **చ**సద్దేన సఞ్ఞాకరణే అప్పకతనిరత్థకవిధిప్పసఙ్గో సియా.

"జినవచనయుత్తఞ్హి, లిఙ్గఞ్చ నిపచ్చతే"తి చ వత్తతే. ఇధ పన పదనిప్ఫాదనమ్పి జినవచనస్సావిరోధేనాతి ఞాపేతుం పరిభాసన్తరమాహ.

౬౪. తదనుపరోధేన.

యథా యథా తేసం జినవచనానం ఉపరోధో న హోతి, తథా తథా ఇధ లిఙ్గం, **చ**సద్దేనాఖ్యాతఞ్చ నిపచ్చతే, నిప్ఫాదీయతీతి అత్థో. తేనేవ ఇధ చ ఆఖ్యాతే చ ద్వివచనాగ్గహణం, సక్కతవిసదిసతో విభత్తిప్పచ్చయాదివిధానఞ్చ కతన్తి దట్ఠబ్బం.

తత్థ అవిసేసేన సబ్బస్యాదివిభత్తిప్పసఙ్గే "వత్తిచ్ఛానుపుబ్బికా సద్దప్పవత్తీ"తి వత్తిచ్ఛావసా –

౬౫. లిఙ్గత్థే పఠమా.

లిఙ్గత్థాభిధానమత్తే పఠమావిభత్తి హోతీతి పఠమా. తత్థాపి అనియమేనేకవచనబహువచనప్పసఙ్గే "ఏకమ్హి వత్తబ్బే ఏకవచన"న్తి పరిభాసతో లిఙ్గత్థస్సేకత్తవచనిచ్ఛాయం పఠమేకవచనం **సి**.

"అతో నేనా"తి ఇతో "అతో"తి వత్తతే, **లిఙ్గ**గ్గహణఞ్చ.

౬౬. సో .

సి, ఓఇతి ద్విపదమిదం. లిఙ్గస్స **అ**కారతో పరస్స **సి**వచనస్స **ఓ**కారో హోతి.

సుత్తేసు హి పఠమానిద్దిట్ఠస్స కారియినో ఛట్ఠీవిపరిణామేన వివరణం ఆదేసాపేక్ఖన్తి దట్ఠబ్బం.

ఏత్థ చ **సీ**తి విభత్తి గయ్హతే విభత్తికారియవిధిప్పకరణతో, "తతో చ విభత్తియో"తి ఇతో **విభత్తి**గ్గహణానువత్తనతో వా, ఏవం సబ్బత్థ **స్యా**దీనం కారియవిధానే విభత్తియేవాతి దట్ఠబ్బం.

"వా పరో అసరూపా"తి పరలోపే సమ్పత్తే తదపవాదేన పుబ్బలోపమాహ.

౬౭. సరలోపో’మాదేసప్పచ్చయాదిమ్హి సరలోపే తు పకతి.

పుబ్బస్సరస్స లోపో హోతి **అం**వచనే, ఆదేసప్పచ్చయాదిభూతే చ సరే పరే, సరలోపే కతే తు పరసరస్స పకతిభావో హోతి. ఏత్థ చ "సరలోపే"తి పునగ్గహణం ఇమినావ కతసరలోపనిమిత్తేయేవ పరస్స వికారే సమ్పత్తే పకతిభావత్థం. పరసరస్స పకతిభావవిధానసామత్థియతో అమాదేసప్పచ్చయాదిభూతే సరే పరేతిపి సిద్ధం.

త్యాదివిభత్తియో చేత్థ, పచ్చయత్తేన గయ్హరే;
ఆదిగ్గహణమాఖ్యాత-కితకేస్వాగమత్థిదం.

పచ్చయసాహచరియా, చాదేసో పకతీపరో;
పదన్తస్సరలోపో న, తేన’బ్యాహాదికే పరే.

తుగ్గహణం **భిక్ఖునీ**ఆదీసు సరలోపనివత్తనత్థం, "నయే పరం యుత్తే"తి పరం నేతబ్బం. పురిసో తిట్ఠతి.

పురిసో చ పురిసో చాతి పురిస పురిసఇతి వత్తబ్బే –

౬౮. సరూపానమేకసేస్వసకిం.

సరూపానం సమానరూపానం పదబ్యఞ్జనానం మజ్ఝే ఏకోవ సిస్సతే, అఞ్ఞే లోపమాపజ్జన్తే అసకిన్తి ఏకసేసో. ఏత్థ చ "సరూపాన"న్తి వుత్తత్తావ సిద్ధే అసకిమ్పయోగే పున**అసకిం**గ్గహణం **ఏ**కవిభత్తివిసయానమేవాసకిమ్పయోగే ఏవాయన్తి దస్సనత్థం, న చ విచ్ఛాపయోగే’తిప్పసఙ్గో. "వగ్గా పఞ్చపఞ్చసో మన్తా"తి ఏత్థ "పఞ్చపఞ్చసో"తి నిద్దేసేనేవ విచ్ఛాపయోగసిద్ధియా ఞాపితత్తా, అథ వా సహవచనిచ్ఛాయ’మయ’మేకసేసో.

యోగవిభాగతో చేత్థ, ఏకసేస్వసకిం ఇతి;
విరూపేకసేసో హోతి, వా "పితూన"న్తిఆదిసు.

తత్థేవ లిఙ్గత్థస్స **బహు**త్తవచనిచ్ఛాయం "బహుమ్హి వత్తబ్బే బహువచన"న్తి పఠమాబహువచనం **యో**, పురిస యో ఇతీధ "అతో, వా"తి చ వత్తతే.

౬౯. సబ్బయోనీనమాఏ.

అకారన్తతో లిఙ్గమ్హా పరేసం సబ్బేసం పఠమాయోనీనం, దుతియాయోనీనఞ్చ యయాక్కమం ఆకారేకారాదేసా హోన్తి వాతి **ఆ**కారో, **సబ్బ**గ్గహణం సబ్బాదేసత్థం, సరలోపాది పురిమసదిసమేవ, పురిసా తిట్ఠన్తి.

వా ఇచ్చేవ రూపా రూపాని, అగ్గయో, మునయో.

వాసద్దోయం వవత్థితవిభాసత్థో, తేన చేత్థ –

> నిచ్చమేవ చ పుల్లిఙ్గే, అనిచ్చఞ్చ నపుంసకే;
> అసన్తం **ఝే** కతత్తే తు, విధిం దీపేతి **వా**సుతి.

తత్థేవాలపనవచనిచ్ఛాయం "లిఙ్గత్థే పఠమా"తి వత్తతే.

౨౦. ఆలపనే చ.

అభిముఖం కత్వా లపనం **ఆలపనం,** సమ్బోధనం. తస్మిం ఆలపనత్థాధికే లిఙ్గత్థాభిధానమత్తే చ పఠమావిభత్తి హోతి. పురే వియ ఏకవచనాది.

పురిస సి ఇచ్చత్ర –

౨౧. ఆలపనే సి గసఞ్ఞో.

ఆలపనత్థే విహితో **సి గసఞ్ఞో** హోతీతి గసఞ్ఞాయం "భో గే తూ"తి ఇతో "గే"తి వత్తతే.

౨౨. అకారపితాద్యన్తానమా.

లిఙ్గస్స సమ్బన్ధీ **అ**కారో చ **పితుసత్థు**ఇచ్చేవమాదీనమన్తో చ **ఆ**కారత్తమాపజ్జతే **గే** పరే.

"గే, రస్స"మితి చ వత్తతే.

౨౩. ఆకారో వా.

లిఙ్గస్స సమ్బన్ధీ **ఆ**కారో రస్సమాపజ్జతే **గే పరే** వికప్పేన, అదూరట్ఠస్సాలపనేవాయం.

౨౪. సేసతో లోపం గసిపి.

"సిం, సో, స్మా చ, సఖతో గస్సే వా, ఘతే చా"తి ఏవమాదీహి నిద్దిట్ఠేహి అఞ్ఞో సేసో నామ, తతో సేసతో లిఙ్గమ్హా **గసి**ఇచ్చేతే లోపమాపజ్జన్తే. **అపి**గ్గహణం దుతియత్థసమ్పిణ్డనత్థం, ఏత్థ చ సతిపి **సి**గ్గహణే **వ**ఇతి వచనమేవ ఞాపకమఞ్ఞత్థాపి **సి**గ్గహణే ఆలపనాగ్గహణస్స. కేచి ఆలపనాభిబ్యత్తియా **భవన్త**సద్దం వా **హే**సద్దం వా పయుజ్జన్తే. భో పురిస తిట్ఠ, హే పురిసా వా.

బహువచనే **న** విసేసో, భవన్తో పురిసా తిట్ఠథ.

తత్థేవ కమ్మత్థవచనిచ్ఛాయం “వ,”తి వత్తతే.

౭౫. యం కరోతి తం కమ్మం.

యం వా కరోతి, యం వా వికరోతి, యం వా పాపుణాతి, తం కారకం క్రియానిమిత్తం కమ్మసఞ్ఞం హోతి.

౭౬. కమ్మత్థే దుతియా.

కమ్మత్థే దుతియావిభత్తి హోతి. పురే వియ దుతియేకవచనం అం, “సరలోపో”తిఆదినా సరే లుత్తే “దీఘ”న్తి దీఘే సమ్పత్తే పకతిభావో చ, పురిసం పస్స.

బహువచనే “సబ్బయోనీనమాఏ”తి **యోవచనస్సేకారో**, పురిసే పస్స.

తత్థేవ కత్తువచనిచ్ఛాయం –

౭౭. యో కరోతి స కత్తా.

యో అత్తప్పధానో క్రియం కరోతి, సో కత్తుసఞ్ఞో హోతి.

“తతియా”తి వత్తతే.

౭౮. కత్తరి చ.

కత్తరి చ కారకే తతియావిభత్తి హోతీతి తతియేకవచనం **నా**.

౭౯. అతో నేన.

ఏనాతి అవిభత్తికనిద్దేసో. **అ**కారన్తతో లిఙ్గమ్హా పరస్స **నా**వచనస్స **ఏనా**దేసో హోతి, సరలోపాది, పురిసేన కతం.

బహువచనమ్హి –

౮౦. సుహిస్వకారో ఏ.

సు, హిఇచ్చేతేసు విభత్తిరూపేసు పరేసు లిఙ్గస్స సమ్బన్ధీ **అ**కారో **ఏ**త్తమాపజ్జతే.

౮౧. స్మాహిస్మింనం మ్హాభిమ్హి వా.

సబ్బతో లిఙ్గమ్హా **స్మా హి స్మిం**ఇచ్చేతేసం యథాక్కమం **మ్హా, భి, మ్హి**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, పురిసేహి, పురిసేభి కతం.

తత్థేవ కరణవచనిచ్ఛాయం –

౮౨. యేన వా కయిరతే తం కరణం.

యేన వా కయిరతే, యేన వా పస్సతి, యేన వా సుణాతి, తం కారకం కరణసఞ్ఞం హోతి.

౮౩. కరణే తతియా.

కరణకారకే తతియావిభత్తి హోతి, సేసం కత్తుసమం, ఆవిట్ఠేన పురిసేన సో పుఞ్ఞం కరోతి, పురిసేహి, పురిసేభి.

తత్థేవ సమ్పదానవచనిచ్ఛాయం –

౮౪. యస్స దాతుకామో రోచతే ధారయతే వా తం సమ్పదానం.

యస్స వా దాతుకామో, యస్స వా రోచతే, యస్స వా ధారయతే, తం కారకం సమ్పదానసఞ్ఞం హోతి.

౮౫. సమ్పదానే చతుత్థీ.

సమ్పదానకారకే చతుత్థీవిభత్తి హోతీతి చతుత్థియా ఏకవచనం **స**.

౮౬. సాగమో సే.

సబ్బతో లిఙ్గమ్హా సకారాగమో హోతి **సే** విభత్తిమ్హి పరే. పురిసస్స ధనం దదాతి.

బహువచనమ్హి "దీఘ"న్తి వత్తతే.

౮౭. సునంహిసు చ.

సు నం హిఇచ్చేతేసు పరేసు లిఙ్గస్స అన్తభూతా సబ్బే రస్ససరా దీఘమాపజ్జన్తే, **చ**గ్గహణమికారుకారానం క్వచి నివత్తనత్థం. పురిసానం.

తత్థేవాపాదానవచనిచ్ఛాయం –

౮౮. యస్మా దపేతి భయమాదత్తే వా తదపాదానం.

యస్మా వా అవధిభూతా అపేతి, యస్మా వా భయం, యస్మా వా ఆదత్తే, తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి.

౮౯. అపాదానే పఞ్చమీ.

అపాదానకారకే పఞ్చమీవిభత్తి హోతీతి పఞ్చమియా ఏకవచనం **స్మా**.

“అతో, సబ్బేసం, ఆ ఏ”తి చ వత్తతే.

౯౦. స్మాస్మింన వా.

అకారన్తతో లిఙ్గమ్హా సబ్బేసం **స్మా స్మిం**ఇచ్చేతేసం యథాక్కమం ఆకారేకారాదేసా హోన్తి వా, అఞ్ఞత్థ **మ్హా**దేసో. పురిసా అపేతి, పురిసమ్హా, పురిసస్మా.

బహువచనే సబ్బత్థ తతియాసమం, **హిస్స భి**ఆదేసో హోతి. పురిసేహి, పురిసేభి అపేతి.

తత్థేవ సామివచనిచ్ఛాయం –

౯౧. యస్స వా పరిగ్గహో తం సామి.

యస్స వా పరిగ్గహో, తం సామిసఞ్ఞం హోతి.

౯౨. సామిస్మిం ఛట్ఠీ.

సామిస్మిం ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి. లపేత్వా **ఆయా**దేసం సబ్బత్థ చతుత్థీఛట్ఠీనం సమానం రూపం. పురిసస్స ఏతం ధనం, పురిసానం.

తత్థేవ ఓకాసవచనిచ్ఛాయం –

౯౩. యోధారో తమోకాసం.

యో కత్తుకమ్మానం క్రియాయ ఆధారో, తం కారకం ఓకాససఞ్ఞం హోతి.

౯౪. ఓకాసే సత్తమీ.

ఓకాసకారకే సత్తమీవిభత్తి హోతీతి సత్తమియా ఏకవచనం స్మిం, తస్స “స్మాస్మింనం వా”తి **ఏ**కారో, **మ్హి**ఆదేసో చ, పురిసే పతిట్ఠితం, పురిసమ్హి, పురిసస్మిం.

బహువచనే “సుహిస్వకారో ఏ”తి **ఏ**కారో, పురిసేసు.

> పురిసో, పురిసా, భో పురిస భో పురిసా వా, భవన్తో పురిసా, పురిసం, పురిసే, పురిసేన, పురిసేహి పురిసేభి, పురిసస్స, పురిసానం, పురిసా పురిసస్మా పురిసమ్హా, పురిసేహి పురిసేభి, పురిసస్స, పురిసానం, పురిసే పురిసస్మిం పురిసమ్హి, పురిసేసు.

> తథా సుగతో, సుగతా, భో సుగత భో సుగతా వా, భవన్తో సుగతా, సుగతం, సుగతే, సుగతేన, సుగతేహి సుగతేభి, సుగతస్స, సుగతానం, సుగతా సుగతస్మా సుగతమ్హా, సుగతేహి సుగతేభి, సుగతస్స, సుగతానం,

సుగతే సుగతస్మిం సుగతమ్హి, సుగతేసు.

ఏవం సురా’సుర నరో’రగ నాగ యక్ఖా,
గన్ధబ్బ కిన్నర మనుస్స పిసాచ పేతా;
మాతఙ్గ జఙ్గమ తురఙ్గ వరాహ సీహా,
బ్యగ్ఘ’చ్ఛ కచ్ఛప తరచ్ఛ మిగ’స్స సోణా.

ఆలోక లోక నిలయా’నిల చాగ యోగా, వాయామ గామ
నిగమా’గమ ధమ్మ కామా;
సఙ్ఘో’ఘ ఘోస పటిఘా’సవ కోధ లోభా,
సారమ్భ థమ్భ మద మాన పమాద మక్ఖా.

పున్నాగ పూగ పనసా’సన చమ్పక’మ్బా,
హిన్తాల తాల బకుల’జ్జున కింసుకా చ;
మన్దార కున్ద పుచిమన్ద కరఞ్జ రుక్ఖా,
ఞోయ్యా మయూర సకుణణ్డజ కోఞ్చ హంసా –

ఇచ్చాదయోపి.

మనోగణాదిస్స తు నాసస్మాస్మింసు విసేసో. అఞ్ఞత్థ పురిససమం.

మనో, మనా, హే మన హే మనా వా, భవన్తో మనా, మనం, మనే.

“వా”తి వత్తతే.

౯౩. మనోగణాదితో స్మింనానమిఆ.

మనోపభుతి గణో మనోగణో, మనోగణాదితో **స్మిం, నా**ఇచ్చేతేసం యథాక్కమం ఇకారాకారాదేసా హోన్తి వా. **ఆది**గ్గహణేన **బిలపదాదితో**పి.

“మనోగణాదితో”తి వత్తతే.

౯౪. స సరే వాగమో.

ఏతేహేవ మనోగణాదీహి సరే పరే **సా**గమో హోతి వా. మనసా, మనేన.

వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, తేన “మనో మనా మనం మనే మనఆయతన”న్తిఆదీసు న హోతి. “మానసికం, చేతసిక”న్తిఆదీసు నిచ్చం. మనేహి, మనేభి.

“మనోగణాదితో, వా”తి చ వత్తతే.

౯౭. సస్స చో.

మనోగణాదితో పరస్స సస్స విభత్తిస్స **ఓ**కారో హోతి వా. **సా**గమో.

మనసో మనస్స, మనానం, మనా మనస్మా మనమ్హా, మనేహి మనేభి, మనసో మనస్స, మనానం, మనసి మనే మనస్మిం మనమ్హి, మనేసు.

ఏవం వచో వయో తేజో,
తపో చేతో తమో యసో;
అయో పయో సిరో ఛన్దో,
సరో ఉరో రహో అహో –

ఇచ్చాది **మనోగణో**.

గుణవన్తుసద్దస్స భేదో. గుణవన్తు సి ఇతీధ –

“సవిభత్తిస్స, న్తుస్సా”తి చ అధికారో.

౯౮. ఆ సిమ్హి.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **ఆ**ఆదేసో హోతి సిమ్హి విభత్తిమ్హి. గుణవా.

“యోమ్హి, పఠమే”సీహగతియా “వా”తి చ వత్తతే.

౯౯. న్తుస్స న్తో.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **న్తో**ఆదేసో హోతి వా **యోమ్హి** పఠమే, గుణవన్తో తిట్ఠన్తి.

“సునంహిసు, అత్త”న్తి చ వత్తతే.

౧౦౦. న్తుస్సన్తో యోసు చ.

న్తుపచ్చయస్స అన్తో ఉకారో **అత్త**మాపజ్జతే **సునంహి యో**ఇచ్చేతేసు, **చ**గ్గహణేన అఞ్ఞేసు అం **నా స్మాస్మిం**సు చ. గుణవన్తా, ఛట్ఠియా సిద్ధేపి **అన్తా**దేసే పున **అన్త**గ్గహణకరణతో **యోనం** ఇకారో చ క్వచి. గుణవన్తి.

“అ”మితి వత్తతే.

౧౦౧. అవణ్ణా చ గే.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **అం అ**వణ్ణఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **గే** పరే.

భో గుణవం భో గుణవ భో గుణవా, భవన్తో గుణవన్తో గుణవన్తా, గుణవన్తం, గుణవన్తే.

“వా”తి వత్తతే.

౧౦౨. తోతితా సస్మింనాసు.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **తో తి తా**ఆదేసా హోన్తి వా **సస్మింనా**ఇచ్చేతేసు యథాసఙ్ఖ్యం. గుణవతా గుణవన్తేన, గుణవన్తేహి గుణవన్తేభి.

౧౦౩. న్తస్స సే వా.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స న్తస్సఇచ్చయమాదేసో హోతి వా **సే** విభత్తిమ్హి. గుణవన్తస్స గుణవతో.

౧౦౪. నంమ్హి తం వా.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స సవిభత్తిస్స **తం**ఆదేసో హోతి వా **నం**మ్హి విభత్తిమ్హి. గుణవతం గుణవన్తానం.

“అమ్హ తుమ్హ న్తు”ఇచ్చాదినా **స్మా**వచనస్స నాబ్యపదేసో.

గుణవతా గుణవన్తా గుణవన్తస్మా గుణవన్తమ్హా, గుణవన్తేహి గుణవన్తేభి, గుణవన్తస్స గుణవతో, గుణవతం గుణవన్తానం, గుణవతి గుణవన్తే గుణవన్తస్మిం గుణవన్తమ్హి, గుణవన్తేసు.

ఏవం గణవా కులవా బలవా యసవా ధనవా సుతవా భగవా హిమవా ఫలవా సీలవా పఞ్ఞవా ఇచ్చాదయో.

హిమవన్తుసద్దతో సిమ్హి కతే –

“అత్తం, న్తుస్స’న్తో”తి చ వత్తమానే –

౧౦౫. సిమ్హి వా.

న్తుపచ్చయస్స అన్తో **అ**త్తం హోతి వా **సి**మ్హి విభత్తిమ్హి. హిమవన్తో, హిమవా, సేసం సమం.

పున **వా**గ్గహణకరణం **హిమవన్తు**సద్దతో అఞ్ఞత్ర అత్తనిసేధనత్థం, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. తేన గుణవన్తాదీసు నాతిప్పసఙ్గో.

ఏవం సతిమా ధితిమా గతిమా మతిమా ముతిమా ముత్తిమా జుతిమా సిరిమా హిరిమా థుతిమా రతిమా యతిమా సుచిమా కలిమా బలిమా కసిమా రుచిమా బుద్ధిమా చక్ఖుమా బన్ధుమా హేతుమా సేతుమా కేతుమా రాహుమా భాణుమా ఖాణుమా విజ్జుమా ఇచ్చాదయో.

తత్థ **సతిమన్తు బన్ధుమన్తు**సద్దానం **అంసే**సు రూపభేదో. “అత్తం, న్తుస్సా”తి చ వత్తతే.

౧౦౬. సబ్బస్స వా అంసేసు.

సబ్బస్సేవ **న్తు**పచ్చయస్స **అత్తం** హోతి వా **అంస**ఇచ్చేతేసు. ఇధాపి **వా**సద్దస్స వవత్థితవిభాసత్తా నాతిప్పసఙ్గో . సతిమం సతిమన్తం, బన్ధుమం బన్ధుమన్తం, సతిమస్స సతిమతో సతిమన్తస్స, బన్ధుమస్స బన్ధుమతో బన్ధుమన్తస్స, సేసం సమం.

గచ్ఛన్తసద్దస్స భేదో, గచ్ఛన్త సి,

“వా”తి వత్తతే.

౧౦౭. సిమ్హి గచ్ఛన్తాదీనం న్తసద్దో అం.

గచ్ఛన్తిచ్చేవమాదీనం **అన్త**ప్పచ్చయన్తానం **న్త**సద్దో అంరూపం ఆపజ్జతే వా **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. సరలోపసిలోపా, సో గచ్ఛం, గచ్ఛన్తో వా గణ్హాతి.

“గచ్ఛన్తాదీనం, న్తసద్దో”తి చ వత్తమానే –

౧౦౮. సేసేసు న్తువ.

గచ్ఛన్తాదీనం **న్త**సద్దో **న్తు**పచ్చయోవ దట్ఠబ్బో సేసేసు విభత్తిప్పచ్చయేసు, **అస్మిమ్హి** కారియాతిదేసోయం. సేసం **గుణవన్తు**సమం.

తే గచ్ఛన్తో గచ్ఛన్తా, భో గచ్ఛం భో గచ్ఛ భో గచ్ఛా, భవన్తో గచ్ఛన్తో గచ్ఛన్తా, [గచ్ఛం] గచ్ఛన్తం, గచ్ఛన్తే, గచ్ఛతా గచ్ఛన్తేన, గచ్ఛన్తేహి గచ్ఛన్తేభి, గచ్ఛతో గచ్ఛన్తస్స, గచ్ఛతం గచ్ఛన్తానం, గచ్ఛతా గచ్ఛన్తస్మా గచ్ఛన్తమ్హా, గచ్ఛన్తేహి గచ్ఛన్తేభి, గచ్ఛతో గచ్ఛన్తస్స, గచ్ఛతం గచ్ఛన్తానం, గచ్ఛతి గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తస్మిం గచ్ఛన్తమ్హి, గచ్ఛన్తేసు.

ఏవం మహం చరం తిట్ఠం, దదం భుఞ్జం సుణం పచం;
జయం జీరం చవం మీయం, సరం కుబ్బం జపం వజం –

ఇచ్చాదయో.

భవన్తసద్దస్స **గ యో నా స**వచనేసు విసేసో. సో భవం.

“భవతో”తి వత్తతే.

౧౦౯. ఓభావో క్వచి యోసు వకారస్స.

భవన్తఇచ్చేతస్స **వ**కారస్స **ఓ**భావో హోతి క్వచి **యో**ఇచ్చేతేసు. తే భోన్తో భవన్తో భవన్తా.

“భవతో”తి వత్తతే.

౧౧౦. భో గే తు.

సబ్బస్సేవ **భవన్త**సద్దస్స **భో** హోతి **గే** పరే. **తు**సద్దేన భన్తే, భోన్తాది చ, **గ**లోపో, భో భన్తే భోన్త భోన్తా, భోన్తో భవన్తో భవన్తా, భవన్తం, భోన్తే భవన్తే.

నాసేసు “ఓభావో క్వచీ”తి యోగవిభాగేన **ఓ**భావో.

భోతా భవతా భవన్తేన, భోతో భవతో భవన్తస్స ఇచ్చాది.

౧౧౧. భదన్తస్స భద్దన్త భన్తే.

సబ్బస్సేవ **భదన్త**సద్దస్స **భద్దన్త భన్తే**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి క్వచి **గే** పరే **యో**సు చ. భో భద్దన్త భన్తే, భదన్త భదన్తా వా ఇచ్చాది **పురిస**సద్దసమం.

౧౧౨. సన్తసద్దస్స సో భే బో చన్తే.

సబ్బస్సేవ **సన్త**సద్దస్స **స**సద్దాదేసో హోతి **భ**కారే పరే, అన్తే చ **బ**కారాగమో హోతి.

చసద్దగ్గహణేన అభకారేపి సమాసే క్వచి **స**కారాదేసో. సబ్భి.

భేతి కిం? సన్తేహి, సేసం **గచ్ఛన్త**సద్దసమం.

అత్థి రాజ బ్రహ్మ అత్త సఖసద్దాదీనం భేదో, తథేవ **స్యాద్యుప్పత్తి**, “రాజ సి”ఇతి ఠితే –

“బ్రహ్మత్తసఖరాజాదితో”తి అధికారో.

౧౧౩. స్యా చ.

బ్రహ్మ అత్త సఖ రాజఇచ్చేవమాదితో **సి**వచనస్స **ఆ**కారో హోతి. **ఆది**సద్దేన **ఆతుమాది**సద్దతో చ. సరలోపాది. రాజా తిట్ఠతి.

౧౧౪. యోనమానో.

బ్రహ్మత్తసఖరాజాదితో **యో**నం **ఆనో**ఆదేసో హోతి. రాజానో తిట్ఠన్తి, భో రాజ భో రాజా, భవన్తో రాజానో.

“వా”తి వత్తతే.

౧౧౫. బ్రహ్మత్తసఖరాజాదితో అమానం.

బ్రహ్మదీహి పరస్స అంవచనస్స **ఆనం** హోతి వా. రాజానం పస్స రాజం వా, రాజానో.

“సవిభత్తిస్స, రాజస్సా”తి చ వత్తతే.

౧౧౬. నామ్హి రఞ్ఞా వా.

సబ్బస్సేవ **రాజ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **రఞ్ఞా**ఆదేసో హోతి వా **నామ్హి** విభత్తిమ్హి. రఞ్ఞా కతం రాజేన వా.

౧౧౭. రాజస్స రాజు సునంహిసు చ.

సబ్బస్స **రాజ**సద్దస్స **రాజు**ఆదేసో హోతి **సు నం హి**ఇచ్చేతేసు వచనేసు. **చ**సద్దో వికప్పనత్థో, “సునంహిసు చా”తి దీఘో, రాజూహి రాజూభి, రాజేహి రాజేభి వా.

“సవిభత్తిస్సా”తి అధికారో.

౧౧౮. రాజస్స రఞ్ఞోరాజినో సే.

సబ్బస్సేవ **రాజ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **రఞ్ఞో రాజినో**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **సే** విభత్తిమ్హి. రఞ్ఞో, రాజినో దేతి.

“రాజస్సా”తి వత్తతే.

౧౧౯. రఞ్ఞం నం మ్హి వా.

సబ్బస్సేవ **రాజ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **రఞ్ఞం**ఆదేసో హోతి వా **నం**మ్హి విభత్తిమ్హి. రఞ్ఞం రాజూనం రాజానం.

పఞ్చమియం –

౧౨౦. అమ్హతుమ్హన్తురాజబ్రహ్మత్తసఖసత్థుపితాదీహి స్మా నావ.

అమ్హతుమ్హన్తురాజబ్రహ్మత్తసఖసత్థుపితుఇచ్చేవమాదీహి **స్మా**వచనం **నావ** దట్ఠబ్బన్తి **స్మా**వచనస్స నాభావాతిదేసో. **అతిదేసో** పన ఛబ్బిధో.

వుత్తఞ్చ –

> “బ్యపదేసో నిమిత్తఞ్చ, తంరూపం తంసభావతా;
> సుత్తఞ్చేవ తథా కారి-యాతిదేసోతి ఛబ్బిధో”తి.

తత్రాయం **బ్రహ్మత్తసఖా**దీసు పాఠసామత్థియతో **రూపాతిదేసో**. సేసం తతియాసమం.

రఞ్ఞా అపేతి, రాజూహి రాజూభి, రాజేహి రాజేభి, రఞ్ఞో, రాజినో సన్తకం, రఞ్ఞం రాజూనం రాజానం.

“రాజస్సా”తి వత్తతే.

౧౨౧. స్మింమ్హి రఞ్ఞే రాజిని.

సబ్బస్సేవ **రాజ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **రఞ్ఞేరాజిని**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **స్మిం**మ్హి విభత్తిమ్హి. రఞ్ఞే, రాజిని పతిట్ఠితం, రాజూసు రాజేసు.

బ్రహ్మసద్దస్స చ **గ నా స స్మిం**సు విసేసో. బ్రహ్మే, బ్రహ్మనో.

ఆలపనే చ “ఏ”తి వత్తతే.

౧౨౨. బ్రహ్మతో గస్స చ.

బ్రహ్మసద్దతో గస్స చ **ఏ**కారో హోతి, **చ**గ్గహణం **ఏ**గ్గహణానుకడ్ఢనత్థం, భో బ్రహ్మే, భవన్తో బ్రహ్మనో, బ్రహ్మనం బ్రహ్మం, బ్రహ్మనో.

విపరిణామేన “బ్రహ్మస్స, అన్తో”తి చ వత్తతే.

౧౨౩. ఉత్తం సనాసు.

బ్రహ్మసద్దస్స అన్తో **ఉ**త్తమాపజ్జతే **స నా**ఇచ్చేతేసు వచనేసు. **ఉత్త**మితి భావనిద్దేసో కత్థచి అభావదస్సనత్థో. బ్రహ్మునా, బ్రహ్మేహి బ్రహ్మేభి.

సస్మిం ఉత్తే కతే “ఇవణ్ణువణ్ణా ఝలా”తి **ల**సఞ్ఞాయం –

౧౨౪. ఝలతో సస్స నో వా.

ఝలసఞ్ఞేహి ఇవణ్ణువణ్ణేహి పరస్స **స**ఇచ్చేతస్స వచనస్స **నో**ఇచ్చాదేసో హోతి వా. బ్రహ్మునో బ్రహ్మస్స, బ్రహ్మనం బ్రహ్మూనం వా, **ఉత్త**మితి యోగవిభాగేన అఞ్ఞత్థాపి ఉత్తం.

పఞ్చమియం నాభావాతిదేసో. బ్రహ్మునా, బ్రహ్మేహి బ్రహ్మేభి, బ్రహ్మునో బ్రహ్మస్స, బ్రహ్మనం బ్రహ్మూనం వా.

౧౨౫. బ్రహ్మతో తు స్మిం ని.

బ్రహ్మసద్దతో **స్మిం**వచనస్స **ని** హోతి. **తు**సద్దేన **కమ్మచమ్మముద్ధా**దితో చ క్వచి. బ్రహ్మని, బ్రహ్మేసు.

అత్తసద్దస్స తతియాదీస్వేవ విసేసో.

అత్తా, అత్తానో, భో అత్త భో అత్తా, భవన్తో అత్తానో, అత్తానం అత్తం, అత్తానో.

నామ్హి "అకమ్మన్తస్స చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **అత్త**న్తస్స అత్తం వా. అత్తనా అత్తేన వా.

౧౨౬. అత్తన్తో హిస్మిమనత్తం.

అత్తసద్దస్స అన్తో **అనత్త**మాపజ్జతే **హి**స్మిం పరే. అత్తనేహి అత్తనేభి.

"తతో, అత్తతో"తి చ వత్తతే.

౧౨౭. సస్స నో.

తతో **అత్త**సద్దతో సస్స విభత్తిస్స **నో** హోతి. అత్తనో, అత్తానం.

౧౨౮. స్మా నా.

తతో **అత్త**సద్దతో **స్మా**వచనస్స **నా** హోతి. అత్తనా అపేతి.

నాభావాతిదేసేనేవ సిద్ధేపి ఉత్తరసుత్తేన ఏకయోగమకత్వా భిన్నయోగకరణం అత్థన్తరవిఞ్ఞాపనత్థం, తేన **అత్తన్తత**కారస్స రకారో **జ**కారే క్వచి. అత్రజో అత్తజో వా. అత్తనేహి అత్తనేభి, అత్తనో, అత్తానం.

"అత్తతో"తి వత్తతే.

౧౨౯. తతో స్మిం ని.

తతో **అత్త**సద్దతో **స్మిం**వచనస్స **ని** హోతి. అత్తని, అత్తేసు.

సఖసద్దస్స భేదో. సఖా, సఖానో.

"యోన"మితి వత్తతే.

౧౩౦. సఖతో చాయోనో.

సఖసద్దతో **యోనం ఆయో నో**ఆదేసా చ హోన్తి. సఖాయో.

౧౩౧. సఖన్తస్సి నోనానంసేసు.

సఖసద్దన్తస్స ఇకారాదేసో హోతి **నోనానంస**ఇచ్చేతేసు పరేసు. సఖినో తిట్ఠన్తి.

ఆలపనే గసఞ్ఞాయం –

౧౩౨. సఖతో గస్సే వా.

సఖతో గస్స **అకార ఆకార ఇకార ఈకారఏకారాదేసా** హోన్తి. **వా**సద్దేన అఞ్ఞస్మాపి క్వచి **ఏకారో**. యథా – భద్దన్తే ఇసే ఇతి.

అ చ ఆ చ ఇ చ ఈ చ ఏ చాతిపి ఏ, పుబ్బస్సరానం కమేన లోపో.

భో సఖ భో సఖా భో సఖి భో సఖీ భో సఖే, భవన్తో సఖానో సఖాయో సఖినో.

“సఖన్తస్స, ఆరో చా”తి చ వత్తతే.

౧౩౩. సునమంసు వా.

సఖన్తస్స ఆరో భోతి వా **సునం అం**ఇచ్చేతేసు పరేసు. సఖారం సఖానం సఖం, సఖానో సఖాయో సఖినో, సఖినా.

“సఖన్తస్సా”తి వత్తతే.

౧౩౪. ఆరో హిమ్హి వా.

సఖన్తస్స ఆరో హోతి వా **హిమ్హి** విభత్తిమ్హి. సఖారేహి సఖారేభి, సఖేహి సఖేభి.

ఇకారాదేసే “ఝలతో సస్స నో వా”తి **నో**. సఖినో సఖిస్స, సఖారానం సఖీనం.

స్మావచనస్స **నా**భావో. సఖినా, సఖారేహి సఖారేభి సఖేహి సఖేభి, సఖినో సఖిస్స, సఖారానం సఖీనం.

“సఖతో”తి చ వత్తతే.

౧౩౫. స్మిమే .

సఖతో స్మింవచనస్స **ఏ**కారో హోతి. నిచ్చత్థోయమారమ్భో. సఖే, సఖారేసు సఖేసు.

ఆతుమసద్దస్స పఠమాదుతియాసు **అత్త**సద్దస్సేవ రూపనయో. ఆతుమా, ఆతుమానో, భో ఆతుమ భో ఆతుమా, భవన్తో ఆతుమానో, ఆతుమానం ఆతుమం, ఆతుమానో, ఆతుమేన ఇచ్చాది **పురిస**సమం.

పుమసద్దస్స భేదో. పుమ సి,

“సవిభత్తిస్సా”తి అధికారో.

౧౩౬. పుమన్తస్సా సిమ్హి.

పుమసద్దస్స సవిభత్తిస్స **ఆకారాదేసో** హోతి **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. **అన్త**గ్గహణేన **మఘవయువా**దీనమన్తస్స చ. పుమా.

“పుమన్తస్సా”తి అధికారో.

౧౩౭. యోస్వానో.

పుమన్తస్స సవిభత్తిస్స **ఆనో**ఆదేసో హోతి **యోసు** విభత్తీసు. పుమానో.

౧౩౮. అమాలపనేకవచనే.

పుమన్తస్స సవిభత్తిస్స **అం** హోతి ఆలపనేకవచనే పరే. హే పుమం, హే పుమానో, పుమం, పుమానో.

“ఆ, వా”తి చ వత్తతే.

౧౩౯. ఉ నామ్హి చ.

పుమన్తస్స **ఆఉ**ఆదేసా హోన్తి వా **నామ్హి** విభత్తిమ్హి. **చ**సద్దేన పుమకమ్మథామన్తస్స చు’కారో వా **సస్మా**సు. పుమానా పుమునా పుమేన వా.

“ఆనే”తి వత్తతే.

౧౪౦. హివిభత్తిమ్హి చ.

పుమన్తస్స **హి**విభత్తిమ్హి చ **ఆనే**ఆదేసో హోతి. **విభత్తి**గ్గహణం సవిభత్తిగ్గహణనివత్తనత్థం. పుమానేహి పుమానేభి.

చసద్దేన **యువమఘవా**దీనమన్తస్స వా **ఆనా**దేసో హోతి సబ్బవిభత్తీసు. “ఉ నామ్హి చా”తి ఏత్థ **చ**సద్దేన పుమన్తస్సుకారో వా **సస్మా**సు విభత్తీసు. “ఝలతో సస్స నో వా”తి **నో**. పుమునో పుమస్స, పుమానం.

“స్మా, నా”తి వత్తతే.

౧౪౧. ఝలతో చ.

ఝలఇచ్చేతేహి **స్మా**వచనస్స **నా** హోతి. **చ**గ్గహణం క్వచి నివత్తనత్థం. పుమానా పుమునా పుమా పుమస్మా పుమమ్హా, పుమానేహి పుమానేభి పుమేహి పుమేభి, పుమునో పుమస్స, పుమానం.

౧౪౨. ఆనే స్మింమ్హి వా.

పుమన్తస్స సవిభత్తిస్స **ఆనే**ఆదేసో హోతి వా స్మింమ్హి విభత్తిమ్హి. పుమానే పుమే పుమస్మిం పుమమ్హి.

౧౪౩. సుస్మిమా వా.

పుమన్తస్స **సు**ఇచ్చేతస్మిం పరే **ఆ**ఆదేసో హోతి వా. పుమాసు పుమేసు.

యువాదీసు “యువ సి” ఇతీధ –

“పుమన్తస్సా సిమ్హీ”తి ఏత్థ **అన్త**గ్గహణేన ఆకారో, “హివిభత్తిమ్హి చా”తి సుత్తే **చ**సద్దేన **ఆనా**దేసో చ.

యువా యువానో, యువానా యువా, హే యువ హే యువా హే యువాన హే యువానా, భవన్తో యువానా, యువానం యువం, యువానే యువే.

“అకమ్మన్తస్స చా”తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **యువమఘవా**దీనమన్తస్స **ఆ** హోతి వా **నాసు**ఇచ్చేతేసూతి **ఆ**త్తం.

యువానా యువేన యువానేన వా, యువానేహి యువానేభి యువేహి యువేభి, యువానస్స యువస్స, యువానానం యువానం, యువానా యువానస్మా యువానమ్హా, యువానేహి యువానేభి యువేహి యువేభి, యువానస్స యువస్స, యువానానం యువానం, యువానే యువానస్మిం యువానమ్హి యువే యువమ్హి యువస్మిం, యువానేసు యువాసు యువేసు.

ఏవం మఘవా మఘవానో, మఘవానా ఇచ్చాది **యువ**సద్దసమం.

అకారన్తం.

ఆకారన్తో పుల్లిఙ్గో **సా**సద్దో.

సా సి, సిలోపో, సా సునఖో.

బహువచనే –

౧౪౪. అఘో రస్సమేకవచనయోస్వపి చ.

ఘసఞ్ఞక**ఆ**కారవజ్జితో లిఙ్గస్సన్తో సరో రస్సమాపజ్జతే ఏకవచనేసు **యో**సు చ పరేసూతి రస్సత్తం. **అపి**గ్గహణం **సిమ్హి** నివత్తనత్థం. సేసం నేయ్యం.

సా తిట్ఠన్తి, హే స హే సా, హే సా, సం, సే, సేన, సాహి సాభి, సస్స సాయ, సానం, సా సస్మా సమ్హా, సాహి సాభి, సస్స, సానం, సే సస్మిం సమ్హి, సాసు.

ఏవం పచ్చక్ఖధమ్మా గాణ్డీవధన్వాపభుతయో.

ఆకారన్తం.

ఇకారన్తో పుల్లిఙ్గో **అగ్గి**సద్దో. **స్యా**ద్యుప్పత్తి, అగ్గి సి,

“అన్తో, సిమ్హి, వా”తి చ వత్తతే.

౧౪౫. అగ్గిస్సిని.

అగ్గిస్స అన్తో **ఇని** హోతి వా **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. "సేసతో లోపం గసిపీ"తి **సి**లోపో. అగ్గిని అగ్గి.

బహువచనే "ఇవణ్ణువణ్ణా ఝలా"తి **ఝల**సఞ్ఞాయం –

"ఝలతో, వా"తి చ వత్తతే.

౧౪౬. ఘపతో చ యోనం లోపో.

ఘపసఞ్ఞేహి ఇత్థివాచకేహి ఆకారివణ్ణువణ్ణేహి, **ఝల**సఞ్ఞేహి చ పరేసం **యో**వచనానం లోపో హోతి వా. వవత్థితవిభాసాయం.

౧౪౭. యోసు కతనికారలోపేసు దీఘం.

లిఙ్గస్సన్తభూతా సబ్బే రస్ససరా **యోసు** కతనికారలోపేసు దీఘమాపజ్జన్తే. కతా నికారలోపా యేసం తే **కతనికారలోపా**. అగ్గీ.

"పఞ్చాదీనమత్త"న్తి ఇతో "అత్త"మితి వత్తతే.

౧౪౮. యోస్వకతరస్సో ఝో.

యోసు పరేసు అకతరస్సో **ఝో అత్త**మాపజ్జతే. అగ్గయో.

ఝోతి కిం? రత్తియో.

ఆలపనేపేవం. హే అగ్గి, హే అగ్గీ హే అగ్గయో.

దుతియేకవచనే పుబ్బస్సరలోపే సమ్పత్తే –

౧౪౯. అం మో నిగ్గహీతం ఝలపేహి.

ఝలపఇచ్చేతేహి పరస్స **అం**వచనస్స, **మ**కారస్స చ నిగ్గహీతం ఆదేసో హోతి. అగ్గిం.

అగ్గీ అగ్గయో, అగ్గినా, అగ్గీహి అగ్గీభి, "సునంహిసు చా"తి ఏత్థ **చ**గ్గహణేన కత్థచి దీఘాభావో. అగ్గిహి అగ్గిభి.

"ఝలతో సస్స నో వా"తి **నో**. అగ్గినో అగ్గిస్స, అగ్గీనం.

"స్మా నా"తి వత్తమానే "ఝలతో చా"తి వికప్పేన **నా**. అగ్గినా అగ్గిస్మా అగ్గిమ్హా, అగ్గీహి అగ్గీభి అగ్గిహి అగ్గిభి, అగ్గినో అగ్గిస్స, అగ్గీనం అగ్గినం, అగ్గిమ్హి అగ్గిస్మిం, అగ్గీసు అగ్గిసు.

ఏవమఞ్ఞేపి –

జోతి పాణి గణ్ఠి ముట్ఠి, కుచ్ఛి వత్థి సాలి వీహి;
బ్యాధి ఓధి బోధి సన్ధి, రాసి కేసి సాతి దీపి.

ఇసి ముని మణి ధని యతి గిరి రవి కవి,
కపి అసి మసి నిధి విధి అహి కిమి పతి;
హరి అరి తిమి కలి బలి జలధి గహపతి,
ఉరుధితి వరమతి నిరుపధి అధిపతి.

అఞ్జలి సారథి అతిథి సమాధి ఉదధిప్పభుతయో.

ఇకారన్తం.

ఈకారన్తో పుల్లిఙ్గో **దణ్డీసద్దో**.

“దణ్డీ సి” ఇతీధ –

“అఘో రస్సమేకవచనయోస్వపి చా”తి రస్సత్తే సమ్పత్తే ఏత్థేవాపిగ్గహణేన **సిస్మిం** తదభావే సిద్ధే నియమత్థమాహ.

“రస్సా”న్తి వత్తమానే –

౧౨౦. న సిస్మిమనపుంసకాని.

సిస్మిం నపుంసకవజ్జితాని లిఙ్గాని న రస్సమాపజ్జన్తేతి రస్సత్తాభావో, **సిలోపో**. దణ్డీ తిట్ఠతి.

అనపుంసకానీతి కిం? సుఖకారి దానం.

ఏత్థ చ –

విసదావిసదాకార-వోహారోభయముత్తకా;
పుమాదిజాననే హేతు-భావతో లిఙ్గమీరితా.

యోలోపే దణ్డీ తిట్ఠన్తి.

ఇతరత్ర “అఘో రస్స”మిచ్చాదినా రస్సత్తే కతే –

“ఝతో, కతరస్సా”తి చ వత్తతే.

౧౨౧. యోనం నో.

సబ్బేసం **యోనం** సాలపనానం **ఝ**తో కతరస్మా పరేసం **నో**ఇచ్చాదేసో హోతి. దణ్డినో తిట్ఠన్తి.

కతరస్మాతి కిం? అగ్గయో.

అధికారం వినా "యోనం,
నో"తి యోగవిభాగతో;
క్వచి అకతరస్మాపి,
నో సారమతినో యథా.

ఆలపనే "గే"తి వత్తతే.

౧౫౨. ఝలపా రస్సం.

ఝలపఇచ్చేతే రస్సమాపజ్జన్తే **గే** పరే. భో దణ్డి.

"అఘో రస్స"న్తిఆదినావ సిద్ధేపి రస్సత్తే పునారమ్భో నియమత్థో, తేన "భో గో"తిఆదీసు న భవతి. దణ్డీ దణ్డినో.

దుతియాయం రస్సత్తే కతే "అ"మితి వత్తతే, "ఘపతో స్మిం యం వా"తి ఇతో మణ్డూకగతియా "వా"తి వత్తతే.

౧౫౩. నం ఝతో కతరస్మా.

ఝతో కతరస్మా పరస్స **అం**వచనస్స **నం** హోతి వా. దణ్డినం దణ్డిం, దణ్డీ దణ్డినో, దణ్డినా, దణ్డీహి దణ్డీభి, దణ్డినో దణ్డిస్స, దణ్డీనం.

"ఝలతో చా"తి **నా**. దణ్డినా దణ్డిస్మా దణ్డిమ్హా, దణ్డీహి దణ్డీభి, దణ్డినో దణ్డిస్స, దణ్డీనం.

"ఝతో, కతరస్మా"తి చ వత్తతే, పురే వియ "వా"తి చ.

౧౫౪. స్మిం ని.

ఝతో కతరస్మా పరస్స **స్మిం**వచనస్స **ని**ఇచ్చాదేసో హోతి వా. దణ్డిని దణ్డిస్మిం దణ్డిమ్హి, దణ్డీసు.

ఏవమఞ్ఞానిపి –

ధమ్మీ సఙ్ఘీ ఞాణీ హత్థీ, చక్కీ పక్ఖీ దాఠీ రట్ఠీ;
ఛత్తీ మాలీ వమ్మీ యోగీ, భాగీ భోగీ కామీ సామీ.

ధజీ గణీ ససీ కుట్ఠీ, జటీ యానీ సుఖీ సిఖీ;
దన్తీ మన్తీ కరీ చాగీ, కుసలీ ముసలీ బలీ.

పాపకారీ సత్తుఘాతీ, మాల్యకారీ దీఘజీవీ;
ధమ్మచారీ సీఘయాయీ, సీహనాదీ భూమిసాయీ –

ఇచ్చాదీని **ఈ**కారన్తనామాని.

గామణీసద్దస్స తు సత్తమియం భేదో.

గామణీ, గామణీ గామణినో, భో గామణి, భోన్తో గామణీ భోన్తో గామణినో, గామణినం గామణిం, గామణీ గామణినో.

సేసం **దణ్డీ**సమం. **నిఆదేసా**భావోవ విసేసో. ఏవం **సేనానీ సుధీ**ప్పభుతయో.

ఈకారన్తం.

ఉకారన్తో పుల్లిఙ్గో **భిక్ఖు**సద్దో.

తథేవ **భిక్ఖు**సద్దతో **సి, సి**లోపో. సో భిక్ఖు.

బహువచనే "ఘపతో చ యోనం లోపో"తి **యో**లోపో, "యోసు కత"ఇచ్చాదినా దీఘో. తే భిక్ఖూ.

లోపాభావే "వా, యోన"న్తి చ వత్తతే.

౧౨౫. లతో వోకారో చ.

లసఞ్ఞతో పరేసం **యో**వచనానం **వో**కారాదేసో హోతి వా. **కార**గ్గహణేన **యోనం నో** చ హోతి. **చ**సద్దగ్గహణం కత్థచి నివత్తనత్థం. అథ వా **చ**గ్గహణం **నో**గ్గహణానువత్తనత్థం, తేన **జన్తుసబ్బఞ్ఞూ**ఆదితో **యోనం నో** చ హోతి. **వా**సద్దో వవత్థితవిభాసత్థో. తేన –

భిక్ఖుప్పభుతితో నిచ్చం, వో యోనం హేతుఆదితో;
విభాసా న చ వో నో చ, అముప్పభుతితో భవే.

"అత్తం, అకతరస్సో"తి చ వత్తతే.

౧౨౬. వేవోసు లో చ.

వే వోఇచ్చేతేసు చ పరేసు అకతరస్సో **లో** అత్తమాపజ్జతే. భిక్ఖవో, భో భిక్ఖు, భవన్తో భిక్ఖూ.

లోపాభావే –

౧౨౭. అకతరస్సా లతో య్వాలపనస్స వేవో.

అకతరస్మా **ల**తో పరస్స ఆలపనే విహితస్స **యోఇచ్చే**తస్స **వే వో**ఆదేసా హోన్తి. **అ**త్తం. భవన్తో భిక్ఖవే భిక్ఖవో. "అం మో నిగ్గహీతం ఝలపేహీ"తి నిగ్గహీతం.

భిక్ఖుం, భిక్ఖూ భిక్ఖవో, భిక్ఖునా, భిక్ఖూహి భిక్ఖూభి భిక్ఖుహి భిక్ఖుభి, భిక్ఖునో భిక్ఖుస్స, భిక్ఖూనం భిక్ఖునం, భిక్ఖునా భిక్ఖుస్మా భిక్ఖుమ్హా, భిక్ఖూహి భిక్ఖూభి భిక్ఖుహి భిక్ఖుభి, భిక్ఖునో భిక్ఖుస్స, భిక్ఖూనం భిక్ఖునం, భిక్ఖుమ్హి భిక్ఖుస్మిం, భిక్ఖూసు భిక్ఖుసు.

ఏవం సేతు కేతు రాహు భాను పజ్జ ఉచ్చు వేళు మచ్చు సిన్ధు బన్ధు నేరు మేరు సత్తు కారు హేతు జన్తు రురు పటు ఇచ్చాదయో.

హేతుజన్తుసద్దానం పఠమాదుతియాసు విసేసో.

హేతు, హేతూ హేతవో హేతుయో, భో హేతు, భోన్తో హేతూ హేతవే హేతవో, హేతుం, హేతూ హేతవో హేతుయో. సేసం **భిక్ఖు**సమం.

జన్తు, జన్తూ జన్తవో. **కార**గ్గహణేన యోనం నో చ హోతి. జన్తునో జన్తుయో, భో జన్తు, జన్తూ జన్తవే జన్తవో, జన్తుం, జన్తూ జన్తవో జన్తునో జన్తుయో ఇచ్చాది.

సత్థుసద్దస్స భేదో. "సత్థు సి"ఇతీధ –

"అన్తో"తి వత్తతే.

౧౩౮. సత్థుపితాదీనమా సిస్మిం సిలోపో చ.

సత్థు పితు మాతు భాతు ధీతు కత్తుఇచ్చేవమాదీనమన్తో **ఆ**త్తమాపజ్జతే **సిస్మిం, సిలోపో** చ హోతి. సత్థా.

"సత్థు పితాదీన"న్తి అధికారో.

౧౩౯. అఞ్ఞేస్వారత్తం .

సత్థు పితాదీనమన్తో **సి**వచనతో అఞ్ఞేసు వచనేసు **ఆరత్త**మాపజ్జతే. **ఆరత్త**మితిభావనిద్దేసేన కత్థచి అనియమం దస్సేతి.

ఆరగ్గహణమనువత్తతే.

౧౪౦. తతో యోనమో తు.

తతో **ఆరా**దేసతో సబ్బేసం **యోనం ఓ**కారాదేసో హోతి.

తుగ్గహణేన అఞ్ఞేహిపి **చతుఉభనదీగవా**దీహి **యోనమో**కారో హోతి, సరలోపాది. సత్థారో.

ఆలపనే “అకారపితాద్యన్తానమా”తి **ఆత్తం**. “గే రస్స”న్తి అధికిచ్చ “ఆకారో వా”తి వికప్పేన రస్సత్తం, **వ**లోపో. భో సత్థ భో సత్థా, భవన్తో సత్థారో, సత్థారం, సత్థారే సత్థారో.

“తతో”తి చ వత్తతే.

౧౬౧. నా ఆ.

తతో **ఆరా**దేసతో **నా**వచనస్స **ఆ**కారాదేసో హోతి. సత్థారా, సత్థునాతి **ఆరత్త**మితిభావనిద్దేసేన సిద్ధం. సత్థారేహి సత్థారేభి.

“వా నంమ్హీ”తి ఇతో “వా”తి వత్తతే.

౧౬౨. ఉ సస్మిం సలోపో చ.

సత్థు పితుఇచ్చేవమాదీనమన్తస్స **ఉ**త్తం హోతి వా **సస్మిం**, **సలోపో** చ హోతి. **ఆరా**దేసాపవాదోయం. సత్థు, అఞ్ఞత్థ భావనిద్దేసేనారాభావో. సత్థుస్స సత్థునో.

“ఆరత్త”న్తి వత్తతే.

౧౬౩. వా నంమ్హి.

సత్థు పితుఆదీనమన్తో **ఆరత్త**మాపజ్జతే వా **నంమ్హి** విభత్తిమ్హి. సత్థారానం.

ఆరాభావే “వా నంమ్హీ”తి వత్తతే.

౧౬౪. సత్థునత్తఞ్చ.

సత్థుసద్దన్తస్స, **పితా**దీనమన్తస్స చ **అ**త్తం హోతి వా **నంమ్హి** విభత్తిమ్హి, పున **సత్థు**గ్గహణం సత్థునో నిచ్చవిధానత్థం. సత్థానం.

“అమ్హతుమ్హన్తురాజబ్రహ్మత్తసఖసత్థుపితాదీహి స్మా నావా”తి **స్మా**వచనస్సనాభావో. సత్థారా, సత్థారేహి సత్థారేభి, సత్థు సత్థునో సత్థుస్స, సత్థారానం సత్థానం.

“ఆరతో”తి వత్తతే.

౧౬౫. తతో స్మిమి.

తతో **ఆరా**దేసతో **స్మిం**వచనస్స ఇకారాదేసో హోతి. పున **తతో**గ్గహణేన అఞ్ఞస్మాపి **స్మిం**వచనస్స ఇకారో. యథా – భువి, దివి.

౧౬౬. ఆరో రస్సమికారే.

ఆరాదేసో రస్సమాపజ్జతే ఇకారే పరే, సత్థరి, సత్థారేసు.

ఏవం కత్తా, కత్తారో, భో కత్త భో కత్తా, భవన్తో కత్తారో, కత్తారం, కత్తారే కత్తారో, కత్తారా, కత్తారేహి కత్తారేభి. “ఉ సస్మిం సలోపో చా”తి **ఉ**త్తం, సలోపో చ. కత్తు కత్తునో కత్తుస్స, కత్తారానం కత్తానం కత్తూనం కత్తునం, కత్తారా, కత్తారేహి కత్తారేభి, కత్తు కత్తునో కత్తుస్స, కత్తారానం కత్తానం కత్తూనం కత్తునం, కత్తరి, కత్తారేసు, **ఆరా**భావే కత్తూసు కత్తుసు.

ఏవం –

భత్తు వత్తు నేతు సోతు, ఞాతు జేతు ఛేత్తు భేత్తు. దాతు ధాతు నత్తు బోద్ధు, విఞ్ఞాపేతు ఆదయోపి.

“ఉ సస్మిం సలోపో చా”తి వత్తతే.

౧౬౭. సకమన్ధాతాదీనఞ్చ.

సకమన్ధాతుఇచ్చేవమాదీనమన్తో చ **ఉ**త్తమాపజ్జతే **స**స్మిం, **స**లోపో చ, నిచ్చం పునబ్బిధానా. సకమన్ధాతు వియ అస్స రాజినో విభవో, సేసం సమం. ఏవం మహామన్ధాతుప్పభుతయో.

పితుసద్దస్స భేదో. **సిమ్హి ఆ**త్తం, **సి**లోపో, పితా.

యోమ్హి “ఆరో, రస్స”న్తి చ వత్తతే.

౧౬౮. పితాదీనమసిమ్హి .

పితాదీనమారాదేసో రస్సమాపజ్జతే **అసిమ్హి** విభత్తిమ్హి. **సిస్మిం ఆరా**దేసాభావేపి **అసిమ్హీ**తి అధికవచనమత్థన్తరవిఞ్ఞాపనత్థం, తేన **తో**ఆదిమ్హి **పితా**దీనమికారో చ. యథా – పితితో, మాతితో, భాతితో, ధీతితో, పితిపక్ఖో, మాతిపక్ఖోతి.

పితరో, సేసం **కత్తు**సమం. భో పిత భో పితా, భవన్తో పితరో, పితరం, పితరే పితరో, పితరా పితునా, పితరేహి పితరేభి. భావనిద్దేసేన **ఆరా**దేసాభావే పితూహి పితూభి పితుహి పితుభి, పితు పితునో పితుస్స, పితరానం పితానం పితూనం, దీఘాభావే పితునం వా, పితరా, పితరేహి పితరేభి పితూహి పితూభి పితుహి పితుభి, పితు పితునో పితుస్స, పితరానం పితానం పితూనం పితునం, పితరి, పితరేసు పితూసు పితుసు.

ఏవం భాతా, భాతరో ఇచ్చాది.

ఉకారన్తం.

ఊకారన్తో పుల్లిఙ్గో **అభిభూ**సద్దో.

తథేవ **స్యాద్యుప్పత్తి**, **సిలోపో**. సో అభిభూ, **యోలోపే** కతే తే అభిభూ.

“అఘో రస్స”న్తిఆదినా రస్సత్తం, **వో**కారో. కతరస్సత్తా **అత్తాభావో**. అభిభువో, భో అభిభు, భవన్తో అభిభూ అభిభువో.

కతరస్సత్తా **వే**ఆదేసో న హోతి. సేసం **భిక్ఖు**సద్దసమం, రస్సత్తమేవ విసేసో. అభిభుం, అభిభూ అభిభువో , అభిభునా, అభిభూహి అభిభూభి, అభిభునో అభిభుస్స, అభిభూనం ఇచ్చాది.

ఏవం సయమ్భూ, వేస్సభూ, పరాభిభూ, సహభూఆదయో. **సహభూ**సద్దస్స **యోనం నో**ఆదేసోవ విసేసో. సహభూ, సహభూ సహభువో సహభునో ఇచ్చాది.

తథా **సబ్బఞ్ఞూ**సద్దస్స **యోస్వే**వ విసేసో. సో సబ్బఞ్ఞూ తే సబ్బఞ్ఞూ, **యోలోపా**భావే రస్సత్తం, “లతో వోకారో చా”తి ఏత్థ **కార**గ్గహణేన **యోనం నో**ఆదేసో. **వా**ధికారస్స వవత్థితవిభాసత్తా న చ **వో**కారో. సబ్బఞ్ఞునో, భో సబ్బఞ్ఞు, భోన్తో సబ్బఞ్ఞూ సబ్బఞ్ఞునో, సబ్బఞ్ఞుం, సబ్బఞ్ఞూ సబ్బఞ్ఞునో ఇచ్చాది.

ఏవం మగ్గఞ్ఞూ ధమ్మఞ్ఞూ అత్థఞ్ఞూ కాలఞ్ఞూ రత్తఞ్ఞూ మత్తఞ్ఞూ కతఞ్ఞూ తథఞ్ఞూ విఞ్ఞూ విదూ వేదగూ పారగూ ఇచ్చాదయో.

ఊకారన్తం.

ఏకారన్తో అప్పసిద్ధో.

ఓకారన్తో పుల్లిఙ్గో **గో**సద్దో.

తతో **స్యాద్యుప్పత్తి**, **సిలోపో**, గో గచ్ఛతి.

“గావ సే”తి ఇతో “గో”తి అధికారో, “ఆవా”తి చ వత్తతే.

౧౬౯. యోసు చ.

గోఇచ్చేతస్స **ఓ**కారస్స **ఆవా**దేసో హోతి **యోసు**. **చ**సద్దేన **నా స్మా స్మింసు**ఇచ్చేతేసు చ. “తతో యోనమో తూ”తి ఏత్థ **తు**గ్గహణేన యోనమోకారో, సరలోపాది. గావో తిట్ఠన్తి.

౧౭౦. అవంమ్హి చ.

గోఇచ్చేతస్స **ఓ**కారస్స **ఆవ అవ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **అంమ్హి** విభత్తిమ్హి. సేద్దేన **యో నా స స్మాస్మింసు**ఇచ్చేతేసు చ **అవా**దేసో హోతి. గవో గచ్ఛన్తి, హే గో, హే గావో హే గవో.

దుతియాయం ‘‘**అంమ్హీ**’’తి వత్తతే.

౧౭౧. ఆవస్సు వా.

ఆవఇచ్చేతస్స **గావా**దేసస్స అన్తసరస్స **ఉ**కారాదేసో హోతి వా **అం**మ్హి విభత్తిమ్హి. ఆవస్స అ ఆవ, తస్స **ఆవ**సద్దన్తస్స. "అంమో"తిఆదినా నిగ్గహీతం. గావుం గావం గవం, గావో గవో.

"గోణ, వా"తి వత్తతే.

౧౭౨. సుహినాసు చ.

సు హి నాఇచ్చేతేసు సబ్బస్స **గో**సద్దస్స **గోణా**దేసో హోతి వా. **చ**సద్దేన సేసేసు చ. గోణో, గోణా, హే గోణ హే గోణా, గోణం, గోణే, గోణేన, గోణేహి గోణేభి, గోణస్స.

౧౭౩. గోణ నంమ్హి వా.

సబ్బస్స **గో**సద్దస్స **గోణా**దేసో హోతి వా **నం**మ్హి విభత్తిమ్హి. గోణానం, గోణా గోణస్మా గోణమ్హా, గోణేహి గోణేభి, గోణస్స, గోణానం, గోణే గోణస్మిం గోణమ్హి, గోణేసు.

గోణాదేసాభావే గావేన గవేన, గోహి గోభి.

౧౭౪. గావ సే.

"గో ఆవ సే"ఇతి తిపదమిదం. గోస్స ఓ గో, **గో**సద్దోకారస్స **ఆవా**దేసో హోతి **సే** విభత్తిమ్హి. గావస్స గవస్స.

నంమ్హి "గో, అవా"తి చ వత్తతే.

౧౭౫. తతో నమం పతిమ్హాలుత్తే చ సమాసే.

తతో **గో**సద్దతో పరస్స **నం**వచనస్స **అం**ఆదేసో హోతి, **గో**సద్దోకారస్స **అవా**దేసో చ **పతి**మ్హి పరే అలుత్తే చ సమాసే. **చ**సద్దేన అసమాసేపి **అం అవా**దేసా. గవంపతిస్స థేరస్స, గవం.

"సుహినాసు చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన నంమ్హి **గు**ఆదేసో. "నో చ ద్వాదితో నంమ్హీ"తి సుత్తే **చ**సద్దేన **న**కారాగమో చ. గున్నంగోనం వా.

గావా గావమ్హా గావస్మా గవా గవమ్హా గవస్మా, గోహి గోభి, గావస్స గవస్స, గవం గున్నం గోనం, గావే గావమ్హి గావస్మిం గవే గవమ్హి గవస్మిం, గావేసు గవేసు గోసు.

ఓకారన్తం.

పురిసో గుణవా రాజా, సా'గ్గి దణ్డీ చ భిక్ఖు చ;

సత్థా'భిభూ చ సబ్బఞ్ఞూ, గోతి పుల్లిఙ్గసఙ్గహో.

పుల్లిఙ్గం నిట్ఠితం.

అస్మా నస్మా తస్మా నమ్హా తమ్హా, నేహి నేభి తేహి తేభి, అస్స నస్స తస్స, నేసం తేసం నేసానం తేసానం, అస్మిం నస్మిం తస్మిం నమ్హి తమ్హి, నేసు తేసు.

ఇత్థియం "తా సి" ఇతీధ **సా**దేస**సి**లోపా. సా కఞ్ఞా, నత్తం. నా తా నాయో తాయో, నం తం, నా తా నాయో తాయో, నాయ తాయ, నాహి తాహి నాభి తాభి.

"ఏతిమాసమీ"తి ఇతో **ఏతిమా**గ్గహణఞ్చ "తస్సా వా"తి ఇతో **త**గ్గహణఞ్చ పఞ్చమియన్తవసేన వత్తతే "వా"తి చ.

౨౧౫. తతో సస్స స్సాయ.

తతో **తా ఏతా ఇమా**తో పరస్స సస్స విభత్తిస్స **స్సాయా**దేసో హోతి వా.

"సంసాస్వేకవచనేసు చ, ఇ"ఇతి చ వత్తతే.

౨౧౬. తస్సా వా.

తాఇచ్చేతస్స ఇత్థియం వత్తమానస్స అన్తస్స **ఇ**కారో హోతి వా **సం సా**స్వేకవచనేసు విభత్తాదేసేసు. తిస్సాయ తస్సాయ అస్సాయ నస్సాయ అస్సా నస్సా తిస్సా తస్సా నాయ తాయ, నాసం తాసం.

పఞ్చమీఛట్ఠీసు తతియాచతుత్థీసమం. సత్తమియం అస్సం నస్సం తిస్సం తస్సం నాయం తాయం, నాసు తాసు.

నపుంసకే **సిమ్హిసా**దేసాభావా నత్తం. నం తం, నాని తాని, నం తం, నాని తాని, నేన తేన ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గసమం.

ఏత సి, "ఏతతేసం తో"తి **స**కారాదేసో. ఏసో పురిసో, ఏతే, ఏతం, ఏతే ఇచ్చాది **సబ్బ**సద్దసమం.

ఇత్థియం **ఏతా సి, సా**దేసో. ఏసా కఞ్ఞా, ఏతా ఏతాయో, ఏతం, ఏతా ఏతాయో, ఏతాయ, ఏతాహి ఏతాభి.

స స్మింసు పన "సంసాస్వేకవచనేసు చా"తి వత్తతే.

౨౧౭. ఏతిమాసమి.

అన్తాపేక్ఖాయం ఛట్ఠీ, **ఏతా ఇమా**ఇచ్చేతేసమన్తో సరో **ఇ**కారో హోతి **సంసా**స్వేకవచనేసు విభత్తాదేసేసు. **సా**దేసగతికత్తా **స్సాయా**దేసేపి. **చ**సద్దాధికారతో **అఞ్ఞే**కాసద్దాదీనమన్తస్స చ.

ఏతిస్సాయ ఏతిస్సా ఏతాయ, ఏతాసం ఏతాసానం, ఏతాయ, ఏతాహి ఏతాభి, ఏతిస్సాయ ఏతిస్సా ఏతాయ, ఏతాసం ఏతాసానం, ఏతిస్సం ఏతాయం, ఏతాసు.

చసద్దతో అఞ్ఞిస్సా అఞ్ఞాయ, అఞ్ఞిస్సం అఞ్ఞాయం. ఏకిస్సా ఏకాయ, ఏకిస్సం ఏకాయం. ఇతరిస్సా ఇతరాయ, ఇతరిస్సం ఇతరాయం ఇచ్చాది.

నపుంసకే ఏతం, ఏతాని, ఏతం, ఏతాని, సేసం ఞేయ్యం.

ఇమసద్దస్స భేదో. **ఇమ సి** –

“సబ్బస్సిమస్సా”తి వత్తతే.

౨౧౮. అనపుంసకస్సాయం సిమ్హి.

ఇమసద్దస్స సబ్బస్సేవ అనపుంసకస్స **అయం**ఆదేసో హోతి **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి, **సి**లోపో. అయం పురిసో, ఇమే, ఇమం, ఇమే.

౨౧౯. అనిమి నామ్హి చ.

ఇమసద్దస్స సబ్బస్సేవ **అన ఇమి**ఆదేసా హోన్తి **నామ్హి** విభత్తిమ్హి. అనిత్థిలిఙ్గస్సేవేతం గహణం. అనేన ఇమినా.

“సునంహిసూ”తి వత్తతే.

౨౨౦. సబ్బస్సిమస్సే వా.

సబ్బస్స **ఇమ**సద్దస్స **ఏ**కారో హోతి వా **సు నం హి**ఇచ్చేతేసు వచనేసు.

> ఆప్పచ్చయన్తానిద్దేసా, సబ్బత్థాతి అవుత్తతో;
> అనిత్థిలిఙ్గస్సేవేత్థ, గహణఞ్హి ఇమస్సితి.

ఏహి ఏభి ఇమేహి ఇమేభి.

“సబ్బస్స, వా, సబ్బత్థ, సస్మాస్మింసంసాస్వత్త”న్తి చ వత్తతే.

౨౨౧. ఇమసద్దస్స చ.

ఇమసద్దస్స చ సబ్బస్సేవ **అ**త్తం హోతి వా **స స్మా స్మింసం సా**ఇచ్చేతేసు వచనేసు సబ్బత్థ లిఙ్గేసు.

> అస్స ఇమస్స, ఏసం ఏసానం ఇమేసం ఇమేసానం, అస్మా ఇమస్మా ఇమమ్హా, ఏహి ఏభి ఇమేహి ఇమేభి, అస్స ఇమస్స, ఏసం ఏసానం ఇమేసం ఇమేసానం, అస్మిం ఇమస్మిం ఇమమ్హి, ఏసు ఇమేసు.

ఇత్థియం **ఇమా సి, అయ**మాదేససిలోపా.

అయం కఞ్ఞా, ఇమా ఇమాయో, ఇమం, ఇమా ఇమాయో, ఇమాయ, ఇమాహి ఇమాభి. చతుత్థియం **అత్తం**, **ఇకార- స్సాయాదే**సా చ, అస్సాయ ఇమిస్సాయ అస్సా ఇమిస్సా ఇమాయ, ఇమాసం ఇమాసానం. సత్తమియం అస్సం ఇమిస్సం ఇమిస్సా వా, "తేసు వుద్ధిలోపా"దినా **స్మిం**వచనస్స వా **సా**దేసో. ఇమాయం, ఇమాసు. సేసం ఞేయ్యం.

నపుంసకే **ఇమ సి,** "సవిభత్తిస్స, వా"తి చ వత్తతే.

౨౨౨. ఇమస్సిదమంసిసు న పుంసకే.

నపుంసకే వత్తమానస్స సబ్బస్సేవ **ఇమ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **ఇదం** హోతి వా **అం సి**సు పరేసు.

ఇదం చిత్తం విరోచతి, ఇమం, ఇమాని, ఇదం పుప్ఫం పస్ససి, ఇమం, ఇమాని, అనేన ఇమినా, ఏహి ఏభి ఇమేహి ఇమేభి ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గే వియ ఞేయ్యం.

అముసద్దస్స భేదో. **అము సి** –

"వా, అనపుంసకస్స, సిమ్హీ"తి చ వత్తతే.

౨౨౩. అముస్స మో సం.

అనపుంసకస్స **అము**సద్దస్స **మ**కారో సకారమాపజ్జతే వా **సి**మ్హి పరే. అసు రాజా.

"సబ్బనామతో, వా"తి చ వత్తతే.

౨౨౪. సబ్బతో కో.

సబ్బతో సబ్బనామతో పరో **క**ఇచ్చయమాగమో హోతి వా. పున **సబ్బతో**గ్గహణేన **హీనాది**తోపి **కో**. "అముస్స మో స"న్తి వినాధికారేన యోగేన **క**కారేపి **సా**దేసో.

అసుకో , అసుకా, అసుకం. **సా**దేసాభావే అముకో, అముకా, అముకం ఇచ్చాది.

బహువచనే "లతో వోకారో చా"తి సుత్తే అనువత్తమాన**వా**గ్గహణేన **వో**కారో న హోతి, నిచ్చం **యో**లోపో, దీఘో చ.

అమూ పురిసా, అముం, అమూ, అమునా, అమూహి అమూభి అముహి అముభి, అముస్స. "అముస్సాదు"న్తి వినాధికారేన యోగేన **అదుం**ఆదేసో, అదుస్స, అమూసం అమూసానం అముసం అముసానం, అముస్మా అముమ్హా, అమూహి అమూభి అముహి అముభి, అముస్స అదుస్స, అమూసం అమూసానం అముసం అముసానం, అముస్మిం అముమ్హి, అమూసు అముసు.

ఇత్థియం **సి**మ్హి **సా**దేసాది.

అసు కఞ్ఞా అసుకా అముకా వా, అమూ అముయో, అముం, అమూ అముయో, అముయా, అమూహి అమూభి, అముస్సా అముయా, అమూసం అమూసానం, అముయా, అమూహి అమూభి, అముస్సా అముయా, అమూసం అమూసానం, అముస్సం అముయం అముయా, అమూసు.

నపుంసకే **అముసి**. "సవిభత్తిస్స", **ఇమస్సిద**మిచ్చాదితో "అంసిసు నపుంసకే"తి చ వత్తతే.

౨౨౫. అముస్సాదుం.

నపుంసకే వత్తమానస్స సబ్బస్సేవ **అము**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **అదుం** హోతి **అంసి**సు పరేసు. అదుం పుప్ఫం, అమూ అమూని, అదుం, అమూ అమూని, అమునా ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గసమం.

కింసద్దస్స భేదో. "కిం సి" ఇతీధ –

"కిస్స క వే చా"తి ఇతో "కిస్స, క"ఇతి చ వత్తతే.

౨౨౬. సేసేసు చ.

కిమిచ్చేతస్స **క**సద్దో ఆదేసో హోతి **వ**ప్పచ్చయతో సేసేసు విభత్తిభేదేసు. ఏత్థ చ "కిస్స క వే చా"తి సుత్తే **చ**సద్దేన **వ**ప్పచ్చయావసిట్ఠ **థ**మాదిప్పచ్చయానం గహితత్తా **సేస**గ్గహణేన విభత్తియోవ గయ్హన్తే. **చ**గ్గహణం కత్థచి నివత్తనత్థం, తేన "కిస్స, కిస్మి"న్తిఆది చ సిజ్ఝతి. "సో"తి **సి**స్స **ఓ,** సరలోపాది.

కో ఏసో, కే, కం, కే, కేన, కేహి కేభి, కస్స కిస్స, నిగ్గహీతలోపాది, కేసం కేసానం, కస్మా కమ్హా, కేహి కేభి, కస్స కిస్స, కేసం కేసానం, కస్మిం కిస్మిం కమ్హి కిమ్హి, కేసు.

ఇత్థియం "కిం సి"ఇతీధ "సేసేసు చా"తి విభత్తియం పరాయం **కా**దేసే కతే "ఇత్థియమతో ఆప్పచ్చయో"తి మజ్ఝే **ఆ**ప్పచ్చయో, **సి**లోపో.

కా ఏసా కఞ్ఞా, కా కాయో, కం, కా కాయో ఇచ్చాది **సబ్బా**సద్దసమం.

నపుంసకే **కిం సి,** లోపవిధిస్స బలవతరత్తా పఠమం **సి**లోపే కతే పున విభత్తిపరత్తాభావా, "తదనుపరోధేనా"తి పరిభాసతో వా **కా**దేసాభావో. కిం ఏతం, కాని.

దుతియేకవచనే "క్వచి లోప"న్తి నిగ్గహీతలోపే కతే "అంమో నిగ్గహీతం ఝలపేహీ"తి నిగ్గహీతం. కిం, కాని ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గసమం.

ఏకసద్దో సఙ్ఖ్యాతుల్యాసహాయఞ్ఞవచనో. యదా సఙ్ఖ్యావచనో, తదా సబ్బత్థేకవచనన్తోవ, అఞ్ఞత్థ బహువచనన్తోపి. ఏకో, ఏకా, ఏకం ఇచ్చాది సబ్బత్థ **సబ్బ**సద్దసమం. **సంసా**స్వేవ విసేసో.

ఉభసద్దో **ద్వి**సద్దపరియాయో, సదా బహువచనన్తోవ.

“ఉభ యో” ఇతీధ “తతో యోనమో తూ”తి ఏత్థ **తు**గ్గహణేన క్వచి **యో**నమోకారో. ఉభో పురిసాఉభే వా, ఉభో పురిసే ఉభే. **సు హి**సు “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా క్వచి ఏకారస్సోకారో. ఉభోహి ఉభోభి ఉభేహి ఉభేభి.

౨౨౭. ఉభాదితో నమిన్నం.

ఉభఇచ్చేవమాదితో నంవచనస్స **ఇన్నం** హోతి.

ఉభిన్నం, ఉభోహి ఉభోభి ఉభేహి ఉభేభి, ఉభిన్నం, ఉభోసు ఉభేసు.

ద్విఆదయో సఙ్ఖ్యాసఙ్ఖ్యేయ్యవచనా, బహూనం వాచితత్తా సదా బహువచనన్తావ.

“ద్వి యో”ఇతీధ “సవిభత్తిస్స, ఇత్థిపుమనపుంసకసఙ్ఖ్య”న్తి చ అధికారో.

౨౨౮. యోసు ద్విన్నం ద్వే చ.

ద్విఇచ్చేతస్స సఙ్ఖ్యాసద్దస్స ఇత్థిపుమనపుంసకే వత్తమానస్స సవిభత్తిస్స **ద్వే**ఇచ్చాదేసో హోతి **యో**సు పరేసు. **చ**సద్దేన దువే చ, క్వచి దువి చ **నంమ్హి**. **బహువచను**చ్చారణం **ద్వి**సద్దతో బహువచనమేవ హోతీతి ఞాపనత్థం. ద్వే ధమ్మా, ద్వే ఇత్థియో, ద్వే రూపాని, దువే వా, ఏవం దుతియాయమ్పి, ద్వీహి ద్వీభి.

నంమ్హి దీఘే సమ్పత్తే –

౨౨౯. నో చ ద్వాదితో నంమ్హి.

ద్విఇచ్చేవమాదితో సఙ్ఖ్యాతో **న**కారాగమో హోతి **నంమ్హి** విభత్తిమ్హి. **చ**సద్దగ్గహణేన ఇత్థియం **తి చ తు**సద్దతో స్సఞ్చాగమో **నంమ్హి** విభత్తిమ్హి. ద్విన్నం దువిన్నం వా, ద్వీహి ద్వీభి, ద్విన్నం దువిన్నం, ద్వీసు.

తిసద్దస్స భేదో. “తి యో”ఇతీధ

యోలోపే సమ్పత్తే

“యోసూ”తి వత్తతే.

౨౩౦. తి చతున్నం తిస్సో చతస్సో తయోచత్తారోతీణి చత్తారి.

తి చతున్నం సఙ్ఖ్యానం ఇత్థిపుమనపుంసకే వత్తమానానం సవిభత్తీనం యథాక్కమం **తిస్సో చతస్సో తయో చత్తారోతీణి చత్తారి**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **యో**సు పరేసు. తయో పురిసా, తయో పురిసే పస్స, తీహి తీభి.

“న”మితి వత్తతే.

౨౩౧. ఇణ్ణమిణ్ణన్నం తీహి సఙ్ఖ్యాహి.

తిఇచ్చేతస్మా సఙ్ఖ్యాసద్దా పరస్స **నం**వచనస్స **ఇణ్ణం ఇణ్ణన్నం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి, సరలోపాది. తిణ్ణం తిణ్ణన్నం, తీహి తీభి, తిణ్ణం తిణ్ణన్నం, తీసు.

ఇత్థియం తిస్సో ఇత్థియో, తిస్సో, తీహి తీభి, **నంమ్హి స్స**ఇచ్చాగమో, తిస్సన్నం, **స్సం**బ్యవధానతో **ఇణ్ణా**భావో, సేసం సమం.

నపుంసకే తీణి, తీణి. సేసం పుల్లిఙ్గసమం.

తథా **చతు**సద్దస్సపి యోసు "తిచతున్న"న్తిఆదినా యథావుత్తాదేసో, "తతో యోనమో తూ"తి ఏత్థ **తు**సద్దేన క్వచి **ఓ**కారో చ. చత్తారో చతురో వా, చత్తారో చతురో, చతూహి చతూభి చతుబ్భి, చతున్నం, **న**కారాగమో. చతూహి చతూభి చతుబ్భి, చతున్నం, చతూసు.

ఇత్థియం చతస్సో, చతస్సో, **నంమ్హి స్స**ఇచ్చాగమో, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా చతురుకారస్స **అ**కారో. చతస్సన్నం. సేసం సమం.

నపుంసకే చత్తారి, చత్తారి. సేసం పుల్లిఙ్గసమం.

తథా –

నీలాదిగుణనామఞ్చ, బహుబ్బీహి చ తద్ధితం;
సామఞ్ఞవుత్యతీతాది-కితన్తం వాచ్చలిఙ్గికం.

ఏత్థేదం వుచ్చతే –

ఏసేసో ఏతమితి చ,
పసిద్ధి అత్థేసు యేసు లోకస్స;
థీపున్నపుంసకానితి,
వుచ్చన్తే తాని నామాని.

తిలిఙ్గం నిట్ఠితం.

అలిఙ్గనామ

అథాలిఙ్గేసు నామేసు **తుమ్హమ్హ**సద్దా వుచ్చన్తే.

తేసం పనాలిఙ్గత్తా తీసు లిఙ్గేసు సమానరూపం. "**తుమ్హమ్హ**"ఇతి ఠితే **స్యా**దుప్పత్తి.

"సవిభత్తీనం, తుమ్హమ్హాక"న్తి అధికారో.

౨౩౨. త్వమహం సిమ్హి చ.

సబ్బేసం **తుమ్హఅమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం యథాక్కమం **త్వంఅహం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి. **చ**సద్దేన **తుమ్హ**స్స **తువ**ఞ్చ హోతి. త్వం పుమా, త్వం ఇత్థీ, త్వం నపుంసకం, తువం సత్థా వా. అహం పుమా, అహం ఇత్థీ, అహం నపుంసకం.

బహువచనే "సబ్బనామకారతే పఠమో"తి ఏకారో. తుమ్హే తిట్ఠథ, భియ్యో అమ్హే మహేమసే.

"అమ్హస్సా"తి వత్తతే.

౨౩౩. మయం యోమ్హి పఠమే.

సబ్బస్స **అమ్హ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **మయం**ఆదేసో హోతి **యోమ్హి** పఠమే. మయం గచ్ఛామ.

ఏత్థ చ ఏకస్మిమ్పి గారవబహుమానేన బహుత్తసమారోపా బహువచనం హోతి.

"అంమ్హీ"తి వత్తతే.

౨౩౪. తవం మమఞ్చ నవా.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం **తవం మమం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి నవా యథాక్కమం **అంమ్హి** విభత్తిమ్హి. తవం, మమం పస్స.

౨౩౫. తం మమంమ్హి.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం **తం మం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం **అంమ్హి** విభత్తిమ్హి. తం, మం.

౨౩౬. తుమ్హస్స తువం త్వమంమ్హి.

సబ్బస్స **తుమ్హ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **తువంత్వం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **అంమ్హి** విభత్తిమ్హి. తువం త్వం.

బహువచనే "తుమ్హమ్హేహి, ఆక"న్తి చ వత్తతే.

౨౩౭. వా య్వప్పఠమో.

తుమ్హమ్హేహి పరో అప్పఠమో **యో ఆకం** హోతి వా. తుమ్హాకం పస్సామి, తుమ్హే పస్సామి, అమ్హాకం పస్ససి, అమ్హే పస్ససి.

౨౩౮. నామ్హి తయా మయా.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం **తయా మయా**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం **నామ్హి** విభత్తిమ్హి.

౨౩౯. తయాతయీనం తకారో త్వత్తం వా.

తయా తయిఇచ్చేతేసం **త**కారో **త్వ**త్తమాపజ్జతే వా. త్వయా తయా, మయా, తుమ్హేహి తుమ్హేభి, అమ్హేహి అమ్హేభి.

"సస్మిం, వా"తి వత్తతే.

౨౪౦. సస్సం.

తుమ్హమ్హేహి సస్స విభత్తిస్స **అమా**దేసో హోతి వా. తుమ్హం, అమ్హం దీయతే.

౨౪౧. తవ మమ సే.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం యథాక్కమం **తవమమ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **సే** విభత్తిమ్హి, వికప్పేనాయం విజ్జన్తరస్స విజ్జమానత్తా.

"సే"తి వత్తతే.

౨౪౨. తుయ్హం మయ్హఞ్చ.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం యథాక్కమం **తుయ్హంమయ్హం**ఇచ్చేతే ఆదేసా చ హోన్తి **సే** విభత్తిమ్హి. తవ, మమ తుయ్హం, మయ్హం వా దీయతే.

౨౪౩. అమ్హస్స మమం సవిభత్తిస్స సే.

సబ్బస్సేవ **అమ్హ**సద్దస్స సవిభత్తిస్స **మమం**ఆదేసో హోతి **సే** విభత్తిమ్హి. మమం దీయతే.

"సస్స"న్తి ఇతో సీహగతియా "అ"మితి వత్తతే.

౨౪౪. తుమ్హమ్హేహి నమాకం.

తుమ్హమ్హేహి పరస్స **నం**వచనస్స **ఆకమి**చ్చాదేసో హోతి, **అఞ్చ**. "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **అమ్హ**స్స క్వచి **అస్మా**దేసో. తుమ్హం తుమ్హాకం, అమ్హం అమ్హాకం అస్మాకం వా.

పఞ్చమియం "అమ్హతుమ్హన్తురాజ"ఇచ్చాదినా **స్మా**వచనస్స **నా**భావాతిదేసో. తయా, మయా అపేతి, తుమ్హేహి, అమ్హేహి తుమ్హేభి అమ్హేభి, తుమ్హం అమ్హం తవ మమ, తుయ్హం, మయ్హం మమం పరిగ్గహో, తుమ్హం తుమ్హాకం, అమ్హం అమ్హాకం అస్మాకం ధమ్మతా.

"స్మింమ్హీ"తి వత్తతే.

౨౪౫. తుమ్హమ్హాకం తయి మయి.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం **తయి మయి**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం **స్మిం**మ్హి విభత్తిమ్హి. **త**కారస్స **త్వ**త్తం. త్వయి తయి మయి, తుమ్హేసు అమ్హేసు.

తేసం ఏవ **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం పదతో పరేసం క్వచి ఆదేసన్తరవిధానే రూపభేదో.

"నవా"తి అధికారో.

౨౪౬. పదతో దుతియాచతుత్థీఛట్ఠీసు వో నో.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం పదస్మా పరేసం **వో నో**ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం దుతియాచతుత్థీఛట్ఠీసు బహువచనేసు నవా. ఏత్థ చ "ఏకవచనేసూ"తి వక్ఖమానత్తా "బహువచనేసూ"తి లద్ధం. పహాయ వో గమిస్సామి, మా నో అజ్జ వికన్తింసు, ధమ్మం వో భిక్ఖవే దేసిస్సామి, సంవిభజేథ నో రజ్జేన, తుట్ఠోస్మి వో పకతియా, సత్థా నో భగవా అనుప్పత్తో.

నవాతి కిం? భయం తుమ్హాక నో సియా, ఏసో అమ్హాకం సత్థా.

"పదతో, చతుత్థీఛట్ఠీసూ"తి వత్తతే.

౨౪౭. తేమేకవచనేసు చ.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం పదస్మా పరేసం **తే మే**ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం చతుత్థీఛట్ఠీసు ఏకవచనేసు నవా. దదామి తే గామవరాని పఞ్చ, దదాహి మే గామవరం, ఇదం తే రట్ఠం, అయం మే పుత్తో.

నవాతి కిం? ఇదం చీవరం తుయ్హం వికప్పనత్థాయ దమ్మి, సుణాథ వచనం మమ.

> **నవా**ధికారతో చేత్థ,
> వో నో తే మేతి యే ఇమే;
> పాదాదో చ చ వా ఏవా-
> దియోగే చ న హోన్తి తే.

యథా –

> న సోచామి న రోదామి, తవ సుత్వాన మాణవ;
> తుయ్హఞ్చాపి మహారాజ, మయ్హఞ్చ రట్ఠవడ్ఢన.

ఏవమిదం దీఘమద్ధానం సన్ధావితం సంసరితం మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చాతి.

పదతోతి కిం? తవ ఞాతి, మమ ఞాతి.

“తే మే”తి వత్తతే.

౨౪౮. న అంమ్హి.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం పదస్మా పరేసం **తే మే**ఆదేసా న హోన్తి **అంమ్హి** విభత్తిమ్హి. పస్సేయ్య తం వస్ససతం ఆరోగ్యం. సో మమబ్రవీతి.

“తేమేకవచనే”తి వత్తతే.

౨౪౯. వా తతియే చ.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం పదస్మా పరేసం **తే మే** ఆదేసా హోన్తి వా యథాక్కమం తతియేకవచనే పరే . కతం తే పాపం, కతం తయా పాపం, కతం మే పుఞ్ఞం, కతం మయా పుఞ్ఞం.

“వా, తతియే”తి చ వత్తతే.

౨౫౦. బహువచనేసు వో నో.

సబ్బేసం **తుమ్హ అమ్హ**సద్దానం సవిభత్తీనం పదస్మా పరేసం **వో నో**ఆదేసా హోన్తి వా యథాక్కమం తతియాబహువచనే పరే. కతం వో కమ్మం, కతం నో కమ్మం.

బహువచననిద్దేసేన క్వచి **యోమ్హి** పఠమే చ **వో నో** హోన్తి. గామం వో గచ్ఛేయ్యాథ, గామం నో గచ్ఛేయ్యామ.

తథా **పఞ్చాదీనమట్ఠారస**న్తానం, **కతి**సద్దస్స చాలిఙ్గత్తా తిలిఙ్గేపి సమానరూపం, అలిఙ్గత్తా ఏవ **పఞ్చాది**తో ఇత్థిప్పచ్చయాభావో.

“పఞ్చ యో”ఇతీధ –

“యోసు ద్విన్నం ద్వే చా”తి ఇతో “యోసూ”తి వత్తతే, “ఇత్థిపుమనపుంసకసఙ్ఖ్య”న్తి చ.

౨౫౧. పఞ్చాదీనమకారో.

అన్తాపేక్ఖాయం ఛట్ఠీ, **పఞ్చాదీనం అట్ఠారస**న్తానం సఙ్ఖ్యానం ఇత్థిపుమనపుంసకే వత్తమానానమన్తస్స సవిభత్తిస్స **అకారో** హోతి **యోసు** పరేసు. **ఆ** ఏఆదేసాపవాదోయం, పఞ్చక్ఖన్ధా, పఞ్చ గతియో, పఞ్చ ఇన్ద్రియాని. ఏవం దుతియాయఞ్చ.

“సునంహిసూ”తి వత్తతే.

౨౫౨. పఞ్చాదీనమత్తం.

పఞ్చాదీనమట్ఠారసన్తానం సఙ్ఖ్యానమన్తో **అత్తమాపజ్జతే సు నం హి**ఇచ్చేతేసు పరేసు. **ఏ**త్తదీఘాపవాదోయం. పఞ్చహి పఞ్చభి , పఞ్చన్నం, పఞ్చహి పఞ్చభి, పఞ్చన్నం, పఞ్చసు. ఏవం **ఛ స త్త అట్ఠనవ దస**సద్దా.

“ఏకఞ్చ దస చా”తి అత్థే ద్వన్దసమాసే, “ఏకేన అధికా దసా”తి అత్థే తప్పురిసే వా కతే

“సఙ్ఖ్యానే”తి వత్తతే.

౨౩౩. ద్వేకట్ఠానమాకారో వా.

ద్విఏకఅట్ఠఇచ్చేతేసమన్తో **ఆ**కారో హోతి వా సఙ్ఖ్యానే ఉత్తరపదే పరే. వవత్థితవిభాసాయం. **ఏ**కాదస, ద్వాదస, అట్ఠారస.

సఙ్ఖ్యానేతి కిమత్థం? ఏకదన్తో, ద్విదన్తో, అట్ఠత్థమ్భో.

“వా”తి వత్తతే.

౨౩౪. ఏకాదితో దస్స ర సఙ్ఖ్యానే.

ఏకాదితో సఙ్ఖ్యాతో పరస్స దసస్స ఆదిస్స **దస్స ర**కారో హోతి వా సఙ్ఖ్యానే. సేసం సమం. ఏకారస, ఏకాదస.

ద్వే చ దస చ, ద్వీహి వా అధికా దసాతి ద్విదస ఇతీధ –

“వా”తి వత్తతే.

౨౩౫. వీసతిదసేసు బా ద్విస్స తు.

వీసతి దసఇచ్చేతేసు పరేసు **ద్వి**సద్దస్స **బా** హోతి వా. **తు**సద్దేన **తింసా**యమ్పి. రకారో, **ఆ**త్తఞ్చ. బారస, ద్వాదస.

తయో చ దస చ, తీహి వా అధికా దసాతి తేరస. ఏత్థ “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **తి**సద్దస్స **తే**ఆదేసో ఆనవుతియా.

చత్తారో చ దస చ, చతూహి వా అధికా దసాతి చతుద్దస ఇచ్చత్ర –

“గణనే, దసస్సా”తి చ వత్తతే.

౨౩౬ . చతూపపదస్స లోపో తుత్తరపదాది చస్స చు చోపి నవా.

గణనే **దసస్సా**దిమ్హి ఠితస్స **చతు**ఇచ్చేతస్స ఉపపదస్స **తు**సద్దో లోపో హోతి, ఉత్తరపదాదిమ్హి ఠితస్స **చతూ**పపదస్స **చ**కారస్స **చు చో**ఆదేసా హోన్తి నవా. చుద్దస, చోద్దస, చతుద్దస.

అపిగ్గహణేన అనుపపదస్సాపి గణనే పదాది**చ**కారస్స లోపో, **చు చో** హోన్తి నవా. యథా – తాలీసం, చుత్తాలీసం, చోత్తాలీసం, చత్తాలీసం.

పఞ్చ చ దస చ, పఞ్చహి వా అధికా దసాతి అత్థే పఞ్చదస. “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **పఞ్చ**సద్దస్స **దస వీసతీసు** క్వచి **పన్న పణ్ణ**ఆదేసా. పన్నరస, పణ్ణరస.

ఛ చ దస చ, ఛహి వా అధికా దసాతి అత్థే ఛదస ఇతీధ –

“ఛస్సా”తి వత్తతే.

౨౩౭. దసే సో నిచ్చఞ్చ.

ఛఇచ్చేతస్స సఙ్ఖ్యాసద్దస్స నిచ్చం **సో** హోతి **దసే** పరే.

“సఙ్ఖ్యానం, వా”తి చ వత్తతే.

౨౩౮. ల దరానం.

సఙ్ఖ్యానం **ద**కారరకారానం **ల**కారాదేసో హోతి వా.

లళానమవిసేసో . వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, తేన “సోళస” ఇతి నిచ్చం, “తేళస, తేరస, చత్తాలీసం, చత్తారీస”మితి విభాసా, దస పన్నరసాదీసు న చ హోతి.

సత్త చ దస చ, సత్తహి వా అధికా దసాతి అత్థే సత్తరస, సత్తదస.

అట్ఠ చ దస చ, అట్ఠహి వా అధికా దసాతి అత్థే అట్ఠదస ఇతీధ **ఆ**త్తే కతే –

“వా, దస్స, ర, సఙ్ఖ్యానే”తి చ వత్తతే.

౨౩౯. అట్ఠాదితో చ.

అట్ఠాదితో చ **దస**సద్దస్స **ద**కారస్స రకారో హోతి వా సఙ్ఖ్యానే. అట్ఠారస, అట్ఠాదస.

అట్ఠాదితోతి కిం? చతుద్దస.

కతిసద్దో బహువచనన్తోవ, “కతి యో” ఇతీధ

నిచ్చం **యో**లోపాది, రస్సత్తం, కతి తిట్ఠన్తి, కతి పస్ససి, కతిహి కతిభి, కతినం, కతిహి కతిభి, కతినం, కతిసు.

అలిఙ్గనామం నిట్ఠితం.

విభత్తిప్పచ్చయవిధాన

అథ విభత్తిప్పచ్చయన్తా వుచ్చన్తే.

తేసం పనాలిఙ్గత్తా, నిపాతత్తా చ తిలిఙ్గే, వచనద్వయే చ సమానం రూపం.

పురిసస్మా, పురిసేహి వాతి అత్థే –

౨౬౦. క్వచి తో పఞ్చమ్యత్థే.

సబ్బస్మా సుద్ధనామతో, సబ్బనామతో చ లిఙ్గమ్హా క్వచి **తో**పచ్చయో హోతి పఞ్చమ్యత్థే.

౨౬౧. త్వాదయో విభత్తిసఞ్ఞా.

తోఆది యేసం **దాని**పరియన్తానం పచ్చయానం తే హోన్తి పచ్చయా **త్వాదయో,** తే పచ్చయా విభత్తిసఞ్ఞా హోన్తి. తేన తదన్తానమ్పి విభత్యన్తపదత్తం సిద్ధం హోతి.

పురిసతో, ఏవం రాజతో వా, చోరతో వా, అగ్గితో వా, గహపతితో వా, హత్థితో, హేతుతో, సబ్బఞ్ఞుతో, కఞ్ఞతో, యుత్తితో, ఇత్థితో, భిక్ఖునితో, ఏత్థ చ "క్వచాదిమజ్ఝుత్తరానం దీఘరస్సాపచ్చయేసు చా"తి **తో**పచ్చయే రస్సత్తం. యాగుతో, జమ్బుతో, చిత్తతో, ఆయుతో ఇచ్చాది.

సబ్బనామతో సబ్బస్మా, సబ్బేహీతి వా అత్థే సబ్బతో, ఏవం యతో, తతో, కతరతో, కతమతో, ఇతరతో, అఞ్ఞతో, ఏకతో, ఉభయతో, పుబ్బతో, పరతో, అపరతో, దక్ఖిణతో, ఉత్తరతో, అముతో.

"కిస్స, కు"ఇతి చ వత్తతే.

౨౬౨. త్రతోథేసు చ.

కిమిచ్చేతస్స కు హోతి **త్రతో థ**ఇచ్చేతేసు చ పరేసు. కస్మా, కేహీతి వా కుతో.

"తోథేసూ"తి వత్తతే.

౨౬౩. సబ్బస్సేతస్సాకారో వా.

సబ్బస్స **ఏత**సద్దస్స **అ**కారో హోతి వా **తోథ**ఇచ్చేతేసు. ఏతస్మా, ఏతేహీతి వా అతో.

"సబ్బస్సేతస్సా"తి చ వత్తతే.

౨౬౪. ఏ తోథేసు చ.

సబ్బస్స **ఏత**సద్దస్స **ఏ**కారో హోతి వా **తోథ**ఇచ్చేతేసు. ద్విత్తం, ఏత్తో.

"సబ్బస్సా"తి వత్తతే.

౨౬౫. ఇమస్సి థందానిహతోధేసు చ.

ఇమసద్దస్స సబ్బస్సేవ ఇకారో హోతి **థందానిహతోధ**ఇచ్చేతేసు చ. ఇమస్మాతి ఇతో.

"క్వచి తో"తి యోగవిభాగేన **ఆది**ప్పభుతీహి **తో** సత్తమియత్థే. **అనిచ్చాదీ**హి తతియత్థే చ. యథా – ఆదిమ్హీభి అత్థే ఆదితో. ఏవం మజ్ఝతో, ఏకతో, పురతో, పచ్ఛతో, పస్సతో, పిట్ఠితో, పాదతో, సీసతో, అగ్గతో, మూలతో, పరతో ఇచ్చాదయో.

తతియత్థే అనిచ్చేనాతి అనిచ్చతో, అనిచ్చతో సమ్మసతి. ఏవం దుక్ఖతో, రోగతో, గణ్డతో ఇచ్చాదయో.

"అత్థే, క్వచీ"తి చ వత్తతే.

౨౬౬. త్రథ సత్తమియా సబ్బనామేహి.

సబ్బనామేహి పరా **త్ర థ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి క్వచి సత్తమ్యత్థే. సబ్బస్మిం, సబ్బేసు చాతి సబ్బత్ర సబ్బత్థ. ఏవం యత్ర యత్థ, తత్ర తత్థ, ఇతరత్ర ఇతరత్థ, అఞ్ఞత్ర అఞ్ఞత్థ, ఉభయత్ర ఉభయత్థ, పరత్ర పరత్థ, కుత్ర కుత్థ, "త్రతోథేసు చా"తి **కు**త్తం. "కిస్స క వే చా"తి సుత్తే **చ**సద్దేన **కా**దేసో. కత్థ, అముత్ర అముత్థ.

"సబ్బస్సేతస్సాకారో"తి వత్తతే.

౨౬౭. త్రే నిచ్చం.

సబ్బస్సేవ **ఏత**సద్దస్స **అ**కారో హోతి నిచ్చం **త్రే** పరే. అత్ర. "సబ్బస్సేతస్సాకారో వా"తి **అ**త్తం, "**ఏ** తోథేసు చా"తి **ఏ**కారో, అత్థ, ఏత్థ.

"క్వచి, అత్థే, సత్తమియా"తి చ అధికారో, సబ్బస్మిన్తి అత్థే –

౨౬౮. సబ్బతో ధి.

సబ్బఇచ్చేతస్మా **ధి**ప్పచ్చయో హోతి క్వచి సత్తమ్యత్థే. సబ్బధి.

౨౬౯. కిస్మా వో.

కిమిచ్చేతస్మా **వ**ప్పచ్చయో హోతి క్వచి సత్తమ్యత్థే.

౨౭౦. కిస్స క వే చ.

కిమిచ్చేతస్స **క**సద్దో ఆదేసో హోతి **వ**ప్పచ్చయేపరే. **చ**గ్గహణేన **థహ**మాదిఅవప్పచ్చయేపి. "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **క**కారే **అ**కారస్స లోపో చ **వ**మ్హి. క్వ గతోసి త్వం.

"కిస్మా"తి వత్తతే.

౨౭౧. హింహంహిఞ్చనం .

కిమిచ్చేతస్మా హిం హం హిఞ్చనంఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి క్వచి సత్తమ్యత్థే.

“కిస్సా”తి వత్తతే.

౨౭౨. కు హింహంసు చ.

కిమిచ్చేతస్స కు హోతి **హిం హం** ఇచ్చేతేసు. **చగ్గహణేన హిఞ్చనందాచనమి**చ్చాదీసుపి. కిస్మిన్తి కుహిం, కుహం, కుహిఞ్చనం, కహం కాదేసో.

“హిం హ”న్తి వత్తతే.

౨౭౩. తమ్హా చ.

తఇచ్చేతస్మా చ సబ్బనామతో **హింహం**పచ్చయా హోన్తి క్వచి సత్తమ్యత్థే. తస్మిన్తి తహిం, తహం.

౨౭౪. ఇమస్మా హధా చ.

ఇమసద్దతో హధప్పచ్చయా హోన్తి క్వచి సత్తమ్యత్థే. “ఇమస్సి థ”న్తిఆదినా **ఇ**కారో. ఇమస్మిన్తి ఇహ, ఇధ.

౨౭౫. యతో హిం.

యఇచ్చేతస్మా సబ్బనామతో **హిం**పచ్చయో హోతి క్వచి సత్తమ్యత్థే. యస్మిన్తి యహిం.

“కాలే”తి అధికారోయం.

కస్మిం కాలేతి అత్థే

౨౭౬. కింసబ్బఞ్ఞేకయకుహి దా దాచనం.

కిం సబ్బఅఞ్ఞఏకయఇచ్చేతేహి సబ్బనామేహి **దా**పచ్చయో హోతి. **కుఇచ్చేతస్మా దాచనఞ్చ** కాలే క్వచి సత్తమ్యత్థే.

“కిస్స క వే చా”తి సుత్తే **చ**సద్దేన కాదేసో, కదా.

౨౭౭. సబ్బస్స సో దామ్హి వా.

సబ్బఇచ్చేతస్స సద్దస్స **స**సద్దాదేసో హోతి వా **దా**పచ్చయే పరే. సబ్బస్మిం కాలేతి సదా, సబ్బదా.

ఏవం అఞ్ఞదా, ఏకదా, యదా, కస్మిం కాలేతి కుదాచనం, “కు హింహంసు చా”తి సుత్తే **చ**సద్దేన **కు**త్తం, ‘‘**కు**’’ఇతి నిపాతనేన వా.

“దా”తి వత్తతే.

౨౭౮. తమ్హా దాని చ.

తఇచ్చేతస్మా సబ్బనామతో **దానిదా**పచ్చయా హోన్తి కాలే క్వచి సత్తమ్యత్థే. తస్మిం కాలేతి తదాని, తదా.

౨౭౯. ఇమస్మా రహిధునాదాని చ.

ఇమసద్దతో **రహి ధునా దాని**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి కాలే క్వచి సత్తమ్యత్థే.

“సబ్బస్స, ఇమస్సా”తి చ వత్తతే.

౨౮౦. ఏత రహిమ్హి.

సబ్బస్స **ఇమ**సద్దస్స **ఏతా**దేసో హోతి **రహిమ్హి** పచ్చయే పరే. ఇమస్మిం కాలేతి ఏతరహి.

౨౮౧. అ ధునామ్హి చ.

సబ్బస్సేవ **ఇమ**సద్దస్స **అ**కారో హోతి **ధునా**పచ్చయే పరే. అధునా, **ఇమ**సద్దస్స **ఇ**కారో. ఇమస్మిం కాలేతి ఇదాని.

విభత్తిప్పచ్చయవిధానం నిట్ఠితం.

ఓపసగ్గికపద

అథాలిఙ్గసఙ్ఖ్యావిభత్తిభేదా ఉపసగ్గనిపాతా వుచ్చన్తే.

ప పరా ని నీ ఉ దు సం వి అవ అను పరి అధి అభి పతి సు ఆ అతి అపి అప ఉప ఇతి **పీసతి ఉపసగ్గా.**

తత్థ **ప**సద్దో పకారా’దికమ్మ పధాని’స్సరియ’న్తోభావవియోగ తప్పర భుసత్థ సమ్భవతిత్తి అనావిల పత్థనాదీసు. **ప**ఇతి అయముపసగ్గో ఏతేసు పకారాదీసు అత్థేసు వత్తతి, యథా – **పకారే** పఞ్ఞా, **ఆదికమ్మే** విప్పకతం, **పధానే** పణీతం, పధానం పధానత్తం, **ఇస్సరియే** పభూ అయం దేసస్స, **అన్తోభావే** పక్ఖిత్తం, **వియోగే** పవాసీ, **తప్పరే** పాచరియో, **భుసత్థే** పవుద్ధకాయో, **సమ్భవే** హిమవతా గఙ్గా పభవతి, **తిత్తియం** పహూతమన్నం, **అనావిలే** పసన్నముదకం, **పత్థనే** పణిహితం.

పరాఇతి పరిహాని పరాజయ గతివిక్కమా’మసనాదీసు. యథా – **పరిహానియం** పరాభవో, **పరాజయే** పరాజితో, **గతియం** పరాయనం. **విక్కమే** పరక్కమతి, **ఆమసనే** అఙ్గస్స పరామసనం.

నిఇతి నిస్సేస నిగ్గత నీహరణ’న్తోపవేసనా’భావనిసేధ నిక్ఖన్త పాతుభావా’వధారణ విభజన ఉపమూ’పధారణా’వసానఛేకాదీసు. **నిస్సేసే** నిరుత్తి, నిరవసేసం దేతి, **నిగ్గతే** నిక్కిలేసో, నియ్యాతి, **నీహరణే** నిద్ధారణం,

అన్తోపవేసనే నిఖాతో, **అభావే** నిమ్మక్ఖికం, **నిసేధే** నివారేతి, **నిక్ఖన్తే** నిబ్బానో, నిబ్బానం, **పాతుభావే** నిమ్మితం, **అవధారణే** నిచ్ఛయో, **విభజనే** నిద్దేసో, **ఉపమాయం** నిదస్సనం, **ఉపధారణే** నిసామనం, **అవసానే** నిట్ఠితం, **ఛేకే** నిపుణో.

నీఇతి నీహరణా'వరణాదీసు. **నీహరణే** నీహరతి, **ఆవరణే** నీవరణం.

ఉఇతి ఉగ్గతు'ద్ధకమ్మ పధాన వియోగ సమ్భవ అత్థలాభసత్తి సరూపకథనాదీసు. **ఉగ్గతే** ఉగ్గచ్ఛతి, **ఉద్ధకమ్మే** ఆసనా ఉట్ఠితో, ఉక్ఖేపో, **పధానే** ఉత్తమో, లోకుత్తరో, **వియోగే** ఉబ్బాసితో, **సమ్భవే** ఉబ్భూతో, **అత్థలాభే** ఉప్పన్నం ఞాణం, **సత్తియం** ఉస్సహతి గన్తుం, **సరూపకథనే** ఉద్దిసతి సుత్తం.

దుఇతి అసోభనా'భావకుచ్ఛితా'సమిద్ధి కిచ్ఛ విరూపతాదీసు. **అసోభనే** దుగ్గన్ధో, **అభావే** దుబ్భిక్ఖం, **కుచ్ఛితే** దుక్కటం, **అసమిద్ధియం** దుస్సస్సం, **కిచ్ఛే** దుక్కరం, **విరూపతాయం** దుబ్బణ్ణో, దుమ్ముఖో.

సంఇతి సమోధాన సమ్మాసమ సమన్తభావసఙ్గత సఙ్ఖేపభుసత్థ సహత్థ అప్పత్థ పభవా'భిముఖభావ సఙ్గహ పిధాన పునప్పునకరణ సమిద్ధాదీసు. **సమోధానే** సన్ధి, **సమ్మాసమేసు** సమాధి , సమ్పయుత్తో, **సమన్తభావే** సంకిణ్ణా సముల్లపనా, **సఙ్గతే** సఙ్గమో, **సఙ్ఖేపే** సమాసో, **భుసత్థే** సారత్తో, **సహత్థే** సంవాసో, **అప్పత్థే** సమగ్ఘో. **పభవే** సమ్భవో, **అభిముఖభావే** సమ్ముఖం, **సఙ్గహే** సఙ్గణ్హాతి, **పిధానే** సంవుతం, **పునప్పునకరణే** సన్ధావతి, **సమిద్ధియం** సమ్పన్నో.

విఇతి విసేస వివిధ విరుద్ధ విగత వియోగ విరూపతాదీసు. **విసేసే** విముత్తి విసిట్ఠో, **వివిధే** విమతి విచిత్రం, **విరుద్ధే** వివాదో, **విగతే** విమలం, **వియోగే** విప్పయుత్తో, **విరూపతాయం** విరూపో.

అవఇతి అధోభాగ వియోగ పరిభవ జానన సుద్ధి నిచ్ఛయదేస థేయ్యాదీసు. **అధోభాగే** అవక్ఖిత్తచక్ఖు, **వియోగే** ఓముక్కఉపాహనో అవకోకిలం వనం, **పరిభవే** అవజాననం అవమఞ్ఞతి, **జాననే** అవగచ్ఛతి, **సుద్ధియం** వోదానం, **నిచ్ఛయే** అవధారణం, **దేసే** అవకాసో, **థేయ్యే** అవహారో.

అనుఇతి అనుగతా'నుపచ్ఛిన్న పచ్ఛత్థ భుసత్థ సాదిస్స హీనతతియత్థ లక్ఖణి'త్థమ్భూతక్ఖాన భాగ విచ్ఛాదీసు. **అనుగతే** అన్వేతి, **అనుపచ్ఛిన్నే** అనుసయో, **పచ్ఛాసద్దత్థే** అనురథం, **భుసత్థే** అనురత్తో, **సాదిస్సే** అనురూపం. **హీనే** అనుసారిపుత్తం పఞ్ఞవన్తో, **తతియత్థే** నదిమన్వవసితా సేనా, **లక్ఖణే** రుక్ఖం అను విజ్జోతతే విజ్జు, **ఇత్థమ్భూతక్ఖానే** సాధు దేవదత్తో మాతరం అను, **భాగే** యదేత్థ మం అనుసియా తం దీయతు, **విచ్ఛాయం** రుక్ఖం రుక్ఖం అను విజ్జోతతే చన్దో.

పరిఇతి సమన్తతోభావ పరిచ్ఛేద వజ్జనా'లిఙ్గన నివాసనపూజాభోజనా'వజానన దోసక్ఖాన లక్ఖణాదీసు. **సమన్తతోభావే** పరివుతో, **పరిచ్ఛేదే** పరిఞ్ఞేయ్యం, **వజ్జనే** పరిహరతి , **ఆలిఙ్గనే** పరిస్సజతి, **నివాసనే** వత్థం పరిధస్సతి, **పూజాయం** పారిచరియా, **భోజనే** భిక్ఖుం పరివిసతి. **అవజాననే** పరిభవతి, **దోసక్ఖానే** పరిభాసతి, **లక్ఖణాదీసు** రుక్ఖం పరి విజ్జోతతే విజ్జుఇచ్చాది.

అధిఇతి అధికి'స్స'రూపరిభావా'ధిభవనజ్ఝాయనా'ధిట్ఠాననిచ్ఛయపాపుణనాదీసు. **అధికే** అధిసీలం, **ఇస్సరే** అధిపతి, అధి బ్రహ్మదత్తే పఞ్చాలా, **ఉపరిభావే** అధిరోహతి, పథవిం అధిసేస్సతి, **అధిభవనే** అధిభవతి, **అజ్ఝాయనే** బ్యాకరణమధీతే, **అధిట్ఠానే** భూమికమ్పాదిం అధిట్ఠాతి, **నిచ్ఛయే** అధిమోక్ఖో, **పాపుణనే** భోగక్ఖన్ధం అధిగచ్ఛతి.

అభిఇతి అభిముఖభావ విసిట్ఠా’ధి కు’ద్ధకమ్మ కుల సారుప్పవన్దన లక్ఖణి’త్థమ్భూతక్ఖాన విచ్ఛాదీసు. **అభిముఖభావే** అభిముఖో అభిక్కమతి, **విసిట్ఠే** అభిధమ్మో, **అధికే** అభివస్సతి, **ఉద్ధకమ్మే** అభిరుహతి, **కులే** అభిజాతో, **సారుప్పే** అభిరూపో, **వన్దనే** అభివాదేతి, **లక్ఖణాదీసు** పురిమసమం.

పతిఇతి పతిగత పటిలోమపతినిధి పతిదాన నిసేధనివత్తన సాదిస్స పతికరణా’దాన పతిబోధ పటిచ్చ లక్ఖణి’త్థమ్భూతక్ఖాన భాగవిచ్ఛాదీసు. **పతిగతే** పచ్చక్ఖం, **పటిలోమే** పతిసోతం, **పతినిధిమ్హి** ఆచరియతో పతి సిస్సో, **పతిదానే** తేలత్థికస్స ఘతం పతి దదాతి, **నిసేధే** పటిసేధనం, **నివత్తనే** పటిక్కమతి, **సాదిస్సే** పతిరూపకం, **పతికరణే** పతికారో, **ఆదానే** పతిగ్గణ్హాతి, **పతిబోధే** పటివేధో, **పటిచ్చే** పచ్చయో, **లక్ఖణాదీసు** పురిమసమం.

సుఇతి సోభన సుట్ఠుసమ్మా సమిద్ధి సుఖత్థాదీసు. **సోభనే** సుగన్ధో, **సుట్ఠుసమ్మాదత్థేసు** సుట్ఠు గతో సుగతో, సమ్మా గతోతిపి సుగతో, **సమిద్ధియం** సుభిక్ఖం, **సుఖత్థే** సుకరో.

ఆఇతి అభిముఖభావు’ద్ధకమ్మ మరియాదా’భివిధి పత్తి’చ్ఛాపరిస్సజన ఆదికమ్మగ్గహణ నివాస సమీప’వ్హానాదీసు. **అభిముఖభావే** ఆగచ్ఛతి, **ఉద్ధకమ్మే** ఆరోహతి, **మరియాదాయం** ఆపబ్బతా ఖేత్తం, **అభివిధిమ్హి** ఆకుమారం యసో కచ్చాయనస్స, **పత్తియం** ఆపత్తిమాపన్నో, **ఇచ్ఛాయం** ఆకఙ్ఖా, **పరిస్సజనే** ఆలిఙ్గనం, **ఆదికమ్మే** ఆరమ్భో, **గహణే** ఆదీయతి ఆలమ్బతి, **నివాసే** ఆవసథో, **సమీపే** ఆసన్నం, **అవ్హానే** ఆమన్తేసి.

అతిఇతి అభిక్కమనా’తిక్కన్తా’తిసయ భుసత్థాదీసు. **అతిక్కమనే** అతిరోచతి అమ్హేహి, అతీతో, **అతిక్కన్తే** అచ్చన్తం, **అతిసయే** అతికుసలో, **భుసత్థే** అతిక్కోధో అతివుద్ధి.

అపిఇతి సమ్భావనా’పేక్ఖా సముచ్చయ గరహ పఞ్హాదీసు. **సమ్భావనాయం** అపి దిబ్బేసు కామేసు, మేరుమ్పి వినివిజ్ఝిత్వా గచ్ఛేయ్య, **అపేక్ఖాయం** అయమ్పి ధమ్మో అనియతో, **సముచ్చయే** ఇతిపి అరహం, అన్తమ్పి అన్తగుణమ్పి ఆదాయ, **గరహే** అపి అమ్హాకం పణ్డితక, **పఞ్హే** అపి భన్తే భిక్ఖం లభిత్థ.

అపఇతి అపగత గరహా వజ్జన పూజా పదుస్సనాదీసు. **అపగతే** అపమానో అపేతో, **గరహే** అపగబ్భో, **వజ్జనే** అపసాలాయ ఆయన్తి వాణిజా, **పూజాయం** వుద్ధాపచాయీ, **పదుస్సనే** అపరజ్ఝతి.

ఉపఇతి ఉపగమన సమీపూ’పపత్తి సాదిస్సా’ధికూ’పరిభావా’నసన దోసక్ఖాన సఞ్ఞా పుబ్బకమ్మ పూజా గయ్హాకార భుసత్థాదీసు. **ఉపగమనే** నిసిన్నం వా ఉపనిసీదేయ్య, **సమీపే** ఉపనగరం, **ఉపపత్తియం** సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి, అథ వా **ఉపపత్తి** యుత్తి, యథా – ఉపపత్తితో ఇక్ఖతీతి ఉపేక్ఖా, **సాదిస్సే** ఉపమానం ఉపమా, **అధికే** ఉప ఖారియం దోణో, **ఉపరిభావే** ఉపసమ్పన్నో, **అనసనే** ఉపవాసో, **దోసక్ఖానే** పరం ఉపవదతి, **సఞ్ఞాయం** ఉపధా ఉపసగ్గో, **పుబ్బకమ్మే** ఉపక్కమో ఉపకారో, **పూజాయం** బుద్ధుపట్ఠాకో, మాతుపట్ఠానం, **గయ్హాకారే** సోచేయ్యపచ్చుపట్ఠానం, **భుసత్థే** ఉపాదానం, ఉపాయాసో, ఉపనిస్సయోతి. ఇతి అనేకత్థా హి ఉపసగ్గా.

వుత్తఞ్చ –

“ఉపసగ్గ నిపాతా చ, పచ్చయా చ ఇమే తయో;

నేకేనేకత్థవిసయా, ఇతి నేరుత్తికాబ్రవు”న్తి.

తత్థ ఉపసగ్గానం నామాఖ్యాతవిసేసకత్తా లిఙ్గసఞ్ఞాయం అనియమేన స్యాదిమ్హి సమ్పత్తే తేసం సఙ్ఖ్యాకమ్మాదిభేదాభావా తేహి పఠమేకవచనమేవ భవతి.

“లోప”న్తి వత్తమానే

౨౮౨. సబ్బాసమావుసోపసగ్గనిపాతాదీహి చ.

ఆవుసోసద్దతో, ఉపసగ్గనిపాతేహి చ సబ్బాసం పరాసం విభత్తీనం లోపో హోతి. **ఆది**సద్దేన క్వచి **సుత్తపదా**దీహి చ. ఏత్థ చ **ఆవుసో**తిమస్స విసుం గహణం ససఙ్ఖ్యత్తదీపనత్థన్తి దట్ఠబ్బం.

ఉపేచ్చత్థం సజ్జన్తీతి, ఉపసగ్గా హి పాదయో;
చాదీ పదాదిమజ్ఝన్తే, నిపాతా నిపతన్తితి.

పహరణం పహారో, ఏవం పరాభవో, నివాసో, నీహారో, ఉహారో, దుహారో, సంహారో, విహారో, అవహారో, అనుహారో, పరిహారో, అధిహారో, అభిహారో, పతిహారో, సుహారో, ఆహారో, అతిహారో, అపిహారో, అపహారో , ఉపహారో. పహరతి, పరాభవతి, నివసతి, నీహరతి, ఉద్ధరతి ఇచ్చాది యోజేతబ్బం.

ధాత్వత్థం బాధతే కోచి, కోచి తమనువత్తతే;
తమేవఞ్ఞో విసేసేతి, ఉపసగ్గగతీ తిధా.

ఓపసగ్గికపదం నిట్ఠితం.

నేపాతికపద

సముచ్చయవికప్పనపటిసేధపూరణాదిఅత్థం అసత్వావాచకం **నేపాతికం** పదం.

తత్ర **చ**ఇతి సముచ్చయా’న్వాచయే’తరీతరయోగసమాహారా’వధారణాదీసు.

వాఇతి వికప్పనూ’పమాన సముచ్చయ వవత్థితవిభాసాసు.

న నో మా అ అలం హలం ఇచ్చేతే పటిసేధనత్థే.

అలం పరియత్తి భూసనేసు చ.

పూరణత్థం దువిధం అత్థపూరణం పదపూరణఞ్చ.

తత్థ అథ ఖలు వత వథ అథో అస్సు యగ్ఘే హి చరహి నం తం వా చ తువ వో పన హవే కీవ హ తతో యథా సుదం ఖో వే హం ఏనం సేయ్యథిదం ఇచ్చేవమాదీని పదపూరణాని.

తత్థ – **అథ**ఇతి పఞ్హా'నన్తరియా'ధికారాదీసు చ.

ఖలుఇతి పటిసేధా'వధారణ పసిద్ధీసు చ.

వతఇతి ఏకంస ఖేదా'నుకమ్పసఙ్కప్పేసు చ.

అథోఇతి అన్వాదేసే చ.

హిఇతి హేతు అవధారణేసు చ.

తుఇతి విసేస హేతు నివత్తనాదీసు చ.

పనఇతి విసేసేపి.

హవే, వేఇచ్చేతే ఏకంసత్థేపి.

హంఇతి విసాద సమ్భమేసుపి.

సేయ్యథిదన్తి తం కతమన్తి అత్థేపి.

అత్థపూరణం దువిధం విభత్తియుత్తం, అవిభత్తియుత్తఞ్చ.

అత్థి సక్కా లబ్భా ఇచ్చేతే పఠమాయం.

ఆవుసో అమ్భో హమ్భో రే అరే హరే జేఇచ్చేతే ఆమన్తనే.

దివా భియ్యో నమో ఇచ్చేతే పఠమాయం, దుతియాయఞ్చ.

సయం సామం సం సమ్మా కిన్తి ఇచ్చేతే తతియత్థే, **సోతో ధా**పచ్చయన్తా చ. సుత్తసో పదసో అనిచ్చతో దుక్ఖతో ఏకధా ద్విధా ఇచ్చాది.

తవే తుంపచ్చయన్తా చతుత్థియా, కాతవే దాతవే కాతుం కారేతుం దాతుం దాపేతుం ఇచ్చాది.

సో తోపచ్చయన్తా పఞ్చమియత్థే, దీఘసో ఓరసో రాజతో వా చోరతో వా ఇచ్చాది.

తో సత్తమ్యత్థేపి, **త్రథాది**పచ్చయన్తా చ. ఏకతో పురతో పచ్ఛతో పస్సతో పిట్ఠితో పాదతో సీసతో అగ్గతో మూలతో యత్ర యత్థ యహిం తత్ర తత్థ తహిం తహం ఇచ్చాది.

సమన్తా సామన్తా పరితో అభితో సమన్తతో ఏకజ్ఝం ఏకమన్తం హేట్ఠా ఉపరి ఉద్ధం అధో తిరియం సమ్ముఖా పరమ్ముఖా ఆవి రహో తిరో ఉచ్చం నీచం అన్తో అన్తరా అజ్ఝత్తం బహిద్ధా బాహిరా బాహిరం బహి ఓరం పారం ఆరా ఆరకా పచ్ఛా పురే హురం పేచ్చ ఇచ్చేతే సత్తమియా.

సమ్పతి ఆయతి అజ్జ అపరజ్జు పరజ్జ సువే స్వే పరసువే హియ్యో పరే సజ్జు సాయం పాతో కాలం కల్లం దివా నత్తం నిచ్చం సతతం అభిణ్హం అభిక్ఖణం ముహుం ముహుత్తం భూతపుబ్బం పురా యదా తదా కదా ఇచ్చాదయో కాలసత్తమియా. ఇతి విభత్తియుత్తాని.

అవిభత్తియుత్తేసు చ **అప్పేవ అప్పేవనామ ను** ఇచ్చేతే సంసయత్థే.

అద్ధా అఞ్ఞదత్థు తగ్ఘ జాతు కామం ససక్కంఇచ్చేతే ఏకంసత్థే.

ఏవఇతి అవధారణే.

కచ్చిను'కిన్నునను కథం కింసు కింఇచ్చేతే పుచ్ఛనత్థే.

ఏవం ఇతి ఇత్థం ఇచ్చేతే నిదస్సనే.

ఇతి హేతు వాక్యపరిసమత్తీసు చ.

యావ తావ యావతా తావతా కిత్తావతా ఏత్తావతా కీవ ఇచ్చేతే పరిచ్ఛేదనత్థే.

ఏవం సాహు లహు ఓపాయికం పతిరూపం ఆమ సాధు ఇతి సమ్పటిచ్ఛనత్థే.

యథా తథా యథేవ తథేవ ఏవం ఏవమేవ ఏవమ్పి యథాపి సేయ్యథాపి సేయ్యథాపినామ వియ ఇవ యథరివ తథరివ యథానామ తథానామ యథాహి తథాహి యథాచతథాచ ఇచ్చేతే పటిభాగత్థే.

యథాఇతి యోగ్గతా విచ్ఛా పదత్థానతివత్తనిదస్సనేసు చ.

ఏవంఇతి ఉపదేస పఞ్హాదీసు చ.

కిఞ్చాపిఇతి అనుగ్గహత్థే.

అహోఇతి గరహా పసంసన పత్థనేసు చ.

నామఇతి గరహా పసంసన సఞ్ఞా పఞ్హేసు చ.

సాధుఇతి పసంసన యాచనేసు చ.

ఇఙ్ఘ హన్ద ఇచ్చేతే చోదనత్థే.

సాధు సుట్ఠు ఏవమేతన్తి అనుమోదనే.

కిరఇతి అనుస్సవణ అస్సద్ధేయ్యేసు.

నూనఇతి అనుమానా'నుస్సరణ పరివితక్కనేసు.

కస్మా ఇతి కారణపుచ్ఛనే.

యస్మా తస్మా తథాహి తేన ఇచ్చేతే కారణచ్ఛేదనత్థే.

సహ సద్ధిం సమం అమాఇతి సమక్రియాయం.

వినా రితేఇతి విప్పయోగే.

నానా పుథు బహుప్పకారే.

పుథు విసుం అసఙ్ఘాతే చ.

దుట్ఠు కు జిగుచ్ఛాయం.

పున అప్పఠమే.

కథఞ్చి కిచ్ఛత్థే చ.

ధా క్ఖత్తుం సకిఞ్చ సఙ్ఖ్యావిభాగే.

ఈసకం అప్పత్థే.

సణికం మన్దత్థే.

ఖిప్పం అరం లహు ఆసుం తుణ్ణం అచిరం సీఘత్థే.

చిరం చిరస్సం దీఘకాలే.

చే యది సఙ్కావత్థానే.

ధువం థిరావధారణేసు.

హా విసాదే.

తుణ్హీ అభాసనే.

సచ్ఛి పచ్చక్ఖే.

ముసా మిచ్ఛా అలికం అసచ్చే.

సువత్థి ఆసీసత్థే ఇచ్చాది.

తున త్వాన త్వాపచ్చయన్తా ఉస్సుక్కనత్థే భవన్తి.

యథా – పస్సితున పస్సియ పస్సిత్వాన పస్సిత్వా దిస్వా దిస్వానదస్సేత్వా దాతున దత్వాన దత్వా ఉపాదాయ దాపేత్వా విఞ్ఞాపేత్వా విచేయ్య వినేయ్య నిహచ్చ సమేచ్చ అపేచ్చ ఉపేచ్చ ఆరబ్భ ఆగమ్మ ఇచ్చాది.

ఏవం నామాఖ్యాతోపసగ్గవినిముత్తం యదబ్యయలక్ఖణం, తం సబ్బం నిపాతపదన్తి వేదితబ్బం.

వుత్తఞ్చ –

> “ముత్తం పదత్తయా యస్మా, తస్మా నిపతత్యన్తరా;
> నేపాతికన్తి తం వుత్తం, యం అబ్యయ సలక్ఖణ”న్తి.

నేపాతికపదం నిట్ఠితం.

> పుల్లిఙ్గం ఇత్థిలిఙ్గఞ్చ, నపుంసకమథాపరం;
> తిలిఙ్గఞ్చ అలిఙ్గఞ్చ, నామికం పఞ్చధా ఠితం.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం నామకణ్డో దుతియో.

౩. కారకకణ్డ

అథ విభత్తీనమత్థభేదా వుచ్చన్తే.

తత్థ ఏకమ్పి అత్థం కమ్మాదివసేన, ఏకత్తాదివసేన చ విభజన్తీతి **విభత్తియో**, స్యాదయో. తా పన పఠమాదిభేదేన సత్తవిధా.

తత్థ కస్మిం అత్థే పఠమా?

౨౮౩. లిఙ్గత్థే పఠమా.

లిఙ్గత్థాభిధానమత్తే పఠమావిభత్తి హోతి.

లిఙ్గస్స అత్థో **లిఙ్గత్థో**. ఏత్థ చ లీనం అత్థం గమేతీతి లిఙ్గం, అపాకటో అవయవో, పురిసోతిఆదీనఞ్హి పకతిప్పచ్చయాదివిభాగకప్పనాయ నిప్ఫాదితానం సద్దప్పతిరూపకానం నామికపదానం పఠమం ఠపేతబ్బం పకతిరూపం అపాకటత్తా, అవయవత్తా చ లిఙ్గన్తి వుచ్చతి. అథ వా విసదావిసదోభయరహితాకారవోహారసఙ్ఖాతేన తివిధలిఙ్గేన సహితత్థస్స, తబ్బినిముత్తస్సుపసగ్గాదీనమత్థస్స చ లీనస్స గమనతో, లిఙ్గనతో వా లిఙ్గన్తి అన్వత్థనామవసేన వా "ధాతుప్పచ్చయవిభత్తివజ్జితమత్థవం లిఙ్గ"న్తి వచనతో పరసమఞ్ఞావసేన వా లిఙ్గన్తి ఇధ పాటిపదికాపరనామధేయ్యం స్యాదివిభత్యన్తపదపకతిరూపమేవ వుచ్చతీతి దట్ఠబ్బం.

లిఙ్గస్సత్థో నామ పబన్ధవిసేసాకారేన పవత్తమానే రూపాదయో ఉపాదాయ పఞ్ఞాపీయమానో తదఞ్ఞానఞ్ఞభావేన అనిబ్బచనీయో సమూహసన్తానాదిభేదో ఉపాదాపఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతో ఘటపటాదివోహారత్థో చ పథవీధాతుఫస్సాదీనం సభావధమ్మానం కాలదేసాదిభేదభిన్నానం విజాతియవినివత్తో సజాతియసాధారణో యథాసఙ్కేతమారోపసిద్ధో తజ్జాపఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతో కక్ఖళత్తఫుసనాదిసామఞ్ఞాకారో చ.

సో పన కమ్మాదిసంసట్ఠో, సుద్ధో చాతి దువిధో. తత్థ కమ్మాదీసు దుతియాదీనం విధీయమానత్తా కమ్మాదిసంసగ్గరహితో లిఙ్గసఙ్ఖ్యాపరిమాణయుత్తో, తబ్బినిముత్తుపసగ్గాదిపదత్థభూతో చ సుద్ధో సద్దత్థో ఇధ **లిఙ్గత్థో** నామ.

యో పన ఆఖ్యాతకితకతద్ధితసమాసేహి వుత్తో కమ్మాదిసంసట్ఠో అత్థో, సోపి దుతియాదీనం పున అత్తనా వత్తబ్బస్స అత్థవిసేసస్సాభావేన అవిసయత్తా, లిఙ్గత్థమత్తస్స సమ్భవతో చ పఠమాయేవ విసయో.

హోతి చేత్థ –

పఠమావుపసగ్గత్థే, కేసఞ్చత్థే నిపాతసద్దానం;
లిఙ్గాదికే చ సుద్ధే-భిహితే కమ్మాదిఅత్థేపి.

సలిఙ్గే తావ – ఏసో పురిసో, ఏతే పురిసా, ఏసా కఞ్ఞా, ఏతా కఞ్ఞాయో, ఏతం చిత్తం, ఏతాని చిత్తాని.

ససఙ్ఖ్యే – ఏకో ద్వే.

సపరిమాణే – దోణో ఖారీ ఆళ్హకం.

లిఙ్గాదివినిముత్తే సత్తామత్తే – చ వా హ అహం అత్థి సక్కాలబ్భా ఇచ్చాది.

“లిఙ్గత్థే పఠమా”తి అధికిచ్చ “ఆలపనే చా”తి ఆలపనత్థే చ పఠమా, అభిముఖం కత్వా లపనం ఆలపనం, ఆమన్తనం అవ్హానన్తి అత్థో.

ఏత్థ చ ఆమన్తనం నామ పగేవ లద్ధసరూపస్స సద్దేన అభిముఖీకరణం, కతాభిముఖో పన “గచ్ఛా”తిఆదినా నయేన క్రియాయ యోజీయతి, తస్మా ఆమన్తనసమయే క్రియాయోగాభావతో ఇదం కారకవోహారం న లభతి.

వుత్తఞ్చ

“సద్దేనాభిముఖీకారో, విజ్జమానస్స వత్థునో;
ఆమన్తనం విధాతబ్బే, నత్థి ‘రాజా భవే’తిద”న్తి.

భో పురిస ఏహి, భో పురిసా వా, భవన్తో పురిసా ఏథ.

కస్మిం అత్థే దుతియా?

౨౮౪. కమ్మత్థే దుతియా.

కమ్మత్థే లిఙ్గమ్హా దుతియావిభత్తి హోతి.

అనభిహితే ఏవాయం, “కమ్మని దుతియాయం త్తో”తి వచనఞ్చేత్థ ఞాపకం.

కిం కమ్మం?

“యేన వా కయిరతే తం కరణ”న్తి ఇతో “వా”తి వత్తతే.

౨౮౫. యం కరోతి తం కమ్మం.

యం వా కరోతి, యం వా వికరోతి, యం వా పాపుణాతి, తం కారకం కమ్మసఞ్ఞం హోతి.

ఇధ లిఙ్గకాలవచనమతన్తం. కరీయతీతి **కమ్మం**. తత్థ కారకం, సాధకం క్రియానిప్ఫత్తియా కారణముచ్చతే, తం పన **కారకం** ఛబ్బిధం కమ్మం కత్తా కరణం సమ్పదానమపాదానమోకాసో చాతి. తత్థ సభావతో, పరికప్పతో వా కమ్మాదిమ్హి సతియేవ క్రియాభావతో కమ్మాదీనం ఛన్నమ్పి కారకవోహారో సిద్ధోవ హోతి.

తం పన **కమ్మం** తివిధం నిబ్బత్తనీయం వికరణీయం పాపణీయఞ్చాతి. యథా – మాతా పుత్తం విజాయతి, ఆహారో సుఖం జనయతి. ఘటం కరోతి దేవదత్తో, కట్ఠమఙ్గారం కరోతి, సువణ్ణం కేయూరం, కటకం వా కరోతి, వీహయో లునాతి. దేవదత్తో నివేసనం పవిసతి, ఆదిచ్చం పస్సతి, ధమ్మం సుణాతి, పణ్డితే పయిరుపాసతి.

వుత్తఞ్చ

"నిబ్బత్తివికతిప్పత్తి-భేదేన తివిధం మతం;
కత్తు క్రియాభిగమ్మం తం, సుఖఙ్గారం నివేసన"న్తి.

ఏత్థ చ ఇచ్ఛితానిచ్ఛితకథితాకథితాదిభేదమనపేక్ఖిత్వా సబ్బసఙ్గాహకవసేన "యం కరోతి తం కమ్మ"న్తి వుత్తత్తా, అత్థన్తరవికప్పనవాధికారతో చ సబ్బత్థ ఇమినావ కమ్మసఞ్ఞా హోతి.

తత్థ **అనిచ్ఛితకమ్మం** యథా – కణ్టకం మద్దతి, విసం గిలతి, గామం గచ్ఛన్తో రుక్ఖమూలం ఉపగచ్ఛతి.

అకథితకమ్మం యథా – యఞ్ఞదత్తం కమ్బలం యాచతే బ్రాహ్మణో. ఏత్థ హి "కమ్బల"మితి కథితకమ్మం ద్వికమ్మికాయ యాచనక్రియాయ పత్తుమిచ్ఛితతరత్తా. "యఞ్ఞదత్త"మితి అప్పధానత్తా అకథితకమ్మం. తథా సమిద్ధం ధనం భిక్ఖతే, అజం గామం నయతి, పరాభవన్తం పురిసం, మయం పుచ్ఛామ గోతమం, భగవా భిక్ఖూ ఏతదవోచ ఇచ్చాది.

అభిహితకమ్మే పన న హోతి, యథా – కటో కరీయతే దేవదత్తేన, సుగతేన దేసితో ధమ్మో, యఞ్ఞదత్తో కమ్బలం యాచీయతే బ్రాహ్మణేన ఇచ్చాది.

"దుతియా"తి అధికారో.

౨౮౬. గతి బుద్ధి భుజ పఠ హర కర సయాదీనం కారితే వా.

గము సప్ప గతిమ్హి, **బుధ** బోధనే, **బుధ** అవగమనే వా, **భుజ** పాలనబ్యవహరణేసు, **పఠ** బ్యత్తియం వాచాయం, **హర** హరణే, **కర** కరణే, **సి** సయే ఇచ్చేవమాదీనం ధాతూనం పయోగే కారితే సతి పయోజ్జకకత్తుభూతే కమ్మని లిఙ్గమ్హా దుతియావిభత్తి హోతి వా. నిచ్చసమ్పత్తే వికప్పత్థోయం, తేన తస్స పక్ఖే తతియా హోతి.

యో కోచి పురిసో గామం గచ్ఛతి, తమఞ్ఞో పయోజయతి. పురిసో పురిసం గామం గమయతి, పురిసేన వా గామం గమయతి. ఏవం సిస్సం ధమ్మం బోధేతి ఆచరియో, మాతా పుత్తం భోజనం భోజయతి, సిస్సం ధమ్మం పాఠేతి ఆచరియో, పురిసో పురిసం భారం హారేతి, తథా పురిసో పురిసం కమ్మం కారయతి, పురిసేన వా కమ్మం కారాపయతి, పురిసో పురిసం సయాపయతి. ఏవం సబ్బత్థ కారితే కత్తుకమ్మని దుతియా.

కారితేతి కిం? పురిసో గామం గచ్ఛతి.

అభిహితే న భవతి, పురిసేన పురిసో గామం గమీయతే, సిస్సో ధమ్మం బోధీయతే ఇచ్చాది.

౨౮౭. కాలద్ధానమచ్చన్తసంయోగే.

అచ్చన్తం నిరన్తరం సంయోగో**అచ్చన్తసంయోగో**. కాలద్ధానం దబ్బగుణక్రియాహి అచ్చన్తసంయోగే తేహి కాలద్ధానవాచీహి లిఙ్గేహి దుతియావిభత్తి హోతి.

కాలే తావ – సత్తాహం గవపానం, మాసం మంసోదనం, సరదం రమణీయా నదీ, సబ్బకాలం రమణీయం నన్దనం, మాసం సజ్ఝాయతి, తయో మాసే అభిధమ్మం దేసేసి.

అద్ధానే – యోజనం వనరాజి, యోజనం దీఘో పబ్బతో, కోసం సజ్ఝాయతి.

అచ్చన్తసంయోగేతి కిం? మాసే మాసే భుఞ్జతి, యోజనే యోజనే విహారం పతిట్ఠాపేసి.

౨౮౮. కమ్మప్పవచనీయయుత్తే.

కమ్మప్పవచనీయేహి నిపాతోపసగ్గేహి యుత్తే యోగే సతి లిఙ్గమ్హా దుతియావిభత్తి హోతి.

కమ్మం పవచనీయం యేసం తే **కమ్మప్పవచనీయా,** పరసమఞ్ఞావసేన వా అన్వాదయో కమ్మప్పవచనీయా.

తత్థ **అను**సద్దస్స లక్ఖణే, సహత్థే, హీనే చ కమ్మప్పవచనీయసఞ్ఞా వుత్తా. యథా – పబ్బజితమను పబ్బజింసు, నదిమన్వవసితా బారాణసీ, నదియా సహ అవబద్ధాతి అత్థో, అను సారిపుత్తం పఞ్ఞవా.

లక్ఖణాదీసు "లక్ఖణి'త్థమ్భూతక్ఖానభాగ విచ్ఛాసు పతి పరి అనవో"తి పతి పరి అనూనం కమ్మప్పవచనీయసఞ్ఞా వుత్తా.

లక్ఖణే సూరియుగ్గమనం పతి దిబ్బా భక్ఖా పాతుభవేయ్యుం, రుక్ఖం పతి విజ్జోతతే చన్దో, రుక్ఖం పరి, రుక్ఖం అను.

ఇత్థమ్భూతక్ఖానే సాధు దేవదత్తో మాతరం పతి, మాతరం పరి, మాతరం అను.

భాగే యదేత్థ మం పతి సియా, మం పరి, మం అను, తం దీయతు.

విచ్ఛాయోగే అత్థమత్థం పతి సద్దో నివిసతి, రుక్ఖం రుక్ఖం పతి విజ్జోతతే చన్దో, రుక్ఖం రుక్ఖం పరి, రుక్ఖం రుక్ఖం అను.

"అభిరభాగే"తి అభిస్స భాగవజ్జితేసు లక్ఖణాదీసు కమ్మప్పవచనీయసఞ్ఞా వుత్తా. తం ఖో పన భవన్తం గోతమం ఏవం కల్యాణో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గతో, సాధు దేవదత్తో మాతరం అభి.

నిపాతే ధి బ్రాహ్మణస్స హన్తార మిచ్చేవమాది.

౨౮౯. క్వచి దుతియా ఛట్ఠీనమత్థే.

ఛట్ఠీనం అత్థే క్వచి దుతియావిభత్తి హోతి. అన్తరాఅభితో పరితో పతి పటిభాతియోగే అయం. అన్తరా చ రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో, రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ మజ్ఝేతి అత్థో. అభితో గామం వసతి, పరితో గామం

వసతి, నదిం నేరఞ్జరం పతి, నేరఞ్జరాయ నదియా సమీపేతి అత్థో. పటిభన్తు తం చున్ద బోజ్ఝఙ్గా, ఉపమా మం పటిభాతి, ఉపమా మయ్హం ఉపట్ఠహతీతి అత్థో.

“క్వచి దుతియా, అత్థే”తి చ వత్తతే.

౨౯౦. తతియాసత్తమీనఞ్చ.

తతియాసత్తమీనమత్థే చ క్వచి లిఙ్గమ్హా దుతియావిభత్తి హోతి.

తతియత్థే సచే మం నాలపిస్సతి, త్వఞ్చ మం నాభిభాససి, వినా సద్ధమ్మం కుతో సుఖం, ఉపాయమన్తరేన న అత్థసిద్ధి.

సత్తమియత్థే – కాలే, ఉపాన్వజ్ఝావసస్స పయోగే, అధిసిట్ఠావసానం పయోగే, తప్పానచారే చ దుతియా.

కాలే తావ – పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా, ఏకం సమయం భగవా. ఇమం రత్తిం చత్తారో మహారాజానో.

ఉపాదిపుబ్బస్స **వస**ధాతుస్స పయోగే – గామం ఉపవసతి, గామం అనువసతి, విహారం అధివసతి, గామం ఆవసతి, అగారం అజ్ఝావసతి. తథా పథవిం అధిసేస్సతి, గామం అధితిట్ఠతి, గామం అజ్ఝావసతి.

తప్పానచారేసు – నదిం పివతి, గామం చరతి ఇచ్చాది.

కస్మిం అత్థే తతియా?

౨౯౧. కరణే తతియా.

కరణకారకే తతియావిభత్తి హోతి.

కిం కరణం?

౨౯౨. యేన వా కయిరతే తం కరణం.

యేన వా కత్తా ఉపకరణభూతేన వత్థునా క్రియం అబ్యవధానేన కరోతి, యేన వా వికరోతి, యేన వా పాపుణాతి, తం కారకం కరణసఞ్ఞం హోతి.

కరీయతే అనేనాతి **కరణం,** ఏత్థ చ సతిపి సబ్బకారకానం క్రియాసాధకత్తే “యేన వా కయిరతే”తి విసేసేత్వా వచనం కత్తూపకరణభూతేసు కారకేసు సాధకతమస్సేవ గహణత్థం.

వుత్తఞ్చ

“యస్స సబ్బవిసేసేన, క్రియాసంసిద్ధిహేతుతా;

సమ్భావీయతి తం వుత్తం, కరణం నామ కారక”న్తి.

తం పన దువిధం అజ్ఝత్తిక బాహిరవసేన.

యథా – హత్థేన కమ్మం కరోతి, చక్ఖునా రూపం పస్సతి, మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ. దత్తేన వీహయో లునాతి, అగ్గినా కుటిం ఝాపేతి.

“తతియా”తి అధికారో.

౨౯౩. కత్తరి చ.

కత్తరి చ కారకే లిఙ్గమ్హా తతియావిభత్తి హోతి. చగ్గహణేన ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే, క్రియాపవగ్గే, పుబ్బసదిససమూనత్థ కలహ నిపుణ మిస్సక సఖిలత్థాదియోగే, కాలద్ధానేసు, పచ్చత్తకమ్మత్థపఞ్చమియత్థాదీసు చ తతియా.

కో చ కత్తా?

౨౯౪. యో కరోతి స కత్తా.

యో క్రియం అత్తప్పధానో హుత్వా కరోతి, సో కత్తుసఞ్ఞో హోతి.

సో తివిధో సుద్ధకత్తా హేతుకత్తా కమ్మకత్తాతి. తత్థ యో సయమేవ క్రియం కరోతి, సో **సుద్ధకత్తా**. యో అఞ్ఞం కాతుం సమత్థం అకరోన్తం కమ్మం నియోజేతి, సో **హేతుకత్తా,** యథా – గన్తుం సమత్థో దేవదత్తో, తమఞ్ఞో పయోజేతి “గమయతి దేవదత్త”న్తి.

యం పన తత్థ తత్థ గచ్ఛతి దేవదత్తో, తమఞ్ఞో పయోజయతి “గమయతి దేవదత్త”న్తి హేత్వత్థనిదస్సనం, తమ్పి సామత్థియదస్సనవసేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. అఞ్ఞథా యది సయమేవ గచ్ఛతి, కిం తత్థ పయోజకబ్యాపారేన అకరోన్తం బలేన కారయతి, పాసాణం ఉట్ఠాపయతీతిఆదికఞ్చ న సిజ్ఝేయ్య.

ఏత్థ పన

“కత్తా”తి వత్తతే.

౨౯౫. యో కారేతి స హేతు.

యో కత్తారం కారేతి, సో హేతుసఞ్ఞో హోతి, కత్తా చాతి హేతుకత్తుసఞ్ఞా.

యో పన పరస్స క్రియం పటిచ్చ కమ్మభూతోపి సుకరత్తా సయమేవ సిజ్ఝన్తో వియ హోతి, సో **కమ్మకత్తా** నామ, యథా – సయం కరీయతే కటో, సయమేవ పచ్చతే ఓదనోతి.

వుత్తఞ్చ

“అత్తప్పధానో కిరియం, యో నిబ్బత్తేతి కారకో;
అప్పయుత్తో పయుత్తో వా, స కత్తాతి పవుచ్చతి.

హేతుకత్తాతి కథితో,
కత్తునో యో పయోజకో;
కమ్మకత్తాతి సుకరో,
కమ్మభూతో కథీయతే”తి.

నను చ “సంయోగో జాయతే”తిఆదీసు కథం పురే అసతో జననక్రియాయ కత్తుభావోసియాతి? వుచ్చతే – లోకసఙ్కేతసిద్ధో హి సద్దప్పయోగో, అవిజ్జమానమ్పి హి లోకో సద్దాభిధేయ్యతాయ విజ్జమానం వియ గహేత్వా వోహరతి , వికప్పబుద్ధిగహితాకారోయేవ హి సద్దేనాభిధీయతే, న తు వత్థుసభావో, అఞ్ఞథా సుతమయఞాణేనపి పచ్చక్ఖేన వియ వత్థుసభావసచ్ఛికరణప్పసఙ్గో చ ముసావాద కుదిట్ఠివాదాదీనమభావప్పసఙ్గో చ సియా, తస్మా బుద్ధిపరికప్పితపఞ్ఞత్తివసేనపి సద్దప్పవత్తి హోతీతి అసతో సంయోగాదిస్సపి హోతేవ జననక్రియాయ కత్తుకారకతాతి.

యథాహ

“వోహారవిసయో సద్దో, నేకన్తపరమత్థికో;
బుద్ధిసఙ్కప్పితో అత్థో, తస్సత్థోతి పవుచ్చతి.

బుద్ధియా గహితత్తా హి, సంయోగో జాయతే ఇతి;
సంయోగో విజ్జమానోవ, కత్తా భవతి జాతియా”తి.

తత్ర **తతియా** జినేన దేసితో ధమ్మో, బుద్ధేన జితో మారో, అహినా దట్ఠో నరో, బుద్ధేన బోధితో లోకో, సద్ధేహి కారితో విహారో.

అభిహితే న భవతి. కటం కరోతి దేవదత్తో, కారేతి వా.

ఇత్థమ్భూతస్స లక్ఖణే – సా భిన్నేన సీసేన పగ్ఘరన్తేన లోహితేన పటివిస్సకానం ఉజ్ఝాపేసి, ఊనపఞ్చబన్ధనేన పత్తేన అఞ్ఞం నవం పత్తం చేతాపేయ్య, తిదణ్డకేన పరిబ్బాజకమద్దక్ఖి.

అపవగ్గే – ఏకాహేనేవ బారాణసిం పాయాసి, నవహి మాసేహి విహారం నిట్ఠాపేసి, యోజనేన అధీతం బ్యాకరణం, **క్రియాపవగ్గో**తి క్రియాయ ఆసుం పరినిట్ఠాపనం.

పుబ్బాదియోగే – మాసేన పుబ్బో, పితరా సదిసో, మాతరా సమో, కహాపణేన ఊనో, ధనేన వికలో, అసినా కలహో, ఆచారేన నిపుణో, వాచాయ నిపుణో, గుళేన మిస్సకం, తిలేన మిస్సకం, వాచాయ సఖిలో, మణినా అత్థో, ధనేన అత్థో, పితరా తుల్యో.

కాలద్ధానేసు – మాసేన భుఞ్జతి, యోజనేన గచ్ఛతి.

పచ్చత్తే – అత్తనావ అత్తానం సమ్మన్నతి.

కమ్మత్థే – తిలేహి ఖేత్తే వపతి.

పఞ్చమియత్థే – సుముత్తా మయం తేన మహాసమణేన.

౨౯౬. సహాదియోగే చ.

సహ సద్ధిం సమం నానా వినా అలం కిమిచ్చేవమాదీహి యోగే లిఙ్గమ్హా తతియావిభత్తి హోతి, **చ**సద్దేన సహత్థేపి.

తత్థ **సహ**సద్దేన యోగో క్రియా గుణ దబ్బ సమవాయే సమ్భవతి. యథా – వితక్కేన సహ వత్తతి, పుత్తేన సహ థూలో, అన్తేవాసికసద్ధివిహారికేహి సహ ఆచరియుపజ్ఝాయానం లాభో, నిసీది భగవా సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన, సహస్సేన సమం మితా, సబ్బేహి మే పియేహి మనాపేహి నానాభావో వినాభావో, సఙ్ఘో వినాపి గగ్గేన ఉపోసథం కరేయ్య, అలం తే ఇధ వాసేన, కిం మే ఏకేన తిణ్ణేన, పురిసేన థామదస్సినా, కిం తే జటాహి దుమ్మేధ, కిం తే అజినసాటియా.

సహత్థే – దేవదత్తో రాజగహం పావిసి కోకాలికేన పచ్ఛాసమణేన, దుక్ఖో బాలేహి సంవాసో.

౨౯౭. హేత్వత్థే చ.

యోగగ్గహణమిహానువత్తతే, హేత్వత్థే, హేత్వత్థప్పయోగే చ లిఙ్గమ్హా తతియావిభత్తి హోతి.

కిస్మిఞ్చి ఫలే దిట్ఠసామత్థియం కారణం హేతు, సోయేవ అత్థో, తస్మిం హేత్వత్థే, అన్నేన వసతి, ధమ్మేన వసతి, విజ్జాయ వసతి.

> న జచ్చావసలో హోతి,
> న జచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో;
> కమ్మునా వసలో హోతి,
> కమ్మునా హోతి బ్రాహ్మణో.

దానేన భోగవా, ఆచారేన కులీ.

> కేన పాణి కామదదో, కేన పాణి మధుస్సవో;
> కేన తే బ్రహ్మచరియేన, పుఞ్ఞం పాణిమ్హి ఇజ్ఝతి.

హేత్వత్థప్పయోగే – కేన నిమిత్తేన, కేన పయోజనేన, కేనట్ఠేన, కేన హేతునా వసతి.

౨౯౮. సత్తమ్యత్థే చ.

సత్తమ్యత్థే చ లిఙ్గమ్హా తతియావిభత్తి హోతి.

కాలద్ధానదిసాదేసాదీసు చాయం. తేన సమయేన, తేన కాలేన, కాలేన ధమ్మస్సవణం, సో వో మమచ్చయేన సత్థా, మాసేన భుఞ్జతి, యోజనేన ధావతి. పురత్థిమేన ధతరట్ఠో, దక్ఖిణేన విరూళ్హకో, పచ్ఛిమేన విరూపక్ఖో, ఉత్తరేన కసివన్తో జనోఘమపరేన చ, యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి ఇచ్చాది.

౨౯౯. యేనఙ్గవికారో.

యేన బ్యాధిమతా అఙ్గేన అఙ్గినో వికారో లక్ఖీయతే, తత్థ తతియావిభత్తి హోతి. ఏత్థ చ అఙ్గమస్స అత్థీతి **అఙ్గం,** సరీరం. అక్ఖినా కాణో, హత్థేన కుణీ, పాదేన ఖఞ్జో, పిట్ఠియా ఖుజ్జో.

౩౦౦. విసేసనే చ.

విసేసీయతి విసేసితబ్బం అనేనాతి **విసేసనం,** గోత్తాది. తస్మిం గోత్తనామజాతిసిప్పవయోగుణసఙ్ఖాతే విసేసనత్థే తతియావిభత్తి హోతి, **చ**సద్దేన **పకతి**ఆదీహి చ. గోత్తేన గోతమో నాథో.

సారిపుత్తోతి నామేన, విస్సుతో పఞ్ఞవా చ సో;
జాతియా ఖత్తియో బుద్ధో, లోకే అప్పటిపుగ్గలో.

తదహు పబ్బజితో సన్తో, జాతియా సత్తవస్సికో;
సోపి మం అనుసాసేయ్య, సమ్పటిచ్ఛామి మత్థకే.

సిప్పేన నళకారో సో, ఏకూనతింసో వయసా, విజ్జాయ సాధు, పఞ్ఞాయ సాధు, తపసా ఉత్తమో, సువణ్ణేన అభిరూపో.

పకతిఆదీసు – పకతియా అభిరూపో, యేభుయ్యేన మత్తికా, సమేన ధావతి, విసమేన ధావతి, ద్విదోణేన ధఞ్ఞం కిణాతి, సహస్సేన అస్సకే కిణాతి ఇచ్చాది.

కస్మిం అత్థే చతుత్థీ?

౩౦౧. సమ్పదానే చతుత్థీ.

సమ్పదానకారకే లిఙ్గమ్హా చతుత్థీవిభత్తి హోతి.

కిఞ్చ సమ్పదానం?

౩౦౨. యస్స దాతుకామో రోచతే ధారయతే వా తం సమ్పదానం.

యస్స వా దాతుకామో, యస్స వా రోచతే, యస్స వా ధారయతే, తం కారకం సమ్పదానసఞ్ఞం హోతి. సమ్మా పదీయతే అస్సాతి **సమ్పదానం,** పటిగ్గాహకో.

తం పన తివిధం దియ్యమానస్సానివారణజ్ఝేసనానుమతివసేన. యథా – బుద్ధస్స పుప్ఫం యజతి, బోధిరుక్ఖస్స జలం దదాతి. **అజ్ఝేసనే** – యాచకానం ధనం దదాతి. **అనుమతియం** – భిక్ఖూనం దానం దేతి.

యథాహ

"అనిరాకరణారాధ-నాబ్భనుఞ్ఞవసేన హి;
సమ్పదానం తిధా వుత్తం, రుక్ఖ యాచక భిక్ఖవో"తి.

దాతుకామోతి కిం? రఞ్ఞో దణ్డం దదాతి.

రోచనాదీసు పన – సమణస్స రోచతే సచ్చం, మాయస్మన్తానమ్పి సఙ్ఘభేదో రుచ్చిత్థ, యస్సాయస్మతో ఖమతి, దేవదత్తస్స సువణ్ణచ్ఛత్తం ధారయతే యఞ్ఞదత్తో.

"సమ్పదానం, వా"తి చ వత్తతే.

౩౦౩. సిలాఘ హను ఠా సప ధార పిహ కుధ దుహి స్సాసూయ రాధిక్ఖ పచ్చాసుణ అనుపతిగిణపుబ్బకత్తారోచనత్థతదత్థ తుమత్థాలమత్థ మఞ్ఞానాదరప్పాణిని గత్యత్థకమ్మని ఆసిసత్థ సమ్ముతి భియ్యసత్తమ్యత్థేసు చ.

చతుప్పదమిదం . **సిలాఘ** కత్థనే, **హను** అపనయనే, **ఠా** గతినివత్తిమ్హి, **సప** అక్కోసే, **ధర** ధారణే, **పిహ** ఇచ్ఛాయం ఇచ్చేతేసం ధాతూనం పయోగే, **కుధ** కోపే, **దుహ** జిఘుంసాయం, **ఇస్స** ఇస్సాయం, **ఉసూయ** దోసావికరణే ఇచ్చేతేసం తదత్థవాచీనఞ్చ ధాతూనం పయోగే చ **రాధ** హింసాసంరాధేసు, **ఇక్ఖ** దస్సనఙ్కేసూతి ఇమేసం పయోగే చ **పతి ఆ**పుబ్బస్స **సు** సవణేతి ఇమస్స చ **అనుపతి**పుబ్బస్స **గే**సద్దేతి ఇమస్స చ పుబ్బకత్తా చ ఆరోచనత్థప్పయోగే, తదత్థే, తుమత్థే, అలమత్థప్పయోగే చ మఞ్ఞతిప్పయోగే అనాదరే అప్పాణిని చ గత్యత్థానం కమ్మని చ ఆసిసత్థప్పయోగే చ సమ్ముతి భియ్యప్పయోగేసు చ సత్తమ్యత్థే చాతి తం కమ్మాదికారకం సమ్పదానసఞ్ఞం హోతి, **చ**సద్దగ్గహణేన పహిణతికప్పతి పహోతి ఉపమాఞ్జలికరణ ఫాసు అత్థసేయ్యప్పభుతియోగే చ పురే వియ చతుత్థీ.

సిలాఘాదిప్పయోగే తావ – బుద్ధస్స సిలాఘతే. ఉపజ్ఝాయస్స సిలాఘతే, థోమేతీతి అత్థో.

హనుతే మయ్హమేవ, హనుతే తుయ్హమేవ, అపలపతీతి అత్థో.

ఉపతిట్ఠేయ్య సక్యపుత్తానం వడ్ఢకీ, ఏత్థ చ ఉపట్ఠానం నామ ఉపగమనం. భిక్ఖుస్స భుఞ్జమానస్స పానీయేన వా విధూపనేన వా ఉపతిట్ఠేయ్య.

తుయ్హం సపతే, మయ్హం సపతే, ఏత్థ చ **సపనం** నామ సచ్చకరణం.

ధారయతిప్పయోగే ధనికోయేవ సమ్పదానం, సువణ్ణం తే ధారయతే, ఇణం ధారయతీతి అత్థో. తస్స రఞ్ఞో మయం నాగం ధారయామ.

పిహప్పయోగే ఇచ్ఛితోయేవ, దేవాపి తస్స పిహయన్తి తాదినో, దేవాపి తేసం పిహయన్తి, సమ్బుద్ధానం సతీమతం, పత్థేన్తీతి అత్థో.

కోధాదిఅత్థానం పయోగే యం పతి కోపో, తస్స కుజ్ఝ మహావీర, యదిహం తస్స కుప్పేయ్యం.

దుహయతి దిసానం మేఘో, యో మిత్తానం న దుబ్భతి.

తిత్థియా ఇస్సన్తి సమణానం.

దుజ్జనా గుణవన్తానం ఉసూయన్తి, కా ఉసూయా విజానతం.

రాధిక్ఖప్పయోగే యస్స విపుచ్ఛనం కమ్మవిఖ్యాపనత్థం, **వా**ధికారతో దుతియా చ. ఆరాధో మే రఞ్ఞో, రఞ్ఞో అపరజ్ఝతి, రాజానం వా అపరజ్ఝతి, క్యాహం అయ్యానం అపరజ్ఝామి, క్యాహం అయ్యే అపరజ్ఝామి వా.

ఆయస్మతో ఉపాలిత్థేరస్స ఉపసమ్పదాపేక్ఖో ఉపతిస్సో, ఆయస్మన్తం వా.

పచ్చాసుణ అనుపతిగిణానం పుబ్బకత్తా చ సుణోతిస్స ధాతుస్స పచ్చాయోగే, గిణస్స చ అనుపతియోగే పుబ్బస్స కమ్మునో యో కత్తా, సో సమ్పదానసఞ్ఞో హోతి. యథా – భగవా భిక్ఖూ ఏతదవోచ, ఏత్థ “భిక్ఖూ”తి అకథితకమ్మం, “ఏత”న్తి కథితకమ్మం, పుబ్బస్స వచనకమ్మస్స కత్తా భగవా. భిక్ఖూ భగవతో పచ్చస్సోసుం, ఆసుణన్తి బుద్ధస్స భిక్ఖూ, తథా భిక్ఖు జనం ధమ్మం సావేతి, తస్స భిక్ఖునో జనో అనుగిణాతి, తస్స భిక్ఖునో జనో పతిగిణాతి, సాధుకారదానాదినా తం ఉస్సాహయతీతి అత్థో.

> యో వదేతి స కత్తాతి, వుత్తం కమ్మన్తి వుచ్చతి;
> యో పటిగ్గాహకో తస్స, సమ్పదానం విజానియాతి.

ఆరోచనత్థప్పయోగే యస్స ఆరోచేతి, తం సమ్పదానం. ఆరోచయామి వో భిక్ఖవే, పటివేదయామి వో భిక్ఖవే, ఆమన్తయామి తే మహారాజ, ఆమన్త ఖో తం గచ్ఛామాతి వా. ఏత్థ చ **ఆరోచన**సద్దస్స కథనప్పకారత్థత్తా దేసనత్థాదిప్పయోగేపి చతుత్థీ. ధమ్మం వో దేసేస్సామి, దేసేతు భన్తే భగవా ధమ్మం భిక్ఖూనం, యథా నో భగవా బ్యాకరేయ్య, నిరుత్తిం తే పవక్ఖామి ఇచ్చాది.

తదత్థే సమ్పదానసఞ్ఞా, చతుత్థీ చ.

“అతో, వా”తి చ వత్తతే.

౩౦౪. ఆయ చతుత్థేకవచనస్స తు.

అకారన్తతో లిఙ్గమ్హా పరస్స చతుత్థేకవచనస్స **ఆయా**దేసో హోతి వా, సరలోపాది.

బుద్ధస్సత్థాయ ధమ్మస్సత్థాయ సఙ్ఘస్సత్థాయ జీవితం పరిచ్చజామి, పిణ్డపాతం పటిసేవామి నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ, ఊనస్స పారిపూరియా, అత్థాయ హితాయ సుఖాయ సంవత్తతి.

తుమత్థే – లోకానుకమ్పాయ, లోకమనుకమ్పితున్తి అత్థో. తథా ఫాసువిహారాయ.

అలంసద్దస్స అత్థా అరహపటిక్ఖేపా. **అరహత్థే** – అలం మే రజ్జం, అలం భిక్ఖు పత్తస్స, అక్ఖధుత్తో పురిసపుగ్గలో నాలం దారభరణాయ, అలం మల్లో మల్లస్స, అరహతి మల్లో మల్లస్స.

పటిక్ఖేపే – అలం తే ఇధ వాసేన, అలం మే హిరఞ్ఞసువణ్ణేన, కిం మే ఏకేన తిణ్ణేన, కిం తే జటాహి దుమ్మేధ, కిం తేత్థ చతుమట్ఠస్స.

మఞ్ఞతిప్పయోగే అనాదరే అప్పాణిని కమ్మనియేవ – కట్ఠస్స తువం మఞ్ఞే, కళిఙ్గరస్స తువం మఞ్ఞే, జీవితం తిణాయపి న మఞ్ఞమానో.

అనాదరేతి కిం? సువణ్ణం తం మఞ్ఞే. **అప్పాణినీ**తి కిం? గద్రభం తువం మఞ్ఞే.

గత్యత్థకమ్మని వాధికారతో దుతియా చ. అప్పో సగ్గాయ గచ్ఛతి, అప్పో సగ్గం గచ్ఛతి, నిబ్బానాయ వజన్తియా, మూలాయ పటికస్సేయ్య, మూలం పటికస్సేయ్య.

ఆసీసనత్థే ఆయుభద్దకుసలాదియోగేయేవ, ఆయస్మతో దీఘాయు హోతు, "తోతితా సస్మింనాసూ"తి **స్మ**స్స సవిభత్తిస్స **తో** ఆదేసో. భద్దం భవతో హోతు, కుసలం భవతో హోతు, అనామయం భవతో హోతు, సుఖం భవతో హోతు, అత్థం భవతో హోతు, హితం భవతో హోతు, స్వాగతం భవతో హోతు, సోత్థి హోతు సబ్బసత్తానం.

సమ్ముతిప్పయోగే – సాధు సమ్ముతి మే తస్స భగవతో దస్సనాయ.

భియ్యప్పయోగే భియ్యోసో మత్తాయ.

సత్తమియత్థే ఆవికరణ పాతుభవనాదియోగే – తుయ్హంఞ్చస్స ఆవికరోమి, తస్స మే సక్కో పాతురహోసి.

చసద్దగ్గహణేన పహిణాదిక్రియాయోగే, ఫాసుఆదినామపయోగే చ – తస్స పహిణేయ్య, భిక్ఖూనం దూతం పాహేసి, కప్పతి సమణానం ఆయోగో, ఏకస్స దిన్నం ద్విన్నం తిణ్ణం పహోతి, ఉపమం తే కరిస్సామి, అఞ్జలిం తే పగ్గణ్హామి. తథా తస్స ఫాసు హోతి, లోకస్సత్థో, మణినా మే అత్థో, సేయ్యో మే అత్థో ఇచ్చాది.

"చతుత్థీ"తి వత్తతే.

౩౦౫. నమోయోగాదీస్వపి చ.

నమోసద్దయోగే, **సోత్థిస్వాగతాదీ**హి చ యోగే లిఙ్గమ్హా చతుత్థీవిభత్తి హోతి. నమో తే బుద్ధ వీరత్థు, నమో కరోహి నాగస్స, నమత్థు బుద్ధానం, నమత్థు బోధియా, సోత్థి పజానం, స్వాగతం తే మహారాజ, అథో తే అదురాగతం.

“కాలే, భవిస్సతీ”తి చ వత్తతే.

౩౦౬. భావవాచిమ్హి చతుత్థీ.

భావవాచిమ్హి చతుత్థీవిభత్తి హోతి భవిస్సతికాలే. భవనం **భావో**. పచ్చిస్సతే, పచనం వా పాకో, పాకాయ వజతి, పచితుం గచ్ఛతీతి అత్థో. ఏవం భోగాయ వజతి ఇచ్చాది.

కస్మిం అత్థే పఞ్చమీ?

౩౦౭. అపాదానే పఞ్చమీ.

కిమపాదానం?

౩౦౮. యస్మాదపేతి భయమాదత్తే వా తదపాదానం.

యస్మా వా అవధితో అపేతి, యస్మా వా భయహేతుతో భయం భవతి, యస్మా వా అక్ఖాతారా విజ్జం ఆదదాతి, తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి. అపనేత్వా ఇతో ఆదదాతీతి **అపాదానం**.

తం పన తివిధం విసయభేదేన నిద్దిట్ఠవిసయం, ఉపాత్తవిసయం, అనుమేయ్యవిసయఞ్చాతి.

అపాదానసఞ్ఞావిసయస్స క్రియావిసేసస్స నిద్దిట్ఠత్తా **నిద్దిట్ఠవిసయం**. యథా – గామా అపేన్తి మునయో, నగరా నిగ్గతో రాజా.

ఏత్థ చ “పాపా చిత్తం నివారయే, పాపా నివారేన్తీ”తిఆదీసు యదిపి కాయసంయోగపుబ్బకాపగమనం నత్థి, తథాపి చిత్తసంయోగపుబ్బకస్స అపగమనస్స సమ్భవతో ఇమినా చ అపాదానసఞ్ఞా.

యత్థ పన అపగమనక్రియం ఉపాత్తం అజ్ఝాహటం విసయం కత్వా పవత్తతి, తం **ఉపాత్తవిసయం**. యథా – వలాహకా విజ్జోతతే విజ్జు, కుసూలతో పచతీతి. ఏత్థ చ “వలాహకా నిక్ఖమ్మ, కుసూలతో అపనేత్వా”తి చ పుబ్బక్రియా అజ్ఝాహరీయతి.

అనుమేయ్యవిసయం యథా – మాథురా పాటలిపుత్తకేహి అభిరూపా. ఏత్థ హి కేనచి గుణేన ఉక్కంసీయన్తీతి అనుమేయ్యోవ క్రియావిసేసో. ఇధ పన **దూరన్తికాదిసుత్తే విభత్త**గ్గహణేన అపాదానసఞ్ఞా.

వుత్తఞ్చ

“నిద్దిట్ఠవిసయం కిఞ్చి, ఉపాత్తవిసయం తథా;
అనుమేయ్యవిసయఞ్చాతి, అపాదానం తిధా మత”న్తి.

తదేవ చలాచలవసేన దువిధమ్పి హోతి.

చలం యథా – ధావతా హత్థిమ్హా పతితో అఙ్కుసధారీ.

అచలం యథా – పబ్బతా ఓతరన్తి వనచరా.

భయహేతుమ్హి – చోరా భయం జాయతి, తణ్హాయ జాయతీ భయం, పాపతో ఉత్తసతి, **అక్ఖాతరి** – ఉపజ్ఝాయా సిక్ఖం గణ్హాతి, ఆచరియమ్హా అధీతే, ఆచరియతో సుణాతి.

“అపాదాన”న్తి అధికారో.

౩౦౯. ధాతునామానముపసగ్గయోగాదీస్వపి చ.

ధాతవో చ నామాని చ **ధాతునామాని,** తేసం అవిహితలక్ఖణానం ధాతునామానం పయోగే, ఉపసగ్గయోగే చ **ఆది**సద్దేన నిపాతయోగే చ తంయుత్తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి.

ధాతుప్పయోగే తావ – **పరాజి**యోగే యో అసయ్హో, పభూయోగే పభవో, జనియోగే జాయమానస్స పకతి చ. యథా – బుద్ధస్మా పరాజేన్తి అఞ్ఞతిత్థియా. హిమవతా పభవన్తి పఞ్చ మహానదియో, అనవతత్తమ్హా మహాసరా పభవన్తి, అచిరవతియా పభవన్తి కున్నదియో. కామతో జాయతీ సోకో, యస్మా నో జాయతే గిని, ఉరస్మా జాతో పుత్తో, కమ్మతో జాతం ఇన్ద్రియం.

నామప్పయోగే అఞ్ఞత్థితరాదీహి యుత్తే – నాఞ్ఞత్ర దుక్ఖా సమ్భోతి, నాఞ్ఞం దుక్ఖా నిరుజ్ఝతి, తతో అఞ్ఞేన కమ్మేన, తతో ఇతరం, ఉభతో సుజాతో పుత్తో ఇచ్చాది.

ఉపసగ్గయుత్తేసు అపపరీహి వజ్జనత్థేహి యోగే, మరియాదాభివిధిఅత్థే ఆయోగే **పతి**నా పతినిధిపతిదానత్థేన యోగే చ. యథా – అపసాలాయ ఆయన్తి వాణిజా, సాలం వజ్జేత్వాతి అత్థో. తథా పరిపబ్బతా దేవో వస్సతి, పబ్బతం వజ్జేత్వాతి అత్థో. **మరియాదాయం** – ఆపబ్బతా ఖేత్తం. **అభివిధిమ్హి** – ఆబ్రహ్మలోకా సద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి, బ్రహ్మలోకం అభిబ్యాపేత్వాతి అత్థో. **పతినిధిమ్హి** – బుద్ధస్మా పతి సారిపుత్తో ధమ్మదేసనాయ ఆలపతి తేమాసం. **పతిదానే** – ఘతమస్స తేలస్మా పతి దదాతి, కనకమస్స హిరఞ్ఞస్మా పతి దదాతి.

నిపాతయుత్తేసు రితే నానా వినాదీహి యోగే – రితే సద్ధమ్మా కుతో సుఖం లభతి. తే భిక్ఖూ నానాకులా పబ్బజితా. వినా సద్ధమ్మా నత్థఞ్ఞో కోచి నాథో లోకే విజ్జతి. అరియేహి పుథగేవాయం జనో, యావ బ్రహ్మలోకా సద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి.

అపిగ్గహణేన కమ్మాపాదానకారకమజ్ఝేపి పఞ్చమీ కాలద్ధానేహి, పక్ఖస్మా విజ్ఝతి మిగం లుద్దకో, ఇతో పక్ఖస్మా మిగం విజ్ఝతీతి వుత్తం హోతి. ఏవం మాసస్మా భుఞ్జతి భోజనం, కోసా విజ్ఝతి కుఞ్జరం.

చసద్దగ్గహణేన **పభుత్యాది**అత్థే, తదత్థప్పయోగే చ – యతోహం భగిని అరియాయ జాతియా జాతో, యతో సరామి అత్తానం, యతో పత్తోస్మి విఞ్ఞుతం, యత్వాధికరణమేనం, యతో పభుతి, యతో పట్ఠాయ, తతో పట్ఠాయ ఇచ్చాది.

౩౧౦. రక్ఖణత్థానమిచ్ఛితం .

రక్ఖణత్థానం ధాతూనం పయోగే యం ఇచ్ఛితం, తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి, **చ**కారాధికారతో అనిచ్ఛితఞ్చ. రక్ఖణఞ్చేత్థ నివారణం, తాయనఞ్చ. కాకే రక్ఖన్తి తణ్డులా, యవా పటిసేధేన్తి గావో.

అనిచ్ఛితం యథా – పాపా చిత్తం **నివారయే**, పాపానివారేన్తి, రాజతో వా చోరతో వా అగ్గితో వా ఉదకతో వా నానాభయతో వా నానారోగతో వా నానాఉపద్దవతో వా ఆరక్ఖం గణ్హన్తు.

“ఇచ్ఛిత”మితి వత్తతే.

౩౧౧. యేన వా’దస్సనం.

యేన అదస్సనమిచ్ఛితం అన్తరధాయన్తేన, తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి వా, అన్తరధానేవాయం. ఉపజ్ఝాయా అన్తరధాయతి సిస్సో, నిలీయతీతి అత్థో. మాతాపితూహి అన్తరధాయతి పుత్తో.

వాతి కిం? జేతవనే అన్తరహితో. **యేనా**తి కిం? యక్ఖో తత్థేవ అన్తరధాయతి.

౩౧౨. దూరన్తికద్ధకాలనిమ్మానత్వాలోపదిసాయోగవిభత్తారప్పయోగ సుద్ధప్పమోచన హేతు వివిత్తప్పమాణ పుబ్బయోగ బన్ధన గుణవచన పఞ్హ కథనథోకాకత్తూసు చ.

దూరత్థే, అన్తికత్థే, అద్ధనిమ్మానే, కాలనిమ్మానే, త్వాలోపే, దిసాయోగే, విభత్తే, ఆరతిప్పయోగే, సుద్ధత్థప్పయోగే, పమోచనత్థప్పయోగే, హేత్వత్థే, వివిత్తత్థప్పయోగే, పమాణత్థే, పుబ్బయోగే, బన్ధనత్థప్పయోగే, గుణవచనే , పఞ్హే, కథనే, థోకత్థే, అకత్తరి చ యదవధిభూతం, హేతుకమ్మాదిభూతఞ్చ, తం కారకం అపాదానసఞ్ఞం హోతి, **చ**సద్దేన యథాయోగం దుతియా, తతియా, ఛట్ఠీ చ.

ఏత్థ చ దూరన్తికఞ్చ దూరన్తికత్థఞ్చాతి **దూరన్తిక**న్తి సరూపేకసేసం కత్వా వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం, తేన దూరన్తికత్థప్పయోగే, తదత్థే చ అపాదానసఞ్ఞో హోతి.

దూరత్థప్పయోగే తావ – కీవదూరో ఇతో నళకారగామో, తతో హవే దూరతరం వదన్తి, గామతో నాతిదూరే. ఆరకా తే మోఘపురిసా ఇమస్మా ధమ్మవినయా, ఆరకా తేహి భగవా. **దూరత్థే** – దూరతోవ నమస్సన్తి, అద్దస దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం.

అన్తికత్థప్పయోగే – అన్తికం గామా, ఆసన్నం గామా, సమీపం గామా, గామస్స సమీపన్తి అత్థో.

దుతియా, తతియా చ, దూరం గామం ఆగతో, దూరేన గామేన ఆగతో, దూరతో గామా ఆగతోతి అత్థో. దూరం గామేన వా. అన్తికం గామం ఆగతో, అన్తికం గామేన వా, ఆసన్నం గామం, ఆసన్నం గామేన వా ఇచ్చాది.

అద్ధకాలనిమ్మానే నిమ్మానం నామ పరిమాణం, తస్మిం గమ్యమానే – ఇతో మధురాయ చతూసు యోజనేసు సఙ్కస్సం, రాజగహతో పఞ్చచత్తాలీసయోజనమత్థకే సావత్థి.

కాలనిమ్మానే – ఇతో ఏకనవుతికప్పమత్థకే విపస్సీ భగవా లోకే ఉదపాది, ఇతో వస్ససహస్సచ్చయేన బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిస్సతి.

త్యాపచ్చయన్తస్స లోపో నామ తదత్థసమ్భవేపి అవిజ్జమానతా, తస్మిం త్యాలోపే కమ్మాధికరణేసు – పాసాదా సఙ్కమేయ్య, పాసాదం అభిరుహిత్వా సఙ్కమేయ్యాతి అత్థో . తథా హత్థిక్ఖన్ధా సఙ్కమేయ్య, అభిధమ్మా పుచ్ఛన్తి, అభిధమ్మం సుత్వా వా, అభిధమ్మా కథయన్తి, అభిధమ్మం పఠిత్వా వా, ఆసనా వుట్ఠహేయ్య, ఆసనే నిసీదిత్వా వా.

దిసత్థవాచీహి యోగే, దిసత్థే చ – ఇతో సా పురిమా దిసా, ఇతో సా దక్ఖిణా దిసా, ఇతో సా పచ్ఛిమా దిసా, ఇతో సా ఉత్తరా దిసా, అవీచితో ఉపరిభవగ్గా, ఉద్ధం పాదతలా, అధో కేసమత్థకా ఇచ్చాది. **దిసత్థే** – పురత్థిమతో దక్ఖిణతోతిఆది. ఏత్థ పన సత్తమియత్థే **తో**పచ్చయోపి భవిస్సతి.

విభత్తం నామ సయం విభత్తస్సేవ తదఞ్ఞతో గుణేన విభజనం, తస్మిం విభత్తే – యతో పణీతతరో వా విసిట్ఠతరో వా నత్థి, అత్తదన్తో తతో వరం. కిఞ్చాపి దానతో సీలమేవ వరం, తతో మయా సుతా అస్సుతమేవ బహుతరం, సీలమేవ సుతా సేయ్యో. ఛట్ఠీ చ, ఛన్నవుతీనం పాసణ్డానం పవరం యదిదం సుగతవినయో.

ఆరతిప్పయోగో నామ విరమణత్థసద్దప్పయోగో. తత్థ – అసద్ధమ్మా ఆరతి, విరతి పాపా, పాణాతిపాతా వేరమణీ, అదిన్నాదానా పటివిరతో, అప్పటివిరతో ముసావాదా.

సుద్ధత్థప్పయోగే – లోభనీయేహి ధమ్మేహి సుద్ధో అసంసట్ఠో, మాతితో చ పితితో చ సుద్ధో అనుపక్కుట్ఠో అగరహితో.

పమోచనత్థప్పయోగే – పరిముత్తో దుక్ఖస్మాతి వదామి, ముత్తో మారబన్ధనా, న తే ముచ్చన్తి మచ్చునా, ముత్తోహం సబ్బపాసేహి.

హేత్వత్థే, సరూపేకసేసస్స గహితత్తా హేత్వత్థప్పయోగే చ సబ్బనామతో – కస్మా ను తుమ్హం దహరా న మీయరే, కస్మా ఇధేవ మరణం భవిస్సతి, కస్మా హేతునా, యస్మా చ కమ్మాని కరోన్తి, యస్మా తిహ భిక్ఖవే, తస్మా తిహ భిక్ఖవే ఏవం సిక్ఖితబ్బం, తస్మా బుద్ధోస్మి బ్రాహ్మణ, యస్మా కారణా, తస్మా కారణా, కిం కారణా. దుతియా, ఛట్ఠీ చ, కిం కారణం, తం కిస్స హేతు, కిస్స తుమ్హే కిలమథ.

కేన హేతునా, కేన కారణేన, యేన మిధేకచ్చే సత్తా, తేన నిమిత్తేన, తేన వుత్తమిచ్చాదీసు "హేత్వత్థే చా"తి తతియా.

వివిత్తం నామ వివేచనం, తదత్థప్పయోగే – వివిత్తో పాపకా ధమ్మా, వివిచ్చేవ కామేహి, వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి.

పమాణత్థే తతియా చ, ఆయామతో చ విత్థారతో చ యోజనం, గమ్భీరతో చ పుథులతో చ యోజనం చన్దభాగాయ పరిమాణం, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతపరిమాణో మజ్ఝిమపదేసో.

దీఘసో నవ విదత్థియో సుగతవిదత్థియా పమాణికా కారేతబ్బా.

ఏత్థ చ "స్మాహిస్మింన"మిచ్చాదితో "స్మా"తి చ "సో, వా"తి చ వత్తమానే

౩౧౩. దీఘోరేహి .

దీఘ ఓరఇచ్చేతేతి స్మావచనస్స **సో**ఆదేసో హోతి వా.

దీఘసో, దీఘమ్హా వా, [ఓరసో, ఓరమ్హా వా] తతియా చ, యోజనం ఆయామేన, యోజనం విత్థారేన, యోజనం ఉబ్బేధేన సాసపరాసి.

పఠమత్థవాచకేన **పుబ్బ**సద్దేన యోగో **పుబ్బయోగో,** ఏత్థ చ **పుబ్బ**గ్గహణం అదిసత్థవుత్తినో **పుబ్బా**దిగ్గహణస్సుపలక్ఖణన్తి దట్ఠబ్బం, తేన **పరా**దియోగేపి. యథా – పుబ్బేవ మే భిక్ఖవే సమ్బోధా, ఇతో పుబ్బేనాహోసి, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ధాతులిఙ్గేహి పరా పచ్చయా, తతో అపరేన సమయేన, తతో ఉత్తరిమ్పి ఇచ్చాది.

బన్ధనత్థప్పయోగే బన్ధనహేతుమ్హి ఇణే పఞ్చమీ, తతియా చ హోతి, సతస్మా బద్ధో నరో రఞ్ఞా, సతేన వా బద్ధో నరో.

ఫలసాధనహేతుభూతస్స గుణస్స వచనం **గుణవచనం,** తస్మిం గుణవచనే పఞ్చమీ, తతియా చ, ఇస్సరియా జనం రక్ఖతి రాజా, ఇస్సరియేన వా, సీలతో నం పసంసన్తి, సీలేన వా, పఞ్ఞాయ విముత్తిమనో ఇచ్చాది.

పఞ్హకథనేసు – కుతోసి త్వం, కుతో భవం, పాటలిపుత్తతో. ఏత్థ చ **కథనం** నామ విస్సజ్జనం.

థోకత్థే అసత్వవచనే కరణే తతియా చ, థోకా ముచ్చతి, థోకేన ముచ్చతి వా, అప్పమత్తకా ముచ్చతి, అప్పమత్తకేన వా, కిచ్ఛా ముచ్చతి, కిచ్ఛేన వా.

అకత్తరి అకారకే ఞాపకహేతుమ్హి – కమ్మస్స కతత్తా ఉపచితత్తా ఉస్సన్నత్తా విపులత్తా ఉప్పన్నం హోతి చక్ఖువిఞ్ఞాణ, **న** తావిదం నామరూపం అహేతుకం సబ్బత్థ సబ్బదా సబ్బేసఞ్చ ఏకసదిసభావాపత్తితో.

హుత్వా అభావతో నిచ్చా, ఉదయబ్బయపీళనా;
దుక్ఖా అవసవత్తిత్తా, అనత్తాతి తిలక్ఖణం.

“పఞ్చమీ”తి వత్తతే.

౩౧౪. కారణత్థే చ.

కరోతి అత్తనో ఫలన్తి **కారణం,** కారకహేతు [జనకహేతు], తస్మిం కారణత్థే చ పఞ్చమీవిభత్తి హోతి, వికప్పేనాయం, హేత్వత్థే తతియాయ చ విహితత్తా, అననుబోధా అప్పటివేధా చతున్నం అరియసచ్చానం యథాభూతం అదస్సనా ఏవమిదం దీఘమద్ధానం సన్ధావితం సంసరితం, అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా, సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం, అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో, సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో, విఞ్ఞాణనిరోధా ఇచ్చాది.

కస్మిం అత్థే ఛట్ఠీ?

౩౧౫. సామిస్మిం ఛట్ఠీ.

కో చ సామీ?

౩౧౬. యస్స వా పరిగ్గహో తం సామీ.

పరిగ్గయ్హతీతి **పరిగ్గహో,** యో యస్స పరిగ్గహో ఆయత్తో సమ్బన్ధీ, తం పతి సో అత్థో సామిసఞ్ఞో హోతి. **వా**గ్గహణేన సామితబ్బ రుజాదియోగేపి.

ఏత్థ చ క్రియాభిసమ్బన్ధాభావా న కారకతా సమ్భవతి. సామిభావో హి క్రియాకారకభావస్స ఫలభావేన గహితో, తథా హి "రఞ్ఞో పురిసో"తి వుత్తే యస్మా రాజా దదాతి, పురిసో చ పతిగ్గణ్హాతి, తస్మా "రాజపురిసో"తి విఞ్ఞాయతి. ఏవం యో యస్స ఆయత్తో సేవకాదిభావేన వా భణ్డభావేన వా సమీప సమూహావయవవికార కారియఅవత్థా జాతి గుణ క్రియాదివసేన వా, తస్స సబ్బస్సాపి సో సమ్బన్ధాధారభూతో విసేసనట్ఠానీ ఆగమీవసేన తివిధోపి అత్థో **సామీ** నామాతి గహేతబ్బో.

వుత్తఞ్చ

"క్రియాకారకసఞ్జాతో,
అస్సేదం భావహేతుకో;
సమ్బన్ధో నామ సో అత్థో,
తత్థ ఛట్ఠీ విధీయతే.

పారతన్త్యఞ్హి సమ్బన్ధో,
తత్థ ఛట్ఠీ భవేతితో;
ఉపాధిట్ఠానా గమితో,
న విసేస్యాదితో తితో"తి.

విసేసనతో తావ – రఞ్ఞో పురిసోతి, ఏత్థ చ రాజా పురిసం అఞ్ఞసామితో విసేసేతి నివత్తేతీతి **విసేసనం,** పురిసో తేన విసేసీయతీతి **విసేసితబ్బో,** ఏవం సబ్బత్థ విసేసితబ్బయోగే విసేసనతోవ ఛట్ఠీ.

భణ్డేన సమ్బన్ధే – పహూతం మే ధనం సక్క, ఏతస్స పటివీసో, భిక్ఖుస్స పత్తచీవరం.

సమీపసమ్బన్ధే – అమ్బవనస్స అవిదూరే, నిబ్బానస్సేవ సన్తికే.

సమూహసమ్బన్ధే – సువణ్ణస్స రాసి, భిక్ఖూనం సమూహో.

అవయవసమ్బన్ధే – మనుస్సస్సేవ తే సీసం, రుక్ఖస్స సాఖా.

వికారసమ్బన్ధే – సువణ్ణస్స వికతి, భట్ఠధఞ్ఞానం సత్తు.

కారియసమ్బన్ధే – యవస్స అఙ్కురో, మేఘస్స సద్దో, పుత్తాపి తస్స బహవో, కమ్మానం ఫలం విపాకో.

అవత్థాసమ్బన్ధే – ఖన్ధానం పాతుభావో, ఖన్ధానం జరా, ఖన్ధానం భేదో.

జాతిసమ్బన్ధే – మనుస్సస్స భావో, మనుస్సానం జాతి.

గుణసమ్బన్ధే – సువణ్ణస్స వణ్ణో, వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్స, బుద్ధస్స గుణఘోసో, పుప్ఫానం గన్ధో, ఫలానం రసో, చిత్తస్స ఫుసనా, సిప్పికానం సతం నత్థి, తిలానం ముట్ఠి, తేసం సమాయోగో, సన్ధినో విమోక్ఖో, తథాగతస్స పఞ్ఞాపారమిం ఆరబ్భ, పుబ్బచరియం వా, సుఖం తే, దుక్ఖం తే, చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది, పఞ్ఞాయ పటుభావో, రూపస్స లహుతా, రూపస్స ముదుతా, రూపస్స ఉపచయో.

క్రియాసమ్బన్ధే – పాదస్స ఉక్ఖిపనం, పాదస్స అవక్ఖేపనం వా, హత్థస్స సమిఞ్జనం, పాదానం పసారణం, ధాతూనం గమనం, ధాతూనంయేవ ఠానం, నిసజ్జా, సయనం వా. తథా తస్స నామగోత్తాది, తస్స కారణం, తస్స మాతాపితరో, తస్స పురతో పాతురహోసి, తస్స పచ్ఛతో, నగరస్స దక్ఖిణతో, వస్సానం తతియే మాసే, న తస్స ఉపమా, కువేరస్స బలి ఇచ్చాది.

ఠానితో – యమేదన్తస్సాదేసో, ఓ అవస్స.

ఆగమితో – పుథస్సాగమో ఇచ్చాది.

సామియోగే – దేవానమిన్దో, మిగానం రాజా.

తబ్బ రుజాదియోగే – మహాసేనాపతీనం ఉఞ్ఝాపేతబ్బం వికన్దితబ్బం విరవితబ్బం, దేవదత్తస్స రుజతి, తస్స రోగో ఉప్పజ్జతి, రజకస్స వత్థం దదాతి, ముసావాదస్స ఓత్తప్పం ఇచ్చాది.

“క్వచి, తతియాసత్తమీన”న్తి చ వత్తతే.

౩౧౭. ఛట్ఠీ చ.

తతియాసత్తమీనమత్థే క్వచి ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి.

యజస్స కరణే – పుప్ఫస్స బుద్ధం యజతి, పుప్ఫేన వా, ఘతస్స అగ్గిం జుహోతి.

సుహితత్థయోగే – పత్తం ఓదనస్స పూరేత్వా, ఓదనేనాతి అత్థో. ఇమమేవ కాయం పూరం నానప్పకారస్స అసుచినో పచ్చవేక్ఖతి, పూరం హిరఞ్ఞసువణ్ణస్స, పూరతి బాలో పాపస్స.

తుల్యత్థకిమలమాదియోగే – పితుస్స తుల్యో, పితరా వా తుల్యో, మాతు సదిసో, మాతరా సదిసో వా, కిం తస్స చ తుట్ఠస్స, కిం తేన తుట్ఠేనాతి అత్థో. అలం తస్స చ తుట్ఠస్స.

కత్తరి కితప్పచ్చయయోగే – సోభనా కచ్చాయనస్స కతి, కచ్చాయనేన వా, రఞ్ఞో సమ్మతో, రఞ్ఞా వా, ఏవం రఞ్ఞో పూజితో, రఞ్ఞో సక్కతో, రఞ్ఞో అపచితో, రఞ్ఞో మానితో, అమతం తేసం భిక్ఖవే అపరిభుత్తం, యేసం కాయగతాసతి అపరిభుత్తా ఇచ్చాది.

సత్తమియత్థే కుసలాదియోగే – కుసలా నచ్చగీతస్స సిక్ఖితా చాతురిత్థియో, కుసలో త్వం రథస్స అఙ్గపచ్చఙ్గానం, కుసలో మగ్గస్స, కుసలో అమగ్గస్స, సన్తి హి భన్తే ఉళారా యక్ఖా భగవతో పసన్నా, దివసస్స తిక్ఖత్తుం, దివసే తిక్ఖత్తుం వా, మాసస్స ద్విక్ఖత్తుం ఇచ్చాది.

“క్వచి, ఛట్ఠీ”తి చ వత్తతే.

౩౧౮. దుతియాపఞ్చమీనఞ్చ.

దుతియాపఞ్చమీనమత్థే చ క్వచి ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి.

దుతియత్థే కమ్మని కితకయోగే – తస్స భవన్తి వత్తారో, సహసా కమ్మస్స కత్తారో, అమతస్స దాతా, భిన్నానం సన్ధాతా, సహితానం అనుప్పదాతా, బోధేతా పజాయ, కమ్మస్స కారకో నత్థి, విపాకస్స చ వేదకో, అవిసంవాదకో లోకస్స, పాపానం అకరణం సుఖం, చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ పసాదో, అచ్ఛరియో అరజకేన వత్థానం రాగో, అచ్ఛరియో అగోపాలకేన గావీనం దోహో.

తథా సరిచ్చాదీనం కమ్మని – మాతు సరతి, మాతరం సరతి, న తేసం కోచి సరతి, సత్తానం కమ్మప్పచ్చయా, పుత్తస్స ఇచ్ఛతి, పుత్తమిచ్ఛతి.

కరోతిస్స పతియతనే చ – పతియతనం అభిసఙ్ఖారో, ఉదకస్స పతికురుతే, ఉదకం పతికురుతే, కణ్డస్స పతికురుతే, కణ్డం పతికురుతే.

పఞ్చమియత్థే పరిహానిభయత్థయోగే – అస్సవనతా ధమ్మస్స పరిహాయన్తి, కిం ను ఖో అహం తస్స సుఖస్స భాయామి, సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో, భీతో చతున్నం ఆసివిసానం ఇచ్చాది.

క్వచీతి కిం? గమ్భీరఞ్చ కథం కత్తా, కాలేన ధమ్మిం కథం భాసితా హోతి, పరేసం పుఞ్ఞాని అనుమోదితా, బుజ్ఝితా సచ్చాని, కటం కారకో, పసవో ఘాతకో.

తథా **న నిట్ఠాదీసు చ** – సుఖకామీ విహారం కతో, రథం కతవన్తో, రథం కతావీ, కటం కత్వా, కటం కరోన్తో, కటం కరానో, కటం కురుమానో ఇచ్చాది.

కస్మిం అత్థే సత్తమీ?

౩౧౯. ఓకాసే సత్తమీ.

ఓకాసకారకే సత్తమీవిభత్తి హోతి.

కో చ ఓకాసో?

౩౨౦. యోధారో తమోకాసం.

ఆధారీయతి అస్మిన్తి **ఆధారో,** అధికరణం. కత్తుకమ్మసమవేతానం నిసజ్జపచనాదిక్రియానం పతిట్ఠానట్ఠేన యో ఆధారో, తం కారకం ఓకాససఞ్ఞం హోతి.

కటే నిసీదతి దేవదత్తో, థాలియం ఓదనం పచతి. ఏత్థ హి దేవదత్తతణ్డులానం కత్తుకమ్మానం ధారణతో తంసమవేతం ఆసనపచనసఙ్ఖాతం క్రియం ధారేతి నామ.

సో పనాయమోకాసో చతుబ్బిధో బ్యాపికో ఓపసిలేసికో సామీపికో వేసయికోతి.

తత్థ **బ్యాపికో** నామ యత్థ సకలోపి ఆధారభూతో అత్థో ఆధేయ్యేన పత్థటో హోతి, యస్మిఞ్చ ఆధేయ్యభూతం కిఞ్చి బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి, తం యథా – తిలేసు తేలం అత్థి, ఖీలేసు జలం, దధిమ్హి సప్పీతి.

ఓపసిలేసికో నామ పచ్చేకసిద్ధానం భావానం యత్థ ఉపసిలేసేన ఉపగమో హోతి, యస్మిఞ్చ ఆధేయ్యో ఉపసిలిస్సతి అల్లీయిత్వా తిట్ఠతి, తం యథా – ఆసనే నిసిన్నో సఙ్ఘో, థాలియం ఓదనం పచతి, ఘటేసు ఉదకం అత్థి, దూరే ఠితో, సమీపే ఠితోతి.

సామీపికో నామ యత్థ సమీపే సమీపివోహారం కత్వా తదాయత్తవుత్తితాదీపనత్థం ఆధారభావో వికప్పీయతి, తం యథా – గఙ్గాయం ఘోసో వసతి, గఙ్గాయ సమీపే వజో వసతీతి అత్థో. భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే, సావత్థియా సమీపేతి అత్థో.

వేసయికో నామ యత్థ అఞ్ఞత్థాభావవసేన, దేసన్తరావచ్ఛేదవసేన వా ఆధారభావో పరికప్పో, తం యథా – ఆకాసే సకుణా పక్ఖన్తి, భూమీసు మనుస్సా చరన్తి, జలేసు మచ్ఛా, పాదేసు పతితో, పాపస్మిం రమతీ మనో, పసన్నో బుద్ధసాసనే, పఞ్ఞాయ సాధు, వినయే నిపుణో, మాతరి సాధు, పితరి నిపుణో ఇచ్చాది.

సబ్బోపి చాయమాధారో పధానవసేన వా పరికప్పితవసేన వా క్రియాయ పతిట్ఠా భవతీతి **ఓకాసో**త్వేవ వుత్తోతి వేదితబ్బో.

వుత్తఞ్చేతం

"కిరియా కత్తుకమ్మానం,
యత్థ హోతి పతిట్ఠితా;
'ఓకాసో'తి పవుత్తో సో,
చతుధా బ్యాపికాదితో.

బ్యాపికో తిలఖీరాది,
కటో ఓపసిలేసికో;
సామీపికో తు గఙ్గాది,
ఆకాసో విసయో మతో"తి.

“ఛట్ఠీ, సత్తమీ”తి చ అధికారో.

३.२०. సామిస్సరాధిపతిదాయాదసక్ఖీపతిభూపసూతకుసలేహి చ.

సామీ ఇస్సర అధిపతి దాయాద సక్ఖిపతిభూ పసూత కుసలఇచ్చేతేహి యోగే ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి, సత్తమీ చ. ఉభయత్థం వచనం.

గవం సామి, గోసు సామి, గవం ఇస్సరో, గోసు ఇస్సరో, గవం అధిపతి, గోసు అధిపతి, గవం దాయాదో, గోసు దాయాదో, గవం సక్ఖి, గోసు సక్ఖి, గవం పతిభూ, గోసు పతిభూ, గవం పసూతో, గోసు పసూతో, గవం కుసలో, గోసు కుసలో.

३.२२. నిద్ధారణే చ.

నీహరిత్వా ధారణం **నిద్ధారణం,** జాతి గుణ క్రియా నామేహి సముదాయతో ఏకదేసస్స పుథక్కరణం, తస్మిం నిద్ధారణత్థే గమ్యమానే తతో సముదాయవాచిలిఙ్గమ్హా ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి, సత్తమీ చ.

మనుస్సానం ఖత్తియో సూరతమో, మనుస్సేసు ఖత్తియో సూరతమో, కణ్హా గావీనం సమ్పన్నఖీరతమా, కణ్హా గావీసు సమ్పన్నఖీరతమా, అద్ధికానం ధావన్తో సీఘతమో, అద్ధికేసు ధావన్తో సీఘతమో, ఆయస్మా ఆనన్దో అరహతం అఞ్ఞతరో అహోసి, అరహన్తేసు వా ఇచ్చాది.

३.२३. అనాదరే చ.

అనాదరే గమ్యమానే భావవతా లిఙ్గమ్హా ఛట్ఠీవిభత్తి హోతి, సత్తమీ చ. అకామకానం మాతాపితూనం రుదన్తానం పబ్బజి, మాతాపితూసు రుదన్తేసు పబ్బజి.

ఆకోటయన్తో సో నేతి,
సివిరాజస్స పేక్ఖతో;
మచ్చు గచ్ఛతి ఆదాయ,
పేక్ఖమానే మహాజనే.

३.२४. కమ్మకరణనిమిత్తత్థేసు సత్తమీ.

కమ్మకరణనిమిత్తఇచ్చేతేస్వత్థేసు లిఙ్గమ్హా సత్తమీవిభత్తి హోతి.

కమ్మత్థే – భిక్ఖూసు అభివాదేన్తి, ముద్ధని చుమ్బిత్వా, పురిసస్స బాహాసు గహేత్వా.

కరణత్థే – హత్థేసు పిణ్డాయ చరన్తి, పత్తేసు పిణ్డాయ చరన్తి, పథేసు గచ్ఛన్తి, సోపి మం అనుసాసేయ్య, సమ్పటిచ్ఛామి మత్థకే.

నిమిత్తత్థే – దీపి చమ్మేసు హఞ్ఞతే, కుఞ్జరో దన్తేసు హఞ్ఞతే, అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ, సమ్పజానముసావాదే పాచిత్తియం, ముసావాదనిమిత్తం ముసావాదప్పచ్చయాతి అత్థో.

“సత్తమీ”తి అధికారో.

౩.౨౫. సమ్పదానే చ.

సమ్పదానత్థే చ లిఙ్గమ్హా సత్తమీవిభత్తి హోతి. సఙ్ఘే దిన్నం మహప్ఫలం, సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి.

యా పలాలమయం మాలం, నారీ దత్వాన చేతియే;
అలత్థ కఞ్చనమయం, మాలం బోజ్ఝఙ్గికఞ్చ సా.

౩.౨౬. పఞ్చమ్యత్థే చ.

పఞ్చమ్యత్థే చ లిఙ్గమ్హా సత్తమీవిభత్తి హోతి. కదలీసు గజే రక్ఖన్తి.

౩.౨౭. కాలభావేసు చ.

కాలో నామ నిమేస ఖణ లయ ముహుత్త పుబ్బణ్హాదికో, **భావో** నామ క్రియా, సా చేత్థ క్రియన్తరూపలక్ఖణావ అధిప్పేతా, తస్మిం కాలత్థే చ భావలక్ఖణే భావత్థే చ లిఙ్గమ్హా సత్తమీవిభత్తి హోతి.

కాలే – పుబ్బణ్హసమయే గతో, సాయన్హసమయే ఆగతో, అకాలే వస్సతి తస్స, కాలే తస్స న వస్సతి, ఫుస్సమాసమ్హా తీసు మాసేసు వేసాఖమాసో, ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి చక్ఖుమా.

భావేనభావలక్ఖణే – భిక్ఖుసఙ్ఘేసు భోజీయమానేసు గతో, భుత్తేసు ఆగతో, గోసు దుయ్హమానాసు గతో, దుద్ధాసు ఆగతో, జాయమానే ఖో సారిపుత్త బోధిసత్తే అయం దససహస్సిలోకధాతు సంకమ్పి సమ్పకమ్పి సమ్పవేధి.

పాసాణా సక్ఖరా చేవ, కఠలా ఖాణుకణ్టకా;
సబ్బే మగ్గా వివజ్జేన్తి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే.

ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి ఇచ్చాది.

౩.౨౮. ఉపాఽఽధ్యధికిస్సరవచనే.

ద్విపదమిదం. అధికత్థే, ఇస్సరత్థే చ వత్తమానేహి **ఉపఅధి**ఇచ్చేతేహి యోగే అధికిస్సరవచనే గమ్యమానే లిఙ్గమ్హా సత్తమీవిభత్తి హోతి.

అధికవచనే – ఉప ఖారియం దోణో, ఖారియా దోణో అధికోతి అత్థో. తథా ఉప నిక్ఖే కహాపణం, అధి దేవేసు బుద్ధో, సమ్ముతిఉపపత్తివిసుద్ధిదేవసఙ్ఖాతేహి తివిధేహిపి దేవేహి సబ్బఞ్ఞూ బుద్ధోవ అధికోతి అత్థో.

ఇస్సరవచనే – అధి బ్రహ్మదత్తే పఞ్చాలా, బ్రహ్మదత్తిస్సరా పఞ్చాలాతి అత్థో.

౩౨౯. మణ్డితుస్సుక్కేసు తతియా చ.

మణ్డితఉస్సుక్కఇచ్చేతేస్వత్థేసు గమ్యమానేసు లిఙ్గమ్హా తతియావిభత్తి హోతి, సత్తమీ చ. **మణ్డిత**సద్దో పనేత్థ పసన్నత్థవాచకో, **ఉస్సుక్క**సద్దో సఈహత్థో. ఞాణేన పసన్నో, ఞాణస్మిం పసన్నో, ఞాణేన ఉస్సుక్కో, ఞాణస్మిం ఉస్సుక్కో సప్పురిసో.

కారకం ఛబ్బిధం సఞ్ఞా-వసా ఛబ్బీసతీవిధం;
పభేదా సత్తధా కమ్మం, కత్తా పఞ్చవిధో భవే.

కరణం దువిధం హోతి, సమ్పదానం తిధా మతం;
అపాదానం పఞ్చవిధం, ఆధారో తు చతుబ్బిధో.

విభత్తియో పన పచ్చత్తవచనాదివసేన అట్ఠవిధా భవన్తి. యథాహ

“పచ్చత్తముపయోగఞ్చ, కరణం సమ్పదానియం;
నిస్సక్కం సామివచనం, భుమ్మాలపనమట్ఠమ”న్తి.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం కారకకణ్డో

తతియో.

౪. సమాసకణ్డ

అథ నామమేవ అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్బన్ధీనం సమాసోతి నామనిస్సితత్తా, సయఞ్చ నామికత్తా నామానన్తరం **సమాసో** వుచ్చతే.

సో చ సఞ్ఞావసేన ఛబ్బిధో అబ్యయీభావో కమ్మధారయో దిగు తప్పురిసో బహుబ్బీహి ద్వన్దో చాతి.

అబ్యయీభావసమాస

తత్ర పఠమం అబ్యయీభావసమాసో వుచ్చతే;
సో చ నిచ్చసమాసోతి అస్సపదవిగ్గహో.

"ఉపనగరం"ఇతీధ – **ఉప**సద్దతో పఠమేకవచనం **సి,** తస్స ఉపసగ్గపరత్తా "సబ్బాసమావుసోపసగ్గనిపాతాదీహి చా"తి లోపో, **నగర**సద్దతో ఛట్ఠేకవచనం **స,** నగరస్స సమీపన్తి అఞ్ఞపదేన విగ్గహే –

"నామానం సమాసో యుత్తత్థో"తి సమాసవిధానే సబ్బత్థ వత్తతే.

౩౩౦. ఉపసగ్గనిపాతపుబ్బకో అబ్యయీభావో.

ఉపసగ్గపుబ్బకో, **నిపాత**పుబ్బకో చ నామికో యుత్తత్థో తేహేవ అత్తపుబ్బకేహి ఉపసగ్గనిపాతేహి సహ నిచ్చం సమసీయతే, సో చ సమాసో **అబ్యయీభావ**సఞ్ఞో హోతి. ఇధ అబ్యయీభావాదిసఞ్ఞావిధాయకసుత్తానేవ వా సఞ్ఞావిధానముఖేన సమాసవిధాయకానీతి దట్ఠబ్బాని.

తత్థ **అబ్యయ**మితి ఉపసగ్గనిపాతానం సఞ్ఞా, లిఙ్గవచనభేదేపి బ్యయరహితత్తా, అబ్యయానం అత్థం విభావయతీతి **అబ్యయీభావో** అబ్యయత్థపుబ్బఙ్గమత్తా, అనబ్యయం అబ్యయం భవతీతి వా అబ్యయీభావో. పుబ్బపదత్థప్పధానో హి అబ్యయీభావో, ఏత్థ చ "ఉపసగ్గనిపాతపుబ్బకో"తి వుత్తత్తా ఉపసగ్గనిపాతానమేవ పుబ్బనిపాతో.

౩౩౧. నామానం సమాసో యుత్తత్థో.

తేసం నామానం పయుజ్జమానపదత్థానం యో యుత్తత్థో, సో సమాససఞ్ఞో హోతి, తదఞ్ఞం వాక్యమితి రుళ్హం.

నామాని **స్యాది**విభత్యన్తాని, సమస్సతేతి **సమాసో,** సఙ్ఖిపియతీతి అత్థో.

వుత్తఞ్హి

"సమాసో పదసఙ్ఖేపో, పదప్పచ్చయసంహితం;
తద్ధితం నామ హోతేవం, విఞ్ఞేయ్యం తేసమన్తర"న్తి.

దువిధఞ్చస్స సమసనం సద్దసమసనమత్థసమసనఞ్చ, తదుభయమ్పి లుత్తసమాసే పరిపుణ్ణమేవ లబ్భతి. అలుత్తసమాసే పన అత్థసమసనమేవ విభత్తిలోపాభావతో, తత్థాపి వా ఏకపదత్తూపగమనతో దువిధమ్పి లబ్భతేవ. ద్వే హి సమాసస్స పయోజనాని ఏకపదత్తమేకవిభత్తిత్తఞ్చాతి.

యుత్తో అత్థో **యుత్తత్థో**, అథ వా యుత్తో సఙ్గతో, సమ్బన్ధో వా అత్థో యస్స సోయం యుత్తత్థో, ఏతేన సఙ్గతత్థేన **యుత్తత్థ**వచనేన భిన్నత్థానం ఏకత్థీభావో సమాసలక్ఖణన్తి వుత్తం హోతి. ఏత్థ చ "నామాన"న్తి వచనేన "దేవదత్తో పచతీ"తిఆదీసు ఆఖ్యాతేన సమాసో న హోతీతి దస్సేతి. సమ్బన్ధత్థేన పన **యుత్తత్థ**గ్గహణేన "భటో రఞ్ఞో పుత్తో దేవదత్తస్సా"తిఆదీసు అఞ్ఞమఞ్ఞానపేక్ఖేసు, "దేవదత్తస్స కణ్హా దన్తా"తిఆదీసు చ అఞ్ఞసాపేక్ఖేసు అయుత్తత్థతాయ సమాసో న హోతీతి దీపేతి.

"అత్థవసా విభత్తివిపరిణామో"తి విపరిణామేన "యుత్తత్థాన"న్తి వత్తతే.

౩౩౨. తేసం విభత్తియో లోపా చ.

ఇధ పదన్తరేన వా తద్ధితప్పచ్చయేహి వా **ఆయా**దిప్పచ్చయేహి వా ఏకత్థీభూతా యుత్తత్థా నామ, తేన "తేసం యుత్తత్థానం సమాసానం, తద్ధితా**యా**దిప్పచ్చయన్తానఞ్చ విభత్తియో లోపనీయా హోన్తీ"తి అత్థో. **సమాస**గ్గహణాధికారే పన సతి **తేసం**గహణేన వా తద్ధితా**యా**దిప్పచ్చయన్త విభత్తిలోపో. **చ**గ్గహణం "పభఙ్కరో"తిఆదీసు లోపనివత్తనత్థం.

విపరిణామేన "లుత్తాసు, విభత్తీసూ"తి వత్తతే, **యుత్తత్థ**గ్గహణఞ్చ.

౩౩౩. పకతి చస్స సరన్తస్స.

లుత్తాసు విభత్తీసు సరన్తస్స అస్స యుత్తత్థభూతస్స తివిధస్సపి లిఙ్గస్స పకతిభావో హోతి. **చ**సద్దేన **కింసముదయ ఇదప్పచ్చయతా**దీసు నిగ్గహీతన్తస్సపి. నిమిత్తాభావే నేమిత్తకాభావస్స ఇధ అనిచ్ఛితత్తా అయమతిదేసో.

సకత్థవిరహేనిధ సమాసస్స చ లిఙ్గభావాభావా విభత్తుప్పత్తియమసమ్పత్తాయం నామబ్యపదేసాతిదేసమాహ.

౩౩౪. తద్ధితసమాసకితకా నామంవా'తవేతునాదీసు చ.

తద్ధితన్తా , కితన్తా, సమాసా చ నామమివ దట్ఠబ్బా **తవేతున త్వాన త్వా**దిప్పచ్చయన్తే వజ్జేత్వా. **చ**గ్గహణం కిచ్చప్పచ్చయ**ఆఈఇనీ**ఇత్థిప్పచ్చయన్తాదిస్సపి నామబ్యపదేసత్థం. ఇధ **సమాస**గ్గహణం అత్థవతం సముదాయానం నామబ్యపదేసో సమాసస్సేవాతి నియమత్థన్తి అపరే.

"అబ్యయీభావో"తి వత్తతే.

౩౩౫. సో నపుంసకలిఙ్గో.

నో అబ్యయీభావసమాసో నపుంసకలిఙ్గోవ దట్ఠబ్బోతి నపుంసకలిఙ్గత్తం. ఏత్థ హి సతిపి లిఙ్గాతిదేసే "అధిపఞ్ఞ"న్తిఆదీసు "అధిఞాణం"న్తిఆది రూపప్పసఙ్గో న హోతి సద్దన్తరత్తా, "తిపఞ్ఞ"న్తిఆదీసు వియాతి దట్ఠబ్బం, న చాయం అతిదేసో, సుత్తే అతిదేసలిఙ్గస్స **ఇవ**సద్దస్స అదస్సనతో. పురే వియ స్యాద్యుప్పత్తి.

"క్వచీ"తి వత్తతే.

౩౩౬. అం విభత్తీనమకారన్తా అబ్యయీభావా.

తస్మా అకారన్తా అబ్యయీభావా పరాసం విభత్తీనం క్వచి **అం** హోతి, సేసం నేయ్యం.

తం ఉపనగరం, నగరస్స సమీపం తిట్ఠతీతి అత్థో. తాని ఉపనగరం, ఆలపనేపేవం, తం ఉపనగరం పస్స, తాని ఉపనగరం.

> **న** పఞ్చమ్యాయమమ్భావో, **క్వచీ**తి అధికారతో;
> తతియాసత్తమీఛట్ఠీ-నన్తు హోతి వికప్పతో.

తేన ఉపనగరం కతం, ఉపనగరేన వా, తేహి ఉపనగరం, ఉపనగరేహి వా, తస్స ఉపనగరం దేహి, తేసం ఉపనగరం, ఉపనగరా ఆనయ, ఉపనగరమ్హా ఉపనగరస్మా, ఉపనగరేహి, ఉపనగరం సన్తకం, ఉపనగరస్స వా, తేసం ఉపనగరం, ఉపనగరానం వా , ఉపనగరం నిధేహి, ఉపనగరమ్హి ఉపనగరస్మిం, ఉపనగరం ఉపనగరేసు వా. ఏవం ఉపకుమ్భం.

అభావే – దరథానం అభావో నిద్దరథం, నిమ్మసకం.

పచ్ఛాఅత్థే – రథస్స పచ్ఛా అనురథం, అనువాతం.

యోగ్గతాయం – యథాసరూపం, అనురూపం, రూపయోగ్గన్తి అత్థో.

విచ్ఛాయం – అత్తానమత్తానం పతి పచ్చత్తం, అద్ధమాసం అద్ధమాసం అను అన్వద్ధమాసం.

అనుపుబ్బియం – జేట్ఠానం అనుపుబ్బో అనుజేట్ఠం.

పటిలోమే – సోతస్స పటిలోమం పటిసోతం, పటిపథం, పతివాతం, అత్తానం అధికిచ్చ పవత్తా అజ్ఝత్తం.

పరియాదాభివిధీసు ఆపాణకోటియా ఆపాణకోటికం, "క్వచి సమాసన్తగతానమకారన్తో"తి **క**ప్పచ్చయో, ఆకుమారేహి యసో కచ్చాయనస్స ఆకుమారం.

సమిద్ధియం – భిక్ఖాయ సమిద్ధీతి అత్థే సమాసేవ నపుంసకలిఙ్గత్తే చ కతే –

"సమాసస్స, అన్తో"తి చ వత్తతే.

౩౩౭. సరో రస్సో నపుంసకే.

నపుంసకే వత్తమానస్స సమాసస్స అన్తో సరో రస్సో హోతి. ఏత్థ చ **అబ్యయీభావ**గ్గహణం నానువత్తేతబ్బం, తేన దిగుద్వన్దబహుబ్బీహీసుపి నపుంసకే వత్తమానస్స సమాసన్తస్సరస్స రస్సత్తం సిద్ధం హోతి. "అం విభత్తీన"మిచ్చాదినా **అ**మాదేసో, సుభిక్ఖం. గఙ్గాయ సమీపే వత్తతీతి ఉపగఙ్గం, మణికాయ సమీపం ఉపమణికం.

ఇత్థీసు అమికిచ్చాతి అత్థే సమాసనపుంసకరస్సత్తాదీసు కతేసు –

"అబ్యయీభావా, విభత్తీన"న్తి చ వత్తతే.

౩౩౮. అఞ్ఞస్మా లోపో చ.

అకారన్తతో అఞ్ఞస్మా అబ్యయీభావసమాసా పరాసం విభత్తీనం లోపో చ హోతి. అధిత్థి, ఇత్థీసు అధికిచ్చ కథా పవత్తతీతి అత్థో. అధిత్థి పస్స, అధిత్థి కతం ఇచ్చాది, ఏవం అధికుమారి, వధుయా సమీపం ఉపవధు, గున్నం సమీపం ఉపగు, **ఓ**కారస్స రస్సత్తం **ఉ**కారో. ఏవం **ఉపసగ్గపుబ్బకో**.

నిపాతపుబ్బకో యథా – వుడ్ఢానం పటిపాటి, యే యే వుడ్ఢా వా యథావుడ్ఢం, **పదత్థానతిక్కమే** – యథాక్కమం, యథాసత్తి, యథాబలం కరోతి, బలమనతిక్కమిత్వా కరోతీతి అత్థో. జీవస్స యత్తకో పరిచ్ఛేదో యావజీవం, యావతాయుకం, **క**ప్పచ్చయో. యత్తకేన అత్థో యావదత్థం, పబ్బతస్స పరభాగో తిరోపబ్బతం, తిరోపాకారం, తిరోకుట్టం, పాసాదస్స అన్తో అన్తోపాసాదం, అన్తోనగరం, అన్తోవస్సం, నగరస్స బహి బహినగరం, పాసాదస్స ఉపరి ఉపరిపాసాదం, ఉపరిమఞ్చం, మఞ్చస్స హేట్ఠా హేట్ఠామఞ్చం, హేట్ఠాపాసాదం, భత్తస్స పురే పురేభత్తం, ఏవం పచ్ఛాభత్తం.

సాకల్లత్థే – సహ మక్ఖికాయ సమక్ఖికం భుఞ్జతి, న కిఞ్చి పరివజ్జేతీతి అత్థో. "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **సహ**సద్దస్స **సా**దేసో. గఙ్గాయ ఓరం ఓరగఙ్గమిచ్చాది.

అబ్యయీభావసమాసో నిట్ఠితో.

కమ్మధారయసమాస

అథ కమ్మధారయసమాసో వుచ్చతే.

సో చ నవవిధో విసేసనపుబ్బపదో విసేసనుత్తరపదో విసేసనోభయపదో ఉపమానుత్తరపదో సమ్భావనాపుబ్బపదో అవధారణపుబ్బపదో **న**నిపాతపుబ్బపదో **కు**పుబ్బపదో **పా**దిపుబ్బపదో చాతి.

తత్థ **విసేసనపుబ్బపదో** తావ – "మహన్త పురిస"ఇతీధ ఉభయత్థ పఠమేకవచనం **సి**, తుల్యాధికరణభావప్పసిద్ధత్థం **చ**సద్ద **త**సద్దప్పయోగో, మహన్తో చ సో పురిసో చాతి విగ్గహే –

ఇతో పరం "విభాసా రుక్ఖతిణ"ఇచ్చాదితో "విభాసా"తి సమాసవిధానే సబ్బత్థ వత్తతే.

౩౩౯. ద్విపదే తుల్యాధికరణే కమ్మధారయో.

ద్వే పదాని నామికాని తుల్యాధికరణాని అఞ్ఞమఞ్ఞేన సహ విభాసా సమస్యన్తే, తస్మిం ద్విపదే తుల్యాధికరణే సతి సో సమాసో కమ్మధారయసఞ్ఞో చ హోతి.

ద్వే పదాని **ద్విపదం,** తుల్యం సమానం అధికరణం అత్థో యస్స పదద్వయస్స తం **తుల్యాధికరణం,** తస్మిం ద్విపదే తుల్యాధికరణే. భిన్నప్పవత్తినిమిత్తానం ద్విన్నం పదానం విసేసనవిసేసితబ్బభావేన ఏకస్మిం అత్థే పవత్తి **తుల్యాధికరణతా.** కమ్మమివ ద్వయం ధారయతీతి **కమ్మధారయో.** యథా హి కమ్మం క్రియఞ్చ పయోజనఞ్చ ద్వయం ధారయతి, కమ్మే సతి క్రియాయ, పయోజనస్స చ సమ్భవతో, తథా అయం సమాసో ఏకస్స అత్థస్స ద్వే నామాని ధారయతి, తస్మిం సమాసే సతి ఏకత్థజోతకస్స నామద్వయస్స సమ్భవతో.

పురే వియ సమాససఞ్ఞావిభత్తిలోపపకతిభావా, సమాసేనేవ తుల్యాధికరణభావస్స వుత్తత్తా "వుత్తత్థానమప్పయోగో"తి **చ**సద్ద **త**సద్దానమప్పయోగో.

౩౪౦. మహతం మహా తుల్యాధికరణే పదే.

మహన్త సద్దస్స **మహా** హోతి తుల్యాధికరణే ఉత్తరపదే పరే. **మహత**న్తి బహువచనగ్గహణేన క్వచి **మహ**ఆదేసో చ, ఏత్థ చ విసేసనస్స పుబ్బనిపాతో విసేసనభూతస్స పుబ్బపదస్స **మహా**దేసవిధానతోవ విఞ్ఞాయతి.

"కమ్మధారయో, దిగూ"తి చ వత్తతే.

౩౪౧. ఉభే తప్పురిసా.

ఉభే కమ్మధారయదిగుసమాసా తప్పురిససఞ్ఞా హోన్తి.

తస్స పురిసో తప్పురిసో, తప్పురిససదిసత్తా అయమ్పి సమాసో అన్వత్థసఞ్ఞాయ **తప్పురిసో**తి వుత్తో. యథా హి **తప్పురిస**సద్దో గుణమతివత్తో, తథా అయం సమాసోపి. ఉత్తరపదత్థప్పధానో హి తప్పురిసోతి. తతో నామబ్యపదేసో స్యాద్యుప్పత్తి. అయం పన తప్పురిసో అభిధేయ్యవచనో, పరలిఙ్గో చ.

మహాపురిసో, మహాపురిసా ఇచ్చాది **పురిస**సద్దసమం, ఏవం మహావీరో, మహాముని, మహన్తఞ్చ తం బలఞ్చాతి మహాబలం, మహబ్భయం, **మహ**ఆదేసో. సన్తో చ సో పురిసో చాతి సప్పురిసో, "సన్తసద్దస్స సో భే బో చన్తే"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **సన్త**సద్దస్స సమాసే **అభ**కారేపి **సా**దేసో, తథా పుబ్బపురిసో, పరపురిసో, పఠమపురిసో, మజ్ఝిమపురిసో, ఉత్తమపురిసో, దన్తపురిసో, పరమపురిసో, వీరపురిసో, సేతహత్థీ, కణ్హసప్పో, నీలుప్పలం, లోహితచన్దనం.

క్వచి విభాసాధికారతో న భవతి, యథా – పుణ్ణో మన్తానిపుత్తో, చిత్తో గహపతి, సక్కో దేవరాజాతి.

పుమా చ సో కోకిలో చాతి అత్థే సమాసే కతే –

“లోప”న్తి వత్తతే.

౩౪౨. పుమస్స లిఙ్గాదీసు సమాసేసు.

పుమఇచ్చేతస్స అన్తో **అ**కారో లోపమాపజ్జతే **లిఙ్గా**దీసు పరపదేసు సమాసేసు, “అంమో నిగ్గహీతం ఝలపేహీ”తి **మ**కారస్స నిగ్గహీతం. పుఙ్కోకిలో. ఏవం పున్నాగో.

ఖత్తియా చ సా కఞ్ఞా చాతి విగ్గయ్హ సమాసే కతే –

“తుల్యాధికరణే, పదే, ఇత్థియం భాసితపుమిత్థీ పుమావ చే”తి చ వత్తతే.

౩౪౩. కమ్మధారయసఞ్ఞే చ.

కమ్మధారయసఞ్ఞే చ సమాసే ఇత్థియం వత్తమానే తుల్యాధికరణే ఉత్తరపదే పరే పుబ్బభూతో ఇత్థివాచకో సద్దో పుబ్బే భాసితపుమా చే, సో పుమా ఇవ దట్ఠబ్బోతి పుబ్బపదే ఇత్థిప్పచ్చయస్స నివత్తి హోతి.

ఖత్తియకఞ్ఞా, ఖత్తియకఞ్ఞాయో ఇచ్చాది. ఏవం రత్తలతా, దుతియభిక్ఖా, బ్రాహ్మణీ చ సా దారికా చాతి బ్రాహ్మణదారికా, నాగమాణవికా.

పుబ్బపదస్సేవాయం పుమ్భావాతిదేసో, తేన “ఖత్తియకుమారీ కుమారసమణీ తరుణబ్రాహ్మణీ”తిఆదీసు ఉత్తరపదేసు ఇత్థిప్పచ్చయస్స న నివత్తి హోతి.

ఇత్థియమిచ్చేవ కిం? కుమారీరతనం, సమణీపదుమం.

భాసితపుమాతి కిం? గఙ్గానదీ, తణ్హానదీ, పథవీధాతు. “నన్దాపోక్ఖరణీ, నన్దాదేవీ”తిఆదీసు పన సఞ్ఞాసద్దత్తా న హోతి.

తథా పురత్థిమో చ సో కాయో చాతి పురత్థిమకాయో, ఏత్థ చ కాయేకదేసో **కాయ**సద్దో. ఏవం పచ్ఛిమకాయో, హేట్ఠిమకాయో, ఉపరిమకాయో, సబ్బకాయో, పురాణవిహారో, నవావాసో, కతరనికాయో, కతమనికాయో, హేతుప్పచ్చయో, అబహులం బహులం కతన్తి బహులీకతం, జీవితప్పధానం నవకం జీవితనవకం ఇచ్చాది.

విసేసనుత్తరపదే జినవచనానుపరోధతో థేరాచరియపణ్డితాది విసేసనం పరఞ్చ భవతి. యథా – సారిపుత్తో చ సో థేరో చాతి సారిపుత్తత్థేరో. ఏవం మహామోగ్గల్లానత్థేరో, మహాకస్సపత్థేరో, బుద్ధఘోసాచరియో, ధమ్మపాలాచరియో, ఆచరియగుత్తిలోతి వా, మహోసధో చ సో పణ్డితో చాతి మహోసధపణ్డితో. ఏవం విధురపణ్డితో, వత్థువిసేసో.

విసేసనోభయపదో యథా – సీతఞ్చ తం ఉణ్హఞ్చాతి సీతుణ్హం, సినిద్ధో చ సో ఉణ్హో చాతి సినిద్ధుణ్హో, మాసో. ఖఞ్జో చ సో ఖుజ్జో చాతి ఖఞ్జఖుజ్జో. ఏవం అన్ధబధిరో, కతాకతం, ఛిద్దావఛిద్దం, ఉచ్చావచం, ఛిన్నభిన్నం, సిత్తసమ్మట్ఠం, గతపచ్చాగతం.

ఉపమానుత్తరపదే అభిధానానురోధతో ఉపమానభూతం విసేసనం పరం భవతి. యథా – సీహో వియ సీహో, ముని చ సో సీహో చాతి మునిసీహో. ఏవం మునివసభో, మునిపుఙ్గవో, బుద్ధనాగో, బుద్ధాదిచ్చో, రంసి వియ రంసి, సద్ధమ్మో చ సో

రంసి చాతి సద్ధమ్మరంసి. ఏవం వినయసాగరో, పుణ్డరీకమివ పుణ్డరీకో, సమణో చ సో పుణ్డరీకో చాతి సమణపుణ్డరీకో, సమణపదుమో. చన్దో వియ చన్దో, ముఖఞ్చ తం చన్దో చాతి ముఖచన్దో. ఏవం ముఖపదుమం ఇచ్చాది.

సమ్భావనాపుబ్బపదో యథా – ధమ్మో ఇతి బుద్ధి ధమ్మబుద్ధి. ఏవం ధమ్మసఞ్ఞా, ధమ్మసఙ్ఖాతో, ధమ్మసమ్మతో, పాణసఞ్ఞితా, అసుభసఞ్ఞా, అనిచ్చసఞ్ఞా, అనత్తసఞ్ఞా, ధాతుసఞ్ఞా, ధీతుసఞ్ఞా, అత్తసఞ్ఞా, అత్థిసఞ్ఞా, అత్తదిట్ఠి ఇచ్చాది.

అవధారణపుబ్బపదో యథా – గుణో ఏవ ధనం గుణధనం. ఏవం సద్ధాధనం, సీలధనం, పఞ్ఞాధనం, చక్ఖు ఏవ ఇన్ద్రియం చక్ఖున్ద్రియం. ఏవం చక్ఖాయతనం, చక్ఖుధాతు, చక్ఖుద్వారం, రూపారమ్మణమిచ్చాది.

ననిపాతపుబ్బపదో యథా – న బ్రాహ్మణోతి అత్థే కమ్మధారయసమాసే, విభత్తిలోపాదిమ్హి చ కతే –

“ఉభే తప్పురిసా”తి తప్పురిససఞ్ఞా.

౩౪౪. అత్తం నస్స తప్పురిసే.

నస్స నిపాతపదస్స తప్పురిసే ఉత్తరపదే పరే సబ్బస్సేవ **అత్తం** హోతి. తప్పురిసేకదేసత్తా తప్పురిసో, అబ్రాహ్మణో.

న నిసేధో సతో యుత్తో,
దేసాదినియమం వినా;
అసతో చాఫలో తస్మా,
కథమబ్రాహ్మణోతి చే?

నిసేధత్థానువాదేన, పటిసేధవిధి క్వచి;
పరస్స మిచ్ఛాఞాణత్తా-ఖ్యాపనాయోపపజ్జతే.

దువిధో చస్సత్థో పసజ్జప్పటిసేధపరియుదాసవసేన.

తత్థ యో “అసూరియపస్సా రాజదారా”తిఆదీసు వియ ఉత్తరపదత్థస్స సబ్బథా అభావం దీపేతి, సో **పసజ్జప్పటిసేధవాచీ** నామ. యో పన “అబ్రాహ్మణ అమనుస్సా”తిఆదీసు వియ ఉత్తరపదత్థం పరియుదాసిత్వా తంసదిసే వత్థుమ్హి కారియం పటిపాదయతి, సో **పరియుదాసవాచీ** నామ.

వుత్తఞ్చ

“పసజ్జప్పటిసేధస్స, లక్ఖణం వత్థునత్థితా;
వత్థుతో అఞ్ఞత్ర వుత్తి, పరియుదాసలక్ఖణ”న్తి.

నన్వేవం సన్తేపి “అబ్రాహ్మణో”తిఆదీసు కథముత్తరపదత్థప్పధానతా సియాతి?

వుచ్చతే – **బ్రాహ్మణాదిసద్దానం** బ్రాహ్మణాదిఅత్థస్సేవ తంసదిసాదిఅత్థస్సాపి వాచకత్తా, **బ్రాహ్మణాదిసద్దా** హి కేవలాబ్రాహ్మణాదిఅత్థేస్వేవ పాకటా, **భూసద్దో** వియసత్తాయం, యదా తే పన అఞ్ఞేన సదిసాదివాచకేన **న**ఇతి నిపాతేన యుజ్జన్తి, తదా తంసదిసతదఞ్ఞతబ్బిరుద్ధతదభావేసుపి వత్తన్తి, **భూసద్దో** వియ **అన్వభి**యాదియోగే అనుభవనఅభిభవనాదీసు, తస్మా ఉత్తరపదత్థజోతకోయేవేత్థ **న**ఇతి నిపాతోతి న దోసో, తేన అబ్రాహ్మణోతి బ్రాహ్మణసదిసోతి వుత్తం హోతి. ఏవం అమనుస్సో, అస్సమణో.

అఞ్ఞత్థే – న బ్యాకతా అబ్యాకతా, అసంకిలిట్ఠా, అపరియాపన్నా.

విరుద్ధత్థే – న కుసలా అకుసలా, కుసలపటిపక్ఖాతి అత్థో. ఏవం అలోభో, అమిత్తో.

పసజ్జప్పటిసేధే – న కత్వా అకత్వా, అకాతున పుఞ్ఞం అకరోన్తో.

"నస్స, తప్పురిసే"తి చ వత్తతే.

౩౪౫. సరే అన.

నఇచ్చేతస్స పదస్స తప్పురిసే ఉత్తరపదే **అన** హోతి సరే పరే.

న అస్సో అనస్సో, న అరియో అనరియో. ఏవం అనిస్సరో, అనిట్ఠో, అనుపవాదో, న ఆదాయ అనాదాయ, అనోలోకేత్వా ఇచ్చాది.

కుపుబ్బపదో యథా – కుచ్ఛితమన్నన్తి నిచ్చసమాసత్తా అఞ్ఞపదేన విగ్గహో, కమ్మధారయసమాసే కతే –

"తప్పురిసే, సరే"తి చ వత్తతే.

౩౪౬. కదద కుస్స.

కుఇచ్చేతస్స నిపాతస్స తప్పురిసే ఉత్తరపదే **కద** హోతి సరే పరే. కదన్నం. ఏవం కదసనం.

సరేతి కిం? కుదారా, కుపుత్తా, కుదాసా, కుదిట్ఠి.

"కుస్సా"తి వత్తతే.

౩౪౭. కాప్పత్థేసు చ.

కుఇచ్చేతస్స అప్పత్థే వత్తమానస్స **కా** హోతి తప్పురిసే ఉత్తరపదే పరే. బహువచనుచ్చారణతో కుచ్ఛితత్థే చ క్వచి తప్పురిసే. అప్పకం లవణం కాలవణం. ఏవం కాపుప్ఫం, కుచ్ఛితో పురిసో కాపురిసో, కుపురిసో వా.

పాదిపుబ్బపదో చ నిచ్చసమాసోవ, పధానం వచనం పావచనం, భుసం వద్ధం పవద్ధం, సరీరం, సమం, సమ్మా వా ఆధానం సమాధానం, వివిధా మతి విమతి, వివిధో కప్పో వికప్పో, విసిట్ఠో వా కప్పో వికప్పో, అధికో దేవో అతిదేవో. ఏవం అధిదేవో, అధిసీలం, సున్దరో గన్ధో సుగన్ధో, కుచ్ఛితో గన్ధో దుగ్గన్ధో, సోభనం కతం సుకతం, అసోభనం కతం దుక్కటం ఇచ్చాది.

యే ఇధ అవిహితలక్ఖణా నామనిపాతోపసగ్గా, తేసం "నామానం సమాసో"తి యోగవిభాగేన సమాసో దట్ఠబ్బో. యథా – అపునగేయ్యా గాథా, అచన్దముల్లోకికాని ముఖాని, అస్సద్ధభోజీ, అలవణభోజీతిఆదీసు అయుత్తత్థత్తా నాఞ్ఞేన సమాసో.

తథా దిట్ఠో పుబ్బన్తి దిట్ఠపుబ్బో తథాగతం. ఏవం సుతపుబ్బో ధమ్మం, గతపుబ్బో మగ్గం, **కమ్మని** దిట్ఠా పుబ్బన్తి దిట్ఠపుబ్బా దేవా తేన. ఏవం సుతపుబ్బా ధమ్మా, గతపుబ్బా దిసా, పహారో, పరాభవో, విహారో, ఆహారో, ఉపహారో ఇచ్చాది.

కమ్మధారయసమాసో.

దిగుసమాస

అథ దిగుసమాసో వుచ్చతే.

తయో లోకా సమాహటా చిత్తేన సమ్పిణ్డితా, తిణ్ణం లోకానం సమాహారోతి వా అత్థే –

"నామానం సమాసో యుత్తత్థో"తి వత్తమానే "ద్విపదే"తిఆదినా కమ్మధారయసమాసో, తతో సమాససఞ్ఞాయం, విభత్తిలోపే, పకతిభావే చ కతే –

"కమ్మధారయో"తి వత్తతే.

౩౪౦. సఙ్ఖ్యాపుబ్బో దిగు.

సఙ్ఖ్యాపుబ్బో కమ్మధారయసమాసో దిగుసఞ్ఞో హోతి.

ద్వే గావో దిగు, దిగుసదిసత్తా అయమ్పి సమాసో **దిగూ**తి వుత్తో. అథ వా సఙ్ఖ్యాపుబ్బత్తనపుంసకేకత్తసఙ్ఖాతేహి ద్వీహి లక్ఖణేహి గతో అవగతోతి దిగూతి వుచ్చతి, ద్వీహి వా లక్ఖణేహి గచ్ఛతి పవత్తతీతి దిగు. ఏత్థ చ "సఙ్ఖ్యాపుబ్బో"తి వుత్తత్తా సఙ్ఖ్యాసద్దస్సేవ పుబ్బనిపాతో, "ఉభే తప్పురిసా"తి తప్పురిససఞ్ఞా.

"నపుంసకలిఙ్గో"తి వత్తతే.

౩౪౧. దిగుస్సేకత్తం.

దిగుస్స సమాసస్స ఏకత్తం హోతి, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ.

సమాహారదిగుస్సేతం గహణం, తత్థ సబ్బత్థేకవచనమేవ హోతి, అఞ్ఞత్ర పన బహువచనమ్పి, నామబ్యపదేసస్యాద్యుప్పత్తి **అ**మాదేసాది.

తిలోకం, హే తిలోక, తిలోకం, తిలోకేన, తిలోకస్స, తిలోకా తిలోకస్మా తిలోకమ్హా, తిలోకస్స, తిలోకే తిలోకమ్హి తిలోకస్మిం.

ఏవం తయో దణ్డా తిదణ్డం, తీణి మలాని సమాహటాని, తిణ్ణం మలానం సమాహారోతి వా తిమలం, తిలక్ఖణం, చతుస్సచ్చం, చతస్సో దిసా చతుద్దిసం, "సరో రస్సో నపుంసకే"తి రస్సత్తం, పఞ్చసిక్ఖాపదం, సళాయతనం, సత్తాహం, అట్ఠసీలం, నవలోకుత్తరం, దససీలం, సతయోజనం.

తథా – ద్వే రత్తియో ద్విరత్తం, తిస్సో రత్తియో తిరత్తం, ద్వే అఙ్గులియో ద్వఙ్గులం, సత్త గోదావరియో, తాసం సమాహారోతి వా సత్తగోదావరం.

ఏత్థ చ రత్తి అఙ్గులి గోదావరీనమన్తస్స –

౩౨౦. క్వచి సమాసన్తగతానమకారన్తో.

రాజాదిగణస్సేతం గహణం, తేన సమాసన్తగతానం **రాజాదీ**నం నామానం అన్తో క్వచి **అ**కారో హోతీతి అత్థో. **కార**గ్గహణేన బహుబ్బీహాదిమ్హి సమాసన్తే క్వచి **క**ప్పచ్చయో హోతి, **సురభి సు దు పూతీ**హి **గన్ధ**న్తస్సికారో చ.

అథ వా **అ** చ **కో** చ అకా, **ర**కారో పదసన్ధికరో, తేన క్వచి సమాసన్తగతానమన్తో హుత్వా **అ క** ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తీతి అత్థో. తేన పఞ్చ గావో సమాహటాతి అత్థే సమాసాదిం కత్వా సమాసన్తే **అ**ప్పచ్చయే, "ఓ సరే చా"తి **అవా**దేసే చ కతే "పఞ్చగవ"న్తిఆది చ సిజ్ఝతి. "ద్విరత్త"న్తిఆదీసు పన **అ**ప్పచ్చయే కతే పుబ్బసరస్స "సరలోపో"తిఆదినా లోపో.

అసమాహారదిగు యథా – ఏకో చ సో పుగ్గలో చాతి ఏకపుగ్గలో. ఏవం ఏకధమ్మో, ఏకపుత్తో, తయో భవా తిభవా, చతస్సో దిసా చతుద్దిసా, దససహస్సచక్కవాళాని ఇచ్చాది.

దిగుసమాసో.

తప్పురిససమాస

అథ తప్పురిససమాసో వుచ్చతే.

సో పన దుతియాదీసు ఛసు విభత్తీసు భావతో ఛబ్బిధో. తత్థ దుతియాతప్పురిసో గతనిస్సితాతీతాతిక్కన్తప్పత్తాపన్నాదీహి భవతి.

సరణం గతోతి విగ్గహే –

"తప్పురిసో"తి వత్తతే.

౩౨౧. అమాదయో పరపదేభి.

**అమాదివిభత్యన్తాని యుత్తత్థాని పుబ్బపదాని నామేహి పరపదేభి సహ విభాసా సమస్యన్తే, సో సమాసో తప్పురిససఞ్ఞో హోతి. అయఞ్చ తప్పురిసో అభిధేయ్యవచనలిఙ్గో.

గతాదిసద్దా కితన్తత్తా తిలిఙ్గా, విభత్తిలోపాది సబ్బం పుబ్బసమం. సో సరణగతో, తే సరణగతా. సా సరణగతా, తా సరణగతాయో. తం కులం సరణగతం, తాని కులాని సరణగతాని ఇచ్చాది.

ఏవం అరఞ్ఞగతో, భూమిగతో, ధమ్మం నిస్సితో ధమ్మనిస్సితో, అత్థనిస్సితో, భవం అతీతో భవాతీతో, కాలాతీతో, పమాణం అతిక్కన్తం పమాణాతిక్కన్తం. లోకాతిక్కన్తం, సుఖం పత్తో సుఖప్పత్తో, దుక్ఖప్పత్తో, సోతం ఆపన్నో సోతాపన్నో, నిరోధసమాపన్నో, రథం ఆరుళ్హో రథారుళ్హో, సబ్బరత్తిం సోభనో సబ్బరత్తిసోభనో, ముహుత్తసుఖం.

ఉపపదసమాసే పన వుత్తియేవ తస్స నిచ్చత్తా. యథా – కమ్మం కరోతీతి కమ్మకారో, కుమ్భకారో, అత్థం కామేతీతి అత్థకామో, ధమ్మకామో, ధమ్మం ధారేతీతి ధమ్మధరో, వినయధరో, సచ్చం వదితుం సీలమస్సాతి సచ్చవాదీ ఇచ్చాది.

తవన్తుమానన్తాదికితన్తేహి వాక్యమేవ వవత్థితవిభాసాధికారతో. యథా – ఓదనం భుత్తవా, ధమ్మం సుణమానో, ధమ్మం సుణన్తో, కటం కరానో, అనభిధానతో వా, అభిధానలక్ఖణా హి తద్ధితసమాసకితకాతి.

దుతియాతప్పురిసో.

తతియా కితక పుబ్బ సదిస సమూనత్థ కలహ నిపుణ మిస్ససఖిలాదీహి.

బుద్ధేన భాసితో బుద్ధభాసితో, ధమ్మో. ఏవం జినదేసితో, సత్థారా వణ్ణితో సత్థువణ్ణితో, విఞ్ఞూహి గరహితో విఞ్ఞూగరహితో, విఞ్ఞూప్పసత్థో, ఇస్సరకతం, సయంకతం, సుకేహి ఆహటం సుకాహతం, రఞ్ఞా హతో రాజహతో, రోగపీళితో, అగ్గిదడ్ఢో, సప్పదట్ఠో, సల్లేన విద్ధో సల్లవిద్ధో, ఇచ్ఛాయ అపకతో ఇచ్ఛాపకతో, సీలేన సమ్పన్నో సీలసమ్పన్నో. ఏవం సుఖసహగతం, ఞాణసమ్పయుత్తం, మిత్తసంసగ్గో, పియవిప్పయోగో, జాతిత్థద్ధో, గుణహీనో, గుణవుడ్ఢో, చతువగ్గకరణీయం, చతువగ్గాదికత్తబ్బం, కాకేహి పేయ్యా కాకపేయ్యా, నదీ.

క్వచి వుత్తియేవ, ఉరేన గచ్ఛతీతి ఉరగో, పాదేన పివతీతి పాదపో. క్వచి వాక్యమేవ, పరసునా ఛిన్నవా, కాకేహి పాతబ్బా, దస్సనేన పహాతబ్బా.

పుబ్బాదియోగే – మాసేన పుబ్బో మాసపుబ్బో. ఏవం మాతుసదిసో, పితుసమో, ఏకూనవీసతి, సీలవికలో, అసికలహో, వాచానిపుణో, యావకాలికసంమిస్సం, వాచాసఖిలో, సత్థారా సదిసో సత్థుకప్పో, పుఞ్ఞేన అత్థికో పుఞ్ఞత్థికో, గుణాధికో, గుళేన సంసట్ఠో ఓదనో గుళోదనో, ఖీరోదనో, అస్సేన యుత్తో రథో అస్సరథో, మగ్గచిత్తం, జమ్బుయా పఞ్ఞాతో లక్ఖితో దీపో జమ్బుదీపో, ఏకేన అధికా దస ఏకాదస, జాతియా అన్ధో జచ్చన్ధో, పకతియా మేధావీ పకతిమేధావీ ఇచ్చాది.

తతియాతప్పురిసో.

చతుత్థీ తదత్థఅత్థహితదేయ్యాదీహి.

తదత్థే – కథినస్స దుస్సం కథినదుస్సం, కథినచీవరత్థాయాతి అత్థో. ఏవం చీవరదుస్సం, చీవరమూల్యం, యాగుయా అత్థాయ తణ్డులా యాగుతణ్డులా, భత్తతణ్డులా, సఙ్ఘస్సత్థాయ భత్తం సఙ్ఘభత్తం, ఆగన్తుకానమత్థాయ భత్తం ఆగన్తుకభత్తం. ఏవం గమికభత్తం, పాసాదాయ దబ్బం పాసాదదబ్బం.

అత్థే భిక్ఖుసఙ్ఘస్సత్థాయ విహారో భిక్ఖుసఙ్ఘత్థో విహారో, భిక్ఖుసఙ్ఘత్థా యాగు, భిక్ఖుసఙ్ఘత్థం చీవరం. యస్సత్థాయ యదత్థో, యదత్థా, యదత్థం. ఏవం తదత్థో, తదత్థా. తదత్థం. ఏతదత్థో వాయామో, ఏతదత్థా కథా, ఏతదత్థం సోతావధానం. కిమత్థం, అత్తత్థం, పరత్థం, వినయో సంవరత్థాయ, సుఖం సమాధత్థాయ, నిబ్బిదా విరాగత్థాయ, విరాగో విముత్తత్థాయ. తథా లోకస్స హితో లోకహితో, బుద్ధస్స దేయ్యం బుద్ధదేయ్యం, పుప్ఫం. సఙ్ఘదేయ్యం, చీవరం. ఇధ న భవతి, సఙ్ఘస్స దాతబ్బం, సఙ్ఘస్స దాతుం ఇచ్చాది.

చతుత్థీతప్పురిసో.

పఞ్చమీ అపగమన భయ విరతి మోచనత్థాదీహి.

మేథునస్మా అపేతో మేథునాపేతో. ఏవం పలాపాపగతో, నగరనిగ్గతో, పిణ్డపాతపటిక్కన్తో. గామతో నిక్ఖన్తం గామనిక్ఖన్తం, రుక్ఖగ్గా పతితో రుక్ఖగ్గపతితో, సాసనచుతో, ఆపత్తివుట్ఠానం, ధరణితలుగ్గతో, సబ్బభవేహి నిస్సటో సబ్బభవనిస్సటో.

భయత్థాదియోగే యథా – రాజతో భయం రాజభయం, చోరేహి భయం చోరభయం, అమనుస్సేహి భయం అమనుస్సభయం, అగ్గితో భయం అగ్గిభయం. పాపతో భీతో పాపభీతో , పాపభీరుకో, అకత్తబ్బతో విరతి అకత్తబ్బవిరతి. ఏవం కాయదుచ్చరితవిరతి, వచీదుచ్చరితవిరతి, బన్ధనా ముత్తో బన్ధనముత్తో, వనముత్తో, బన్ధనమోక్ఖో, కమ్మతో సముట్ఠితం కమ్మసముట్ఠితం, ఉక్కట్ఠుక్కట్ఠం, ఓమకోమకం.

క్వచి వుత్తియేవ, కమ్మతో జాతం కమ్మజం. ఏవం చిత్తజం, ఉతుజం, ఆహారజం. ఇధ న భవతి, పాసాదా పతితో.

పఞ్చమీతప్పురిసో.

ఛట్ఠీ రఞ్ఞో పుత్తో రాజపుత్తో. ఏవం రాజపురిసో, ఆచరియపూజకో, బుద్ధసావకో, బుద్ధరూపం, జినవచనం, సముద్దఘోసో, ధఞ్ఞానం రాసి ధఞ్ఞరాసి, పుప్ఫగన్ధో, ఫలరసో, కాయస్స లహుతా కాయలహుతా, మరణస్సతి, రుక్ఖమూలం, అయస్స పత్తో అయోపత్తో, ఏవం సువణ్ణకటాహం, పానీయథాలకం, సప్పికుమ్భో.

“దేవానం రాజా”తి అత్థే సమాసాదిమ్హి కతే “క్వచి సమాసన్తగతానమకారన్తో”తి **అకారో**, తతో “స్యా చా”తి **ఆత్తం న** భవతి. దేవరాజో, దేవరాజా, దేవరాజం, దేవరాజే ఇచ్చాది **పురిస**సద్దసమం. **అత్తాభావే** సో దేవరాజా, తే దేవరాజానో ఇచ్చాది **రాజ**సద్దసమం. తథా దేవానం సఖా దేవసఖో, దేవసఖా, సో దేవసఖా, తే దేవసఖానో ఇచ్చాది.

పుమస్స లిఙ్గం పుల్లిఙ్గం. ఏవం పుమ్భావో, పుమన్తలోపాది.

హత్థిపదం, ఇత్థిరూపం, భిక్ఖునిసఙ్ఘో, జమ్బుసాఖా, ఏత్థ చ “క్వచాదిమజ్ఝుత్తరాన”న్తిఆదినా మజ్ఝే **ఈ**కారూకారానం రస్సత్తం.

విభాసాధికారతో క్వచి వాక్యమేవ, సహసా కమ్మస్స కత్తారో, భిన్నానం సన్ధాతా, కప్పస్స తతియో భాగో, యా చ పక్ఖస్స అట్ఠమీ, మనుస్సానం ఖత్తియో సూరతమో.

యుత్తత్థో ఇచ్చేవ? "భటో రఞ్ఞో పురిసో దేవదత్తస్సా"తి ఏత్థ "భటసమ్బన్ధే ఛట్ఠీ"తి అఞ్ఞమఞ్ఞానపేక్ఖతాయ అయుత్తత్థభావతో సమాసో న భవతి, "కోసలస్స రఞ్ఞో పుత్తో"తిఆదీసు పన సాపేక్ఖతాయ అసమత్థత్తా న భవతి, **సమ్బన్ధీ**సద్దానం పన నిచ్చం సాపేక్ఖత్తేపి గమకత్తా సమాసో, యథా – దేవదత్తస్స గురుకులం, భగవతో సావకసఙ్ఘోతిఆది.

ఛట్ఠీతప్పురిసో.

సత్తమీ రూపే సఞ్ఞా రూపసఞ్ఞా, ఏవం రూపసఞ్చేతనా, సంసారదుక్ఖం, చక్ఖుమ్హి సన్నిస్సితం విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం, ధమ్మే రతో ధమ్మరతో, ధమ్మాభిరతి, ధమ్మరుచి, ధమ్మగారవో, ధమ్మేసు నిరుత్తి ధమ్మనిరుత్తి, దానాధిముత్తి, భవన్తరకతం, దస్సనే అస్సాదో దస్సనస్సాదో, అరఞ్ఞే వాసో అరఞ్ఞవాసో, వికాలే భోజనం వికాలభోజనం, కాలే వస్సం కాలవస్సం, వనే పుప్ఫం వనపుప్ఫం. ఏవం వనమహిసో, గామసూకరో, సముద్దమచ్ఛో, ఆవాటకచ్ఛపో, ఆవాటమణ్డూకో, కూపమణ్డూకో, తిత్థనావా, ఇత్థీసు ధుత్తో ఇత్థిధుత్తో ఛాయాయ సుక్ఖో ఛాయాసుక్ఖో, అఙ్గారపక్కం, చారకబద్ధో.

ఇధ వుత్తియేవ, యథా – వనే చరతీతి వనచరో, కుచ్ఛిమ్హి సయతీతి కుచ్ఛిసయో, థలే తిట్ఠతీతి థలట్ఠో. ఏవం జలట్ఠో, పబ్బతట్ఠో, మగ్గట్ఠో, పఙ్కే జాతం పఙ్కజం, సిరే రుహతీతి సిరోరుహం ఇచ్చాది.

ఇధ న భవతి, భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా, ఆసనే నిసిన్నో, ఆసనే నిసీదితబ్బం.

సత్తమీతప్పురిసో.

"తదనుపరోధేనా"తి వుత్తత్తా యథాభిధానం తప్పురిసే క్వచి **అచ్చన్తా**దీసు **అ**మాదివిభత్యన్తం పుబ్బపదం పరం సమ్భవతి.

యథా – అన్తం అతిక్కన్తం అచ్చన్తం, అచ్చన్తాని, వేలం అతిక్కన్తో అతివేలో, రస్సత్తం. ఏవం మాలం అతీతో అతిమాలో, పత్తజీవికో, ఆపన్నజీవికో, అక్ఖం పతిగతం నిస్సితన్తి పచ్చక్ఖం దస్సనం, పచ్చక్ఖో అత్తభావో, పచ్చక్ఖా బుద్ధి, అత్థం అనుగతం అన్వత్థం, కోకిలాయ అవకుట్ఠం అవకోకిలం వనం, పరిచ్చత్తన్తి అత్థో. అవమయూరం, అజ్ఝయనాయ పరిగిలానో పరియజ్ఝయనో, కమ్మస్స అలం సమత్థోతి అలంకమ్మో, వచనాయ అలన్తి అలంవచనో, వానతో నిక్ఖన్తం నిబ్బానం, కిలేసేహి నిక్ఖన్తో నిక్కిలేసో, నిరఙ్గణో, కోసమ్బియా నిక్ఖన్తో నిక్కోసమ్బి, వనతో నియ్యాతో నిబ్బనో, ఆచరియతో పరో పాచరియో. ఏవం పయ్యకో, పరహియ్యో, గఙ్గాయ ఉపరి ఉపరిగఙ్గం. ఏవం హేట్ఠానదీ, అన్తోసమాపత్తి, హంసానం రాజా రాజహంసో, హంసరాజా వా, మాసస్స అద్ధం అద్ధమాసం, మాసద్ధం వా, ఆమలకస్స అద్ధం అద్ధామలకం, ఆమలకద్ధం వా, కహాపణస్స అడ్ఢం అడ్ఢకహాపణం, అడ్ఢమాసకం, రత్తియా అడ్ఢం అడ్ఢరత్తం, రత్తియా పుబ్బం పుబ్బరత్తం, రత్తియా పచ్ఛా పచ్ఛారత్తం. ఏత్థ చ "క్వచి సమాసన్తగతానమకారన్తో"తి **రత్తి**సద్దన్తస్స **అత్తం**, అహస్స పుబ్బం పుబ్బణ్హం. ఏవం సాయన్హం, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **అహ**స్స **అన్హా**దేసో.

అమాదిపరతప్పురిసో.

క్వచి తప్పురిసే “పభఙ్కరా”దీసు విభత్తిలోపో న భవతి.

యథా – పభం కరోతీతి అత్థే “అమాదయో పరపదేభీ”తి సమాసో, “నామానం సమాసో యుత్తత్థో”తి సమాససఞ్ఞా, తతో “తేసం విభత్తియో లోపా చా”తి విభత్తిలోపే సమ్పత్తే తత్థేవ **చ**గ్గహణేన పుబ్బపదే విభత్తిలోపాభావో. సేసం సమం. పభఙ్కరో, అమతం దదాతీతి అమతన్దదో, రణం జహాతీతి రణఞ్జహో, జుతిం ధారేతీతి జుతిన్ధరో, తథా సహసాకతం, పరస్సపదం. అత్తనోపదం, భయతో ఉపట్ఠానం భయతూపట్ఠానం, పరతోఘోసో, గవంపతిత్థేరో, మనసికారో, పుబ్బేనివాసో, పుబ్బేనివాసానుస్సతి, మజ్ఝేకల్యాణం, అన్తేవాసీ, అన్తేవాసికో, జనేసుతో, ఉరసిలోమో, కణ్ఠేకాళో, సరసిజమిచ్చాది.

అలోపతప్పురిసో.

తప్పురిససమాసో నిట్ఠితో.

బహుబ్బీహిసమాస

అథ బహుబ్బీహిసమాసో వుచ్చతే.

సో చ నవవిధో ద్విపదో తుల్యాధికరణో, ద్విపదో భిన్నాధికరణో, తిపదో **న**నిపాతపుబ్బపదో, **సహ**పుబ్బపదో ఉపమానపుబ్బపదో సఙ్ఖ్యోభయపదో దిసన్తరాళత్థో బ్యతిహారలక్ఖణో చాతి.

తత్థ **ద్విపదో తుల్యాధికరణో** బహుబ్బీహి కమ్మాదీసు ఛసు విభత్యత్థేసు భవతి.

తత్థ **దుతియత్థే** తావ – “ఆగతా సమణా ఇమం సఙ్ఘారామ”న్తి విగ్గహే –

౩౨౨. అఞ్ఞపదత్థేసు బహుబ్బీహి.

సమస్యమానపదతో అఞ్ఞేసం పఠమదుతియాదివిభత్యన్తానం పదానమత్థేసు యుత్తత్థాని నామాని విభాసా సమస్యన్తే, సో సమాసో బహుబ్బీహిసఞ్ఞో చ హోతి.

బహవో వీహయో యస్స సో బహుబ్బీహి, బహుబ్బీహిసదిసత్తా అయమ్పిసమాసో అన్వత్థసఞ్ఞావసేన **బహుబ్బీహీతి** వుత్తో, అఞ్ఞపదత్థప్పధానో హి బహుబ్బీహి.

దువిధో చాయం బహుబ్బీహి తగ్గుణసంవిఞ్ఞాణాతగ్గుణసంవిఞ్ఞాణవసేన, తేసు యత్థ విసేసనభూతో అత్థో **అఞ్ఞపదత్థ**గ్గహణేన గయ్హతి, సో **తగ్గుణసంవిఞ్ఞాణో**, యథా – లమ్బకణ్ణమానయాతి.

యత్థ పన న గయ్హతి, సో **అతగ్గుణసంవిఞ్ఞాణో**, యథా – బహుధనమానయాతి.

ఇధ **బహుబ్బీహి**సద్దే వియ విసేసనస్స పుబ్బనిపాతో, సేసం పుబ్బసమం.

ఆగతసమణో సఙ్ఘారామో. ఏత్థ చ **ఆగత**సద్దో, **సమణ**సద్దో చ అత్తనో అత్థే అట్ఠత్వా దుతియావిభత్యత్థభూతే సఙ్ఘారామసఙ్ఖాతే అఞ్ఞపదత్థే వత్తన్తి, తదత్థజోతనత్థమేవ తదనన్తరం "సఙ్ఘారామో"తి పదన్తరం పయుజ్జతి, తతో సమాసేనేవ కమ్మత్థస్స అభిహితత్తా పున దుతియా న హోతి. **ఇదం**సద్దస్స చ అప్పయోగో, ఏవం సబ్బత్థ. బహుబ్బీహి చాయం అభిధేయ్యలిఙ్గవచనో.

తథా ఆగతసమణా సావత్థి, ఆగతసమణం జేతవనం, పటిపన్నా అద్ధికా యం పథం సోయం పటిపన్నద్ధికో పథో , అభిరుళ్హా వాణిజా యం నావం సా అభిరుళ్హవాణిజా నావా. ఏవం కమ్మత్థే బహుబ్బీహి.

తతియత్థే బహుబ్బీహి యథా – జితాని ఇన్ద్రియాని యేన సమణేన సోయం జితిన్ద్రియో సమణో. ఏవం దిట్ఠధమ్మో, పత్తధమ్మో, కతకిచ్చో, జితా మారా అనేనాతి జితమారో భగవా, పటివిద్ధసబ్బధమ్మో.

చతుత్థియత్థే బహుబ్బీహి యథా – దిన్నో సుఙ్కో యస్స రఞ్ఞో సోయం దిన్నసుఙ్కో రాజా, ఉపనీతం భోజనం అస్స సమణస్సాతి ఉపనీతభోజనో సమణో, ఉపహటో బలి అస్సాతి ఉపహటబలి యక్ఖో.

పఞ్చమియత్థే బహుబ్బీహి యథా – నిగ్గతా జనా అస్మా గామా సోయం నిగ్గతజనో గామో, నిగ్గతో అయో అస్మాతి నిరయో, నిగ్గతా కిలేసా ఏతస్మాతి నిక్కిలేసో, అపేతం విఞ్ఞాణం అస్మాతి అపేతవిఞ్ఞాణో మతకాయో, అపగతం భయభేరవం అస్మాతి అపగతభయభేరవో అరహా.

ఛట్ఠియత్థే బహుబ్బీహి యథా – ఛిన్నా హత్థా యస్స పురిసస్స సోయం ఛిన్నహత్థో పురిసో. ఏవం పరిపుణ్ణసఙ్కప్పో, ఖీణాసవో, వీతో రాగో అస్సాతి వీతరాగో, ద్వే పదాని అస్సాతి ద్విపదో, ద్విహత్థో పటో, తేవిజ్జో, చతుప్పదో, పఞ్చ చక్ఖూని అస్సాతి పఞ్చచక్ఖు భగవా, ఛళభిఞ్ఞో, రస్సత్తం, నవఙ్గం సత్థుసాసనం, దసబలో, అనన్తఞాణో, తీణి దస పరిమాణమేతేసన్తి తిదసా దేవా, సమాసన్తస్స **అ**త్తం, ఇధ **పరిమాణ**సద్దస్స సన్నిధానతో **దస**సద్దో సఙ్ఖ్యానే వత్తతే, అయం పచ్చయో ఏతేసన్తి ఇదప్పచ్చయా, కో పభవో అస్సాతి కింపభవో అయం కాయో, విగతం మలమస్సాతి విమలో, సున్దరో గన్ధో అస్సాతి సుగన్ధం చన్దనం. ఏవం సుసీలో, సుముఖో, కుచ్ఛితో గన్ధో అస్సాతి దుగ్గన్ధం కుణపం, దుట్ఠు మనో అస్సాతి దుమ్మనో. ఏవం దుస్సీలో, దుమ్ముఖో, తపో ఏవ ధనం అస్సాతి తపోధనో, ఖన్తిసఙ్ఖాతం బలం అస్సాతి ఖన్తిబలో, ఇన్దోతి నామం ఏతస్సాతి ఇన్దనామో.

ఛన్దజాతాదీసు విసేసనవిసేసితబ్బానం యథిచ్ఛితత్తా ఉభయం పుబ్బం నిపతతి, యథా – ఛన్దో జాతో అస్సాతి ఛన్దజాతో, జాతో ఛన్దో అస్సాతిపి జాతఛన్దో. ఏవం సఞ్జాతపీతిసోమనస్సో, పీతిసోమనస్ససఞ్జాతో, మాసజాతో, జాతమాసో, ఛిన్నహత్థో, హత్థచ్ఛిన్నో.

"దీఘా జఙ్ఘాయస్సా"తి విగ్గయ్హ సమాసాదిమ్హి కతే –

"తుల్యాధికరణే, పదే"తి చ వత్తతే.

౩౨౩. ఇత్థియం భాసితపుమిత్థీ పుమావ చే.

ఇత్థియం వత్తమానే తుల్యాధికరణే పదే పరే పుబ్బే భాసితపుమా ఇత్థివాచకో సద్దో అత్థి చే, సో పుమా ఇవ దట్ఠబ్బోతి పుబ్బపదే ఇత్థిప్పచ్చయాభావో, బహుబ్బీహివిసయోయం, ఉపరి "కమ్మధారయసఞ్ఞే చా"తి వక్ఖమానత్తా.

౩౭౪. క్వచాదిమజ్ఝుత్తరానం దీఘరస్సాపచ్చయేసు చ.

క్వచి తద్ధితసమాసనామోపసగ్గాదీసు పదేసు ఆదిమజ్ఝుత్తరభూతానం సరానం జినవచనానుపరోధేన దీఘరస్సా హోన్తి పచ్చయేసు, అపచ్చయేసు పరేసు, అపరభూతేసు చ.

తత్థ

> దీఘత్తం పాకటానూప- ఘాతాదో మధువాదిసు;
> రస్సత్తం అజ్జవే ఇత్థి- రూపాదో చ క, తాదిసూతి.

బహుబ్బీహిసమాసే సతి పుల్లిఙ్గే ఉత్తరపదన్తస్స రస్సత్తం. దీఘజఙ్ఘో పురిసో, తథా పహూతా జివ్హా అస్సాతి పహూతజివ్హో భగవా. మహతీ పఞ్ఞా అస్సాతి మహాపఞ్ఞో. "మహతం మహా తుల్యాధికరణే పదే"తి **మహా**దేసో.

ఇత్థియమితి కిం? ఖమాధనో. **భాసితపుమా**తి కిం? సద్ధాధురో, సద్ధాపకతికో, పఞ్ఞాపకతికో, పఞ్ఞావిసుద్ధికో, ఏత్థ చ "క్వచి సమాసన్తగతానమకారన్తో"తి **క**ప్పచ్చయో. **తుల్యాధికరణే** ఇచ్చేవ? సమణిభత్తికో, కుమారిభత్తికో, కుమారిభత్తి.

పుబ్బపదస్సేవాయం పుమ్భావాతిదేసో, తేన ఇధ న భవతి. బహుదాసికో పురిసో. బహుకుమారికం కులం.

"గాణ్డివో ధను అస్సా"తి విగ్గయ్హ సమాసాదిమ్హి కతే –

౩౭౫. ధనుమ్హా చ.

తిపదమిదం. క్వచిసమాసన్తగతా **ధను**సద్దా **ఆ**పచ్చయో హోతి, **చ**సద్దేన **ధమ్మా**దితో చ, "వమోదుదన్తాన"న్తి **వ**కారో, గాణ్డివధన్వా. ఏవం పచ్చక్ఖధమ్మా.

క్వచీతి కిం? సహస్సథామధను, పచ్చక్ఖధమ్మో, విదితధమ్మో.

నానాదుమపతితపుప్ఫవాసితసాను ఇచ్చత్ర – నానప్పకారా దుమా నానాదుమా, నానాదుమేహి పతితాని నానాదుమపతితాని, నానాదుమపతితాని చ తాని పుప్ఫాని చాతి నానాదుమపతితపుప్ఫాని, తేహి వాసితా నానాదుమపతితపుప్ఫవాసితా, నానాదుమపతితపుప్ఫవాసితా సానూ యస్స పబ్బతస్స సోయం నానాదుమపతితపుప్ఫవాసితసాను పబ్బతో. అయం పన కమ్మధారయతప్పురిసగబ్భో తుల్యాధికరణబహుబ్బీహి.

తథా బ్యాలమ్బో అమ్బుధరో బ్యాలమ్బమ్బుధరో, తస్స బిన్దూని బ్యాలమ్బమ్బుధరబిన్దూని, తేహి చుమ్బితో బ్యాలమ్బమ్బుధరబిన్దుచుమ్బితో, తాదిసో కూటో యస్స సోయం **బ్యాలమ్బమ్బుధరబిన్దుచుమ్బితకూటో** ఇచ్చాది.

సత్తమియత్థే బహుబ్బీహి యథా – సమ్పన్నాని సస్సాని యస్మిం జనపదే సోయం సమ్పన్నసస్సో జనపదో, సులభో పిణ్డో ఇమస్మిన్తి సులభపిణ్డో దేసో. ఆకిణ్ణా మనుస్సా యస్సం రాజధానియం సా ఆకిణ్ణమనుస్సా రాజధానీ, బహవో తాపసా ఏతస్మిన్తి బహుతాపసో అస్సమో, ఉపచితం మంసలోహితం అస్మిన్తి ఉపచితమంసలోహితం సరీరం, బహవో సామినో అస్మిన్తి బహుస్సామికం నగరం.

“బహూ నదియో అస్మి”న్తి అత్థే సమాసాదిమ్హి కతే –

సమాసన్తగ్గహణం, కప్పచ్చయో చ వత్తతే.

౩౨౬. నదిమ్హా చ.

సమాసన్తగతా **నదిమ్హా కప్పచ్చయో** హోతి, **చ**సద్దేన తుఅన్తా చ. నిచ్చత్థం వచనం. **నదీ**తి చేత్థ ఇత్థివాచకానం **ఈ**కారూకారానం పరసమఞ్ఞా, తతో “క్వచాదిమజ్ఝుత్తరాన”న్తిఆదినా నదిసఞ్ఞస్స **కప్పచ్చయే** రస్సత్తం, బహునదికో జనపదో. ఏవం బహుజమ్బుకం వనం. బహునారికోతి ఛట్ఠీబహుబ్బీహినా సిద్ధం. బహవో కత్తారో అస్మిం, అస్సాతి వా బహుకత్తుకో దేసో. ఏవం బహుభత్తుకో.

భిన్నాధికరణో యథా – ఏకరత్తిం వాసో అస్సాతి ఏకరత్తివాసో, సమానేన జనేన సద్ధిం వాసో అస్సాతి సమానవాసో పురిసో. ఉభతో బ్యఞ్జనమస్స అత్థీతి ఉభతోబ్యఞ్జనకో, ఛత్తం పాణిమ్హి అస్సాతి ఛత్తపాణి పురిసో. ఏవం దణ్డపాణి, సత్థపాణి, వజిరపాణి, ఖగ్గహత్థో, సత్థహత్థో, దానే అజ్ఝాసయో అస్సాతి దానజ్ఝాసయో, దానాధిముత్తికో, బుద్ధభత్తికో, సద్ధమ్మగారవో ఇచ్చాది.

తిపదో యథా – పరక్కమేనాధిగతా సమ్పదా యేహి తే భవన్తి పరక్కమాధిగతసమ్పదా మహాపురిసా. ఏవం ధమ్మాధిగతభోగా, ఓణీతో పత్తతో పాణి యేన సోయం ఓణీతపత్తపాణి, సీహస్స పుబ్బద్ధం వియ కాయో అస్సాతి సీహపుబ్బద్ధకాయో, మత్తా బహవో మాతఙ్గా అస్మిన్తి మత్తబహుమాతఙ్గం వనం ఇచ్చాది.

ననిపాతపుబ్బపదో యథా – నత్థి ఏతస్స సమోతి అసమో భగవా. ఇధ “అత్తం నస్స తప్పురిసే”తి సుత్తే “అత్తం నస్సా”తి యోగవిభాగేన **నస్స అత్తం**. ఏవం అప్పటిపుగ్గలో, అపుత్తకో, అహేతుకో, “క్వచి సమాసన్త”ఇచ్చాదినా **కప్పచ్చయో**, నత్థి సంవాసో ఏతేసన్తి అసంవాసా, **న** విజ్జతే వుట్ఠి ఏత్థాతి అవుట్ఠికో జనపదో, అభిక్ఖుకో విహారో, నత్థి ఏతస్స ఉత్తరోతి అనుత్తరో, “సరే అన”తి **అన, తప్పురిస**గ్గహణముపలక్ఖణం, అథవా “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **నస్స అన**. ఏవం నత్థి అన్తో అస్సాతి అనన్తం, న విజ్జన్తి ఆసవా ఏతేసన్తి అనాసవా ఇచ్చాది.

పఠమాయత్థే సహపుబ్బపదో యథా – సహ హేతునా యో వత్తతేతి సహేతుకో, సహేతు వా, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **సహ**సద్దస్స **సా**దేసో, “క్వచి సమాసన్త”ఇచ్చాదినా **కప్పచ్చయో** చ, సహ పీతియా ఇమే వత్తన్తీతి సప్పీతికా. ఏవం సహ పచ్చయేహి వత్తన్తీతి సప్పచ్చయా, సకిలేసో, సఉపాదానో, సపరివారో, సహ మూలేన ఉద్ధతో సమూలుద్ధతో రుక్ఖో.

ఉపమానపుబ్బపదో పఠమాయత్థే తావ – ఉపమానోపమేయ్యభావప్పసిద్ధత్థం **ఇవ**సద్దప్పయోగో, కాయబ్యామానం సమప్పమాణతాయ నిగ్రోధో ఇవ పరిమణ్డలో యో రాజకుమారో సోయంనిగ్రోధపరిమణ్డలో రాజకుమారో.

“వుత్తత్థానమప్పయోగో”తి **ఇవ**సద్దస్స అప్పయోగో, సఙ్ఖో వియ పణ్డరో అయన్తి సఙ్ఖపణ్డరో, కాకో వియ సూరో అయన్తి కాకసూరో, చక్ఖు ఇవ భూతో అయం పరమత్థదస్సనతోతి చక్ఖుభూతో భగవా. ఏవం అత్థభూతో. ధమ్మభూతో, బ్రహ్మభూతో, అన్ధో వియ భూతో అయన్తి అన్ధభూతో బాలో. ముఞ్జపబ్బజమివ భూతా అయన్తి ముఞ్జపబ్బజభూతా కుదిట్ఠి. తన్తాకులకమివ జాతా అయన్తి తన్తాకులకజాతా.

ఛట్ఠియత్థే – సువణ్ణవణ్ణో వియ వణ్ణో యస్స సోయం సువణ్ణవణ్ణో భగవా. ఉత్తరపదలోపో, నాగస్స వియ అస్స గతీతి నాగగతి. ఏవం సీహగతి, నాగవిక్కమో, సీహవిక్కమో, సీహహను, ఏణిస్స వియ అస్స జఙ్ఘాతి ఏణిజఙ్ఘో, సీహస్స పుబ్బద్ధం వియ అస్స కాయోతి సీహపుబ్బద్ధకాయో, బ్రహ్మునో వియ అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో సరో అస్సాతి బ్రహ్మస్సరో.

వాసద్దత్థే సఙ్ఖ్యోభయపదో యథా – ద్వే వా తయో వా పత్తా ద్వత్తిపత్తా, “ద్వేకట్ఠానమాకారో వా”తి **ద్వి**సద్దన్తస్స **ఆ**త్తం, రస్సత్తం, ద్వీహం వా తీహం వా ద్వీహతీహం, ఛ వా పఞ్చ వా వాచా ఛప్పఞ్చవాచా. ఏవం సత్తట్ఠమాసా, ఏకయోజనద్వియోజనాని.

దిసన్తరాళత్థో యథా – పుబ్బస్సా చ దక్ఖిణస్సా చ దిసాయ యదన్తరాళం సాయం పుబ్బదక్ఖిణా విదిసా. ఏత్థ తుల్యాధికరణపదపరత్తాభావా న పుమ్భావాతిదేసో, “క్వచాదిమజ్ఝుత్తరాన”న్తిఆదినా దిసన్తరాళత్థే పుబ్బపదస్స రస్సత్తం. ఏవం పుబ్బుత్తరా, అపరదక్ఖిణా, పచ్ఛిముత్తరా. యదా పన దక్ఖిణా చ సా పుబ్బా చాతి కమ్మధారయసమాసో హోతి, తదా పుమ్భావాతిదేసో ఉత్తరపదత్థప్పధానత్తా, సబ్బనామికవిధానమ్పి నిచ్చం భవతియేవ, యథా – దక్ఖిణపుబ్బస్సా, దక్ఖిణపుబ్బస్సమితి.

బ్యతిహారలక్ఖణో యథా – కేసేసు చ కేసేసు చ గహేత్వా ఇదం యుద్ధం పవత్తతీతి కేసాకేసి, దణ్డేహి చ దణ్డేహి చ పహరిత్వా ఇదం యుద్ధం పవత్తతీతి దణ్డాదణ్డి, “క్వచాదిమజ్ఝుత్తరాన”న్తిఆదినా మజ్ఝేదీఘో, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా అన్తస్సికారో.

పఠమావిభత్యత్థబహుబ్బీహి.

బహుబ్బీహిసమాసో నిట్ఠితో.

ద్వన్దసమాస

అథ ద్వన్దసమాసో వుచ్చతే.

సో చ దువిధో ఇతరీతరయోగ సమాహారత్థభేదేన.

తత్థ **ఇతరీతరయోగే** తావ – “సారిపుత్తమోగ్గల్లాన”ఇతీధ ఉభయత్థాపి పఠమేకవచనం, సముచ్చయజోతనత్థం **చ**సద్దప్పయోగో చ.

“సారిపుత్తో చ మోగ్గల్లానో చా”తి విగ్గహే –

౩౩౭. నామానం సముచ్చయో ద్వన్దో.

నానానామానమేవ ఏకవిభత్తికానం యుత్తత్థానం యో సముచ్చయో, సో విభాసా సమాసో భవతి, ద్వన్దసఞ్ఞో చ.

ఏత్థ చ **సముచ్చయో** నామ సమ్పిణ్డనం, సో పన అత్థవసేన కేవలసముచ్చయో అన్వాచయో ఇతరీతరయోగో సమాహారో చాతి చతుబ్బిధో.

తత్థ కేవలసముచ్చయే, అన్వాచయే చ సమాసో న భవతి, క్రియాసాపేక్ఖతాయ నామానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అయుత్తత్థభావతో, యథా – చీవరం పిణ్డపాతఞ్చ పచ్చయం సయనాసనం అదాసి, దానఞ్చ దేహి, సీలఞ్చ రక్ఖాహి. ఇతరీతరయోగే, సమాహారే చ సమాసో భవతి, తత్థ నామానం అఞ్ఞమఞ్ఞం యుత్తత్థభావతో.

ద్వే ద్వే పదాని ద్వన్ద్వా, ద్వన్దట్ఠా వా ద్వన్దా, ద్వన్దసదిసత్తా అయం సమాసోపి అన్వత్థసఞ్ఞాయ **ద్వన్దో**తి వుచ్చతి, ఉభయపదత్థప్పధానో హి ద్వన్దో.

నను చ ఉభయపదత్థప్పధానత్తే సతి ద్వన్దే కథమేకత్థీభావో సియాతి? వుచ్చతే – సదిసాదిఅత్థేపి సద్దప్పవత్తిసమ్భవేనద్విన్నం పదానం ఏకక్ఖణేయేవ అత్థద్వయదీపకత్తా న విరోధో, తఞ్చ ద్వన్దవిసయమేవ, తేసమత్థద్వయదీపకత్తా. యథా హి **భూ**సద్దో అనుభవఅభిభవాదికే అత్థే **అన్వభి**ఆదిఉపసగ్గసహితోవ దీపేతి, న కేవలో, ఏవం "గవస్సక"న్తిఆదీసు గవాదీనం **అస్సా**దిసద్దన్తరసహితానమేవ అత్థద్వయదీపనం, న కేవలానన్తి తఞ్చ ద్వన్దవిసయమేవ, న సబ్బత్థాతి దట్ఠబ్బం. అథ వా ద్విన్నమ్పి యథావుత్తసముచ్చయదీపకత్తా అత్థి ద్వన్దేపేకత్థితాతి న కోచి విరోధో, తతో సమాససఞ్ఞావిభత్తిలోపాది వుత్తనయమేవ, సమాసేనేవ చత్థస్స వుత్తత్తా "వుత్తత్థానమప్పయోగో"తి **చ**సద్దస్స అప్పయోగో.

ఇధ ద్వన్దే అచ్చితతరం పుబ్బం నిపతతి, పరస్సేవ లిఙ్గఞ్చ. ఇతరీతరయోగస్స అవయవప్పధానత్తా సబ్బత్థ బహువచనమేవ.

సారిపుత్తమోగ్గల్లానా, సారిపుత్తమోగ్గల్లానే, సారిపుత్తమోగ్గల్లానేహి ఇచ్చాది, సమణో చ బ్రాహ్మణో చ సమణబ్రాహ్మణా. ఏవం బ్రాహ్మణగహపతికా, ఖత్తియబ్రాహ్మణా, దేవమనుస్సా, చన్దిమసూరియా, మాతా చ పితా చ మాతాపితరో, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా ద్వన్దే **మాతు**ఆదిపుబ్బపద**ు**కారస్స **ఆ**కారో. ఏవం పితాపుత్తా.

"జాయా చ పతి చాతి జాయాపతి"ఇతీధ –

"క్వచీ"తి వత్తతే.

౩౩౮. జాయాయ తుదం జాని పతిమ్హి.

జాయాసద్దస్స **తుదం జాని**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి **పతి**సద్దే పరే క్వచి. తుదంపతి, జానిపతి, జయమ్పతికా. **ఏ**త్థ నిగ్గహీతాగమో, "క్వచా"దినా రస్సత్తఞ్చ.

క్వచి అప్పసరం పుబ్బం నిపతతి, యథా – చన్దో చ సూరియో చ చన్దసూరియా, నిగమా చ జనపదా చ నిగమజనపదా, సురా చ అసురా చ గరుళా చ మనుజా చ భుజగా చ గన్ధబ్బా చ సురాసురగరుళమనుజభుజగగన్ధబ్బా.

క్వచి **ఇవణ్ణు**వణ్ణన్తానం పుబ్బనిపాతో, యథా – అగ్గి చ ధూమో చ అగ్గిధూమా. ఏవం గతిబుద్ధిభుజపఠహరకరసయా, ధాతవో చ లిఙ్గాని చ ధాతులిఙ్గాని.

క్వచి సరాది**అకారన్తా**నం పుబ్బనిపాతో, యథా – అత్థో చ ధమ్మో చ అత్థధమ్మా. ఏవం అత్థసద్దా, సద్దత్థా వా.

సమాహారే పన – "చక్ఖు చ సోతఞ్చా"తి అత్థే "నామానం సముచ్చయో ద్వన్దో"తి ద్వన్దసమాసం కత్వా విభత్తిలోపాదిమ్హి కతే –

"నపుంసకలిఙ్గం, ఏకత్తఞ్చా"తి వత్తతే.

౩౨౯. తథా ద్వన్దే పాణి తూరియ యోగ్గ సేనఙ్గ ఖుద్దజన్తుక వివిధ విరుద్ధ విసభాగత్థాదీనఞ్చ.

యథా దిగుసమాసే, తథా సమాహారద్వన్దసమాసేపి పాణి తూరియ యోగ్గ సేనఙ్గత్థానం, ఖుద్దజన్తుకవివిధ విరుద్ధవిసభాగత్థఇచ్చేవమాదీనఞ్చ ఏకత్తం హోతి, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ.

పాణినో చ తూరియాని చ యోగ్గాని చ సేనా చాతి పాణితూరియ యోగ్గసేనా, తాసమఙ్గాని **పాణితూరియయోగ్గసేనఙ్గాని,** ద్వన్దతో పరత్తా **అఙ్గ**సద్దో పచ్చేకమభిసమ్బజ్ఝతే. ఖుద్దా చ తే జన్తుకా చేతి **ఖుద్దజన్తుకా,** వివిధేనాకారేన విరుద్ధా **వివిధవిరుద్ధా,** నిచ్చవిరోధినో. సమానో భాగో యేసం తే సభాగా, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **సమానస్స సఆదేసో**, వివిధా చ తే లక్ఖణతో సభాగా చ కిచ్చతోతి **విసభాగా**. పాణితూరియయోగ్గసేనఙ్గాని చ ఖుద్దజన్తుకా చ వివిధవిరుద్ధా చ విసభాగా చాతి ద్వన్దో, ఇధ బహుత్తా పుబ్బనిపాతస్స అనియమో, తే అత్థా యేసం తే పాణితూరియయోగ్గసేనఙ్గఖుద్దజన్తుకవివిధవిరుద్ధవిసభాగత్థా, తే ఆదయో యేసం తే తదాదయో.

ఆదిగ్గహణేన అఞ్ఞోఞ్ఞలిఙ్గవిసేసిత సఙ్ఖ్యాపరిమాణత్థ పచనచణ్డాలత్థ దిసత్థాదీనఞ్చ ద్వన్దే ఏకత్తం, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ, ఇతి పాణ్యఙ్గత్థభావతో చక్ఖుసోతసద్దానం ఇమినా ఏకత్తం, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ కత్వా సమాసత్తా నామబ్యపదేసే కతే **స్యాద్యుప్పత్తి అ**మాదేసాది.

చక్ఖుసోతం, హే చక్ఖుసోత, చక్ఖుసోతం, చక్ఖుసోతేన. ఏవం సబ్బత్థేకవచనమేవ. ముఖఞ్చ నాసికా చ ముఖనాసికం, "సరో రస్సో నపుంసకే"తి అన్తస్స రస్సత్తం, హను చ గీవా చ హనుగీవం. ఏవం కణ్ణనాసం, పాణిపాదం, ఛవిమంసలోహితం. హత్థపాదా మంసలోహితానీతిఆదీనం పన ఇతరీతరయోగేన సిద్ధం. ఏవం **పాణ్యఙ్గత్థే**.

తూరియఙ్గత్థే గీతఞ్చ వాదితఞ్చ గీతవాదితం, సమ్మఞ్చ తాళఞ్చ సమ్మతాళం, **సమ్మ**న్తి కంసతాళం. **తాళ**న్తి హత్థతాళం. సఙ్ఖో చ పణవో చ డిణ్డిమో చ, సఙ్ఖా చ పణవా చ డణ్డిమా చాతి వా సఙ్ఖపణవడిణ్డిమం, పణవాదయో ద్వేపి భేరివిసేసో.

యోగ్గఙ్గత్థే యథా – ఫాలో చ పాచనఞ్చ ఫాలపాచనం, యుగఞ్చ నఙ్గలఞ్చ యుగనఙ్గలం.

సేనఙ్గత్థే హత్థినో చ అస్సా చ హత్థిఅస్సం, రథా చ పత్తికా చ రథపత్తికం, అసి చ చమ్మఞ్చ అసిచమ్మం, **చమ్మన్తి** సరవారణఫలకం. ధను చ కలాపో చ ధనుకలాపం, **కలాపోతి** తూణీరం.

ఖుద్దజన్తుకత్థే డంసా చ మకసా చ డంసమకసం. ఏవం కున్థకిపిల్లికం, కీటపటఙ్గం, కీటసరీసపం. తత్థ **కున్థా** సుఖుమకిపిల్లికా, **కీటా** కపాలపిట్ఠికపాణా.

వివిధవిరుద్ధత్థే అహి చ నకులో చ, అహీ చ నకులా చాతి వా అహినకులం. ఏవం బిళారమూసికం, అన్తస్స రస్సత్తం, కాకోలూకం, సప్పమణ్డూకం, గరుళసప్పం.

విసభాగత్థే సీలఞ్చ పఞ్ఞాణఞ్చ సీలపఞ్ఞాణం, సమథో చ విపస్సనా చ సమథవిపస్సనం. ఏవం నామరూపం, హిరోత్తప్పం. సతిసమ్పజఞ్ఞం, లోభమోహం, దోసమోహం, అహిరికానోత్తప్పం, థినమిద్ధం, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చమిచ్చాది. “అంమో నిగ్గహీతం ఝలపేహీ”తి ఏత్థ “అంమో”తి నిద్దేసదస్సనతో కత్థచి నపుంసకలిఙ్గత్తం న హోతీతి దట్ఠబ్బం, తేన ఆధిపచ్చపరివారో ఛన్దపారిసుద్ధి పటిసన్ధిప్పవత్తియన్తిఆది సిజ్ఝతి.

అఞ్ఞోఞ్ఞలిఙ్గవిసేసితానం ద్వన్దే దాసీ చ దాసో చ దాసిదాసం, “క్వచాదీ”తిఆదినా మజ్ఝే రస్సత్తం. ఏవం ఇత్థిపుమం, పత్తచీవరం, సాఖాపలాసమిచ్చాది.

సఙ్ఖ్యాపరిమాణత్థానం ద్వన్దే ఏకకఞ్చ దుకఞ్చ ఏకకదుకం, సఙ్ఖ్యాద్వన్దే అప్పసఙ్ఖ్యా పుబ్బం నిపతతి. ఏవం దుకతికం, తికచతుక్కం, చతుక్కపఞ్చకం, దీఘో చ మజ్ఝిమో చ దీఘమజ్ఝిమం.

పచనచణ్డాలత్థానం ద్వన్దే ఓరబ్భికా చ సూకరికా చ ఓరబ్భికసూకరికం. ఏవం సాకుణికమాగవికం, సపాకో చ చణ్డాలో చ సపాకచణ్డాలం, పుక్కుసఛవడాహకం, వేనరథకారం. తత్థ **వేనా** తచ్ఛకా, **రథకారా** చమ్మకారా.

దిసత్థానం ద్వన్దే పుబ్బా చ అపరా చాతి అత్థే ద్వన్దసమాసం, విభత్తిలోపఞ్చ కత్వా ఇధాదిగ్గహణేన ఏకత్తే, నపుంసకలిఙ్గత్తే చ కతే “సరో రస్సో నపుంసకే”తి రస్సత్తం, పుబ్బాపరం , హే పుబ్బాపర, పుబ్బాపరం, పుబ్బాపరేన, పుబ్బాపరస్స ఇచ్చాది. ఏవం పురత్థిమపచ్ఛిమం, దక్ఖిణుత్తరం, అధరుత్తరం.

“నపుంసకలిఙ్గం, ఏకత్తం, ద్వన్దే”తి చ వత్తతే.

౩౬౦. విభాసా రుక్ఖ తిణ పసు ధన ధఞ్ఞ జనపదాదీనఞ్చ.

రుక్ఖ తిణ పసు ధన ధఞ్ఞ జనపదాదీనమేకత్తం, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ విభాసా హోతి ద్వన్దే సమాసే. ఏకత్తాభావే బహువచనం, పరస్సేవ లిఙ్గఞ్చ.

తత్థ **రుక్ఖానం ద్వన్దే** అస్సత్థా చ కపిత్థా చాతి అత్థే సమాహారే ద్వన్దసమాసాదిమ్హి కతే ఇమినా వికప్పేనేకత్తం, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ. అస్సత్థకపిత్థం, అస్సత్థకపిత్థా వా. ఏవం అమ్బపనసం, అమ్బపనసా వా, ఖదిరపలాసం, ఖదిరపలాసా వా, ధవస్సకణ్ణకం, ధవస్సకణ్ణకా వా.

తిణానం ద్వన్దే ఉసీరాని చ బీరణాని చ ఉసీరబీరణం, ఉసీరబీరణాని వా. ఏవం ముఞ్జపబ్బజం, ముఞ్జపబ్బజా వా, కాసకుసం, కాసకుసా వా.

పసూనం ద్వన్దే అజా చ ఏళకా చ అజేళకం, అజేళకా వా, హత్థీ చ గావో చ అస్సా చ వళవా చ హత్థిగవస్సవళవం, హత్థిగవస్సవళవా వా, "క్వచా"తిఆదినా రస్సత్తం, "ఓసరే చా"తి **అవా**దేసో చ, గోమహింసం, గోమహింసా వా, ఏణేయ్యవరాహం, ఏణేయ్యవరాహా వా, సీహబ్యగ్ఘతరచ్ఛం, సీహబ్యగ్ఘతరచ్ఛా వా.

ధనానం ద్వన్దే హిరఞ్ఞఞ్చ సువణ్ణఞ్చ హిరఞ్ఞసువణ్ణం, హిరఞ్ఞసువణ్ణాని వా. ఏవం జాతరూపరజతం, జాతరూపరజతాని వా, మణిముత్తసఙ్ఖవేళురియం, మణిముత్తసఙ్ఖవేళురియా వా.

ధఞ్ఞానం ద్వన్దే సాలీ చ యవా చ సాలియవం, సాలియవా వా. ఏవం తిలముగ్గమాసం, తిలముగ్గమాసా వా.

జనపదానం ద్వన్దే కాసీ చ కోసలా చ కాసికోసలం, కాసికోసలా వా, వజ్జీ చ మల్లా చ వజ్జిమల్లం, వజ్జిమల్లా వా, అఙ్గా చ మగధా చ అఙ్గమగధం, అఙ్గమగధా వా.

ఆదిగ్గహణేన అఞ్ఞోఞ్ఞప్పటిపక్ఖధమ్మానం, సకుణత్థానఞ్చ ద్వన్దే విభాసా ఏకత్తం హోతి, నపుంసకలిఙ్గత్తఞ్చ. కుసలఞ్చ అకుసలఞ్చ కుసలాకుసలం, కుసలాకుసలా వా, ఏవం సావజ్జానవజ్జం, సావజ్జానవజ్జా వా, హీనప్పణీతం, హీనప్పణీతా వా, కణ్హసుక్కం, కణ్హసుక్కా వా, సుఖదుక్ఖం, సుఖదుక్ఖాని వా, పటిఘానునయం, పటిఘానునయా వా, ఛాయాతపం, ఛాయాతపా వా, ఆలోకన్ధకారం, ఆలోకన్ధకారా వా, రత్తి చ దివా చ రత్తిన్దివం, రత్తిన్దివా వా, అహఞ్చ రత్తి చ అహోరత్తం, అహోరత్తా వా, "క్వచి సమాసన్త"ఇచ్చాదినా **ఆ**కారికారానమత్తం.

సకుణానం ద్వన్దే హంసా చ బకా చ హంసబకం, హంసబకా వా. ఏవం కారణ్డవచక్కవాకం, కారణ్డవచక్కవాకా వా, మయూరకోఞ్చం, మయూరకోఞ్చా వా, సుకసాలికం, సుకసాలికా వా.

సమాహారద్వన్దో.

యేభుయ్యేన చేత్థ –

అచ్చితప్పసరం పుబ్బం, ఇవణ్ణువణ్ణకం క్వచి;
ద్వన్దే సరాద్యకారన్తం, బహూస్వనియమో భవే.

ద్వన్దసమాసో నిట్ఠితో.

పుబ్బుత్తరుభయఞ్ఞత్థ-ప్పధానత్తా చతుబ్బిధో;
సమాసోయం దిగు కమ్మ-ధారయేహి చ ఛబ్బిధో.

దువిధో అబ్యయీభావో, నవధా కమ్మధారయో;
దిగు దుధా తప్పురిసో, అట్ఠధా నవధా భవే;

బహుబ్బీహి ద్విధా ద్వన్దో, సమాసో చతురట్ఠధాతి.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం సమాసకణ్డో

చతుత్థో.

౫. తద్ధితకణ్డ

అపచ్చతద్ధిత

అథ నామతో ఏవ విభత్యన్తా అపచ్చాదిఅత్థవిసేసే తద్ధితుప్పత్తీతి నామతో పరం తద్ధితవిధానమారభీయతే.

తత్థ తస్మా తివిధలిఙ్గతో పరం హుత్వా హితా సహితాతి **తద్ధితా, ణా**దిపచ్చయానమేతం అధివచనం, తేసం వా నామికానం హితా ఉపకారా తద్ధితాతి అన్వత్థభూతపరసమఞ్ఞావసేనాపి **ణా**దిప్పచ్చయావ తద్ధితా నామ.

“వసిట్ఠస్స అపచ్చ”న్తి విగ్గహే –

“లిఙ్గఞ్చ నిపచ్చతే”తి ఇతో **లిఙ్గ**గ్గహణమనువత్తతే.

౩౬౧. వా ణ’పచ్చే.

ఛట్ఠియన్తతో లిఙ్గమ్హా **ణ**ప్పచ్చయో హోతి వికప్పేన “తస్స అపచ్చ”మిచ్చేతస్మిం అత్థే.

సో చ –

౩౬౨. ధాతులిఙ్గేహి పరా పచ్చయా.

ధాతూహి, లిఙ్గేహి చ పచ్చయా పరావ హోన్తీతి పరిభాసతో అపచ్చత్థసమ్బన్ధిలిఙ్గతో ఛట్ఠియన్తాయేవ పరో హోతి. పటిచ్చ ఏతస్మా అత్థో ఏతీతి **పచ్చయో,** పతీయన్తి అనేన అత్థాతి వా పచ్చయో, “వుత్తత్థానమప్పయోగో”తి **అపచ్చ**సద్దస్స అప్పయోగో, “తేసం విభత్తియో లోపా చే”తి విభత్తిలోపో చ.

౩౬౩. తేసం ణో లోపం.

తేసం తద్ధితప్పచ్చయానం **ణా**నుబన్ధానం **ణ**కారో లోపమాపజ్జతే.

౩౬౪. వుద్ధాదిసరస్స వాసంయోగన్తస్స సణే చ.

ఆదిసరస్స వా ఆదిబ్యఞ్జనస్స వా అసంయోగన్తస్స వుద్ధి హోతి సణకారప్పచ్చయే పరే. సంయోగో అన్తో అస్సాతి సంయోగన్తో, తదఞ్ఞో **అసంయోగన్తో**. అథ వా వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, తదా చ పకతిభూతే లిఙ్గే సరానమాదిసరస్స అసంయోగన్తస్స వుద్ధి హోతి సణకారే తద్ధితప్పచ్చయే పరేతి అత్థో.

తేన –

> వాసిట్ఠాదీసు నిచ్చాయం, అనిచ్చోళుమ్పికాదిసు;
> న వుద్ధి నీలపీతాదో, వవత్థితవిభాసతో.

చసద్దగ్గహణమవధారణత్థం.

తస్సా వుద్ధియా అనియమప్పసఙ్గే నియమత్థం పరిభాసమాహ.

३౬౭. అయువణ్ణానఞ్చాయో వుద్ధీ.

తేసం **అ**కార**ఇవణ్ణు**వణ్ణానమేవ యథాక్కమం **ఆ ఏఓ**ఇచ్చేతే వుద్ధియో హోన్తి. **చ**సద్దగ్గహణమవుద్ధిసమ్పిణ్డనత్థం, అవధారణత్థం వా. ఇ చ ఉ చ యు, యు ఏవ వణ్ణా యువణ్ణా, అ చ యువణ్ణా చ **అయువణ్ణా**. ఆ చ ఏ చ ఓ చ **ఆయో**. పున **వుద్ధి**గ్గహణం "నేగమజానపదా"తిఆదీసు ఉత్తరపదవుద్ధిభావత్థం, ఏత్థ చ "అయువణ్ణాన"న్తి ఠాననియమవచనం ఆయోనం వుద్ధిభావప్పసఙ్గనివత్తనత్థం.

> యథా హి కతవుద్ధీనం, పున వుద్ధి న హోతిహ;
> తథా సభావవుద్ధీనం, ఆయోనం పున వుద్ధి న.

తతో **అ**కారస్స **ఆ**కారో వుద్ధి, "సరలోపోమాదేసప్పచ్చయాదిమ్హి సరలోపే తు పకతీ"తి సరలోపపకతిభావా, "నయే పరం యుత్తే"తి పరనయనం కత్వా తద్ధితత్తా "తద్ధితసమాస"ఇచ్చాదినా నామబ్యపదేసే కతే పురే వియ **స్యా**ద్యుప్పత్తి.

వాసిట్ఠో, వసిట్ఠస్స పుత్తో వా, వాసిట్ఠా ఇచ్చాది **పురిస**సద్దసమం. తస్స నత్తుపనత్తాదయోపి తదుపచారతో వాసిట్ఠాయేవ. ఏవం సబ్బత్థ గోత్తతద్ధితే పఠమప్పకతితోయేవ పచ్చయో హోతి.

ఇత్థియం ణప్పచ్చయన్తత్తా "ణవ ణిక ణేయ్య ణ న్తూహీ"తి **వాసిట్ఠ**సద్దతో ఈపచ్చయో. సరలోపాదిం కత్వా ఇత్థిప్పచ్చయన్తత్తా "తద్ధితసమాస"ఇచ్చాదిసుత్తే **చ**గ్గహణేన నామబ్యపదేసే కతే **స్యా**ద్యుప్పత్తి, వాసిట్ఠీ కఞ్ఞా, వాసిట్ఠీ, వాసిట్ఠియో ఇచ్చాది **ఇత్థి**సద్దసమం.

నపుంసకే వాసిట్ఠం అపచ్చం, వాసిట్ఠాని అపచ్చాని ఇచ్చాది **చిత్త**సద్దసమం. ఏవం ఉపరిపి తద్ధితన్తస్స తిలిఙ్గతా వేదితబ్బా.

భారద్వాజస్స పుత్తో భారద్వాజో, వేసామిత్తస్స పుత్తో వేసామిత్తో, గోతమస్స పుత్తో గోతమో. ఏత్థ చ అయువణ్ణత్తాభావా **ఆ**కారాదీనం న వుద్ధి హోతి. వసుదేవస్స అపచ్చం వాసుదేవో, బలదేవో. "చిత్తకో"తిఆదీసు పన సంయోగన్తత్తా వుద్ధి న భవతి.

"వచ్ఛస్స అపచ్చ"న్తి విగ్గహే **ణ**మ్హి సమ్పత్తే "వా ణ'పచ్చే"తి ఇతో **వా**తి తద్ధితవిధానే సబ్బత్థ వత్తతే, తేన సబ్బత్థ వాక్యవుత్తియో భవన్తి. "అపచ్చే"తి పదం యావ **సంసట్ఠ**గ్గహణావ వత్తతే.

३౬౬. ణాయన ణాన వచ్ఛాదితో.

వచ్ఛ కచ్చఇచ్చేవమాదితో ఛట్ఠియన్తతో గోత్తగణతో **ణాయన ణాన**ఇచ్చతే పచ్చయా హోన్తి వా "తస్సాపచ్చ"మిచ్చేతస్మిం అత్థే. సబ్బత్థ **ణ**కారానుబన్ధో వుద్ధత్థో, సేసం పుబ్బసమం, సంయోగన్తత్తా వుద్ధిఅభావోవ విసేసో.

వచ్ఛాయనో వచ్ఛానో వచ్ఛస్స పుత్తో వా. ఏవం కచ్చస్స పుత్తో కచ్చాయనో కచ్చానో, మోగ్గల్లస్స పుత్తో మోగ్గల్లాయనో మోగ్గల్లానో. ఏవం అగ్గివేస్సాయనో అగ్గివేస్సానో, కణ్హాయనో కణ్హానో, సాకటాయనో సాకటానో, ముఞ్చాయనో ముఞ్చానో, కుఞ్జాయనో కుఞ్జానో ఇచ్చాది. ఆకతిగణో’యం.

“కత్తికాయ అపచ్చ”న్తి విగ్గహే –

౩౬౭. ణేయ్యో కత్తికాదీహి.

ఆదిసద్దోయం పకారే వత్తతే. **కత్తికా వినతారోహిణీ**ఇచ్చేవమాదీహి ఇత్థియం వత్తమానేహి లిఙ్గేహి **ణేయ్య**ప్పచ్చయో హోతి వా “తస్సాపచ్చ”మిచ్చేతస్మిం అత్థే.

విభత్తిలోపే “పకతి చస్స సరన్తస్సా”తి పకతిభావో. కత్తికేయ్యో, కత్తికాయ పుత్తో వా. ఏవం వినతాయ అపచ్చం వేనతేయ్యో, **ఇ**కారస్సే**కారో వుద్ధి, రోహిణియా పుత్తో రోహిణేయ్యో, గఙ్గాయ అపచ్చం గఙ్గేయ్యో, భగినియా పుత్తో భాగినేయ్యో, నదియాపుత్తో నాదేయ్యో. ఏవం అన్తేయ్యో, ఆహేయ్యో, కామేయ్యో. సుచియా అపచ్చం సోచేయ్యో, ఏత్థ **ఉ**కారస్**సో**కారో వుద్ధి, బాలాయ అపచ్చం బాలేయ్యో ఇచ్చాది.

“దక్ఖస్సాపచ్చ”న్తి విగ్గహే ణమ్హి సమ్పత్తే –

౩౬౮. అతో ణి వా.

అకారన్తతో లిఙ్గమ్హా **ణి**పచ్చయో హోతి వా “తస్సాపచ్చ”మిచ్చేతస్మిం అత్థే. దక్ఖి, దక్ఖీ, దక్ఖయో, దోణస్స అపచ్చం దోణి. ఏవం వాసవి, సక్యపుత్తి, నాటపుత్తి, దాసపుత్తి, దాసరథి. వారుణి, కణ్హి, బాలదేవి, పావకి, జినదత్తస్స అపచ్చం జేనదత్తి, సుద్ధోదని, అనురుద్ధి ఇచ్చాది.

పున **వా**గ్గహణేన అపచ్చత్థే **ణిక**ప్పచ్చయో, **అదితి**ఆదితో **ణ్య**ప్పచ్చయో చ. యథా – సక్యపుత్తస్స పుత్తో సక్యపుత్తికో, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **క**కారస్స **య**కారో, సక్యపుత్తియో. ఏవం నాటపుత్తికో, జేనదత్తికో, విమాతుయా పుత్తో వేమాతికో.

“అదితియా పుత్తో”తి అత్థే **ణ్య**ప్పచ్చయో, వుద్ధి చ.

౩౬౯. అవణ్ణో యే లోపఞ్చ.

అవణ్ణో తద్ధితభూతే **య**ప్పచ్చయే పరే లోపమాపజ్జతే. **చ**సద్దేన ఇవణ్ణోపీతి **ఇ**కారలోపో, “యవతం తలనదకారానం బ్యఞ్జనాని చ ల ఞ జకారత్త”న్తి **త్య**కారసంయోగస్స **చ**కారో, “పరద్వేభావో ఠానే”తి ద్విత్తం, ఆదిచ్చో. ఏవం దితియా పుత్తో దేచ్చో.

“కుణ్డనియా పుత్తో”తి అత్థే **ణ్య**ప్పచ్చయే కతే –

“క్వచాదిమజ్ఝుత్తరేసూ”తి వత్తతే.

౩౭౦. తేసు వుద్ధిలోపాగమవికారవిపరీతాదేసా చ.

తేసు ఆదిమజ్ఝుత్తరేసు అవిహితలక్ఖణేసు జినవచనానుపరోధేన క్వచి వుద్ధి లోప ఆగమ వికార విపరీతఆదేసా హోన్తీతి సంయోగన్తత్తేపి ఆదివుద్ధి, ఇకారలోపే **న్యస్సఞా**దేసో, కోణ్డఞ్ఞో, కురునో పుత్తో కోరబ్యో, ఏత్థాపి తేనేవ **ఉ**కారస్స **అవా**దేసో, భాతునో పుత్తో భాతబ్యో.

"ఉపగుస్స అపచ్చ"న్తి విగ్గహే –

౩౭౧. ణవోపగ్వాదీహి.

ఉపగు మనుఇచ్చేవమాదీహి **ఉ**కారన్తేహి గోత్తగణేహి **ణవ**ప్పచ్చయో హోతి వా "తస్సాపచ్చ"మిచ్చేతస్మిం అత్థే. **ఆది**సద్దస్స చేత్థ పకారవాచకత్తా **ఉ**కారన్తతోయేవాయం. ఓపగవో, ఓపగవీ, ఓపగవం, మనునో అపచ్చం మానవో, "మానుసో"తి **ణ**ప్పచ్చయే, **సా**గమే చ కతే రూపం, భగ్గునో అపచ్చం భగ్గవో, పణ్డునో అపచ్చం పణ్డవో, ఉపవిన్దుస్స అపచ్చం ఓపవిన్దవో ఇచ్చాది.

"విధవాయ అపచ్చ"న్తి అత్థే –

౩౭౨. ణేర విధవాదితో.

విధవాదితో ణేరప్పచ్చయో హోతి వా అపచ్చత్థే. విగతో ధవో పతి ఏతిస్సాతి విధవా, వేధవేరో, బన్ధుకియా అభిసారిణియా పుత్తో బన్ధుకేరో, సమణస్స ఉపజ్ఝాయస్స పుత్తో పుత్తట్ఠానియత్తాతి సామణేరో, నాళికేరో ఇచ్చాది.

అపచ్చతద్ధితం.

సంసట్ఠాదిఅనేకత్థతద్ధిత

"తిలేన సంసట్ఠ"న్తి విగ్గహే –

౩౭౩. యేన వా సంసట్ఠం తరతి చరతి వహతి ణికో.

యేన వా సంసట్ఠం, యేన వా తరతి, యేన వా చరతి, యేన వా వహతి, తతో తతియన్తతో లిఙ్గమ్హా తేసు సంసట్ఠాదీస్వత్థేసు **ణిక**ప్పచ్చయో హోతి వా. తేలికం భోజనం, తిలేన అభిసఙ్ఖతన్తి అత్థో. తేలికీ యాగు. గుళేన సంసట్ఠం ఏగాళికం. ఏవం ఘాతికం, దాధికం, మారిచికం, లోణికం.

నావాయ తరతీతి నావికో, ఉళుమ్పేన తరతీతి ఓళుమ్పికో, వుద్ధిఅభావపక్ఖే ఉళుమ్పికో. ఏవం కుల్లికో, గోపుచ్ఛికో. సకటేన చరతీతి సాకటికో. ఏవం పాదికో, దణ్డికో, ధమ్మేన చరతి పవత్తతీతి ధమ్మికో. సీసేన వహతీతి సీసికో, **వా**గ్గహణేన **ఈ**కారస్స వుద్ధి న హోతి. ఏవం అంసికో, ఖన్ధికో, హత్థికో, అఙ్గులికో.

పున **వా**గ్గహణేన అఞ్ఞత్థేసుపి **ణిక**ప్పచ్చయో, పరదారం గచ్ఛతీతి పారదారికో, పథం గచ్ఛతీతి పథికో.

“వినయమధీతే, అవేచ్చాధీతే”తి వా విగ్గహే –

“ణికో”తి వత్తతే.

౩౭౪. తమధీతే తేనకతాదిసన్నిధానినియోగసిప్పభణ్డజీవికత్థేసు చ.

చతుప్పదమిదం. తమధీతేతి అత్థే, తేన కతాదీస్వత్థేసు చ తమ్హి సన్నిధానో, తత్థ నియుత్తో, తమస్స సిప్పం, తమస్స భణ్డం , తమస్స జీవికా ఇచ్చేతేస్వత్థేసు చ దుతియాదివిభత్యన్తేహి లిఙ్గేహి **ణిక**ప్పచ్చయో హోతి వా. వేనయికో. ఏవం సుత్తన్తికో, ఆభిధమ్మికో.

“బ్యాకరణమధీతే”తి అత్థే **ణిక**ప్పచ్చయాదిమ్హి కతే –

“వుద్ధాదిసరస్స వాసంయోగన్తస్స సణే చా”తి వత్తమానే –

౩౭౫. మాయూనమాగమో ఠానే.

ఇ ఉఇచ్చేభేసం ఆదిసరానం అసంయోగన్తానం మా వుద్ధి హోతి సణే, తత్రేవ వుద్ధి ఆగమో హోతి చ ఠానేతి ఏకారవుద్ధాగమో.

“ఠానే”తి వచనా చేత్థ, **యూ**నమాదేసభూతతో;
యవేహి పుబ్బేవ ఏఓ-వుద్ధియో హోన్తి ఆగమా.

యకారస్స ద్విభావో.

వేయ్యాకరణికో, న్యాయమధీతేతి నేయ్యాయికో. ఏవం తక్కికో, వేదికో, నేమిత్తికో, కాయేన కతో పయోగో కాయికో, కాయేన కతం కమ్మం కాయికం, వచసా కతం కమ్మం వాచసికం. ఏవం మానసికం, ఏత్థ చ “ససరే వాగమో”తి సుత్తే వవత్థితవాసద్దేన పచ్చయే పరేపి **సా**గమో, థేరేహి కతా సఙ్గీతి థేరికా. ఏవం పఞ్చసతికా, సత్తసతికా, ఏత్థ “ణవణికా”దిసుత్తే అనువత్తితవాగ్గహణేన ఈపచ్చయో న హోతి.

సన్నిధానత్థే సరీరే సన్నిధానా వేదనా సారీరికా, సారీరికం దుక్ఖం. ఏవం మానసికా, మానసికం.

నియుత్తత్థే ద్వారే నియుత్తో దోవారికో, ఏత్థ “మాయూనమాగమో ఠానే”తి **వ**కారతో పుబ్బే**ఓ**కారాగమో. ఏవం భణ్డాగారికో, నాగరికో, నవకమ్మికో, వనకమ్మికో, ఆదికమ్మికో, ఓదరికో, రథికో, పథికో, ఉపాయే నియుత్తో ఓపాయికో, చేతసి నియుత్తా చేతసికా.

సిప్పత్థే వీణావాదనం వీణా, వీణా అస్స సిప్పం వేణికో. **ఏ**వం పాణవికో, మోదిఙ్గికో, వంసికో.

భణ్డత్థే గన్ధో అస్స భణ్డన్తి గన్ధికో. ఏవం తేలికో, గోళికో, పూవికో, పణ్ణికో, తమ్బూలికో, లోణికో.

జీవికత్థే ఉరబ్భం హన్త్వా జీవతి, ఉరబ్భమస్స జీవికాతి వా ఓరబ్భికో. ఏవం మాగవికో, ఏత్థ **వ**కారాగమో. సూకరికో, సాకుణికో, మచ్ఛికో ఇచ్చాది.

“తేన కతాదీ”తి ఏత్థ **ఆది**గ్గహణేన తేన హతం, తేన బద్ధం, తేన కీతం, తేన దిబ్బతి, సో అస్స ఆవుధో, సో అస్స ఆబాధో, తత్థ పసన్నో, తస్స సన్తకం, తమస్స పరిమాణం, తస్స రాసి, తం అరహతి, తమస్స సీలం, తత్థ జాతో, తత్థ వసతి, తత్ర విదితో, తదత్థాయ సంవత్తతి, తతో ఆగతో, తతో సమ్భూతో, తదస్స పయోజనన్తి ఏవమాదిఅత్థే చ **ణిక**ప్పచ్చయో హోతి. యథా – జాలేన హతో, హనతీతి వా జాలికో. ఏవం బాళిసికో, వాకరికో, సుత్తేన బద్ధో సుత్తికో, వరత్తాయ బద్ధో వారత్తికో నాగో.

వత్థేన కీతం భణ్డం వత్థికం. ఏవం కుమ్భికం, ఫాలికం, సోవణ్ణికం, సాతికం. అక్ఖేన దిబ్బతీతి అక్ఖికో. ఏవం సాలాకికో, తిన్దుకికో, అమ్బఫలికో. చాపో అస్స ఆవుధోతి చాపికో. ఏవం తోమరికో, ముగ్గరికో, మోసలికో.

వాతో అస్స ఆబాధోతి వాతికో. ఏవం సేమ్హికో, పిత్తికో.

బుద్ధే పసన్నో బుద్ధికో. ఏవం ధమ్మికో, సఙ్ఘికో. బుద్ధస్స సన్తకో బుద్ధికో. ఏవం ధమ్మికో, సఙ్ఘికో విహారో, సఙ్ఘికా భూమి, సఙ్ఘికం చీవరం, పుగ్గలికం.

కుమ్భో అస్స పరిమాణన్తి కుమ్భికం. ఏవం ఖారికం, దోణికం. కుమ్భస్స రాసి కుమ్భికో. కుమ్భం అరహతీతి కుమ్భికో. ఏవం దోణికో, అట్ఠమాసికో, కహాపణికో, ఆసీతికా గాథా, నావుతికా, సాతికం, సాహస్సికం. సన్దిట్ఠమరహతీతి సన్దిట్ఠికో, “ఏహి పస్సా”తి ఇమం విధిం అరహతీతి ఏహిపస్సికో.

సీలత్థే పంసుకూలధారణం పంసుకూలం, తం సీలమస్సాతి పంసుకూలికో. ఏవం తేచీవరికో, ఏకాసనే భోజనసీలో ఏకాసనికో, రుక్ఖమూలే వసనసీలో రుక్ఖమూలికో, తథా ఆరఞ్ఞికో, సోసానికో.

జాతత్థే అపాయే జాతో ఆపాయికో. ఏవం నేరయికో, సాముద్దికో మచ్ఛో, వస్సేసు జాతో వస్సికో, వస్సికా, వస్సికం పుప్ఫం, సారదికో, హేమన్తికో, వాసన్తికో, చాతుద్దసికో, రాజగహే జాతో, రాజగహే వసతీతి వా రాజగహికో జనో, మగధేసు జాతో, వసతీతి వా మాగధికో, మాగధికా, మాగధికం, సావత్థియం జాతో, వసతీతి వా సావత్థికో, కాపిలవత్థికో, వేసాలికో.

లోకే విదితో లోకికో, లోకాయ సంవత్తతీతిపి లోకికో. తథా మాతితో ఆగతం మాతికం, పితితో ఆగతం పేత్తికం నామం.

సమ్భూతత్థే మాతితో సమ్భూతం మత్తికం. ఏవం పేత్తికం. ఉపధితస్స పయోజనం ఓపధికం.

సకత్థేపి అసఙ్ఖారోయేవ అసఙ్ఖారికం. ఏవం ససఙ్ఖారికం, నామమేవ నామికం. ఏవం ఆఖ్యాతికం, ఓపసగ్గికం, నేపాతికం, చతుమహారాజే భత్తి ఏతేసన్తి చాతుమహారాజికా. ఏవం అఞ్ఞత్థేపి యోజేతబ్బం.

“కసావేన రత్త”న్తి విగ్గహే –

౩౭౬. ణ రాగా తేనరత్తం తస్సేదమఞ్ఞత్థేసు చ.

రాగత్థవాచకా లిఙ్గమ్హా “తేన రత్త”మిచ్చేతస్మిం అత్థే, “తస్సే”తి ఛట్ఠియన్తతో “ఇద”మిచ్చేతస్మిం అత్థే చ అఞ్ఞత్థేసు చ **ణ**ప్పచ్చయో హోతి వా.

కాసావం వత్థం. ఏవం కాసాయం, కుసుమ్భేన రత్తం కోసుమ్భం, హలిద్దియా రత్తం హాలిద్దం, పత్తఙ్గం, మఞ్జిట్ఠం, కుఙ్కుమం, నీలేన రత్తం నీలం. ఏవం పీతం.

ఇదమత్థే మహింసస్స ఇదం మాహింసం మంసం, దధి సప్పి చమ్మాదికం వా, సూకరస్స ఇదం సూకరం, కచ్చాయనస్స ఇదం కచ్చాయనం బ్యాకరణం. ఏవం సోగతం సాసనం.

“ఇసిస్స ఇద”న్తి అత్థే **ణ**ప్పచ్చయే కతే వుద్ధిమ్హి సమ్పత్తే –

“సణే, యూనమాగమో ఠానే”తి చ వత్తతే.

૩૨૨. ఆత్తఞ్చ.

ఇ ఉఇచ్చేతేసం ఆదిసరానం **ఆత్తఞ్చ** హోతి **సణ**కారప్పచ్చయే పరే, **చ**సద్దేన **రి**కారాగమో చ ఠానేతి ఇకారస్స **ఆ**త్తం.

> ఠానాధికారతో ఆత్తం, ఇసూసభఉజాదినం;
> ఇసిస్స తు రికారాగ-మో చాత్తానన్తరే భవే.

ఆరిస్యం, ఉసభస్స ఇదం ఆసభం ఠానం, ఆసభీ వాచా.

అఞ్ఞత్థగ్గహణేన పన అవిదూరభవో, తత్ర భవో, తత్ర జాతో, తతో ఆగతో, సో అస్స నివాసో, తస్స ఇస్సరో, కత్తికాదీహి నియుత్తో మాసో, సాస్స దేవతా, తమవేచ్చాధీతే, తస్స విసయో దేసో, తస్మిం దేసే అత్థి, తేన నిబ్బత్తం, తం అరహతి, తస్స వికారో, తమస్స పరిమాణన్తి ఇచ్చేవమాదీస్వత్థేసు చ **ణ**ప్పచ్చయో. యథా – విదిసాయ అవిదూరే భవో వేదిసో గామో, ఉదుమ్బరస్స అవిదూరే భవం ఓదుమ్బరం విమానం.

భవత్థే మనసి భవం మానసం సుఖం, సాగమో. సరే భవో సారసో సకుణో, సారసా సకుణీ, సారసం పుప్ఫం , ఉరసి భవో ఓరసో పుత్తో, ఉరసి సంవడ్ఢితత్తా, మిత్తే భవా మేత్తా, మేత్తీ వా, పురే భవా పోరీ వాచా.

జాతాదీసు పావుసే జాతో పావుసో మేఘో, పావుసా రత్తి, పావుసం అబ్భం, సరదే జాతో సారదో మాసో, సారదా రత్తి, సారదం పుప్ఫం. ఏవం సిసిరో, హేమన్తో, వసన్తో, విమ్హో, మధురాయం జాతో మాధురో జనో, మాధురా గణికా, మాధురం వత్థం. మధురాయ ఆగతో మాధురో, మధురా అస్స నివాసోతి మాధురో, మధురాయ ఇస్సరో మాధురో రాజా. “సబ్బతో కో”తి ఏత్థ పున **సబ్బతో**గ్గహణేన తద్ధితతోపి క్వచి ససరక**కా**రాగమో, మాధురకో వా, రాజగహే జాతో, రాజగహా ఆగతో, రాజగహో అస్స నివాసోతి వా, రాజగహస్స ఇస్సరోతి వా రాజగహో, రాజగహకో వా. ఏవం సాగలో, సాగలకో వా, పాటలిపుత్తో, పాటలిపుత్తకో వా, వేసాలియం జాతోతిఆదిఅత్థే వేసాలో, వేసాలకో వా, కుసినారే జాతో కోసినారో, కోసినారకో వా. ఏవం సాకేతో, సాకేతకో వా, కోసమ్బో, కోసమ్బకో వా, ఇన్దపత్తో, ఇన్దపత్తకో వా, కపిల్లో, కపిల్లకో వా, భారుకచ్ఛో, భారుకచ్ఛకో వా, నగరే జాతో, నగరా ఆగతో, నగరే వసతీతి వా నాగరో, నాగరకో వా. ఏవం జానపదో.

జనపదనామేసు పన సబ్బత్థ బహువచనమేవ భవతి. యథా – అఙ్గేసు జాతో, అఙ్గేహి ఆగతో, అఙ్గా అస్స నివాసో, అఙ్గానం ఇస్సరో వా అఙ్గో, అఙ్గకో వా, మాగధో, మాగధకో వా, కోసలో, కోసలకో వా , వేదేహో, వేదేహకో వా, కమ్బోజో, కమ్బోజకో వా, గన్ధారో, గన్ధారకో వా, సోవీరో, సోవీరకో వా, సిన్ధవో, సిన్ధవకో వా, అస్సకో, కాలిఙ్గో, పఞ్చాలో, సక్కో, తథా సురట్ఠే జాతో, సురట్ఠస్స ఇస్సరో వా సోరట్ఠో, సోరట్ఠకో వా. ఏవం మహారట్ఠో, మహారట్ఠకో వా ఇచ్చాది.

నక్ఖత్తయోగే కత్తికాయ పుణ్ణచన్దయుత్తాయ యుత్తో మాసో కత్తికో, మగసిరేన చన్దయుత్తేన నక్ఖత్తేన యుత్తో మాసో మాగసిరో. ఏవం ఫుస్సేన యుత్తో మాసో ఫుస్సో, మఘాయ యుత్తో మాసో మాఘో, ఫగ్గునియా యుత్తో మాసో ఫగ్గునో, చిత్తాయ యుత్తో మాసో చిత్తో, విసాఖాయ యుత్తో మాసో వేసాఖో, జేట్ఠాయ యుత్తో మాసో జేట్ఠో, ఉత్తరాసాళ్హాయ యుత్తో మాసో ఆసాళ్హో, ఆసాళ్హీ వా, సవణేన యుత్తో మాసో సావణో, సావణీ. భద్దేన యుత్తో మాసో భద్దో, అస్సయుజేన యుత్తో మాసో అస్సయుజో, బుద్ధో అస్స దేవతాతి బుద్ధో. ఏవం సోగతో, మాహిన్దో, యామో, సోమో.

బ్యాకరణం అవేచ్చాధీతే వేయ్యాకరణో. ఏవం మోహుత్తో, నేమిత్తో, అఙ్గవిజ్జో, వత్థువిజ్జో. వసాతీనం విసయో దేసో వాసాతో, ఉదుమ్బరా అస్మిం పదేసే సన్తీతి ఓదుమ్బరో దేసో.

సహస్సేన నిబ్బత్తా సాహస్సీ పరిఖా, పయసా నిబ్బత్తం పాయాసం, సహస్సం అరహతీతి సాహస్సీ గాథా, అయసో వికారో ఆయసో. ఏవం సోవణ్ణో, పురిసో పరిమాణమస్సాతి పోరిసం ఉదకం.

చగ్గహణేన తత్థ జాతో, తత్థ వసతి, తస్స హితం, తం అరహతీతిఆదీసు **ణేయ్య**ప్పచ్చయో. బారాణసియం జాతో, వసతీతి వా బారాణసేయ్యకో, పురే వియ **క**కారాగమో. ఏవం చమ్పేయ్యకో, సాగలేయ్యకో, మిథిలేయ్యకో జనో, గఙ్గేయ్యో మచ్ఛో, సిలాయ జాతం సేలేయ్యకం, కులే జాతో కోలేయ్యకో సునఖో, వనే జాతం వానేయ్యం పుప్ఫం. ఏవం పబ్బతేయ్యో మానుసో, పబ్బతేయ్యా నదీ, పబ్బతేయ్యం ఓసధం, పథస్స హితం పాథేయ్యం, సపతిస్స హితం సాపతేయ్యం ధనం, పదీపేయ్యం తేలం, మాతు హితం మత్తేయ్యం. ఏవం పేత్తేయ్యం. దక్ఖిణమరహతీతి దక్ఖిణేయ్యో ఇచ్చాది.

౩౭౮. జాతాదీనమిమియా చ.

జాతఇచ్చేవమాదీనం సద్దానం అత్థే **ఇమ ఇయ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా.

పచ్ఛా జాతో పచ్ఛిమో, పచ్ఛిమా జనతా, పచ్ఛిమం చిత్తం, అన్తే జాతో అన్తిమో, అన్తిమా, అన్తిమం. ఏవం మజ్ఝిమో, పురిమో, ఉపరిమో, హేట్ఠిమో, పచ్చన్తిమో, గోప్ఫిమో, గన్ధిమో.

తథా **ఇయ**ప్పచ్చయే మనుస్సజాతియా జాతో మనుస్సజాతియో, మనుస్సజాతియా, మనుస్సజాతియం. ఏవం అస్సజాతియో, హత్థిజాతియో, బోధిసత్తజాతియో, **దబ్బ**జాతియో, సమానజాతియో, లోకియో ఇచ్చాది.

ఆదిగ్గహణేన తత్థ నియుత్తో, తదస్స అత్థి, తత్థ భవోతిఆదీస్వపి **ఇమ ఇయ**ప్పచ్చయా హోన్తి, **చ**సద్దేన **ఇక**ప్పచ్చయో చ. అన్తే నియుత్తో అన్తిమో, అన్తియో, అన్తికో, పుత్తో అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీతి పుత్తిమో, పుత్తియో, పుత్తికో, కప్పో అస్స అత్థీతి కప్పియో, జటా అస్స అత్థీతి జటియో, హీనభాగో అస్స అత్థీతి హీనభాగియో. ఏవం రితిభాగియో, బోధిస్స పక్ఖే భవా బోధిపక్ఖియా, పఞ్చవగ్గే భవా పఞ్చవగ్గియా. ఏవం ఛబ్బగ్గియా, ఉదరియం, అత్తనో ఇదన్తి అత్తనియం, నకారాగమో.

చసద్దగ్గహణేన **కియ యణ్య**ప్పచ్చయా చ. జాతియా నియుత్తో జాతికియో. ఏవం అన్ధకియో, జచ్చన్ధే నియుత్తో జచ్చన్ధకియో. సస్స అయన్తి సకియో. ఏవం పరకియో.

యప్పచ్చయో **సాధుహితభవజాతా**దిఅత్థేసు. యథా – కమ్మని సాధు కమ్మఞ్ఞం. సభాయం సాధు సబ్భం, "యవతం తలనా"దినా **ఉ**కారాది. ఏవం మేధాయ హితం మేజ్ఝం ఘటం. పాదానం హితం పజ్జం తేలం, రథస్స హితా రచ్ఛా, గామే భవో గమ్మో , గవే భవం గబ్యం, "ఓసరే చా"తి సుత్తే **చ**సద్దేన **య**ప్పచ్చయే పరేపి **అవా**దేసో. కవిమ్హి భవం కబ్యం, దివి భవా దిబ్యా, **ధ**నతో జాతం ధఞ్ఞం, ధనాయ సంవత్తతీతి ధఞ్ఞం.

ణ్యప్పచ్చయో పరిసాయం సాధు పారిసజ్జో, **ద**కారాగమో, సమణానం హితా సామఞ్ఞా జనా, బ్రాహ్మణానం హితా బ్రాహ్మఞ్ఞా, అరూపే భవా ఆరుప్పా ఇచ్చాది.

"రాజపుత్తానం సమూహో"తి విగ్గహే –

౩౭౯. సమూహత్థే కణణా.

ఛట్ఠియన్తతో "తేసం సమూహో"తి అత్థే **కణణ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. రాజపుత్తకో, రాజపుత్తకం వా, రాజపుత్తో. ఏవం మానుస్సకో, మానుస్సో, మాధురకో, మాధురో, పోరిసకో, పోరిసో, వుద్ధానం సమూహో వుద్ధకో, వుద్ధో. ఏవం మాయూరకో, మాయూరో, కాపోతో, కోకిలో, మాహింసకో, మాహింసో, ఓట్ఠకో, ఓరబ్భకో, అట్ఠన్నం సమూహో అట్ఠకో, రాజానం సమూహో రాజకో, భిక్ఖానం సమూహో భిక్ఖో, సిక్ఖానం సమూహో సిక్ఖో, ద్విన్నం సమూహో ద్వయం, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **ఇ**కారస్స **అయా**దేసో. ఏవం తిణ్ణం సమూహో తయం ఇచ్చాది.

"సమూహత్థే"తి వత్తతే.

౩౮౦. గామజనబన్ధుసహాయాదీహి తా.

గామజనబన్ధుసహాయఇచ్చేవమాదీహి **తా**పచ్చయో హోతి సమూహత్థే. గామానం సమూహో గామతా. ఏవం జనతా, బన్ధుతా, సహాయతా, నాగరతా. "తా"తి యోగవిభాగేన **సకత్థేపి** దేవోయేవ దేవతా, **తా**పచ్చయన్తస్స నిచ్చమిత్థిలిఙ్గతా.

౩౮౧. తదస్స ఠానమియో చ.

"తదస్స ఠాన"మిచ్చేతస్మిం అత్థే ఛట్ఠియన్తతో **ఇయ**ప్పచ్చయో హోతి. మదనస్స ఠానం మదనియో, మదనియా, మదనియం, బన్ధనస్స ఠానం బన్ధనియం. ఏవం ముచ్చనియం. రజనియం, గమనియం, దస్సనియం, ఉపాదానియం, పసాదనియం. **చ**సద్దేన **హితా**దిఅత్థేపి ఉపాదానానం హితా ఉపాదానియా ఇచ్చాది.

౩౮౨. ఉపమత్థాయితత్తం.

ఉపమత్థే ఉపమావాచిలిఙ్గతో **ఆయితత్త**ప్పచ్చయో హోతి. ధూమో వియ దిస్సతీతి ధూమాయితత్తం. ఏవం తిమిరాయితత్తం.

“తదస్స ఠాన”న్తి వత్తతే.

౩౮౩. తన్నిస్సితత్థే లో.

“తన్నిస్సిత”న్తి అత్థే, “తదస్సఠాన”న్తి అత్థే చ **ల**ప్పచ్చయో హోతి. దుట్ఠు నిస్సితం, దుట్ఠు ఠానం వా దుట్ఠుల్లం, దుట్ఠుల్లా వాచా, **ల**స్స ద్విభావో. ఏవం వేదల్లం.

“అభిజ్ఝా అస్స పకతి, అభిజ్ఝా అస్స బహులా”తి వా విగ్గహే –

౩౮౪. ఆలు తబ్బహులే.

పఠమావిభత్యన్తతో **ఆలు**ప్పచ్చయో హోతి “తదస్స బహుల”మిచ్చేతస్మిం అత్థే. అభిజ్ఝాలు, అభిజ్ఝాలూ, అభిజ్ఝాలవో. ఏవం సీతాలు, ధజాలు, దయాలు. “సబ్బతో కో”తి ఏత్థ పున **సబ్బతో**గ్గహణేన **క**కారాగమో, అభిజ్ఝాలుకో, అభిజ్ఝాలుకా, అభిజ్ఝాలుకం. ఏవం సీతాలుకో, దయాలుకో, తథా హీనోవ హీనకో. ఏవం పోతకో, కుమారకో, మాణవకో, ముదుకో, ఉజుకో, అప్పమత్తకం, ఓరమత్తకం, సీలమత్తకం ఇచ్చాది.

“యదనుపపన్నా నిపాతనా సిజ్ఝన్తీ”తి ఇమినా పటిభాగకుచ్ఛితసఞ్ఞానుకమ్పాదిఅత్థేసు **క**ప్పచ్చయో. **పటిభాగత్థే** హత్థినో ఇవ హత్థికా. ఏవం అస్సకా. **కుచ్ఛితత్థే** కుచ్ఛితో సమణో సమణకో. ఏవం బ్రాహ్మణకో, ముణ్డకో, పణ్డితకో, వేయ్యాకరణకో. **సఞ్ఞాయం** కతకో, భటకో. **అనుకమ్పాయం** పుత్తకో.

తథా **కింయతేత**తో పరిమాణత్థే **త్తకవన్తు**ప్పచ్చయా. కిం పరిమాణమస్సాతి కిత్తకం. ఏవం యత్తకం, తత్తకం, ఏత్తకం. **వన్తుమ్హి ఆ**త్తఞ్చ, యం పరిమాణమస్సాతి యావా, యావన్తో , గుణవన్తుసమం. ఏవం తావా, తావన్తో. ఏతావా, ఏతావన్తో ఇచ్చాది.

“సువణ్ణేన పకత”న్తి విగ్గహే –

౩౮౫. తప్పకతివచనే మయో.

తప్పకతివచనత్థే **మయ**ప్పచ్చయో హోతి, పకరీయతీతి పకతి, తేన పకతి తప్పకతి, తప్పకతియా వచనం కథనం **తప్పకతివచనం**. సువణ్ణమయో రథో, సోవణ్ణమయో వా, సువణ్ణమయా భాజనవికతి, సువణ్ణమయం భాజనం. ఏవం రూపియమయం, రజతమయం, జతుమయం, దారుమయం, మత్తికామయం, ఇద్ధియా నిబ్బత్తం ఇద్ధిమయం.

మనతో నిప్ఫన్నా మనోమయా, అయసాపకతం అయోమయం. ఏత్థ చ “మనోగణాదీన”న్తి వత్తమానే –

౩౮౬. ఏతేసమో లోపే.

ఏతేసం మనోగణాదీనం అన్తో **ఓ**త్తమాపజ్జతే విభత్తిలోపే కతేతి **ఓ**కారో.

గవేన పకతం కరీసం, గోతో నిబ్బత్తన్తి వా గోమయం. "మయో"తియోగవిభాగేన **సకత్థేపి** దానమేవ దానమయం, సీలమయం ఇచ్చాది.

సంసట్ఠాదిఅనేకత్థతద్ధితం.

భావతద్ధిత

"అలసస్స భావో"తి విగ్గహే –

౩౮౭. ణ్యత్తతా భావే తు.

ఛట్ఠియన్తతో **ణ్యత్తతా**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి "తస్స భావో" ఇచ్చేతస్మిం అత్థే, **తు**సద్దగ్గహణేన **త్తనణేయ్యా**దిప్పచ్చయా చ. భవన్తి ఏతస్మా బుద్ధిసద్దా ఇతి **భావో,** సద్దప్పవత్తినిమిత్తం వుచ్చతి, వుత్తఞ్చ – "యస్స గుణస్స హి భావా దబ్బే సద్దనివేసో తదభిధానేణ్యత్తతాదయో"తి. **ణ్యత్తత్తన**న్తానం నిచ్చం నపుంసకత్తం, **తా**పచ్చయన్తస్స సభావతో నిచ్చమిత్థిలిఙ్గతా. **ణ్య**ప్పచ్చయోయం గుణవచనే **బ్రాహ్మణా**దీహి, తత్థ "అవణ్ణో యే లోపఞ్చా"తి **అవణ్ణ**లోపో, ఆదివుద్ధి.

ఆలస్యం. ఏవం ఆరోగ్యం, ఉదగ్గస్స భావో ఓదగ్యం, సఖినో భావో సఖ్యం, అణణస్స భావో ఆణణ్యం, విధవాయ భావో వేధబ్యం, దుబ్బలస్స భావో దుబ్బల్యం, చపలస్స భావో చాపల్యం.

వియత్తస్స భావో వేయ్యత్తియం, మచ్ఛరస్స భావో మచ్ఛరియం. ఏవం ఇస్సరియం, ఆలసియం, ముణ్డియం, మూళ్హియం. ఏత్థ "వేయ్యత్తియ"న్తిఆదీసు "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **యమ్హి** ఇకారాగమో.

"పణ్డితస్స భావో పణ్డిత్య"న్తిఆదీసు "యవతం తలనదకారానం బ్యఞ్జనాని చలఞజకారత్త"న్తి **త్య**కారసంయోగాదీనం **చలఞజ**కారాదేసా , ద్విత్తం. పణ్డిచ్చం, బహుస్సుతస్స భావో బాహుస్సచ్చం, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **ఉ**కారస్స **అ**కారో, ఏవం పోరోహిచ్చం, అధిపతిస్స భావో ఆధిపచ్చం, ముట్ఠస్సతిస్స భావో ముట్ఠస్సచ్చం, **ఇవణ్ణ**లోపో. కుసలస్స భావో కోసల్లం. ఏవం వేపుల్లం, సమానానం భావో సామఞ్ఞం, గిలానస్స భావో గేలఞ్ఞం, "క్వచాదిమజ్ఝుత్తరా"దిసుత్తేన సంయోగే పరే రస్సత్తం.

సుహదస్స భావోసోహజ్జం. ఏవం వేసారజ్జం, కుసీదస్సభావోకోసజ్జం, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా ఈకారస్స **అ**కారో. తథా "పురిసస్స భావో పోరిస"న్తిఆదీసు "యవతం తలనా"దిసుత్తే **కార**గ్గహణేన యవతం **స**కార**కచటప**వగ్గానం **స**కార**కచటప**వగ్గాదేసా. సుమనస్స భావో సోమనస్సం. ఏవం దోమనస్సం, సోవచస్సం, దోవచస్సం, ఏత్థ **స**కారాగమో. తథా నిపకస్స భావో నేపక్కం, ద్విత్తం. ఏవం ఆధిక్కం, దుభగస్స భావో దోభగ్గం, వాణిజస్స భావో వాణిజ్జం, రాజినో భావో రజ్జం, "క్వచా"దినా రస్సత్తం. సరూపస్స భావో సారుప్పం. ఏవం ఓపమ్మం, సోఖుమ్మం.

తథస్స భావో తచ్ఛం, దుమ్మేధస్స భావో దుమ్మేజ్ఝం, సమణస్స భావో సామఞ్ఞం. ఏవం బ్రాహ్మఞ్ఞం, నిపుణస్స భావో నేపుఞ్ఞం. "తచ్ఛ"న్తిఆదీసుపి **కార**గ్గహణేనేవ యవతం **థధణ**కారానం **ఛఝఞ**కారాదేసా.

త్తతాపచ్చయేసు – పంసుకూలికస్స భావో పంసుకూలికత్తం, పంసుకూలికతా. ఏవం తేచీవరికత్తం, తేచీవరికతా, ఓదరికత్తం, ఓదరికతా, మనుస్సత్తం, మనుస్సతా జాతి, నీలత్తం, నీలతా గుణో, యాచకత్తం, యాచకతా క్రియా, దణ్డిత్తం,

దణ్డితా దబ్బం, సచ్చవాదితా, పారమితా, కతఞ్ఞుతా, సబ్బఞ్ఞుతా, “క్వచా”దినా **తా**పచ్చయే రస్సత్తం, అప్పిచ్ఛతా, అసంసగ్గతా, భస్సారామతా, నిద్దారామతా, లహుతా ఇచ్చాది.

త్తనపచ్చయే – పుథుజ్జనస్స భావో పుథుజ్జనత్తనం, వేదనత్తనం, జాయత్తనం.

ణేయ్య – సుచిస్స భావో సోచేయ్యం. ఏవం ఆధిపతేయ్యం, కవిస్స భావోకావేయ్యం, థేనస్స భావో థేయ్యం, మహావుత్తినా **న**కారస్స లోపో.

“ణ్యత్తతా”తి యోగవిభాగేన కమ్మని, సకత్థే చ **ణ్యా**దయో, వీరానం భావో, కమ్మం వా వీరియం, పరిభటస్స కమ్మం పారిభట్యం, పారిభట్యస్స భావో పారిభట్యతా. ఏవం సోవచస్సతా, భిసగ్గస్స కమ్మం భేసజ్జం, బ్యావటస్స కమ్మం వేయ్యావచ్చం, సఠస్స భావో, కమ్మం వా సాఠేయ్యం.

సకత్థే పన – యథాభూతమేవ యథాభుచ్చం, కరుణాయేవ కారుఞ్ఞం, పత్తకాలమేవ పత్తకల్లం, ఆకాసానన్తమేవ ఆకాసానఞ్చం, కాయపాగుఞ్ఞమేవ కాయపాగుఞ్ఞతా ఇచ్చాది.

“విసమస్స భావో”తి విగ్గహే –

“త్తతా, భావే”తి చ వత్తతే.

౩౮౮. ణ విసమాదీహి.

విసమఇచ్చేవమాదీహి ఛట్ఠియన్తేహి **ణ**ప్పచ్చయో హోతి, **త్త తా** చ “తస్స భావో” ఇచ్చేతస్మిం అత్థే. ఆకతిగణోయం. వేసమం, విసమత్తం, విసమతా. సుచిస్స భావో సోచం, సుచిత్తం, సుచితా, గరునో భావో గారవో, ఆదివుద్ధి, “ఓ సరే చా”తి సుత్తే **చ**సద్దగ్గహణేన **ఉ**కారస్స చ **అవా**దేసో. పటునో భావో పాటవం, పటుత్తం, పటుతా.

ఉజునో భావో అజ్జవం, ముదునో భావో మద్దవం ఇచ్చత్ర “ఆత్తఞ్చా”తి **ణ**మ్హి ఇకారుకారానం **ఆ**త్తం, **ద్వి**భావో, సంయోగే ఆదిరస్సత్తఞ్చ. ఉజుతా, ముదుతా. ఏవం ఇసిస్స భావో ఆరిస్యం, ఆసభం, కుమారస్స భావోకోమారం, యువస్స భావో యోబ్బనం, మహావుత్తినా **న**కారాగమో, పరమానం భావో, కమ్మం వా పారమీ దానాదిక్రియా, “ణవణికా”దిసుత్తేన **ఈ**పచ్చయో, సమగ్గానం భావో సామగ్గీ.

౩౮౯. రమణీయాదితో కణ.

రమణీయఇచ్చేవమాదితో **కణ**పచ్చయో హోతి, **త్త తా** చ భావత్థే. రమణీయస్స భావో రామణీయకం, రమణీయత్తం, రమణీయతా . ఏవం మానుఞ్ఞకం, మనుఞ్ఞత్తం, మనుఞ్ఞతా, పియరూపకం, పియరూపత్తం, పియరూపతా, కల్యాణకం, కల్యాణత్తం, కల్యాణతా, చోరకం, చోరికా వా, చోరత్తం, చోరతా, అడ్ఢకం, అడ్ఢత్తం, అడ్ఢతా ఇచ్చాది.

భావతద్ధితం.

విసేసతద్ధిత

“సబ్బే ఇమే పాపా అయమిమేసం విసేసేన పాపో”తి విగ్గహే –

౩౯౦. విసేసే తరతమిసికియిట్ఠా.

విసేసత్థే **తర తమ ఇసిక ఇయ ఇట్ఠ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. పాపతరో, పాపతరా, పాపతరం. తతోపి అధికో పాపతమో, పాపతమా, పాపతమం. పాపిసికో, పాపిసికా, పాపిసికం. పాపియో, పాపియా, పాపియం. పాపిట్ఠో, పాపిట్ఠా, పాపిట్ఠం. అతిసయేన పాపిట్ఠో, పాపిట్ఠతరో. ఏవం పటుతరో, పటుతమో, పటిసికో, పటియో, పటిట్ఠో. సబ్బేసం అతిసయేన వరో వరతరో, వరతమో, వరిసికో, వరియో, వరిట్ఠో. ఏవం పణీతతరో, పణీతతమో.

“సబ్బే ఇమే వుడ్ఢా అయమిమేసం విసేసేన వుడ్ఢో”తి అత్థే **ఇయఇట్ఠ**ప్పచ్చయా హోన్తి.

౩౯౧. వుడ్ఢస్స జో ఇయిట్ఠేసు.

సబ్బస్సేవ **వుడ్ఢ**సద్దస్స **జో** హోతి **ఇయ ఇట్ఠ**ఇచ్చేతేసు పచ్చయేసు. జేయ్యో, జేట్ఠో, ఏత్థ చ “సరలోపాది”సుత్తే **తు**గ్గహణేన లోపమకత్వా “సరా సరే లోప”న్తి పుబ్బసరే లుత్తే “క్వచాసవణ్ణం లుత్తే”తి **ఏ**కారో.

“ఇయిట్ఠేసూ”తి అధికారో, “జో”తి చ వత్తతే.

౩౯౨. పసత్థస్స సో చ.

సబ్బస్సేవ **పసత్థ**సద్దస్స **సా**దేసో హోతి, **జో** చ ఇయిట్ఠేసు. అయఞ్చ పసత్థో అయఞ్చ పసత్థో సబ్బే ఇమే పసత్థా అయమిమేసం విసేసేన పసత్థోతి సేయ్యో, సేట్ఠో, జేయ్యో, జేట్ఠో.

౩౯౩. అన్తికస్స నేదో.

సబ్బస్సేవ **అన్తిక**సద్దస్స **నేదా**దేసో హోతి ఇయిట్ఠేసు. విసేసేన అన్తికోతి నేదియో, నేదిట్ఠో.

౩౯౪. బాళ్హస్స సాధో.

సబ్బస్సేవ **బాళ్హ**సద్దస్స **సాధా**దేసో హోతి ఇయిట్ఠేసు. విసేసేన బాళ్హోతి సాధియో, సాధిట్ఠో.

౩౯౫. అప్పస్స కణ.

సబ్బస్స **అప్ప**సద్దస్స **కణ** హోతి ఇయిట్ఠేసు. విసేసేన అప్పోతి కణియో, కణిట్ఠో.

“విసేసేన యువా”తి అత్థే “కణ”ఇతి వత్తతే.

౩౯౬. యువానఞ్చ .

సబ్బస్స **యువ**సద్దస్స **కణ** హోతి ఇయిట్ఠేసు. “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **ణ**కారస్స **న**కారో. కనియో, కనిట్ఠో.

౩౯౭. వన్తు మన్తు వీనఞ్చ లోపో.

వన్తుమన్తువీ ఇచ్చేతేసం పచ్చయానం లోపో హోతి ఇయిట్ఠేసు. సబ్బే ఇమే గుణవన్తో అయమిమేసం విసేసేన గుణవాతి గుణియో, గుణిట్ఠో, విసేసేన సతిమాతి సతియో, సతిట్ఠో, విసేసేన మేధావీతి మేధియో, మేధిట్ఠో ఇచ్చాది.

విసేసతద్ధితం.

అస్సత్థితద్ధిత

“మేధా యస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీ”తి విగ్గహే –

౩౯౮. తదస్సత్థీతి వీ చ.

పఠమావిభత్యన్తా “తదస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతి” ఇచ్చేతేస్వత్థేసు **వీ**పచ్చయో హోతి. **మేధామాయా** సద్దేహి చాయం. మేధావీ, మేధావినో. ఇత్థియం **ఈ**కారన్తత్తా “పతిభిక్ఖురాజీకారన్తేహి ఇనీ”తి **ఇనీ,** మేధావినీ, మేధావినియో. నపుంసకే మేధావి కులం. ఏవం మాయావీ, మాయావినీ, మాయావి చిత్తం.

చగ్గహణేన **సో ఇ లవ ఆలా**దిప్పచ్చయా చ. యథా – సుమేధా యస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీతి సుమేధసో, రస్సత్తం. ఏవం లోమసో. పిచ్ఛం అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీతి పిచ్ఛిలో. ఏవం ఫేనిలో, తుణ్డిలో, జటిలో. కేసా అస్స అత్థీతి కేసవో, వాచాలో ఇచ్చాది.

“తపో అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీ”తి విగ్గహే –

“తదస్సత్థీ”తి అధికారో.

౩౯౯. తపాదితో సీ.

తపఇచ్చేవమాదితో **సీ**పచ్చయో హోతి “తదస్సత్థి” ఇచ్చేతస్మిం అత్థే. సస్స ద్విభావో. తపస్సీ, తపస్సినో, తపస్సినీ, తపస్సి. ఏవం తేజస్సీ, యససీ, మనస్సీ, పయస్సీ.

“దణ్డో అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీ”తి విగ్గహే –

౪౦౦. దణ్డాదితో ఇకఈ.

ఆదిసద్దోయం పకారత్థో, **దణ్డ**ఇచ్చేవమాదితో అవణ్ణన్తా **ఇక ఈ** ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి “తదస్సత్థి” ఇచ్చేతస్మిం అత్థే. దణ్డికో, దణ్డీ, దణ్డినో, దణ్డినీ. ఏవం మాలికో, మాలీ, మాలినీ, ఛత్తికో, ఛత్తీ, రూపికో, రూపీ, కేసికో, కేసీ, సఙ్ఘీ, ఞాణీ, హత్థీ ఇచ్చాది.

౪౦౧. మధ్వాదితో రో.

మధుఆదితో **ర**ప్పచ్చయో హోతి "తదస్సత్థీ"తి అత్థే. మధు అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీతి మధురో గుళో, మధురా సక్ఖరా, మధురం ఖీరం, కుఞ్జా హనూ ఏతస్స సన్తీతి కుఞ్జరో, సబ్బస్మిం వత్తబ్బే ముఖమస్స అత్థీతి ముఖరో, సుసి అస్స అత్థీతి సుసిరో. ఏవం రుచిరో, నగరో.

"గుణో అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీ"తి విగ్గహే –

౪౦౨. గుణాదితోవన్తు.

గుణఇచ్చేవమాదితో **వన్తు**ప్పచ్చయో హోతి "తదస్స అత్థీ"తి అత్థే. విభత్తిలోపే, నామబ్యపదేసే చ కతే **స్యాద్యుప్పత్తి**. గుణవన్తు **సి,** "సవిభత్తిస్స, న్తుస్సా"తి అధికిచ్చ "ఆ సిమ్హీ"తి **ఆత్తం**, గుణవా పురిసో, సేసం ఞేయ్యం. ఏవం గణవా, కులవా ఇచ్చాదయో. ఇత్థియం "ణవ ణిక ణేయ్యణన్తూహీ"తి ఈపచ్చయో, "వా"తి వత్తమానే "న్తుస్స తమీకారే"తి **త**కారో, గుణవతీ, గుణవన్తీ ఇచ్చాది. నపుంసకే "అం నపుంసకే"తి సవిభత్తిస్స న్తుస్స **అ**మాదేసో, గుణవం ఇచ్చాది.

"సతి అస్స అత్థి, తస్మిం వా విజ్జతీ"తి విగ్గహే –

"తదస్సత్థీ"తి వత్తతే.

౪౮౩. సత్యాదీహి మన్తు.

సతిఇచ్చేవమాదీహి అవణ్ణన్తరహితేహి పఠమావిభత్యన్తేహి లిఙ్గేహి **మన్తు**ప్పచ్చయో హోతి "తదస్సత్థీ"తి అత్థే. సేసం **గుణవ**న్తుసమం. సతిమా, సతిమతీ, సతిమన్తీ, సతిమం. ఏవం ధితిమా, గతిమా ఇచ్చాదయో.

తథా "ఆయు అస్స అత్థీతి **ఆయు మన్తు**''ఇచ్చత్ర –

౪౦౪. ఆయుస్సుకారాసమన్తుమ్హి .

ఆయుస్స ఉకారో **అస** హోతి **మన్తు**మ్హీతి అసాదేసో. ఆయస్మా, సేసం సమం. గావో అస్స సన్తీతి గోమా, గోమన్తో, గోమతీ, గోమన్తీ, గోమం కులం ఇచ్చాది.

"సద్ధా అస్స అత్థీ"తి విగ్గహే –

౪౦౫. సద్ధాదితో ణ.

సద్ధా పఞ్ఞాఇచ్చేవమాదితో **ణ**ప్పచ్చయో హోతి "తదస్సత్థి"ఇచ్చేతస్మిం అత్థే. సద్ధో పురిసో, సద్ధా కఞ్ఞా, సద్ధం కులం. ఏవం పఞ్ఞో, అమచ్ఛరో, తథా బుద్ధం, బుద్ధి అస్స అత్థీతి బుద్ధో ఇచ్చాది.

అస్సత్థితద్ధితం.

సఙ్ఖ్యాతద్ధిత

“పఞ్చన్నం పూరణో”తి విగ్గహే –

౪౦౬. సఙ్ఖ్యాపూరణే మో.

పూరయతి సఙ్ఖ్యా అనేనాతి పూరణో, సఙ్ఖ్యాయ పూరణో **సఙ్ఖ్యాపూరణో**, తస్మిం సఙ్ఖ్యాపూరణత్థే ఛట్ఠియన్తతో **మ**ప్పచ్చయో హోతి. పఞ్చమో, పఞ్చన్నం పూరణీ పఞ్చమీ, “నదాదితో వా ఈ”తి ఈపచ్చయో. “ఇత్థియమతో ఆపచ్చయో”తి **ఆ**పచ్చయో, పఞ్చమా వీరియపారమీ, పఞ్చమం ఝానం. ఏవం సత్తమో, సత్తమీ, సత్తమా, సత్తమం, అట్ఠమో, అట్ఠమీ, అట్ఠమా, అట్ఠమం, నవమో , నవమీ, నవమా, నవమం, దసమో, దసమీ, దసమా, దసమం ఇచ్చాది.

“సఙ్ఖ్యాపూరణే”తి అధికారో.

౪౦౭. చతుచ్ఛేహి థఠా.

చతుఛఇచ్చేతేహి **థఠ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి సఙ్ఖ్యాపూరణత్థే. చతున్నం పూరణో చతుత్థో, ద్విత్తం, చతుత్థీ, చతుత్థా, చతుత్థం, ఛన్నం పూరణో ఛట్ఠో, ఛట్ఠీ, ఛట్ఠా, ఛట్ఠం, ఛట్ఠో ఏవ ఛట్ఠమో.

ఛాహం, ఛళాయతనం ఇచ్చత్ర –

౪౦౮. స ఛస్స వా.

ఛస్స **స**కారాదేసో హోతి వా సఙ్ఖ్యానే. ఛాహమస్స జీవితం సాహం, ఛాహం వా, సళాయతనం.

“ద్విన్నం పూరణో”తి విగ్గహే –

౪౦౯. ద్వితీహి తియో.

ద్వితిఇచ్చేతేహి **తియ**ప్పచ్చయో హోతి సఙ్ఖ్యాపూరణత్థే. విపరిణామేన “ద్వి తిణ్ణ”న్తి వత్తమానే –

౪౧౦. తియే దుతాపి చ.

ద్వితిఇచ్చేతేసం **దుత**ఇచ్చాదేసా హోన్తి **తియ**ప్పచ్చయే పరే. దుతియో పురిసో, దుతియా, దుతియం. ఏవం తిణ్ణం పూరణో తతియో, తతియా, తతియం. **అపి**గ్గహణేన అఞ్ఞత్థాపి **ద్వి**సద్దస్స **దు**ఆదేసో హోతి, **చ**సద్దేన **ది** చ. ద్వే రత్తియో దురత్తం, దువిధం, దువఙ్గం, దిరత్తం, దిగుణం, దిగు.

౪౧౧. తేసమడ్ఢూపపదేన అడ్ఢుడ్ఢదివడ్ఢదియడ్ఢడ్ఢతియా.

తేసం చతుత్థదుతియతతియానం అడ్ఢూపపదానం అడ్ఢూపపదేన సహ **అడ్ఢుడ్ఢదివడ్ఢదియడ్ఢఅడ్ఢతియా**దేసా హోన్తి.

ఏత్థ చ –

అడ్ఢూపపదపాదాన-సామత్థా అడ్ఢపుబ్బకా;
తేసంసద్దేన గయ్హన్తే, చతుత్థదుతియాదయో.

అడ్ఢేన చతుత్థో అడ్ఢుడ్ఢో, అడ్ఢేన దుతియో దివడ్ఢో, దియడ్ఢో, అడ్ఢేన తతియో అడ్ఢతియో.

“ఏకఞ్చ దస చా”తి అత్థే ద్వన్దసమాసే, “ఏకేన అధికా దసా”తి అత్థే తప్పురిససమాసే వా కతే “సఙ్ఖ్యానే”తి వత్తమానే “ద్వేకట్ఠానమాకారో వా”తి **ఆ**త్తం. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

తేన చేత్థ –

ద్వేకట్ఠానం దసే నిచ్చం, ద్విస్సా’నవుతియా నవా;
ఇతరేస’మసన్తఞ్చ, ఆత్తం దీపేతి **వా**సుతి.

“ఏకాదితో దసర సఙ్ఖ్యానే”తి రత్తం.

రాదేసో వణ్ణమత్తత్తా, వణ్ణమత్తప్పసఙ్గిపి;
సియా దసస్స దస్సేవ, నిమిత్తాసన్నభావతో.

తతో బహువచనం యో, “పఞ్చాదీనమకారో”తి సవిభత్తిస్స అన్తస్స **అ**త్తం. ఏకారస, ఏకాదస, లిఙ్గత్తయేపి సమానం.

“వా”తి వత్తతే.

౪౧౨. ఏకాదితో దసస్సీ.

ఏకాదితో పరస్స **దస**స్స అన్తే ఈపచ్చయో హోతి వా పూరణత్థే.

దసస్స పచ్చయాయోగా, లద్ధమన్తేతి అత్థతో;
తదన్తస్స సభావేన, ఇత్థియంయేవ సమ్భవో.

ఏకాదసన్నం పూరణీ **ఏ**కాదసీ, అఞ్ఞత్ర ఏకాదసమో, ఏకాదసమం.

ద్వే చ దస చ, ద్వీహి వా అధికా దసాతి “ద్వి దస”ఇచ్చత్ర “వా”తి వత్తతే.

“వీసతి దసేసు బా ద్విస్స తూ”తి **బా**దేసో, **ద**స్స **రా**దేసో. బారస, అఞ్ఞత్ర **ఆ**త్తం, ద్వాదస. ద్వాదసన్నం పూరణో బారసమో, ద్వాదసమో, ద్వాదసీ.

తయో చ దస చ, తీహి వా అధికా దసాతి తేరస, "తేసు వుద్ధి లోపా"దినా **తిస్స తే**ఆదసో ఆనవుతియా, తేరసమో, తేరసీ.

చత్తారో చ దస చ, చతూహి వా అధికా దసాతి చతుద్దస ఇచ్చత్ర "గణనే దసస్సా"తి చ వత్తమానే "చతూపపదస్స లోపో తుత్తరపదాది చస్స చుచోపి నవా"తి **తులోపో, చుచో** చ. చుద్దస, చోద్దస, చతుద్దస. చుద్దసమో, చతుద్దసమో, చకుద్దసీ, చాతుద్దసీ వా.

పఞ్చ చ దస చ, పఞ్చహి వా అధికా దసాతి పఞ్చదస, "తేసు వుద్ధి లోపా"దినా పఞ్చసద్దస్స దస వీసేసు **పన్నపణ్ణ**ఆదేసాపి, "అట్ఠాదితో చా"తి రత్తం. పన్నరస, పఞ్చదస. పన్నరసమో, పఞ్చదసమో, పన్నరసీ, పఞ్చదసీ.

"ఛ చ దస చ, ఛహి వా అధికా దసా"తి సమాసే కతే "ఛస్సా"తి వత్తమానే "దసే సో నిచ్చఞ్చా"తి **సో,** "సఙ్ఖ్యానం, వా"తి చ వత్తతే, "ల దరాన"న్తి లత్తం, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

> ళో నిచ్చం సోళసే దస్స, చత్తాలీసే చ తేరసే;
> అఞ్ఞత్ర న చ హోతాయం, వవత్థితవిభాసతో.

లళానమవిసేసో క్వచి, సోళస. తేళస, చత్తాలీసం, చత్తారీసం. సోళసమో, సోళసీ.

"వా, దసర సఙ్ఖ్యానే"తి అధికిచ్చ "అట్ఠాదితో చా"తి రత్తం. అట్ఠారస, అట్ఠాదస, **ఆ**త్తం. అట్ఠారసన్నం పూరణో అట్ఠారసమో, అట్ఠాదసమో. ఏవం సత్తరస, సత్తదస. సత్తరసమో, సత్తదసమో.

అట్ఠాదితోతి కిమత్థం? చతుద్దస.

ఏకేన ఊనా వీసతీతి తప్పురిసో, ఏకూనవీసతి. ఏకూనవీసతాదయో ఆనవుతియా **ఏ**కవచనన్తా, ఇత్థిలిఙ్గా చ దట్ఠబ్బా, తే చ సఙ్ఖ్యానే, సఙ్ఖ్యేయ్యే చ వత్తన్తే, యదా **సఙ్ఖ్యానే** వత్తన్తే, తదా భిక్ఖూనమేకూనవీసతి తిట్ఠతి, భోతి భిక్ఖూనమేకూనవీసతి తిట్ఠతు, భిక్ఖూనమేకూనవీసతిం పస్స, భిక్ఖూనమేకూనవీసతియా కతం ఇచ్చాది.

సఙ్ఖ్యేయ్యే పన ఏకూనవీసతి భిక్ఖవో తిట్ఠన్తి, భోన్తో ఏకూనవీసతి భిక్ఖవో తిట్ఠథ, ఏకూనవీసతిం భిక్ఖూ పస్స, ఏకూనవీసతియా భిక్ఖూహి కతం ఇచ్చాది. ఏవం వీసతాదీసుపి యోజేతబ్బం, ఏకూనవీసతియా పూరణో ఏకూనవీసతిమో.

దస చ దస చాతి అత్థే ద్వన్దసమాసం కత్వా "దసదసా"తి వత్తబ్బే "సరూపానమేకసేస్వసకి"న్తి ఏకసేసే కతే **దస**సద్దతో పఠమాబహువచనం **యో**. "దస యో"ఇతీధ –

౪౧౩. గణనే దసస్స ద్వితి చతు పఞ్చ ఛ సత్త అట్ఠనవకానం వీతి చత్తార పఞ్ఞా ఛ సత్తాస నవా యోసు యోనఞ్చీ సమాసం ఠిరి తీతుతి.

గణనే దసస్స సమ్బన్ధీనం **ద్వీక తిక చతుక్క పఞ్చక ఛక్కసత్తక అట్ఠక నవకానం** కతేకసేసానం యథాక్కమం **వీతి చత్తార పఞ్ఞా ఛ సత్త అస నవ** ఇచ్చాదేసా హోన్తి **యో**సు పరేసు, యోనఞ్చ **ఈసం ఆసం ఠి రితి ఈతి ఉతి**ఇచ్చేతే ఆదేసా

హోన్తీతి ద్విదసత్థవాచకస్స **దసస్స వీఆదేసో** హోతి, **యోవచనస్స ఈసఞ్చ**, సరలోపాది.

“సఙ్ఖ్యానం, వా, అన్తే”తి చ వత్తతే.

౪౧౪. తి చ.

తాసం సఙ్ఖ్యానమన్తే **తి**కారాగమో హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

విభాసా వీస తింసాన-మన్తే హోతి తిఆగమో;
అఞ్ఞత్థ న చ హోతేవ, వవత్థితవిభాసతో.

“బ్యఞ్జనే చా”తి నిగ్గహీతలోపో, పున తద్ధితత్తా నామబ్యపదేసే **స్యాద్యుప్పత్తి**. భిక్ఖూనం వీసతి, వీసం వా, వీసతి భిక్ఖూ, వీసం వా ఇచ్చాది. వీసతిమో. తథా ఏకవీసతి కుసలచిత్తాని, ఏకవీసం వా. ఏకవీసతిమో. బావీసతి, బావీసం వా. బావీసతిమో. ద్వావీసతి, ద్వావీసం వా. ద్వావీసతిమో. తేవీసతి, తేవీసం వా. తేవీసతిమో. చతువీసతి, చతువీసం వా. చతువీసతిమో. పణ్ణవీసతి, పణ్ణవీసం వా. పణ్ణవీసతిమో. పఞ్చవీసతి, పఞ్చవీసం వా. పఞ్చవీసతిమో. ఛబ్బీసతి , ఛబ్బీసం వా. ఛబ్బీసతిమో. సత్తవీసతి, సత్తవీసం వా. సత్తవీసతిమో. అట్ఠవీసతి, అట్ఠవీసం వా. అట్ఠవీసతిమో. ఏకూనతింసతి, ఏకూనతింసంవా. ఏకూనతింసతిమో.

దస చ దస చ దస చాతి “దస దస దసా”తి వత్తబ్బే ఏకసేసే కతే “గణనే దసస్సా”తిఆదినా **తిఈస**మాదేసా, “క్వచా”దినా రస్సత్తం, నిగ్గహీతాగమో చ, సేసం వీసతిసమం. తింసతి, తింసం, తింస వస్సాని, నిగ్గహీతలోపో, తింసం, తింసాయ ఇచ్చాది. ఏకతింసతి, ఏకతింసం వా, బాత్తింసం, ద్వత్తింసం, తేత్తింసం ఇచ్చాది.

చతుదసత్థవాచకస్స కతేకసేసస్స **దసస్స చత్తార, యోవచనస్స ఈసం,** చత్తాలీసం, “ల దరాన”న్తి రస్స **ల**త్తం, తాలీసం వా. చత్తాలీసతిమో. ఏకచత్తాలీసం, ద్వాచత్తాలీసం, ద్విచత్తాలీసం, తేచత్తాలీసం, తిచత్తాలీసం ఇచ్చాది.

పఞ్చదసత్థవాచకస్స **దసస్స పఞ్ఞా, యోవచనస్స ఆసఞ్చ**. పఞ్ఞాసం, “తేసు వుద్ధి లోపా”దినా **పణ్ణ**దేసో, పణ్ణాసం వా. ఏకపఞ్ఞాసం, ద్వేపఞ్ఞాసం, ద్విపఞ్ఞాసం.

ఛదసత్థవాచకస్స **దసస్స ఛ, యోవచనస్స ఠిఆదేసో**, “స ఛస్స వా”తి **స**కారాదేసో, సట్ఠి, ద్వాసట్ఠి, ద్వేసట్ఠి, ద్విసట్ఠి, తేసట్ఠి, తిసట్ఠి.

సత్తదసత్థవాచకస్స **దసస్స సత్త, యోవచనస్స** రి, **తి** చ. సత్తరి, సత్తతి, ద్వాసత్తరి, ద్వాసత్తతి, ద్విసత్తరి, దిసత్తతి, తేసత్తతి, తిసత్తతి ఇచ్చాది.

అట్ఠదసత్థవాచకస్స **దసస్స అస, యోవచనస్స ఈతిఆదేసో** చ. అసీతి, ఏకాసీతి, ద్వేఅసీతి, తేఅసీతి, చతురాసీతి, “క్వచా”దినా దీఘో.

నవదసత్థవాచకస్స **దసస్స** **నవ**, **యోవచనస్స** **ఉతి** చ, నవుతి, ద్వానవుతి, ద్వేనవుతి, ద్వినవుతి, తేనవుతి, తినవుతి, చతునవుతి, ఛన్నవుతియా, ఛన్నవుతీనం పాసణ్డానం.

“గణనే, దసస్సా”తి చ వత్తతే.

౪౧౫. దసదసకం సతం దసకానం సతం సహస్సఞ్చ యోమ్హి.

గణనే పరియాపన్నస్స దసదసకత్థవాచకస్స **దససద్దస్స** **సతం** హోతి, సతదసకత్థవాచకస్స **దసస్స** **సహస్సం** హోతి **యోమ్హి**. ఇమినా నిపాతనేన **యోలోపో**, తద్ధితత్తా పున నామబ్యపదేసే **స్యాద్యుప్పత్తి**, నిగ్గహీతస్స లోపో, “సి”న్తి **అమాదేసో**, యోజనానం సతం, సహస్సం. సతం నపుంసకమేకవచనన్తఞ్చ, తథా సహస్సం, వగ్గభేదే సబ్బత్థ బహువచనమ్పి భవతి. ద్వే వీసతియో. ఏవం తింసాదీసుపి, ద్వే సతాని, బహూని సతాని, ద్వే సహస్సాని, బహూని సహస్సాని.

సతస్స ద్వికన్తి అత్థే ఛట్ఠీతప్పురిసం కత్వా “సతం ద్విక”న్తి వత్తబ్బే “ద్వికాదీనం తదుత్తరపదానఞ్చ నిపచ్చన్తే”తి వుత్తియం వచనతో ఇమినా నిపాతనేన ఉత్తరపదస్స పుబ్బనిపాతో, **కకారలోపో** చ హోతి. ద్విసతం. ఏవం సతస్స తికం తిసతం, తథా చతుసతం, పఞ్చసతం, ఛసతం, సత్తసతం, అట్ఠసతం, నవసతం, దససతం సహస్సం హోతి. అథ వా ద్వే సతాని ద్విసతన్తి దిగుసమాసో. ఏవం తిసతం, చతుసతం ఇచ్చాది.

౪౧౬. యావ తదుత్తరి దసగుణితఞ్చ.

యావ తాసం సఙ్ఖ్యానముత్తరి, తావ దసగుణితఞ్చ కాతబ్బం, ఏత్థ **దకారో** సన్ధిజో. యథా – దసస్స గణనస్స దసగుణితం సతం హోతి, సతస్స దసగుణితం సహస్సం, సహస్సస్స దసగుణితం దససహస్సం, ఇదం **నహుత**న్తిపి వుచ్చతి, దససహస్సస్స దసగుణితం సతసహస్సం, తం **లక్ఖ**న్తిపి వుచ్చతి, సతసహస్సస్స దసగుణితం దససతసహస్సం.

“యదనుపపన్నా నిపాతనా సిజ్ఝన్తీ”తి వత్తతే.

౪౧౭. సకనామేహి.

యాసం పన సఙ్ఖ్యానం అనిద్దిట్ఠనామధేయ్యానం యాని రూపాని, తాని సకేహి నామేహి నిపచ్చన్తే. సతసహస్సానం సతం కోటి, ఇత్థిలిఙ్గా, ఏకవచనన్తా చ, వగ్గభేదే బహువచనఞ్చ భవతి, కోటిసతసహస్సానం సతం పకోటి, పకోటిసతసహస్సానం సతం కోటిప్పకోటి. ఏవం నహుతం, నిన్నహుతం, అక్ఖోభినీ, బిన్దు, అబ్బుదం, నిరబ్బుదం, అహహం, అబబం, అటటం, సోగన్ధికం, ఉప్పలం, కుముదం, పుణ్డరీకం, పదుమం, కథానం, మహాకథానం, అసఙ్ఖ్యేయ్యన్తి.

ఇచ్చేవం ఠానతో ఠానం, సతలక్ఖగుణం మతం;
కోటిప్పభుతినం వీస-సఙ్ఖ్యానఞ్చ యథాక్కమం.

“ద్వే పరిమాణాని ఏతస్సా”తి విగ్గహే –

౪౧౮. ద్వాదితో కోనేకత్థే చ.

ద్విఇచ్చేవమాదితో గణనతో **కప్పచ్చయో** హోతి అనేకత్థే. ద్వికో రాసి ద్వికం. ఏవం తికం, చతుక్కం, పఞ్చకం, ఛక్కం, సత్తకం, అట్ఠకం, నవకం, దసకం, పణ్ణాసకం, సతకం, సహస్సకం ఇచ్చాది.

సఙ్ఖ్యాతద్ధితం.

అబ్యయతద్ధిత

“ఏకస్మిం వారే భుఞ్జతి, ద్వివారే భుఞ్జతీ”తి విగ్గహే –

౪౧౯. ఏకాదితో సకిస్స క్ఖత్తుం.

ఏకద్వితిఇచ్చేవమాదితో గణనతో సకిస్స ఠానే వారత్థే **క్ఖత్తుం**పచ్చయో హోతి. ఏకక్ఖత్తుం, ద్విక్ఖత్తుం భుఞ్జతి, “సబ్బాసమావుసో”తిఆదినా **సి**లోపో. ఏవం తిక్ఖత్తుం, చతుక్ఖత్తుం, పఞ్చక్ఖత్తుం, ఛక్ఖత్తుం, సత్తక్ఖత్తుం, అట్ఠక్ఖత్తుం, నవక్ఖత్తుం, దసక్ఖత్తుం, సతక్ఖత్తుం, సహస్సక్ఖత్తుం, బహుక్ఖత్తుం, కతిక్ఖత్తుం.

“ఏకేన విభాగేనా”తి విగ్గహే –

మణ్డూకగతియా **సఙ్ఖ్యా**గ్గహణమనువత్తతే.

౪౨౦. విభాగే ధా చ.

విభాగత్థే ఏకాదిసఙ్ఖ్యాతో **ధా**పచ్చయో హోతి. **చ**సద్దేన **ఏకద్వితో జ్ఝ** చ, **సుత్తా**దితో **సో** చ. ఏకధా. ద్వీహి విభాగేహి ద్విధా, దుధా వా, ద్వేధా. తీహి విభాగేహి తిధా, తేధా వా, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా ఇకారస్సేకారో. ఏవం చతుధా, పఞ్చధా, ఛధా, సత్తధా, అట్ఠధా, నవధా, దసధా, సతధా, సహస్సధా, కతిధా, బహుధా.

జ్ఝప్పచ్చయే ఏకధా కరోతీతి ఏకజ్ఝం. ఏవం ద్వేజ్ఝం.

సోపచ్చయే సుత్తేన విభాగేన సుత్తసో. ఏవం బ్యఞ్జనసో, పదసో, అత్థసో, బహుసో, సబ్బాకారేన సబ్బసో , ఉపాయసో, హేతుసో, ఠానసో, యోనిసో.

౪౨౧. సబ్బనామేహి పకారవచనే తు థా.

సబ్బనామేహి పకారవచనత్థే **థా**పచ్చయో హోతి, **తు**సద్దేన **థత్తా**పచ్చయో చ. సామఞ్ఞస్స భేదకో విసేసో పకారో, తస్సాభిధానేతి అత్థో, సో పకారో తథా, తం పకారం తథా, తేన పకారేన తథా, యేన పకారేన యథా. ఏవం సబ్బథా, అఞ్ఞథా, ఇతరథా, ఉభయథా, **థత్తా**పచ్చయే తేన పకారేన తథత్తా. ఏవం యథత్తా, అఞ్ఞథత్తా.

కో పకారోతి అత్థే –

౪౨౨. కిమిమేహి థం.

కింఇమఇచ్చేతేహి **థం**పచ్చయో హోతి పకారవచనత్థే. "కిస్స క వే చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **కిస్స కా**దేసో. కథం, కం పకారం కథం, కేన పకారేన కథం, అయం పకారో ఇత్థం, ఇమం పకారం ఇత్థం. అనేన పకారేన ఇత్థం, "ఇమస్సి థం దానిహ తో ధేసు చా"తి **ఇమ**సద్దస్స **ఇ**కారో, ద్విత్తం. ఏత్థ హి **క్ఖత్తుం** ఆదిథంపరియోసానప్పచ్చయన్తానం అబ్యయతద్ధితత్తా నామబ్యపదేసం కత్వా విభత్తిమ్హి కతే "సబ్బాసమావుసో"తిఆదినా విభత్తిలోపో, "క్వచి తో పఞ్చమ్యత్థే"తిఆదినా **వుత్త**తోఆదిప్పచ్చయన్తా చ ఇధేవ **అబ్యయతద్ధితే** సఙ్గయ్హన్తి.

౪౨౩. యదనుపపన్నా నిపాతనా సిజ్ఝన్తి.

యే సద్దా లక్ఖణేన అనుపపన్నా **అనిద్దిట్ఠలక్ఖణా** అక్ఖరాదితో, నామోపసగ్గనిపాతతో వా సమాసతద్ధితాదితో వా, తే నిపాతనా సిజ్ఝన్తి.

తద్ధితతో తావ –

ఇమస్మా జ్జ సియా కాలే, సమానాపరతో జ్జు చ;
ఇమసద్దస్స'కారో చ, సమానస్స చ సో సియా.

ఇమస్మిం కాలే, ఇమస్మిం దివసే వా అజ్జ, సమానే కాలే సజ్జు, అపరస్మిందివసే అపరజ్జు. నిపాతేహి **భవత్థే తన**ప్పచ్చయో. అజ్జ భవం అజ్జతనం, అజ్జ భవా అజ్జతనీ, స్వే భవం స్వాతనం. ఏవం పురాతనం, హియ్యో భవం హియ్యత్తనం, హియ్యో భవా హియ్యత్తనీ ఇచ్చాది.

అబ్యయతద్ధితం.

సామఞ్ఞవుత్తిభావత్థా-బ్యయతో తద్ధితం తిధా;
తత్రాది చతుధాపచ్చా-నేకత్థస్సత్థిసఙ్ఖ్యాతో.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం తద్ధితకణ్డో

పఞ్చమో.

౬. ఆఖ్యాతకణ్డ

భూవాదిగణ

విభత్తివిధాన

అథ ఆఖ్యాతవిభత్తియో క్రియావాచీహి ధాతూహి పరా వుచ్చన్తే.

తత్థ క్రియం ఆచిక్ఖతీతి **ఆఖ్యాతం,** క్రియాపదం. వుత్తఞ్హి "కాలకారకపురిసపరిదీపకం క్రియాలక్ఖణమాఖ్యాతిక"న్తి. తత్థ **కాలో**తి అతీతాదయో, **కారక**మితి కమ్మకత్తుభావా, **పురిసా**తి పఠమమజ్ఝిముత్తమా, **క్రియా**తి గమనపచనాదికో ధాత్వత్థో, క్రియాలక్ఖణం సఞ్ఞాణం ఏతస్సాతి **క్రియాలక్ఖణం,** అతిలిఙ్గఞ్చ.

వుత్తమ్పి చేతం –

"యం తికాలం తిపురిసం, క్రియావాచి తికారకం;
అతిలిఙ్గం ద్వివచనం, తదాఖ్యాతన్తి వుచ్చతీ"తి.

కాలాదివసేన ధాత్వత్థం విభజన్తీతి **విభత్తియో,** త్యాదయో, తా పన వత్తమానా పఞ్చమీ సత్తమీ పరోక్ఖాహియ్యత్తనీ అజ్జతనీ భవిస్సన్తీ కాలాతిపత్తి చాతి అట్ఠవిధా భవన్తి.

క్రియం ధారేన్తీతి **ధాతవో,** భూవాదయో, ఖాదిధాతుప్పచ్చయన్తా చ, తే పన అత్థవసా ద్విధా భవన్తి సకమ్మకా, అకమ్మకా చాతి. తత్ర **సకమ్మకా** యే ధాతవోకమ్మాపేక్ఖం క్రియం వదన్తి, యథా – కటం కరోతి, గామం గచ్ఛతి, ఓదనం పచతీతిఆదయో, **అకమ్మకా** యే కమ్మనిరపేక్ఖం క్రియం వదన్తి, యథా – అచ్ఛతి, సేతి, తిట్ఠతీతిఆదయో.

తే పన సత్తవిధా భవన్తి వికరణప్పచ్చయభేదేన, కథం? **అ**వికరణా భూవాదయో. నిగ్గహీతపుబ్బక**అ**వికరణా రుధాదయో, **య**వికరణా దివాదయో, **ణుణా ఉణా**వికరణా స్వాదయో, **నాప్పణ్హా**వికరణా కియాదయో, **ఓయిర**వికరణా తనాదయో, సకత్థే **ణే ణయ**న్తా చురాదయోతి.

తత్థ పఠమం **అ**వికరణేసు భూవాదీసు ధాతూసు పఠమభూతా అకమ్మకా **భూ**ఇచ్చేతస్మా ధాతుతో **త్యా**దయో పరా యోజీయన్తే.

భూసత్తాయం, "భూ"ఇచ్చయం ధాతు సత్తాయమత్థే వత్తతే, క్రియాసామఞ్ఞభూతే భవనే వత్తతేతి అత్థో.

"భూ"ఇతి ఠితే –

౪౨౪. భూవాదయో ధాతవో.

భూఇచ్చేవమాదయో యే క్రియావాచినో సద్దగణా, తే **ధాతు**సఞ్ఞా హోన్తి. భూ ఆది యేసం తే **భూవాదయో,** అథ వా భూవా ఆదీ పకారా యేసం తే **భూవాదయో**.

> భూవాదీసు వకారోయం, ఞేయ్యో ఆగమసన్ధిజో;
> భూవాప్పకారా వా ధాతూ, సకమ్మాకమ్మకత్థతో.

"క్వచి ధాతూ"తిఆదితో "క్వచీ"తి వత్తతే.

౪౨౫. ధాతుస్సన్తో లోపోనేకస్సరస్స.

అనేకస్సరస్స ధాతుస్స అన్తో క్వచి లోపో హోతి.

క్వచిగ్గహణం "మహీయతి సమథో"తిఆదీసు నివత్తనత్థం, ఇతి అనేకస్సరత్తాభావా ఇధ ధాత్వన్తలోపో న హోతి.

తతో ధాత్వాధికారవిహితానేకప్పచ్చయప్పసఙ్గే "వత్తిచ్ఛానుపుబ్బికా సద్దప్పటిపత్తీ"తి కత్వా వత్తమానవచనిచ్ఛాయం –

౪౨౬. వత్తమానా తిఅన్తి, సిథ, మిమ, తేఅన్తే, సేవ్హే, ఏమ్హే.

త్యాదయో ద్వాదస వత్తమానాసఞ్ఞా హోన్తీతి **త్యాదీనం** వత్తమానత్థవిసయత్తా **వత్తమానా**సఞ్ఞా.

౪౨౭. కాలే.

అయమధికారో.

ఇతో పరం **త్యా**దివిభత్తివిధానే సబ్బత్థ వత్తతే.

౪౨౮. వత్తమానా పచ్చుప్పన్నే.

పచ్చుప్పన్నే కాలే గమ్యమానే వత్తమానావిభత్తి హోతి, **కాలో**తి చేత్థ క్రియా, కరణం కారో, రకారస్స **ల**కారో, కాలో.

తస్మా –

> క్రియాయ గమ్యమానాయ, విభత్తీనం విధానతో;
> ధాతూహేవ భవన్తీతి, సిద్ధం త్యాదివిభత్తియో.

ఇధ పన కాలస్స అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నాణత్తిపరికప్పకాలాభిపత్తివసేన ఛధా భిన్నత్తా "పచ్చుప్పన్నే"తి విసేసేతి. తం తం కారణం పటిచ్చ ఉప్పన్నో **పచ్చుప్పన్నో**, పటిలద్ధసభావో, న తావ అతీతోతి అత్థో.

> పచ్చుప్పన్నసమీపేపి, తబ్బోహారూపచారతో;

వత్తమానా అతీతేపి, తంకాలవచనిచ్ఛయాతి.

తస్మిం పచ్చుప్పన్నే వత్తమానావిభత్తిం కత్వా, తస్సా ఠానానియమే "ధాతులిఙ్గేహి పరా పచ్చయా"తి పరిభాసతో ధాతుతో పరం వత్తమానప్పచ్చయే కత్వా, తేసమనియమప్పసఙ్గేసతి "వత్తిచ్ఛానుపుబ్బికా సద్దప్పటిపత్తీ"తి పరస్సపదవచనిచ్ఛాయం –

౪౨౯. అథ పుబ్బాని విభత్తీనం ఛ పరస్సపదాని.

అథ తద్ధితానన్తరం వుచ్చమానానం సబ్బాసం వత్తమానాదీనం అట్ఠవిధానం విభత్తీనం యాని యాని పుబ్బకాని **ఛ** పదాని, తాని తాని అత్థతో అట్ఠచత్తాలీసమత్తాని **పరస్సపద**సఞ్ఞాని హోన్తీతిఅదిమ్హి ఛన్నం పరస్సపదసఞ్ఞా, పరస్సత్థాని పదాని **పరస్సపదాని,** తబ్బాహుల్లతో తబ్బోహారో.

"ధాతూహి ణే ణయ"ఇచ్చాదితో "ధాతూహీ"తి వత్తమానే –

౪౩౦. కత్తరి పరస్సపదం.

కత్తరికారకే అభిధేయ్యే సబ్బధాతూహి **పరస్సపదం** హోతీతి పరస్సపదం కత్వా, తస్సాప్యనియమప్పసఙ్గే వత్తిచ్ఛావసా –

విపరిణామేన "పరస్సపదానం, అత్తనోపదాన"న్తి చ వత్తతే.

౪౩౧. ద్వే ద్వే పఠమమజ్ఝిముత్తమపురిసా.

తాసం విభత్తీనం పరస్సపదాన'మత్తనోపదానఞ్చ **ద్వే ద్వే** వచనాని యథాక్కమం **పఠమమజ్ఝిముత్తమపురిస**సఞ్ఞాని హోన్తి. తం యథా? **తి అన్తి**ఇతి పఠమపురిసా, **సి థ**ఇతి మజ్ఝిమపురిసా, **మి మ**ఇతి ఉత్తమపురిసా. అత్తనోపదేసుపి **తే అన్తే**ఇతి పఠమపురిసా, **సే వ్హే**ఇతి మజ్ఝిమపురిసా, **ఏ మ్హే**ఇతి ఉత్తమపురిసా. ఏవం సేసాసు సత్తసు విభత్తీసుపి యోజేతబ్బన్తి . ఏవం అట్ఠవిభత్తివసేన ఛన్నవుతివిధే ఆఖ్యాతపదే ద్వత్తింస ద్వత్తింస పఠమమజ్ఝిమఉత్తమపురిసా హోన్తీతి వత్తమానపరస్సపదాదిమ్హి ద్విన్నం పఠమపురిససఞ్ఞా.

౪౩౨. నామమ్హి పయుజ్జమానేపితుల్యాధికరణే పఠమో.

తుమ్హామ్హసద్దవజ్జితే తుల్యాధికరణభూతే సాధకవాచకే నామమ్హి పయుజ్జమానేపి అప్పయుజ్జమానేపి ధాతూహి పఠమపురిసో హోతీతి పఠమపురిసం కత్వా, తస్సాప్యనియమప్పసఙ్గే క్రియాసాధకస్స కత్తునో ఏకత్తే వత్తుమిచ్ఛితే "ఏకమ్హి వత్తబ్బే ఏకవచన"న్తి వత్తమానపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **తి.**

"పరో, పచ్చయో, ధాతూ"తి చ అధికారో, "యథా కత్తరి చా"తి ఇతో "కత్తరీ"తి వికరణప్పచ్చయవిధానే సబ్బత్థ వత్తతే.

౪౩౩. భూవాదితో అ.

భూఇచ్చేవమాదితో ధాతుగణతో పరో **అ**పచ్చయో హోతి కత్తరి విహితేసు విభత్తిప్పచ్చయేసు పరేసు. సబ్బధాతుకమ్హియేవాయమిస్సతే.

“అసంయోగన్తస్స, వుద్ధీ”తి చ వత్తతే.

౪౩౪. అఞ్ఞేసు చ.

కారితతో అఞ్ఞేసు పచ్చయేసు అసంయోగన్తానం ధాతూనం వుద్ధి హోతి. **చ**గ్గహణేన **ణు**ప్పచ్చయస్సాపి వుద్ధి హోతి. ఏత్థ చ “ఘటాదీనం వా”తి ఇతో **వా**సద్దో అనువత్తేతబ్బో, సో చ వవత్థితవిభాసత్థో. తేన –

ఇవణ్ణువణ్ణన్తానఞ్చ, లహూపన్తాన ధాతునం;
ఇవణ్ణువణ్ణానమేవ, వుద్ధి హోతి పరస్స న.

యువణ్ణానమ్పి య ణు ణా-నానిట్ఠాదీసు వుద్ధి న;
తుదాదిస్సావికరణే, న ఛేత్వాదీసు వా సియా.

తస్సాప్యనియమప్పసఙ్గే – “అయువణ్ణానఞ్చాయో వుద్ధీ”తి పరిభాసతో **ఊ**కారస్సో**కారో వుద్ధి.

విపరిణామేన “ధాతూన”న్తి వత్తతే.

౪౩౫. ఓ అవ సరే.

ఓకారస్స ధాత్వన్తస్స సరే పరే **అవా**దేసో హోతి. “సరలోపో మాదేస”ఇచ్చాదినా సరలోపాదిమ్హి కతే “నయే పరం యుత్తే”తి పరనయనం కాతబ్బం.

సో పురిసో సాధు భవతి, సా కఞ్ఞా సాధు భవతి, తం చిత్తం సాధు భవతి.

ఏత్థ హి –

కత్తునోభిహితత్తావ, ఆఖ్యాతేన న కత్తరి;
తతియా పఠమా హోతి, లిఙ్గత్థం పనపేక్ఖియ.

సతిపి క్రియాయేకత్తే కత్తూనం బహుత్తా “బహుమ్హి వత్తబ్బే బహువచన”న్తి వత్తమానపరస్సపదపఠమపురిసబహువచనం **అన్తి**, పురే వియ అప్పచ్చయవుద్ధిఅవాదేసా, సరలోపాది. తే పురిసా భవన్తి, అప్పయుజ్జమానేపి భవతి, భవన్తి.

“పయుజ్జమానేపి, తుల్యాధికరణే”తి చ వత్తతే.

౪౩౬. తుమ్హే మజ్ఝిమో.

తుల్యాధికరణభూతే **తుమ్హ**సద్దే పయుజ్జమానేపి అప్పయుజ్జమానేపి ధాతూహి **మజ్ఝిమ**పురిసో హోతీతి వత్తమానపరస్సపదమజ్ఝిమపురిసేకవచనం**సి,** సేసం పురిమసమం. త్వం భవసి, తుమ్హే భవథ, అప్పయుజ్జమానేపి భవసి, భవథ.

తుల్యాధికరణేతి కిమత్థం? తయా పచ్చతే ఓదనో.

తస్మింయేవాధికారే –

౪౩౭. అమ్హే ఉత్తమో.

తుల్యాధికరణభూతే **అమ్హ**సద్దే పయుజ్జమానేపి అప్పయుజ్జమానేపి ధాతూహి **ఉత్తమ**పురిసో హోతీతి వత్తమానపరస్సపదఉత్తమపురిసేకవచనం **మి, అ**ప్పచ్చయవుద్ధి**అవా**దేసా.

౪౩౮. అకారో దీఘం హిమిమేసు.

అకారో **దీఘ**మాపజ్జతే **హిమిమ**ఇచ్చేతాసు విభత్తీసు. అహం భవామి, మయం భవామ. భవామి, భవామ.

"విభత్తీనం, ఛా"తి చ వత్తతే.

౪౩౯. పరాణ్యత్తనోపదాని.

సబ్బాసం వత్తమానానం అట్ఠవిధానం విభత్తీనం యాని యాని పరాని ఛ పదాని, తాని తాని **అత్తనోపద**సఞ్ఞాని హోన్తీతి **తే**ఆదీనం అత్తనోపదసఞ్ఞా.

"ధాతూహి, అత్తనోపదానీ"తి చ వత్తతే.

౪౪౦. కత్తరి చ.

కత్తరి చ కారకే అభిధేయ్యే ధాతూహి అత్తనోపదాని హోన్తి. **చ**గ్గహణం కత్థచి నివత్తనత్థం, సేసం పరస్సపదే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. భవతే, భవన్తే, భవసే, భవవ్హే, భవే, భవామ్హే.

పచ పాకే, ధాతుసఞ్ఞాయం ధాత్వన్తలోపో, వుత్తనయేనేవ **త్యా**ద్యుప్పత్తి, ఇవణ్ణువణ్ణానమభావా వుద్ధిఅభావోపేత్థ విసేసో. సో దేవదత్తో ఓదనం పచతి, పచన్తి, పచసి , పచథ, పచామి, పచామ, సో ఓదనం పచతే, తే పచన్తే, త్వం పచసే, తుమ్హే పచవ్హే, అహం పచే, మయం పచామ్హే.

పఠమపురిసాదీనమేకజ్ఝప్పవత్తిప్పసఙ్గే పరిభాసమాహ –

౪౪౧. సబ్బేసమేకాభిధానే పరో పురిసో.

సబ్బేసం పఠమమజ్ఝిమానం, పఠముత్తమానం, మజ్ఝిముత్తమానం తిణ్ణం వా పురిసానం ఏకతోభిధానే కాతబ్బే పరో పురిసో యోజేతబ్బో. ఏకకాలానమేవాభిధానే చాయం. సో చ పచతి, త్వఞ్చ పచసీతి పరియాయప్పసఙ్గే **తుమ్హే పచథాతి** భవతి. ఏవం సో చ పచతి, అహఞ్చ పచామీతి **మయం పచామ,** తథా త్వఞ్చ పచసి, అహఞ్చ పచామి, **మయం పచామ,** సో చ పచతి, త్వఞ్చ పచసి, అహఞ్చ పచామి, **మయం పచామ**. ఏవం సబ్బత్థ యోజేతబ్బం.

ఏకాభిధానేతి కిమత్థం? "సో చ పచతి, త్వఞ్చ పచిస్ససి, అహం పచిం" ఏత్థ భిన్నకాలత్తా "మయం పచిమ్హా"తి న భవతి.

గము సప్ప గతిమ్హి, పురే వియ ధాతుసఞ్ఞాయం ధాత్వన్తలోపో.

కత్తరి **త్యాద్యుప్పత్తి**.

४४२. గమిస్సన్తో చ్ఛో వా సబ్బాసు.

గముఇచ్చేతస్స ధాతుస్సన్తో **మ**కారో **చ్ఛో** హోతి వా సబ్బాసు విభత్తీసు, **సబ్బ**గ్గహణేన **మానన్త య** కారితప్పచ్చయేసు చ. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. తేనాయం –

> విధిం నిచ్చఞ్చ వాసద్దో, మాన'న్తేసు తు కత్తరి;
> దీపేతానిచ్చమఞ్ఞత్థ, పరోక్ఖాయమసన్తకం.

అప్పచ్చయపరనయనాని , సో పురిసో గామం గచ్ఛతి, తే గచ్ఛన్తి, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా గరుపుబ్బరస్సతో పరస్స పఠమపురిసబహువచనస్స **రే** వా హోతి, గచ్ఛరే. త్వం గచ్ఛసి, తుమ్హే గచ్ఛథ. అహం గచ్ఛామి, మయం గచ్ఛామ.

చ్ఛాదేసాభావే "లోపఞ్చేత్తమకారో"తి **అ**ప్పచ్చయస్స **ఏ**కారో. గమేతి, గమేన్తి, సరలోపో. గమేసి, గమేథ. గమేమి, గమేమ.

అత్తనోపదేపి సో గామం గచ్ఛతే, గచ్ఛన్తే, గచ్ఛరే. గచ్ఛసే, గచ్ఛవ్హే. గచ్ఛే, గచ్ఛామ్హే.

"కుతో ను త్వం ఆగచ్ఛసి, రాజగహతో ఆగచ్ఛామీ"తిఆదీసు పన పచ్చుప్పన్నసమీపే వత్తమానవచనం.

"వా"తి వత్తతే.

४४३. గమిస్స ఘమ్మం.

గముఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్స **ఘమ్మా**దేసో హోతి వా. ఘమ్మతి, ఘమ్మన్తి ఇచ్చాది.

భావకమ్మేసు పన –

४४४. అత్తనోపదాని భావే చ కమ్మని.

భావే చ **కమ్మని** చ కారకే అభిధేయ్యే అత్తనోపదాని హోన్తి, **చ**సద్దేన కమ్మకత్తరిపి. భవనం **భావో,** సో చ కారకన్తరేన అసంసట్ఠో కేవలో భవనలవనాదికో ధాత్వత్థో. కరీయతీతి **కమ్మం.** అకమ్మకాపి ధాతవో సోపసగ్గా సకమ్మకాపి భవన్తి, తస్మా కమ్మని అనుపుబ్బా భూధాతుతో వత్తమానత్తనోపదపఠమపురిసేకవచనం **తే.**

"ధాతూహి ణే ణయ"ఇచ్చాదితో "ధాతూహీ"తి వత్తమానే –

౪౪౫. భావకమ్మేసు యో.

సబ్బధాతూహి పరో భావకమ్మేసు **య**ప్పచ్చయో హోతి. అత్తనోపదవిసయేవాయమిస్సతే, "అఞ్ఞేసు చా"తి సుత్తే అనువత్తితవాగ్గహణేన **య**ప్పచ్చయే వుద్ధి న భవతి, అనుభూయతే సుఖం దేవదత్తేన.

ఆఖ్యాతేన అవుత్తత్తా, తతియా హోతి కత్తరి;
కమ్మస్సాభిహితత్తా న, దుతియా పఠమావిధ.

అనుభూయన్తే సమ్పత్తియో తయా. అనుభూయసే త్వం దేవదత్తేన, అనుభూయవ్హే తుమ్హే. అహం అనుభూయే తయా, మయం అనుభూయామ్హే.

"క్వచి ధాతు"ఇచ్చాదితో "క్వచీ"తి వత్తమానే –

౪౪౬. అత్తనోపదాని పరస్సపదత్తం.

అత్తనోపదాని క్వచి పరస్సపదత్తమాపజ్జన్తే, అకత్తరియేవేతం. **య**కారస్స ద్విత్తం, అనుభూయ్యతి మయా సుఖం, అనుభూయ్యతే వా, అనుభూయ్యన్తి. అనుభూయ్యసి, అనుభూయ్యథ. అనుభూయ్యామి, అనుభూయ్యామ. ద్విత్తాభావే – అనుభూయతి, అనుభూయన్తి.

క్వచీతి కిం? అనుభూయతే.

భావే అదబ్బవుత్తినో భావస్సేకత్తా **ఏ**కవచనమేవ, తఞ్చ పఠమపురిసస్సేవ, భూయతే దేవదత్తేన, దేవదత్తేన సమ్పతి భవనన్తి అత్థో.

పచధాతుతో కమ్మని అత్తనోపదే యప్పచ్చయే చ కతే –

విపరిణామేన "యస్సా"తి వత్తమానే –

౪౪౭. తస్స చవగ్గయకారవకారత్తం సధాత్వన్తస్స.

తస్స భావకమ్మవిసయస్స **య**ప్పచ్చయస్స **చ**వగ్గ**య**కార**వ**కారత్తం హోతి ధాత్వన్తేన సహ యథాసమ్భవం. ఏత్థ **చ** "ఇవణ్ణాగమో వా"తి ఇతో సీహగతియా **వా**సద్దో అనువత్తేతబ్బో, సో **చ** వవత్థితవిభాసత్థో. తేన –

చవగ్గో చ త వగ్గానం, ధాత్వన్తానం యవత్తనం;
రవానఞ్చ సయప్పచ్చ-యానం హోతి యథాక్కమన్తి.

ధాత్వన్తస్స చవగ్గాదిత్తా **చ**కారే కతే "పరద్వేభావో ఠానే"తి **చ**కారస్స ద్విత్తం. పచ్చతే ఓదనో దేవదత్తేన, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా గరుపుబ్బరస్సతో పరస్స పఠమపురిసబహువచనస్స క్వచి **రే** హోతి. పచ్చరే, పచ్చన్తే. పచ్చసే, పచ్చవ్హే. పచ్చే, పచ్చామ్హే.

పరస్సపదాదేసే పచ్చతి, పచ్చన్తి. పచ్చసి, పచ్చథ. పచ్చామి, పచ్చామ. తథా కమ్మకత్తరి పచ్చతే ఓదనో సయమేవ, పచ్చన్తే. పచ్చతి, పచ్చన్తి వా ఇచ్చాది.

గమితో కమ్మని అత్తనోపదే, **య**ప్పచ్చయే చ కతే –

"ధాతూహి, తస్మిం, యే"తి చ వత్తతే.

౪౪౮. ఇవణ్ణాగమో వా.

సబ్బేహి ధాతూహి తస్మిం భావకమ్మవిసయే **య**ప్పచ్చయే పరే ఇవణ్ణాగమో హోతి వాతి ఈకారాగమో. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. **చ్ఛా**దేసో, గచ్ఛీయతే గామో దేవదత్తేన , గచ్ఛీయన్తే. గచ్ఛీయసే, గచ్ఛీయవ్హే. గచ్ఛీయే, గచ్ఛీయామ్హే.

చ్ఛాదేసాభావే –

"ధాతూహి, యో, వా"తి చ వత్తతే.

౪౪౯. పుబ్బరూపఞ్చ.

హేట్ఠానుత్తేహి పరస్సేదం, తేన **కటపవగ్గయకారలస**న్తేహేవ ధాతూహి పరో **య**ప్పచ్చయో పుబ్బరూపమాపజ్జతే వాతి **మ**కారా పరస్స **య**కారస్స **మ**కారో. గమ్మతే, గమీయతే, గమ్మన్తే, గమీయన్తే. గమ్మసే, గమీయసే, గమ్మవ్హే, గమీయవ్హే. గమ్మే, గమీయే, గమ్మామ్హే, గమీయామ్హే.

పరస్సపదత్తే – గచ్ఛీయ్యతి, గచ్ఛీయ్యన్తి. గచ్ఛీయతి, గచ్ఛీయన్తి వా. గమ్మతి, గమ్మన్తి. గమీయతి, గమీయన్తి. **ఇ**కారాగమే గమియ్యతి, గమియ్యన్తి. తథా ఘుమ్మీయతి, ఘుమ్మీయన్తి ఇచ్చాది.

వత్తమానావిభత్తి.

౪౫౦. పఞ్చమీ తు అన్తు, హి థ, మి మ, తం అన్తం, స్సువ్హో, ఏ ఆమసే.

త్వాదయో ద్వాదస **పఞ్చమీ**సఞ్ఞా హోన్తి.

౪౨౧. ఆణత్యాసిట్ఠేనుత్తకాలే పఞ్చమీ.

ఆణత్యత్థే చ ఆసీసత్థే అనుత్తకాలే **పఞ్చమీ**విభత్తి హోతి.

సతిపి కాలాధికారే పున **కాలగ్గ**హణేన **విధినిమన్తనాజ్ఝేసనానుమతిపత్థనాపత్తకాలా**దీసు చ పఞ్చమీ. ఆణాపన**మాణత్తి,** ఆసీసనమా**సిట్ఠో,** సో చ ఇట్ఠస్స అసమ్పత్తస్స అత్థస్స పత్థనం, తస్మిం **ఆణత్యాసిట్ఠే.** అను సమీపే ఉత్తకాలో **అనుత్తకాలో,** పచ్చుప్పన్నకాలోతి అత్థో, న ఉత్తకాలోతి వా అనుత్తకాలో, తస్మిం అనుత్తకాలే, కాలమనామసిత్వా హోతీతి అత్థో.

తత్థ **ఆసీసనత్థే** భూధాతుతో పఞ్చమీపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **తు, అ**ప్పచ్చయవుద్ధి**అవా**దేసా. సో సుఖీ భవతు, తే సుఖితా భవన్తు.

విపరిణామేన "అకారతో"తి వత్తతే.

౪౨౨. హిలోపం వా.

అకారతో పరో **హి**విభత్తి **లోప**మాపజ్జతే వా. త్వం సుఖీ భవ, భవాహి వా, హిమ్హి దీఘో. తుమ్హే సుఖితా భవథ. అహం సుఖీ భవామి, మయం సుఖినో భవామ.

అత్తనోపదే సో సుఖీ భవతం, తే సుఖితా భవన్తం. త్వం సుఖీ భవస్సు, తుమ్హే సుఖితా భవవ్హో. అహం సుఖీ భవే, మయం సుఖితా భవామసే.

కమ్మని అనుభూయతం తయా, అనుభూయన్తం. అనుభూయస్సు, అనుభూయవ్హో. అనుభూయే, అనుభూయామసే. **పరస్సపదత్తే** అనుభూయ్యతు, అనుభూయ్యన్తు. అనుభూయతు, అనుభూయన్తు వా, అనుభూయ్యాహి ఇచ్చాది. **భావే** భూయతం.

ఆణత్తియం కత్తరి దేవదత్తో దాని ఓదనం పచతు, పచన్తు. పచ, పచాహి, పచథ. పచామి, పచామ. పచతం, పచన్తం. పచస్సు, పచవ్హో. పచే, పచామసే.

కమ్మని యప్పచ్చయచవగ్గాది, పచ్చతం ఓదనో దేవదత్తేన, పచ్చన్తం. పచ్చస్సు, పచ్చవ్హో. పచ్చే, పచ్చామసే. **పరస్సపదత్తే** పచ్చతు, పచ్చన్తు. పచ్చ, పచ్చాహి, పచ్చథ. పచ్చామి, పచ్చామ.

తథా సో గామం గచ్ఛతు, గచ్ఛన్తు. గచ్ఛ, గచ్ఛాహి, గచ్ఛథ. గచ్ఛామి, గచ్ఛామ. గమేతు, గమేన్తు. గమ, గమాహి, గమేథ. గమేమి, గమేమ. గచ్ఛతం, గచ్ఛన్తం. గచ్ఛస్సు, గచ్ఛవ్హో. గచ్ఛే, గచ్ఛామసే. **ఘమ్మా**దేసే ఘమ్మతు, ఘమ్మన్తు ఇచ్చాది.

కమ్మని గచ్ఛీయతం, గచ్ఛీయతు, గమీయతం, గమీయతు, గమ్మతం, గమ్మతు ఇచ్చాది.

విధిమ్హి ఇధ పబ్బతో హోతు, అయం పాసాదో సువణ్ణమయో హోతూతిఆది.

నిమన్తనే అధివాసేతు మే భన్తే భగవా భోజనం, ఇధ నిసీదతు భవం.

అజ్ఝేసనే దేసేతు భన్తే భగవా ధమ్మం.

అనుమతియం పుచ్ఛతు భవం పఞ్హం, పవిసతు భవం, ఏత్థ నిసీదతు.

పత్థనా యాచనా, దదాహి మే గామవరాని పఞ్చ, ఏకం మే నయనం దేహి.

పత్తకాలే సమ్పత్తో తే కాలో కటకరణే, కటం కరోతు భవం ఇచ్చాది.

పఞ్చమీవిభత్తి.

౪౨౩. సత్తమీ ఏయ్య ఏయ్యుం, ఏయ్యాసి ఏయ్యాథ, ఏయ్యామిఏయ్యామ, ఏథ ఏరం, ఏథో ఏయ్యావ్హో, ఏయ్యంఏయ్యామ్హే.

ఏయ్యాదయో ద్వాదస **సత్తమీ**సఞ్ఞా హోన్తి.

"అనుత్తకాలే"తి వత్తతే.

౪౨౪. అనుమతిపరికప్పత్థేసు సత్తమీ.

అనుమత్యత్థే చ పరికప్పత్థే చ అనుత్తకాలే **సత్తమీ**విభత్తి హోతి.

అత్థగ్గహణేన **విధినిమన్తనా**దీసు చ సత్తమీ. కత్తుమిచ్ఛతో పరస్స అనుజాననం **అనుమతి,** పరికప్పనం **పరికప్పో,** "యది నామ భవేయ్యా"తి సల్లక్ఖణం నిరూపనం, హేతుక్రియాయ సమ్భవే ఫలక్రియాయ సమ్భవపరికప్పో చ.

తత్థ **పరికప్పే** సత్తమీపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **ఏయ్య,** అప్పచ్చయవుద్ధాది పురిమసమం, "క్వచి ధాతు విభత్తీ"తిఆదినా ఏయ్య ఏయ్యాసి ఏయ్యామి ఏయ్యంఇచ్చేతేసం వికప్పేన ఏకారాదేసో. సో దాని కిం ను ఖో భవే, యది సో పఠమవయే పబ్బజేయ్య, అరహా భవేయ్య, సచే సఙ్ఖారా నిచ్చా భవేయ్యుం, న నిరుజ్ఝేయ్యుం. యది త్వం భవేయ్యాసి, తుమ్హే భవేయ్యాథ. కథమహం దేవో భవేయ్యామి, కిం ను ఖో మయం భవేయ్యామ. తథా భవేథ, భవేరం. భవేథో, భవేయ్యావ్హో.

పత్థనే తు అహం సుఖీ భవే, బుద్ధో భవేయ్యం, భవేయ్యామ్హే.

కమ్మని సుఖం తయా అనుభూయేథ, అనుభూయేరం. అనుభూయేథో, అనుభూయేయ్యావ్హో. అనుభూయే, అనుభూయేయ్యం, అనుభూయేయ్యామ్హే. **పరస్సపదత్తే** అనుభూయేయ్య, అనుభూయేయ్యుం. అనుభూయేయ్యాసి ఇచ్చాది. **భావే** భూయేథ.

విధిమ్హి సో ఓదనం పచే, పచేయ్య, పచేయ్యుం. త్వం పచే, పచేయ్యాసి, తుమ్హే పచేయ్యాథ. అహం పచే, పచేయ్యామి, మయం పచేయ్యామ. పచేథ, పచేరం. పచేథో, పచేయ్యావ్హో. పచే, పచేయ్యం, పచేయ్యామ్హే.

కమ్మని పచ్చేథ, పచ్చేరం. పచ్చేథో, పచ్చేయ్యావ్హో. పచ్చే, పచ్చేయ్యం, పచ్చేయ్యామ్హే. **పరస్సపదత్తే** పచ్చే, పచ్చేయ్య, పచ్చేయ్యుం. పచ్చేయ్యాసి ఇచ్చాది.

అనుమతియం నో గామం గచ్చే, గచ్చేయ్య, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఏయ్యుస్స** ఉం వా, గచ్చుం, గచ్చేయ్యుం. త్వం గచ్చే, గచ్చేయ్యాసి, గచ్చేయ్యాథ. గచ్చే, గచ్చేయ్యామి, గచ్చేయ్యామ. గమే, గమేయ్య, గముం, గమేయ్యుం. గమే, గమేయ్యాసి, గమేయ్యాథ. గమే, గమేయ్యామి, గమేయ్యామ. గచ్చేథ, గచ్చేరం. గచ్చేథో, గచ్చేయ్యావ్హో. గచ్చే, గచ్చేయ్యం, గచ్చేయ్యామ్హే. గమేథ, గమేరం ఇచ్చాది.

కమ్మని గచ్ఛియేథ, గమీయేథ, గచ్ఛియేరం, గమీయేరం ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** గచ్ఛియేయ్య, గమీయేయ్య, గమ్మేయ్య, గమ్మేయ్యుం ఇచ్చాది. తథా ఘమ్మే, ఘమ్మేయ్య, ఘమ్మేయ్యుం ఇచ్చాది.

సత్తమీవిభత్తి.

పచ్చుప్పన్నాణత్తిపరికప్పకాలికవిభత్తినయో.

౪౨౩. హియ్యత్తనీ ఆఊ, ఓత్థ, అంమ్హా, త్థత్థుం, సేవ్హం, ఇంమ్హసే.

ఆఆదయో ద్వాదస **హియ్యత్తనీ**సఞ్ఞా హోన్తి.

"అప్పచ్చక్ఖే, అతీతే"తి చ వత్తతే.

౪౨౪. హియ్యోపభుతి పచ్చక్ఖే హియ్యత్తనీ.

హియ్యోపభుతి అతీతే కాలే పచ్చక్ఖే వా అప్పచ్చక్ఖే వా **హియ్యత్తనీ**విభత్తి హోతీతి హియ్యత్తనీపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **ఆ**.

"క్వచి ధాతు"ఇచ్చాదితో "క్వచి, ధాతూన"న్తి చ వత్తతే.

౪౨౫. అకారాగమో హియ్యత్తనీ అజ్జతనీకాలాతిపత్తీసు.

క్వచి ధాతూనమాదిమ్హి **అ**కారాగమో హోతి **హియ్యత్తనీఅజ్జతనీకాలాతిపత్తి**ఇచ్చేతాసు తీసు విభత్తీసు. కథమయమకారాగమో ధాత్వాదిమ్హీతి చే?

సతిస్సరేపి ధాత్వన్తే, పునకారాగమస్సిధ;
నిరత్థత్తా పయోగాను రోధా ధాత్వాదితో అయం.

అప్పచ్చయవుద్ధిఅవాదేససరలోపాది వుత్తనయమేవ.

అభవా, అభవూ. అభవో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **ఓ**కారస్స **అ**ఆదేసో వా, అభవ, అభవత్థ. అభవం, అభవమ్హా. అభవత్థ, అభవత్థుం. అభవసే, అభవవ్హం. అభవిం, అభవమ్హసే.

కమ్మని యప్పచ్చయో, తయా సుఖమన్వభూయత్థ, **అ**కారాగమాభావే అనుభూయత్థ, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **త్థ**స్స **థా**దేసో, అన్వభూయథ, అనుభూయథ, అన్వభూయత్థుం, అనుభూయత్థుం. అన్వభూయసే, అనుభూయసే, అన్వభూయవ్హం, అనుభూయవ్హం. అన్వభూయిం, అనుభూయిం, అన్వభూయమ్హసే, అనుభూయమ్హసే. **పరస్సపదత్తే** అన్వభూయా, అనుభూయా ఇచ్చాది. **భావే** అన్వభూయత్థ.

తథా నో ఓదనం అపచా, పచా, అపచూ, పచూ. అపచో, పచో, అపచత్థ, పచత్థ. అపచం, పచం, అపచమ్హా, పచమ్హా. అపచత్థ, పచత్థ, అపచత్థు, పచత్థుం. అపచసే, పచసే, అపచవ్హం, పచవ్హం. అపచిం, పచిం, అపచమ్హసే, పచమ్హసే.

కమ్మని అపచ్చథ, అపచ్చత్థ, అపచ్చత్థుం. అపచ్చసే, అపచ్చవ్హం. అపచ్చిం, అపచ్చమ్హసే. అపచ్చా, అపచ్చూ ఇచ్చాది.

తథా అగచ్ఛా, అగచ్ఛూ. అగచ్ఛో, అగచ్ఛ, అగచ్ఛత్థ. అగచ్ఛం, అగచ్ఛమ్హా. అగచ్ఛత్థ, అగచ్ఛత్థుం. అగచ్ఛసే, అగచ్ఛవ్హం. అగచ్ఛిం, అగచ్ఛమ్హసే. అగమా, అగమూ. అగమో, అగమ, అగమత్థ. అగమం, అగమమ్హా. అగమత్థ, అగమత్థుం. అగమసే, అగమవ్హం. అగమిం, అగమమ్హసే.

కమ్మని అగచ్ఛీయత్థ, గచ్ఛీయత్థ, అగమీయత్థ, గమీయత్థ, అగచ్ఛీయత్థుం, గచ్ఛీయత్థుం, అగమీయత్థుం, గమీయత్థుం ఇచ్చాది. తథా అఘుమ్మా, అఘుమ్మూ ఇచ్చాది.

హియ్యత్తనీవిభత్తి.

౪౩౮. హియ్యత్తనీ సత్తమీ పఞ్చమీ వత్తమానా సబ్బధాతుకం.

హియ్యత్తనాదయో చతస్సో విభత్తియో **సబ్బధాతుక**సఞ్ఞా హోన్తీతి హియ్యత్తనాదీనం సబ్బధాతుకసఞ్ఞత్తా “ఇకారాగమో అసబ్బధాతుకమ్హీ”తి వుత్తో ఇకారాగమో న భవతి.

సబ్బధాతుకం.

౪౩౯. పరోక్ఖా అ ఉ, ఏ త్థ, అం మ్హ, త్థ రే, థో వ్హో, ఇంమ్హే.

అఆదయో ద్వాదస **పరోక్ఖా**సఞ్ఞా హోన్తి. అక్ఖానం ఇన్ద్రియానం పరం పరోక్ఖా, తద్దీపకత్తా అయం విభత్తి **పరోక్ఖా**తి వుచ్చతి.

౪౬౦. అపచ్చక్ఖే పరోక్ఖాతీతే.

అపచ్చక్ఖే వత్థునో ఇన్ద్రియావిసయభూతే అతీతే కాలే **పరోక్ఖా**విభత్తి హోతి. అతిక్కమ్మ ఇతోతి **అతీతో**, హుత్వా అతిక్కన్తోతి అత్థో.

హేట్ఠా వుత్తనయేన పరోక్ఖాపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **అ**. "భూ అ"ఇతీధ –

విపరిణామేన "ధాతూన"న్తి వత్తతే.

౪౬౧. క్వచాదివణ్ణానమేకస్సరానం ద్వేభావో.

ధాతూనమాదిభూతానం వణ్ణానమేకస్సరానం క్వచి ద్వేభావో హోతి. వవత్థితవిభాసత్థోయం **క్వచి**సద్దో, తేన –

ఖ ఛ సేసు పరోక్ఖాయం, ద్వేభావో సబ్బధాతునం;
అప్పచ్చయే జుహోత్యాది-స్వపి కిచ్చాదికే క్వచి.

"భూ భూ అ"ఇతీధ –

౪౬౨. పుబ్బోబ్భాసో.

ద్వేభూతస్స ధాతుస్స యో పుబ్బో అవయవో, సో **అబ్భాస**సఞ్ఞో హోతీతి అబ్భాససఞ్ఞా.

అబ్భాసగ్గహణమనువత్తతే.

౪౬౩. అన్తస్సివణ్ణాకారో వా.

అబ్భాసస్స అన్తస్స ఇవణ్ణో హోతి వా, **అ**కారో చ. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. తేన –

ఖ ఛ సేసు అవణ్ణస్స,
ఇకారో సగుపుస్స ఈ;
వాస్స భూస్స పరోక్ఖాయం,
అకారో నాపరస్సిమేతి.

ఊకారస్స **అ**కారో.

౪౬౪. దుతియచతుత్థానం పఠమతతియా.

అబ్భాసగతానం దుతియచతుత్థానం వగ్గబ్యఞ్జనానం యథాక్కమం పఠమతతియా హోన్తీతి **భ**కారస్స **బ**కారో.

౪౬౫. బ్రూభూనమాహభూవా పరోక్ఖాయం.

బ్రూభూఇచ్చేతేసం ధాతూనం **ఆహభూవ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి పరోక్ఖావిభత్తియన్తి **భూ**సద్దస్స **భూవ**ఆదేసో, "సరలోపో మాదేసప్పచ్చయాదిమ్హి"తిఆదినా సరలోపాది, సో కిర రాజా బభూవ, తే కిర బభూవు. త్వం కిర బభూవే.

"ధాతూహీ"తి వత్తతే, సీహగతియా **క్వచి**గ్గహణఞ్చ.

౪౮౮. ఇకారాగమో అసబ్బధాతుకమ్హి.

సబ్బస్మిం అసబ్బధాతుకమ్హి పరే క్వచి ధాతూహి పరో **ఇ**కారాగమో హోతి.

అసబ్బధాతుకే బ్యఞ్జ-నాదిమ్హే వాయమాగమో;
క్వచాధికారతో బ్యఞ్జ-నాదోపి క్వచి నో సియా.

ఏత్థ చ "న సబ్బధాతుకం అసబ్బధాతుక"మితి కత్వా "హియ్యత్తనీ సత్తమీ పఞ్చమీ వత్తమానా సబ్బధాతుక"న్తి హియ్యత్తనీఆదీనం సబ్బధాతుకసఞ్ఞాయ వుత్తత్తా తదఞ్ఞా చతస్సో విభత్తియో అసబ్బధాతుకన్తి వుచ్చతి.

తుమ్హే కిర బభూవిత్థ. అహం కిర బభూవం, మయం కిర బభూవిమ్హ. **అత్తనోపదే** సో బభూవిత్థ, బభూవిరే. బభూవిత్థో, బభూవివ్హో. బభూవిం, బభూవిమ్హే.

కమ్మని అత్తనోపదే **ఈ**కారాగమ**య**ప్పచ్చ**యి**కారాగమా, అనుబభూవీయిత్థ, **య**ప్పచ్చయస్స అసబ్బధాతుకమ్హి "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా లోపే కతే ఇవణ్ణాగమో న భవతి, తయా కిర అనుబభూవిత్థ, అనుబభూవిరే ఇచ్చాది. **భావే** బభూవీయిత్థ, బభూవిత్థ వా.

తథా పపచ, పపచూ. పపచే, పపచిత్థ. పపచం, పపచిమ్హ. పపచిత్థ, పపచిరే. పపచిత్థో, పపచివ్హో. పపచిం, పపచిమ్హే.

కమ్మని పపచ్చిత్థ, పపచ్చిరే ఇచ్చాది. తథా అపచ్చ, అపచ్చూ ఇచ్చాది.

గమిమ్హి "క్వచాదివణ్ణాన"న్తిఆదినా ద్వేభావో, "పుబ్బోబ్భాసో"తి అబ్భాససఞ్ఞా.

"అబ్భాసే"తి వత్తతే.

౪౮౭. కవగ్గస్స చవగ్గో.

అబ్భాసే వత్తమానస్స **కవగ్గస్స చవగ్గో** హోతీతి **వ**కారస్స **జ**కారో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా అనబ్భాసస్స పఠమపురిసేకవచనమ్హి దీఘో. సో గామం జగామ కిర, జగమ వా, జగము. జగమే, జగమిత్థ. జగమం, జగమిమ్హ. జగమిత్థ, జగమిరే. జగమిత్థో, జగమివ్హో. జగమిం, జగమిమ్హే.

కమ్మని జగమీయిత్థ, జగమిత్థ వా ఇచ్చాది.

పరోక్ఖావిభత్తి.

౪౬౮. అజ్జతనీ ఈ ఉం, **ఓ త్థ, ఇం మ్హా, ఆ ఊ, సే వ్హం, అమ్హే.**

ఈఆదయో ద్వాదస **అజ్జతనీ**సఞ్ఞా హోన్తి. అజ్జ భవో అజ్జతనో, తద్దీపకత్తా అయం విభత్తి **అజ్జతనీ**తి వుచ్చతి.

“అపచ్చక్ఖే, అతీతే, పచ్చక్ఖే”తి చ వత్తతే.

౪౬౯. సమీపేజ్జతనీ.

సమీపే సమీపతో పట్ఠాయ అజ్జప్పభుతి అతీతే కాలే పచ్చక్ఖే చ అపచ్చక్ఖే చ **అజ్జతనీ**విభత్తి హోతీతి అజ్జతనీపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం ఈ.

పురే వియ **అ**కారాగమో, వుద్ధాది చ, “క్వచి ధాతువిభత్తీ”తిఆదినా **ఈమ్హా**దివిభత్తీనం క్వచి రస్సత్తం, **ఓఆఅ**వచనానం **ఇత్థఅ**మాదేసా చ, సరలోపాది, సో అభవి, అభవీ వా, **అ**కారాగమాభావే భవి.

మణ్డూకగతియా “వా”తి వత్తతే.

౪౭౦. సబ్బతో ఉం ఇం సు.

సబ్బేహి ధాతూహి ఉంవిభత్తిస్స **ఇంస్వా**దేసో హోతి వా.

తే అభవింసు, భవింసు వా, అభవుం, భవుం వా. త్వం అభవి, భవి వా, అభవో, భవో వా, తుమ్హే అభవిత్థ, భవిత్థ వా, **ఇ**కారాగమో. అహం అభవిం, భవిం వా, మయం అభవిమ్హ, భవిమ్హ వా, అభవిమ్హా, భవిమ్హా వా. సో అభవిత్థ, భవిత్థ వా, అభవా, భవా వా, అభవూ, భవూ వా. అభవిసే, భవిసే వా, అభవివ్హం, భవివ్హం వా. అభవం , భవం వా, అభవ, భవ వా, అభవిమ్హే, భవిమ్హే వా.

కమ్మని యప్పచ్చయలోపే వుద్ధిఅవాదేసాది, సుఖం తయా అనుభవిత్థ, అన్వభూయిత్థ, అనుభూయిత్థ వా ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** తయా అన్వభూయి, అనుభూయి, అన్వభూయీ, అనుభూయీ వా, అన్వభూయింసు, అనుభూయింసు, అన్వభూయుం, అనుభూయుం. త్వం అన్వభూయి, అనుభూయి, తుమ్హే అన్వభూయిత్థ, అనుభూయిత్థ. అహం అన్వభూయిం, అనుభూయిం, మయం అన్వభూయిమ్హ, అనుభూయిమ్హ, అన్వభూయిమ్హా, అనుభూయిమ్హా వా. **భావే** అభవిత్థ, అభూయిత్థ తయా.

సో అపచి, పచి, అపచీ, పచీ వా, తే అపచింసు, పచింసు, అపచుం, పచుం. త్వం అపచి, పచి, అపచో, పచో వా, తుమ్హే అపచిత్థ, పచిత్థ. అహం అపచిం, పచిం, మయం అపచిమ్హ, పచిమ్హ, అపచిమ్హా, పచిమ్హా వా. సో అపచిత్థ, పచిత్థ, అపచా, పచా వా, అపచూ, పచూ. అపచిసే, అపచివ్హం. అపచం, పచం, అపచ, పచ వా, అపచిమ్హే, పచిమ్హే.

కమ్మని అపచ్చిత్థ, పచ్చిత్థ ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** అపచ్చి, పచ్చి, అపచ్చీ, పచ్చీ వా, అపచ్చింసు, పచ్చింసు, అపచ్చుం, పచ్చుం. అపచ్చి, పచ్చి, అపచ్చో, పచ్చో వా, అపచ్చిత్థ, పచ్చిత్థ. అపచ్చిం, పచ్చిం,

అపచ్చిమ్హ, పచ్చిమ్హ, అపచ్చిమ్హా, పచ్చిమ్హా వా.

సో గామం అగచ్ఛీ, గచ్ఛీ, అగచ్ఛి, గచ్ఛి వా, తే అగచ్ఛింసు, గచ్ఛింసు, అగచ్ఛుం, గచ్ఛుం. త్వం అగచ్ఛి, గచ్ఛి, అగచ్ఛో, గచ్ఛో వా, తుమ్హే అగచ్ఛిత్థ, గచ్ఛిత్థ. అహం అగచ్ఛిం, గచ్ఛిం, మయం అగచ్ఛిమ్హ, గచ్ఛిమ్హ, అగచ్ఛిమ్హా, గచ్ఛిమ్హా వా.

“క్వచి ధాతూ”తిఆదినా అజ్జతనిమ్హి గమిస్స **ఛ**స్స క్వచి **ఞ్ఛా**దేసో, అగఞ్ఛి, గఞ్ఛి, అగఞ్ఛీ, గఞ్ఛీ వా, తే అగఞ్ఛింసు , గఞ్ఛింసు, అగఞ్ఛుం, గఞ్ఛుం. త్వం అగఞ్ఛి, గఞ్ఛి, అగఞ్ఛో, గఞ్ఛో వా, తుమ్హే అగఞ్ఛిత్థ, గఞ్ఛిత్థ. అహం అగఞ్ఛిం, గఞ్ఛిం, మయం అగఞ్ఛిమ్హ, గఞ్ఛిమ్హ, అగఞ్ఛిమ్హా, గఞ్ఛిమ్హా వా.

ఛాదేసాభావే సో అగమి, గమి, అగమీ, గమీ వా, “కరస్స కాసత్తమజ్జతనిమ్హీ”తి ఏత్థ **భావ**నిద్దేసేన, “సత్తమజ్జతనిమ్హీ”తి యోగవిభాగేన వా **సా**గమే “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా బ్యఞ్జనతో **ఆ**కారాగమో, అగమాసి, ఉంవచనస్స క్వచి **అంస్వా**దేసో, **ఉ**చాగమో **త్థమ్హే**సు క్వచి, అగమింసు, గమింసు, అగమంసు, గమంసు, అగముం, గముం, త్వం అగమి, గమి, అగమో, గమో వా, అగమిత్థ, గమిత్థ, అగముత్థ, గముత్థ. అహం అగమిం, గమిం, అగమిమ్హ, గమిమ్హ, అగముమ్హ, గముమ్హ, అగమిమ్హా, గమిమ్హా వా.

“క్వచి ధాతూ”తిఆదినా గమిస్స అజ్జతనిమ్హి **గా**దేసో చ, సో అజ్ఝగా, పరలోపో, తే అజ్ఝగుం. త్వం అజ్ఝగో, తుమ్హే అజ్ఝగుత్థ. అహం అజ్ఝగిం, మయం అజ్ఝగుమ్హ.

అత్తనోపదే సో అగచ్ఛిత్థ, గచ్ఛిత్థ, అగఞ్ఛిత్థ, గఞ్ఛిత్థ ఇచ్చాది. **ఛా**దేసాభావే సో అగమిత్థ, గమిత్థ, అగమా, గమా, తే అగమూ, గమూ, అజ్ఝగూ, అగూ. త్వం అగమిసే, గమిసే, అగమివ్హం, గమివ్హం. అహం అగమం, గమం, అగమ, గమ, అజ్ఝగం వా, అగమిమ్హే, గమిమ్హే.

కమ్మే గామో అగచ్ఛీయిత్థ తేన, గచ్ఛీయిత్థ, అగఞ్ఛీయిత్థ, గఞ్ఛీయిత్థ, అగమీయిత్థ, గమీయిత్థ, అగమిత్థ, గమిత్థ ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** అగచ్ఛీయి, గచ్ఛీయి వా, అగమీయి, గమీయి వా, అగచ్ఛీయుం, అగమీయుం వా. తథా అఘమ్మీయి, అఘమ్మీయింసు ఇచ్చాది.

“హియ్యత్తనీ, అజ్జతనీ”తి చ వత్తతే.

౪౭౧. మాయోగే సబ్బకాలే చ.

యదా**మా**యోగో, తదా **హియ్యత్తనజ్జతనీ**విభత్తియో సబ్బకాలేపి హోన్తి, **చ**సద్దేన **పఞ్చమీ** చ. మా భవతి, మా భవా, మా భవిస్సతీతి వా అత్థే హియ్యత్తనజ్జతనీపఞ్చమీ విభత్తియో, సేసం నేయ్యం, సో మా భవా, మా భవీ, మా తే భవన్తన్తరాయా. మా పచా, మా పచీ, మా పచతు. మా గచ్ఛా, మా గచ్ఛీ, మా గచ్ఛతు. మా కఞ్చి పాపమాగమా, మా అగమి, మా గమా, మా గమీ, మా గమేతు. త్వం మా గచ్ఛో, మా గచ్ఛి, మా గచ్ఛాహి ఇచ్చాది.

అతీతకాలికవిభత్తి.

౪౭౨. భవిస్సన్తీ స్సతి స్సన్తి, స్ససి స్సథ, స్సామిస్సామ, స్సతే స్సన్తే, స్ససే స్సవ్హే, స్సంస్సామ్హే.

స్సత్యాదీనం ద్వాదసన్నం వచనానం **భవిస్సన్తీ**సఞ్ఞా హోతి. భవిస్సతీతి భవిస్సన్తో, తంకాలదీపకత్తా అయం విభత్తి **భవిస్సన్తీ**తి వుచ్చతి.

౪౭౩. అనాగతే భవిస్సన్తీ.

అనాగతే కాలే **భవిస్సన్తీ**విభత్తి హోతి.

అతీతేపి భవిస్సన్తీ, తంకాలవచనిచ్ఛయా;
"అనేకజాతిసంసారం, సన్ధావిస్స"న్తిఆదిసు.

న ఆగతో **అనాగతో**, పచ్చయసామగ్గియం సతి ఆయతిం ఉప్పజ్జనారహోతి అత్థో, **ఇ**కారాగమో, వుద్ధి**అవా**దేసా, సరలోపాది చ.

భవిస్సతి, భవిస్సన్తి. భవిస్ససి, భవిస్సథ. భవిస్సామి, భవిస్సామ. భవిస్సతే, భవిస్సన్తే. భవిస్ససే, భవిస్సవ్హే. భవిస్సం, భవిస్సామ్హే.

కమ్మే యప్పచ్చయలోపో, సుఖం తయా అనుభవిస్సతే, అనుభవిస్సన్తే. అనుభవిస్ససే, అనుభవిస్సవ్హే. అనుభవిస్సం, అనుభవిస్సామ్హే. **పరస్సపదత్తే** అనుభవిస్సతి దేవదత్తేన, అనుభవిస్సన్తి ఇచ్చాది. **భావే** భవిస్సతే తేన, **య**ప్పచ్చయలోపాభావే అనుభూయిస్సతే, అనుభూయిస్సన్తే ఇచ్చాది. **భావే** భూయిస్సతే.

తథా పచిస్సతి, పచిస్సన్తి. పచిస్ససి, పచిస్సథ. పచిస్సామి, పచిస్సామ. పచిస్సతే, పచిస్సన్తే. పచిస్ససే, పచిస్సవ్హే. పచిస్సం, పచిస్సామ్హే.

కమ్మే పచ్చిస్సతే ఓదనో దేవదత్తేన, పచ్చిస్సన్తే ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** పచ్చిస్సతి, పచ్చిస్సన్తి. పచ్చిస్ససి, పచ్చిస్సథ. పచ్చిస్సామి, పచ్చిస్సామ.

గచ్ఛిస్సతి, గచ్ఛిస్సన్తి. గచ్ఛిస్ససి, గచ్ఛిస్సథ. గచ్ఛిస్సామి, గచ్ఛిస్సామ. గచ్ఛిస్సతే, గచ్ఛిస్సన్తే. గచ్ఛిస్ససే, గచ్ఛిస్సవ్హే. గచ్ఛిస్సం, గచ్ఛిస్సామ్హే. సో సగ్గం గమిస్సతి, గమిస్సన్తి. గమిస్ససి, గమిస్సథ. గమిస్సామి, గమిస్సామ ఇచ్చాది.

కమ్మే గచ్ఛీయిస్సతే, గచ్ఛీయిస్సన్తే. గచ్ఛీయిస్సతి, గచ్ఛీయిస్సన్తి వా, గమీయిస్సతే, గమీయిస్సన్తే. గమీయిస్సతి, గమీయిస్సన్తి వా ఇచ్చాది. **య**ప్పచ్చయలోపే గమిస్సతే , గమిస్సన్తే. గమిస్సతి, గమిస్సన్తి వా. తథా ఘమ్మిస్సతి, ఘమ్మిస్సన్తి ఇచ్చాది.

భవిస్సన్తీవిభత్తి.

౪౮౪. కాలాతిపత్తి స్సా స్సంసు, స్సే స్సథ, స్సంస్సామ్హా, స్సథ స్సిసు, స్ససే స్సవ్హే, స్సింస్సామ్హసే.

స్సాదీనం ద్వాదసన్నం **కాలాతిపత్తి**సఞ్ఞా హోతి. కాలస్స అతిపతనం కాలాతిపత్తి, సా పన విరుద్ధపచ్చయూపనిపాతతో, కారణవేకల్లతో వా క్రియాయ అనభినిబ్బత్తి, తద్దీపకత్తా అయం విభత్తి **కాలాతిపత్తీ**తి వుచ్చతి.

౪౭౩. క్రియాతిపన్నేతీతే కాలాతిపత్తి.

క్రియాతిపన్నమత్తే అతీతే కాలే **కాలాతిపత్తి**విభత్తి హోతి. క్రియాయ అతిపతనం **క్రియాతిపన్నం,** తం పన సాధకసత్తివిరహేన క్రియాయ అచ్చన్తానుప్పత్తి. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి న క్రియా అతీతసద్దేన వోహరితబ్బా, తథాపి తక్కిరియుప్పత్తిప్పటిబన్ధకరక్రియాయ కాలభేదేన అతీతవోహారో లబ్భతేవాతి దట్ఠబ్బం.

కాలాతిపత్తిపరస్సపదపఠమపురిసేకవచనం **స్సా, అ**కారికారాగమా, వుద్ధి**అవా**దేసా చ, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **స్సా స్సామ్హా**విభత్తీనం క్వచి రస్సత్తం, **స్సే**వచనస్స చ **అ**త్తం.

సో చే పఠమవయే పబ్బజ్జం అలభిస్స, అరహా అభవిస్స, భవిస్స, అభవిస్సా, భవిస్సావా, తే చే తం అలభిస్సంసు, అరహన్తో అభవిస్సంసు, భవిస్సంసు. ఏవం త్వం అభవిస్స, భవిస్స, అభవిస్సే వా, తుమ్హే అభవిస్సథ, భవిస్సథ. అహం అభవిస్సం, భవిస్సం, మయం అభవిస్సమ్హ, భవిస్సమ్హ, అభవిస్సామ్హా, భవిస్సామ్హా వా. సో అభవిస్సథ, అభవిస్సిసు. అభవిస్ససే, అభవిస్సవ్హే. అభవిస్సిం, అభవిస్సామ్హసే.

కమ్మే అన్వభవిస్సథ, అన్వభవిస్సిసు. అన్వభూయిస్సథ వా ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** అన్వభవిస్స, అన్వభవిస్సంసు. అన్వభూయిస్స వా ఇచ్చాది. **భావే** అభవిస్సథ దేవదత్తేన, అభూయిస్సథ.

తథా సో చే తం ధనం అలభిస్స, ఓదనం అపచిస్స, పచిస్స, అపచిస్సా, పచిస్సా వా, అపచిస్సంసు, పచిస్సంసు. అపచిస్స, పచిస్స, అపచిస్సే, పచిస్సే వా, అపచిస్సథ, పచిస్సథ. అపచిస్సం, పచిస్సం, అపచిస్సమ్హ, పచిస్సమ్హ, అపచిస్సామ్హా, పచిస్సామ్హా వా. అపచిస్సథ, పచిస్సథ, అపచిస్సిసు, పచిస్సిసు. అపచిస్ససే, పచిస్ససే, అపచిస్సవ్హే, పచిస్సవ్హే. అపచిస్సిం, పచిస్సిం, అపచిస్సామ్హసే, పచిస్సామ్హసే.

కమ్మే అపచిస్సథ ఓదనో దేవదత్తేన, అపచిస్సిసు. **యప్పచ్చయలో**పాభావే అపచీయిస్సథ ఇచ్చాది. **పరస్సపదత్తే** అపచ్చిస్స తేన, పచ్చిస్స, అపచ్చిస్సా, పచ్చిస్సా వా, అపచ్చిస్సంసు, పచ్చిస్సంసు ఇచ్చాది.

సో అగచ్ఛిస్స, గచ్ఛిస్స, అగచ్ఛిస్సా, గచ్ఛిస్సావా, అగచ్ఛిస్సంసు, గచ్ఛిస్సంసు. త్వం అగచ్ఛిస్స, గచ్ఛిస్స, అగచ్ఛిస్సే, గచ్ఛిస్సే వా, అగచ్ఛిస్సథ, గచ్ఛిస్సథ. అగచ్ఛిస్సం, గచ్ఛిస్సం, అగచ్ఛిస్సమ్హ, గచ్ఛిస్సమ్హ, అగచ్ఛిస్సామ్హా, గచ్ఛిస్సామ్హా వా. అగమిస్స, గమిస్స, అగమిస్సా, గమిస్సా వా, అగమిస్సంసు, గమిస్సంసు. అగమిస్స, గమిస్స, అగమిస్సే వా, అగమిస్సథ, గమిస్సథ. అగమిస్సం , గమిస్సం, అగమిస్సమ్హ, గమిస్సమ్హ, అగమిస్సామ్హా, గమిస్సామ్హా వా. అగచ్ఛిస్సథ, గచ్ఛిస్సథ వా ఇచ్చాది.

కమ్మే అగచ్ఛీయిస్సథ, అగమీయిస్సథ, అగచ్ఛీయిస్స, అగమీయిస్సఇచ్చాది. తథా అఘమ్మిస్సా, అఘమ్మిస్సంసు ఇచ్చాది.

కాలాతిపత్తివిభత్తి.

పఞ్చమీ సత్తమీ వత్త-మానా సమ్పతినాగతే;
భవిస్సన్తీ పరోక్ఖాదీ, చతస్సోతీతకాలికా.

ఛకాలికవిభత్తివిధానం.

వికరణవిధాన

ఇసు ఇచ్ఛాకన్తీసు, పురే వియ ధాత్వన్తలోపో, **త్యాద్యుప్పత్తి**, **అ**ప్పచ్చయో చ.

"ధాతూన"న్తి వత్తమానే –

౪౭౬. ఇసుయమూనమన్తో చ్ఛో వా.

ఇసుయముఇచ్చేతేసం ధాతూనం అన్తో **చ్ఛో** హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, "అన్తో చ్ఛో వా"తి యోగవిభాగేన **ఆస**స్సపి. నో సగ్గం ఇచ్ఛతి, ఇచ్ఛన్తి. ఇచ్ఛసి, ఇచ్ఛథ. ఇచ్ఛామి, ఇచ్ఛామ. **చ్ఛా**దేసాభావే అసంయోగన్తత్తా "అఞ్ఞేసు చా"తి వుద్ధి, ఏసతి, ఏసన్తి ఇచ్చాది.

కమ్మే అత్తనోపదస్స యేభుయ్యేన పరస్సపదత్తమేవ పయోజీయతి, తేన చేత్థ అత్తనోపదే రూపాని సఙ్ఖిపిస్సామ. నో ఇచ్ఛీయతి, ఏసీయతి, ఇస్సతే, ఇస్సతి, **య**కారస్స పుబ్బరూపత్తం. తథా ఇచ్ఛతు, ఏసతు. ఇచ్ఛేయ్య, ఏసేయ్య. పరోక్ఖాహియ్యత్తనీసు పన రూపాని సబ్బత్థ పయోగమనుగమ్మ పయోజేతబ్బాని, ఇచ్ఛి, ఏసి. ఇచ్ఛిస్సతి, ఏసిస్సతి. ఇచ్ఛిస్సా, ఏసిస్సా ఇచ్చాది.

యము ఉపరమే, **ని**పుబ్బో, **చ్ఛా**దేసో చ. నియచ్ఛతి, నియచ్ఛన్తి. నియమతి, నియమన్తి. **సం**పుబ్బో "సయే చా"తి **ఇ**త్తం, ద్విత్తఞ్చ. సఞ్ఞమతి, సఞ్ఞమన్తి.

కమ్మే నియచ్ఛీయతి, నియమీయతి, నియమ్మతి, సఞ్ఞమీయతి వా. తథా నియచ్ఛతు, సఞ్ఞమతు. నియచ్ఛేయ్య, సఞ్ఞమేయ్య. నియచ్ఛి, సఞ్ఞమీ. నియచ్ఛిస్సతి, సఞ్ఞమిస్సతి. నియచ్ఛిస్స, సఞ్ఞమిస్స ఇచ్చాది.

ఆస ఉపవేసనే, యోగవిభాగేన **చ్ఛా**దేసో, రస్సత్తం. అచ్ఛతి, అచ్ఛన్తి. అచ్ఛసి, అచ్ఛథ. అచ్ఛామి, అచ్ఛామ. అఞ్ఞత్ర **ఉప**పుబ్బో ఉపాసతి, ఉపాసన్తి. అచ్ఛీయతి, ఉపాసీయతి. అచ్ఛతు, ఉపాసతు. అచ్ఛేయ్య, ఉపాసేయ్య. అచ్ఛి, ఉపాసి. అచ్ఛిస్సతి, ఉపాసిస్సతి. అచ్ఛిస్స, ఉపాసిస్స ఇచ్చాది.

లభ లాభే, లభతి, లభన్తి. లభసి, లభథ. లభామి, లభామ. లభతే, లభన్తే. లభసే, లభవ్హే. లభే, లభామ్హే.

కమ్మే యకారస్స పుబ్బరూపత్తే కతే “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా పురిమభకారస్స **బకారో**, లబ్భతే, లబ్భన్తే. లబ్భతి, లబ్భన్తి. లబ్భతం, లబ్భతు. లబ్భే, లబ్భేయ్య.

అజ్జతనిమ్హి “వా, అన్తలోపో”తి చ వత్తమానే –

౪౭౭. లభస్మా ఈ ఇంనం త్థిత్థం.

లభఇచ్చేతస్మా ధాతుతో పరేసం ఈఇంనం విభత్తీనం **త్థి త్థం**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. అలత్థి, అలభి, లభి, అలభింసు, లభింసు. అలభో, లభో, అలభి, లభి, అలభిత్థ, లభిత్థ. అలత్థం, అలభిం, లభిం, అలభిమ్హా, లభిమ్హా ఇచ్చాది.

భవిస్సన్తిమ్హి “కరస్స సప్పచ్చయస్స కాహో”తి ఏత్థ **సప్పచ్చయ**గ్గహణేన **వచ ముచ భుజాదితో స్సస్స ఖాదేసో**, **వస ఛిద లభాదితో ఛాదేసో** చ వా హోతీతి **స్సస్స ఛాదేసో**, “బ్యఞ్జనన్తస్స చో ఛప్పచ్చయేసు చా”తి ధాత్వన్తస్స **చకారో**, లచ్ఛతి, లచ్ఛన్తి. లచ్ఛసి, లచ్ఛథ. లచ్ఛామి, లచ్ఛామ. **ఛాదేసా**భావే లభిస్సతి, లభిస్సన్తి. లభిస్ససి, లభిస్సథ. లభిస్సామి, లభిస్సామ ఇచ్చాది. అలభిస్స, అలభిస్సంసు ఇచ్చాది.

వచ వియత్తియం వాచాయం, వచతి, వచన్తి. వచసి, వచథ. వచామి, వచామ.

కమ్మే అత్తనోపదే, **యప్పచ్చయే** చ కతే –

౪౭౮. వచ వస వహాదీనముకారో వస్స యే.

వచ వస వహఇచ్చేవమాదీనం ధాతూనం **వ**కారస్స **ఉ**కారో హోతి **యప్పచ్చయే** పరే, **ఆది**సద్దేన **వడ్ఢ**స్స చ. “వస్స అ వ”ఇతి సమాసేన దుతియఞ్చేత్థ **వ**గ్గహణం ఇచ్ఛితబ్బం, తేన **అ**కారస్సపి **ఉ**కారో హోతి, పురిమపక్ఖే పరలోపో. “తస్స చవగ్గ”ఇచ్చాదినా సధాత్వన్తస్స **య**కారస్స **చ**కారో, ద్విత్తం. ఉచ్చతే, ఉచ్చన్తే. వుచ్చతే, వుచ్చన్తే. వుచ్చతి, వుచ్చన్తి వా ఇచ్చాది. తథా వచతు, వుచ్చతు. వచేయ్య, వుచ్చేయ్య. అవచా, అవచ్చా, అవచూ, అవచ్చూ. అవచ, అవచో, అవచుత్థ. అవచ, అవచం, అవచమ్హా. అవచుత్థ ఇచ్చాది.

౪౭౯. వచస్సజ్జతనిమ్హి మకారో ఓ.

వచఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **అ**కారో **ఓ**త్తమాపజ్జతే అజ్జతనిమ్హి విభత్తిమ్హి. అవోచి, అవోచుం. అవోచో, అవోచుత్థ. అవోచిం, అవోచుమ్హ, **ఉ**కారాగమో. అవోచ, రస్సత్తం, అవోచు ఇచ్చాది. అవుచ్చిత్థ.

భవిస్సన్తిమ్హి **సప్పచ్చయ**గ్గహణేన **స్సస్స ఖా**దేసో, “బ్యఞ్జనన్తస్సా”తి వత్తమానే “కో ఖే చా”తి ధాత్వన్తస్స **కా**దేసో, వక్ఖతి, వక్ఖన్తి. వక్ఖసి, వక్ఖథ. వక్ఖామి, వక్ఖామ ఇచ్చాది.

వస నివాసే, వసతి, వసన్తి.

కమ్మే ఉత్తం, పుబ్బరూపత్తఞ్చ వుస్సతి, వుస్సన్తి ఇచ్చాది. వసతు. వసేయ్య. అవసి, వసి.

భవిస్సన్తియం **స్సస్స ఛాదేసో**, ధాత్వన్తస్స **చకారో** చ, వచ్ఛతి, వచ్ఛన్తి. వచ్ఛసి, వచ్ఛథ. వచ్ఛామి, వచ్ఛామ. వసిస్సతి, వసిస్సన్తి. అవసిస్స, అవసిస్సంసు.

తథా **రుద** అస్సువిమోచనే, రోదతి, రుచ్ఛతి. రోదిస్సతి ఇచ్చాది.

కుస అక్కోసే, **ఆపుబ్బో** ద్విత్తరస్సత్తాని, **అప్పచ్చయవుద్ధియో** చ. అక్కోసతి. అక్కోసతు. అక్కోసేయ్య.

"అన్తలోపో"తి వత్తతే, మణ్డూకగతియా "వా"తి చ.

౪౮౦. కుసస్మా దీ చ్ఛి.

కుస ఇచ్చేతస్మా ధాతుతో ఈవిభత్తిస్స **చ్ఛి**ఆదేసో హోతి, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. అక్కోచ్ఛి మం, అక్కోసి వా. అక్కోసిస్సతి. అక్కోసిస్స ఇచ్చాది.

వహ పాపుణనే, వహతి, వహన్తి.

కమ్మే అత్తనోపదే, **యప్పచ్చయే** చ కతే –

"యే"తి వత్తతే.

౪౮౧. హ విపరియయో లో వా.

హకారస్స విపరియయో హోతి **యప్పచ్చయే** పరే, **యప్పచ్చయస్స** చ **లకారో** హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వాసద్దో**, తేన "గయ్హతీ"తిఆదీసు **లత్తం** న హోతి, నిమిత్తభూతస్స **యకారస్సే**వేతం **లత్తం**, "వచవస"ఇచ్చాదినా ఉత్తం. వుయ్హతి, వుల్హతి, **వుయ్హన్తి**. వహతు, వుయ్హతు. వహేయ్య, వుయ్హేయ్య. అవహీ, అవుయ్హిత్థ, అవహిత్థ. అవహిస్సతి, వుయ్హిస్సతి. అవహిస్స, అవుయ్హిస్స ఇచ్చాది.

జర వయోహానిమ్హి.

౪౮౨. జరమరానం జీరజీయ్యమీయ్యా వా.

జరమర ఇచ్చేతేసం ధాతూనం **జీరజీయ్యమీయ్యా**దేసా హోన్తి వా, సరలోపాది. జీరతి, జీరన్తి. జీయ్యతి, జీయ్యన్తి. "క్వచా"దిసుత్తేన ఏకయకారస్స క్వచి లోపో హోతి. జీయతి, జీయన్తి.

కమ్మే జీరీయతి, జీరీయన్తి. జీయియ్యతి, జీయియ్యన్తి. జీరతు, జీయ్యతు. జీరేయ్య, జీయ్యేయ్య. అజీరీ, జీరీ, జీయ్యా. జీరిస్సతి, జీయ్యిస్సతి. అజీరిస్స, అజీయ్యిస్స.

మర పాణచాగే, **మీయ్యా**దేసో, మీయ్యతి, మీయ్యన్తి. మీయతి, మీయన్తి వా. మరతి, మరన్తి ఇచ్చాది.

దిస పేక్ఖణే.

౪౮౩. దిసస్స పస్స దిస్స దక్ఖా వా.

దిసఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **పస్స దిస్స దక్ఖ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, తేన **దిస్సా**దేసో కమ్మని సబ్బధాతుకే ఏవ. పస్సతి, పస్సన్తి. దక్ఖతి, దక్ఖన్తి.

కమ్మని యకారలోపో, దిస్సతే, దిస్సన్తే. దిస్సతి, దిస్సన్తి. విపస్సీయతి, దక్ఖీయతి. పస్సతు, దక్ఖతు, దిస్సతు. పస్సేయ్య, దక్ఖేయ్య, దిస్సేయ్య.

హియ్యత్తనియం “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ధాతుఇకారస్స **అత్తం**, అద్దసా, అద్దస. **కమ్మని** అదిస్స.

తథా అపస్సి, పస్సి, అపస్సింసు, పస్సింసు. అపస్సి, పస్సి, అపస్సిత్థ, పస్సిత్థ. అపస్సిం, పస్సిం, అపస్సిమ్హా, పస్సిమ్హా. అద్దసి, దసి, అద్దసంసు, దసంసు. **కమ్మని** అదిస్సంసు. అద్దక్ఖి, అద్దక్ఖింసు.

పస్సిస్సతి, పస్సిస్సన్తి. “భవిస్సన్తిమ్హి స్సస్స చా”తి యోగవిభాగేన **స్సస్స లోపో**, **ఇకారాగమో** చ, దక్ఖితి, దక్ఖిన్తి. లోపాభావే దక్ఖిస్సతి, దక్ఖిస్సన్తి. అపస్సిస్స, అదక్ఖిస్స ఇచ్చాది.

సద విసరణగత్యావసానేసు.

“సబ్బత్థా”తి వత్తతే, మణ్డూకగతియా “క్వచీ”తి చ.

౪౮౪. సదస్స సీదత్తం.

సదఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **సీదా**దేసో హోతి సబ్బత్థ విభత్తిప్పచ్చయేసు క్వచి. సేసం నేయ్యం. నిసీదతి, నిసీదన్తి. **భావే** నిసజ్జతే, ఇధ క్వచాధికారేన **సీదా**-దేసో న భవతి. నిసీదతు. నిసీదే. నిసీది. నిసీదిస్సతి. నిసీదిస్స ఇచ్చాది.

యజ దేవపూజాసఙ్గతికరణదానేసు. యజతి, యజన్తి.

కమ్మని “యమ్హీ”తి వత్తతే.

౪౮౫. యజస్సాదిస్సి.

యజఇచ్చేతస్స ధాతుస్స ఆదిస్స **యకారస్స ఇకారాదేసో హోతి యప్పచ్చయే** పరే, సరలోపో. ఇజ్జతే మయా బుద్ధో. తథా యజతు, ఇజ్జతం. యజే, ఇజ్జేథ. యజి, ఇజ్జిత్థ. యజిస్సతి, ఇజ్జిస్సతే. యజిస్స, ఇజ్జిస్సథ ఇచ్చాది.

వద వియత్తియం వాచాయం, **త్యాద్యుప్పత్తి**, **అప్పచ్చయో** చ.

“వా”తి వత్తతే.

౪౮౬. వదస్స వజ్జం.

వదఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్స **వజ్జా**దేసో హోతి వా సబ్బాసు విభత్తీసు. విభత్యాధికారత్తా చేత్థ సబ్బాసూతి అత్థతో సిద్ధం.

“వా”తి వత్తతే.

౪౮౭. లోపఞ్చేత్తమకారో.

భూవాదితో పరో **అ**ప్పచ్చయో **ఏత్త**మాపజ్జతే, లోపఞ్చ వా. వికరణకారియవిధిప్పకరణతో చేత్థ **అ**కారోతి **అ**ప్పచ్చయో గయ్హతి.

భూవాదితో జుహోత్యాది-తో చ **అ**ప్పచ్చయో పరో;
లోపమాపజ్జతే నాఞ్ఞో, వవత్థితవిభాసతోతి.

అప్పచ్చయస్స **ఏ**కారో, సరలోపాది, వజ్జేతి, వదేతి, వదతి, **అన్తి**మ్హి –

౪౮౮. క్వచి ధాతువిభత్తిప్పచ్చయానం దీఘవిపరీతాదేసలోపాగమా చ.

ఇధ ధాత్వాధికారే ఆఖ్యాతే, కితకే చ అవిహితలక్ఖణేసు పయోగేసు క్వచి ధాతూనం, త్యాదివిభత్తీనం, ధాతువిహితప్పచ్చయానఞ్చ దీఘతబ్బిపరీతఆదేసలోపాగమఇచ్చేతాని కారియాని జినవచనానురూపతో భవన్తి. తత్థ –

నామ్హి రస్సో కియాదీనం, సంయోగే చణ్ఞధాతునం;
ఆయూనం వా విభత్తీనం, మ్హా, స్సన్తస్స చ రస్సతా.

గమితో చ్ఛస్స ఞ్ఛో వాస్స, గమిస్సజ్జతనిమ్హి గా;
ఉచాగమో వా త్థమ్హేసు, ధాతూనం యమ్హి దీఘతా.

ఏయ్యేయ్యాసేయ్యామేత్తఞ్చ, వా స్సేస్సేత్తఞ్చ పాపుణే;
ఓకారా అత్తమిత్తఞ్చ, ఆత్థా పప్పోన్తి వా త్థథే.

తథా బ్రూతోతి అన్తీనం, అఉ వాహ చ ధాతుయా;
పరోక్ఖాయ విభత్తిమ్హి, అనబ్భాసస్స దీఘతా.

సంయోగన్తో అకారేత్థ, విభత్తిప్పచ్చయాది తు;
లోప మాపజ్జతే నిచ్చ-మేకారోకారతో పరోతి.

ఏకారతో పరస్స **అన్తిఅ**కారస్స లోపో, వజ్జేన్తి, వదేన్తి, వదన్తి. వజ్జేసి, వదేసి, వదసి, వజ్జేథ, వదేథ, వదథ. వజ్జేమి, వజ్జామి, వదేమి, వదామి, వజ్జేమ, వదేమ, వజ్జామ, వదామ.

> **కమ్మని** వజ్జీయతి, వజ్జీయన్తి. వజ్జతి, వజ్జన్తి. వదీయతి వా. వజ్జేతు, వదేతు, వదతు. వజ్జే, వజ్జేయ్య, వదే, వదేయ్య, వజ్జేయ్యుం, వదేయ్యుం. వజ్జేయ్యాసి, వజ్జేసి, వదేయ్యాసి. అవది, వది, వదింసు. వదిస్సతి, వదిస్సన్తి. అవదిస్స ఇచ్చాది.

కము పదవిక్ఖేపే, **అ**ప్పచ్చయే కతే "క్వచాదివణ్ణానమేకస్సరానం ద్వేభావో"తి ద్విత్తం, **క**వగ్గస్స **చ**వగ్గో.

అబ్భాసగ్గహణమన్తగ్గహణం, **వా**గ్గహణఞ్చ వత్తతే.

౪౮౯. నిగ్గహీతఞ్చ.

అబ్భాసన్తే **నిగ్గహీత**ఞ్చాగమో హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, తేన **కమా**దీనమేవేతం. చఙ్కమతి, చఙ్కమన్తి ఇచ్చాది. కమతి, కమన్తి ఇచ్చాది.

చల కమ్పనే, చఞ్చలతి, చలతి.

చల దలనే, దద్దల్లతి.

ఝేచిన్తాయం, **అ**ప్పచ్చయే "ఓ, సరే, ఏ"తి చ అధికిచ్చ "తే ఆవాయా"తి యోగవిభాగేన అకారితేపి **ఏ**కారస్స **ఆయా**దేసో, ఝాయతి, ఝాయన్తి ఇచ్చాది, విసేసవిధానం.

అవుద్ధికభూవాదినయో.

తుద బ్యథనే, **త్యాద్యు**ప్పత్తి **అ**ప్పచ్చయో, "అఞ్ఞేసు చా"తి **ఏ**త్థానువత్తిత **వా**గ్గహణేన **తుదా**దీనం వుద్ధిఅభావోవ విసేసో, తుదతి, తుదన్తి. తుదసి, తుదథ. తుదామి, తుదామ.

కమ్మే "తస్స చవగ్గ"ఇచ్చాదినా సదకారస్స **య**ప్పచ్చయస్స **జ**కారో ద్విత్తం, తుజ్జతే, తుజ్జన్తే. తుజ్జతి, తుజ్జన్తి, తుజ్జరే వా. తథా తుదతు, తుదన్తు. తుదే, తుదేయ్య, తుదేయ్యుం. అతుది, తుదింసు. అతుది, అతుదిత్థ. అతుదిం, అతుదిమ్హా. అతుజ్జిత్థ, అతుజ్జి. తుదిస్సతి. అతుదిస్స ఇచ్చాది.

విస పవేసనే **ప**పుబ్బో, సో గామం పవిసతి, పవిసన్తి. పవిససి, పవిసథ. పవిసామి, పవిసామ.

కమ్మే పవిసియ్యతే, పవిసియ్యన్తే. పవిసియ్యతి, పవిసియ్యన్తి. పవిస్సతే వా. తథా పవిసతు, పవిసన్తు. పవిసేయ్య. పావిసి, పవిసి, పావేక్ఖి పఠవిం, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా అజ్జతనిమ్హి **విస**స్స **వేక్ఖా**దేసో చ. పావిసింసు, పవిసింసు.

కమ్మే పావిసీయిత్థ, పవిసీయిత్థ, పావిసీయి, పవిసీయి. పవిసిస్సతి, పవిసిస్సన్తి. పవిసీయిస్సతే, పవిసిస్సతే. పావిసిస్స. పావిసీయిస్స ఇచ్చాది.

నుద ఖేపే, నుదతి, నుదన్తి.

దిస అతిసజ్జనే, ఉద్దిసతి, ఉద్దిసన్తి.

లిఖ లేఖనే, లిఖతి, లిఖన్తి.

ఫుస సమ్ఫస్సే, ఫుసతి, ఫుసన్తి ఇచ్చాది.

తుదాదినయో.

హూ, భూ సత్తాయం, **త్యా**ద్యుప్పత్తి "భూవాదితో అ"ఇతి **అ**ప్పచ్చయో, "వా"తి అధికిచ్చ "లోపఞ్చేత్తమకారో"తి భూవాదితో పరస్స అప్పచ్చయస్స లోపో, "అఞ్ఞేసు చా"తి వుద్ధి. సో హోతి, తే హోన్తి, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా పరసరస్స లోపో. హోసి, హోథ. హోమి, హోమ. **భావే** హూయతే.

తథా హోతు, హోన్తు. హోహి, అనకారపరత్తా **హి**లోపో న భవతి, హోథ. హోమి, హోమ. **భావే** హూయతం.

సత్తమియం సరలోపాది, హేయ్య, హేయ్యుం. హేయ్యాసి, హేయ్యాథ. హేయ్యామి, హేయ్యామ. హేయ్యం వా. **భావే** హూయేథ.

హియ్యత్తనియం అప్పచ్చయలోపే "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **హూ**ధాతుస్స **ఊ**కారస్స **ఉవా**దేసో. అహువా, అహువు, అహువూ. అహువ, అహువో, అహువత్థ. అహువం, అహువమ్హా. అహువత్థ, అహువత్థుం. అహువసే, అహువవ్హం. అహువిం, అహువమ్హసే. **భావే** అహూయత్థ.

అజ్జతనిమ్హి "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **హూ**తో ఈవిభత్తిస్స లోపో రస్సత్తం, సో అహు, లోపాభావే "కరస్స కాసత్తమజ్జతనిమ్హీ"తి ఏత్థ "సత్తమజ్జతనిమ్హీ"తి యోగవిభాగేన **సా**గమో, వుద్ధి, అహోసి, అహేసుం, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఓ**కారస్సేకారో. అహవుం వా. అహోసి, అహోసిత్థ. అహోసిం, అహుం, పరసరస్స లోపో, రస్సత్తఞ్చ, అహోసిమ్హా, అహుమ్హా, రస్సత్తం. **భావే** అహూయిత్థ.

"హి లోపం వా"తి ఇతో "లోపో, వా"తి చ వత్తతే.

౪౮౦. హోతిస్సరే'హోహే భవిస్సన్తిమ్హి స్సస్స చ.

హూఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సరో **ఏహ ఓహ ఏత్త**మాపజ్జతే భవిస్సన్తిమ్హి విభత్తిమ్హి, **స్స**స్స చ లోపో హోతి వా. ఇకారాగమో, సరలోపాది.

హేహితి, హేహిన్తి. హేహిసి, హేహిథ. హేహామి, హేహామ. లోపాభావే – హేహిస్సతి, హేహిస్సన్తి. హేహిస్ససి, హేహిస్సథ. హేహిస్సామి, హేహిస్సామ. **ఓహాదేసే** – హోహితి, హోహిన్తి. హోహిసి, హోహిథ. హోహామి, హోహామ.

తథా హోహిస్సతి, హోహిస్సన్తి. హోహిస్ససి, హోహిస్సథ. హోహిస్సామి, హోహిస్సామ. **ఏకారాదేసే** – హేతి, హేన్తి. హేసి, హేథ. హేమి , హేమ. హేస్సతి, హేస్సన్తి. హేస్ససి, హేస్సథ. హేస్సామి, హేస్సామ. **భావే** హూయిస్సతే.

కాలాతిపత్తియం అహవిస్స, అహవిస్సంసు. అహుయిస్సథ ఇచ్చాది.

హూ, భూ సత్తాయం, భూ ఇతీధ **అను**పుబ్బో, **త్యాద్యుప్పత్తి అ**ప్పచ్చయస్స లోపవుద్ధియో, అనుభోతి, అనుభోన్తి. అనుభోసి, అనుభోథ. అనుభోమి, అనుభోమ.

కమ్మే అనుభూయతి, అనుభూయన్తి. తథా అనుభోతు, అనుభోన్తు. అనుభోహి, అనుభోథ. అనుభోమి, అనుభోమ. అనుభూయతు, అనుభూయన్తు. అనుభవే, అనుభవేయ్య. అనుభూయేయ్య. అనుభోసి, అనుభవి. అనుభోస్సతి, అనుభోస్సన్తి. అనుభోస్ససి, అనుభోస్సథ. అనుభోస్సామి, అనుభోస్సామ. అనుభవిస్సతి వా. అనుభోస్స, అనుభవిస్స వా ఇచ్చాది.

సీ సయే **అ**ప్పచ్చయలోపో, వుద్ధి చ, సేతి, సేన్తి. సేసి, సేథ. సేమి, సేమ. సేతే, సేన్తే ఇచ్చాది.

అప్పచ్చయలోపాభావే –

"సరే"తి వత్తతే, **ధాతు**గ్గహణఞ్చ.

౪౯౧. ఏ అయ.

ఏకారస్స ధాత్వన్తస్స సరే పరే **అయా**దేసో హోతి, సరలోపాది. సయతి, సయన్తి. సయసి, సయథ. సయామి, సయామ.

కమ్మే అతిపుబ్బో, "క్వచి ధాత్వా"దినా యమ్హి రస్ససరస్స ధాత్వన్తస్స దీఘో, అతిసీయతే, అతిసీయన్తే. అతిసీయతి, అతిసీయన్తి. **భావే** సీయతే.

తథా సేతు, సేన్తు. సేహి, సేథ. సేమి, సేమ. సయతు, సయన్తు. సయ, సయాహి, సయథ. సయామి, సయామ. సయతం, సయన్తం. సయస్సు, సయవ్హో. సయే, సయామసే. అతిసీయతం, అతిసీయన్తం. అతిసీయతు, అతిసీయన్తు. **భావే** సీయతం.

సయే, సయేయ్య, సయేయ్యుం. అతిసీయేయ్య. **భావే** సీయేథ.

అసయి, సయి, అసయింసు, సయింసు, అసయుం. సాగమే అతిసేసి, అతిసేసుం. **కమ్మే** అచ్చసీయిత్థ, అచ్చసీయి, అతిసీయి. **భావే** సీయిత్థ.

సయిస్సతి, సయిస్సన్తి. **ఇ**కారాగమాభావే సేస్సతి, సేస్సన్తి. **కమ్మే** అతిసీయిస్సథ, అతిసీయిస్సతి. **భావే** సీయిస్సతే.

అసయిస్సా, అసయిస్సంసు. **కమ్మే** అచ్చసీయిస్సథ ఇచ్చాది.

నీ పాపుణనే, **ద్వికమ్మకో**యం, అజం గామం నేతి, నేన్తి. నేసి, నేథ. నేమి, నేమ. లోపాభావే నయతి, నయన్తి ఇచ్చాది. **కమ్మే** నీయతే గామం అజో దేవదత్తేన, నీయరే, నీయన్తే. నీయతి, నీయన్తి.

తథా నేతు, నయతు. నీయతం, నీయన్తం. నయే, నయేయ్య. నీయేథ, నీయేయ్య. అనయి, నయి, అనయింసు, నయింసు. వినేసి, వినేసుం. అనీయిత్థ, నీయిత్థ. నయిస్సతి , నేస్సతి. నయిస్సతే, నీయిస్సతే, నీయిస్సతి. అనయిస్స, అనీయిస్స ఇచ్చాది.

ఠా గతినివత్తిమ్హి, "వా"తి వత్తతే.

౪౯౨. ఠా తిట్ఠో.

ఠాఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **తిట్ఠా**దేసో హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, **అ**ప్పచ్చయలోపో. తిట్ఠతి, తిట్ఠన్తి. ఠాతి, ఠన్తి. లోపాభావే "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఠా**తో **హ**కారాగమో చ రస్సత్తం, **సం**పుబ్బో సణ్ఠహతి, సణ్ఠహన్తి. **ఏ**త్తే అధిట్ఠేతి, అధిట్ఠేన్తి.

కమ్మే –

౪౯౩. యమ్హి దాధా మా ఠా హా పా మహ మథాదీనమీ.

భావకమ్మవిసయే **యమ్హి** పచ్చయే పరే **దా ధా మా ఠా హాపా మహ మథ** ఇచ్చేవమాదీనం ధాతూనం అన్తో ఈకారమాపజ్జతే, నిచ్చత్థోయమారమ్భో. ఉపట్ఠీయతి, ఉపట్ఠీయన్తి. **హ**కారాగమే రస్సత్తం, ఈకారాగమో చ, పతిట్ఠహీయతి, పతిట్ఠహీయన్తి. **భావే** ఠీయతే.

తథా తిట్ఠతు, తిట్ఠన్తు. ఠాతు, ఠన్తు. సణ్ఠహతు, సణ్ఠహన్తు. తిట్ఠే, తిట్ఠేయ్య. సణ్ఠే, సణ్ఠేయ్య, సణ్ఠేయ్యుం. సణ్ఠహే, సణ్ఠహేయ్యుం. అట్ఠాసి, అట్ఠంసు. సణ్ఠహి, సణ్ఠహింసు. పకిట్ఠిస్సతి, పతిట్ఠిస్సన్తి. ఠస్సతి, ఠస్సన్తి. పతిట్ఠహిస్సతి, పతిట్ఠహిస్సన్తి. పతిట్ఠిస్స, పతిట్ఠిస్సంసు. పతిట్ఠహిస్స, పతిట్ఠహిస్సంసు ఇచ్చాది.

పా పానే, "వా"తి వత్తతే.

౪౯౪. పా పిబో.

పాఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **పిబా**దేసో హోతి వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

పిబతి. పిబతు. పిబేయ్య. "క్వచి ధాత్వా"దినా **బ**కారస్స **వ**కారో, పివతి, పివన్తి. పాతి, పాన్తి, పన్తి వా. పీయతే, పీయన్తే. పీయతి, పీయన్తి. పివతు. పివేయ్య. అపాయి, పివి. పివిస్సతి. అపివిస్స ఇచ్చాది.

అస భువి, విభత్తుప్పత్తి, **అ**ప్పచ్చయలోపో, అస ఇతీధ –

“అసస్మా, అన్తలోపో”తి చ వత్తతే.

౪౯౫. తిస్స త్థిత్తం.

అసఇచ్చేతస్మా ధాతుమ్హా పరస్స **తిస్స** విభత్తిస్స **త్థిత్తం** హోతి, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. అత్థి.

“వా”తి వత్తతే.

౪౯౬. సబ్బత్థాసస్సాది లోపో చ.

సబ్బత్థ విభత్తిప్పచ్చయేసు చ **అస**ఇచ్చేతాయ ధాతుయా ఆదిస్స లోపో హోతి వా, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. సన్తి.

“అసస్మా, అన్తలోపో”తి చ అధికారో.

౪౯౭. సిమ్హి చ.

అసధాతుస్స అన్తలోపో హోతి **సిమ్హి** విభత్తిమ్హి చ. త్వం అసి.

౪౯౮. థస్స త్థత్తం.

అసఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరస్స **థస్స** విభత్తిస్స **త్థత్తం** హోతి, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. తుమ్హే అత్థ.

“వా”తి వత్తతే.

౪౯౯. అసస్మా మిమానం మ్హిమ్హాన్తలోపో చ.

అసఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరాసం **మి మ**ఇచ్చేతాసం విభత్తీనం **మ్హిమ్హ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. అమ్హి, అమ్హ. అస్మి, అస్మ.

౫౦౦. తుస్స త్థుత్తం.

అసఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరస్స **తుస్స** విభత్తిస్స **త్థుత్తం** హోతి, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. అత్థు. **అసస్సాది**లోపో చ, సన్తు. ఆహి, అత్థ. అస్మి, అస్మ.

సత్తమియం అసస్సాదిలోపో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **అసతో ఏయ్యఏయ్యుం** విభత్తీనం **ఇయాఇయు**ఞ్చ హోన్తి. సియా, సియుం.

లోపాభావే “క్వచి ధాత్వా”దినా **అసతో ఏయ్యాదీనం** సధాత్వన్తానం స్స స్సు స్స స్సథ స్సం స్సామఆదేసా హోన్తి.

ఏవమస్స వచనీయో, అస్సు. అస్స, అస్సథ. అస్సం, అస్సామ.

అజ్జతనియం **అ**కారాగమో, దీఘో చ, ఆసి, ఆసింసు, ఆసుం. ఆసి, ఆసిత్థ. ఆసిం, ఆసిమ్హ.

“వా , అసస్సా”తి చ వత్తతే.

౨౦౧. అసబ్బధాతుకే భూ.

అసస్సేవ ధాతుస్స **భూ**ఆదేసో హోతి వా అసబ్బధాతుకే. భవిస్సతి, భవిస్సన్తి. అభవిస్స, అభవిస్సంసు.

వాతి కిమత్థం? ఆసుం.

బ్రూ వియత్తియం వాచాయం, **త్యాద్యు**ప్పత్తి, **అ**ప్పచ్చయలోపో చ.

“క్వచీ”తి వత్తతే.

౨౦౨. బ్రూతో ఈ తిమ్హి.

బ్రూఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరో ఈకారాగమో హోతి **తిమ్హి** విభత్తిమ్హి క్వచి, వుద్ధి**అవా**దేసా, సరలోపాది. బ్రవీతి, బ్రూతి, “అఞ్ఞేసు చా”తి సుత్తానువత్తితవాగ్గహణేన **బ్రూ**ధాతుస్స బ్యఞ్జనే వుద్ధి న హోతి, **బహువచనే** “ఝలానమియువా సరే వా”తి ఊకారస్స సరే **ఉవా**దేసో, బ్రువన్తి. “క్వచి ధాత్వా”దినా **బ్రూతో** **తిఅన్తీనం** వా **అ ఉ** ఆదేసా **బ్రూ**స్స **ఆహ**ాదేసో చ.

ఆహ, ఆహు. బ్రూసి, బ్రూథ. బ్రూమి, బ్రూమ. బ్రూతే, బ్రువన్తే. బ్రూసే, బ్రువవ్హే. బ్రువే, బ్రూమ్హే. బ్రూతు, బ్రువన్తు. బ్రూహి, బ్రూథ. బ్రూమి, బ్రూమ. బ్రూతం, బ్రువన్తం. బ్రువే, బ్రువేయ్య, బ్రువేయ్యుం. బ్రువేయ్యాసి, బ్రువేయ్యాథ. బ్రువేయ్యామి, బ్రువేయ్యామ. బ్రువేథ, బ్రువేరం. అబ్రువా, అబ్రువూ.

పరోక్ఖాయం “బ్రూభూనమాహభూవా పరోక్ఖాయ”న్తి **బ్రూ**ధాతుస్స **ఆహ**ాఆదేసో, సరలోపాది, సుపినే కిర మాహ, తేనాహు పోరాణా, ఆహంసు వా ఇచ్చాది.

అజ్జతనియం అబ్రవి, అబ్రువి, అబ్రవుం. బ్రవిస్సతి. అబ్రవిస్స ఇచ్చాది.

హన హింసాగతీసు, **తిమ్హి** క్వచి **అ**ప్పచ్చయలోపో, హన్తి, హనతి, హనన్తి. హనసి, హనథ. హనామి, హనామ.

కమ్మే “తస్స చవగ్గ”ఇచ్చాదినా **ఞ**త్తం, ద్విత్తఞ్చ, హఞ్ఞతే, హఞ్ఞన్తే, హఞ్ఞరే. హఞ్ఞతి, హఞ్ఞన్తి. హనతు, హనన్తు. హనేయ్య.

“హనస్సా”తి వత్తతే.

౨౦౩. వధో వా సబ్బత్థ.

హనఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **వధా**దేసో హోతి వా సబ్బత్థ విభత్తిప్పచ్చయేసు, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. వధేతి. వధీయతి. వధేతు. వధీయతు. వధేయ్య. అవధి, అవధింసు. అహని, అహనింసు. వధిస్సతి, హనిస్సతి. **ఖా**దేసే పటిహఙ్ఖామి, పటిహనిస్సామి. అవధిస్స, అహనిస్స ఇచ్చాది.

హూవాదినయో.

హు దానాదనహబ్యప్పదానేసు, **త్యా**ద్యుప్పత్తి, **అ**ప్పచ్చయో చ, "క్వచాదివణ్ణానమేకస్సరానం ద్వేభావో"తి ద్విత్తం, "పుబ్బోబ్భాసో"తి అబ్భాససఞ్ఞా.

"అబ్భాసే"తి వత్తతే.

౩౦౪. హస్స జో.

హకారస్స అబ్భాసే వత్తమానస్స **జో** హోతి. "లోపఞ్చేత్త మకారో"తి **అ**ప్పచ్చయలోపో, వుద్ధి. జుహోతి.

లోపాభావే "ఝలానం, సరే"తి చ వత్తమానే –

౩౦౫. యవకారా చ.

ఝలసఞ్ఞానం ఇవణ్ణువణ్ణానం **య**కారవకారాదేసా హోన్తి సరే పరేతి అపదన్తస్స **ఉ**కారస్స **వ**కారో.

జుహ్వతి, జుహోతి, జుహ్వన్తి, జుహోన్తి. జుహ్వసి, జుహోసి, జుహ్వథ, జుహోథ. జుహ్వామి, జుహోమి, జుహ్వామ, జుహోమ.

కమ్మే "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా దీఘో, హూయతే, హూయన్తే. హూయతి, హూయన్తి.

తథా జుహోతు, జుహోన్తు, జుహ్వన్తు వా. జుహే, జుహేయ్య, జుహేయ్యుం. అజుహవి, అజుహవుం. అజుహోసి, అజుహోసుం. అహూయిత్థ అగ్గి. జుహిస్సతి, జుహిస్సన్తి. జుహోస్సతి, జుహోస్సన్తి వా. అజుహిస్స, అజుహిస్సంసు ఇచ్చాది.

హా చాగే, పురే వియ **ద్వేభావజా**దేస **అ**ప్పచ్చయలోపా.

"అబ్భాసే"తి వత్తతే.

౩౦౬. రస్సో.

అబ్భాసే వత్తమానస్స సరస్స రస్సో హోతి.

జహాతి, జహన్తి. జహాసి, జహాథ. జహామి, జహామ.

కమ్మే “యమ్హి దాధామాతాహాపామహమథాదీనమీ”తి ధాత్వన్తస్స **ఈ**కారో. హీయతే, హీయన్తే, హీయరే. హీయతి, హీయన్తి.

తథా జహాతు, జహన్తు. జహే, జహేయ్య, జహేయ్యుం. హీయేథ, హీయేయ్య. అజహాసి, అజహింసు, అజహాసుం. పజహి, పజహింసు, పజహంసు, పజహుం. **కమ్మే** పజహీయిత్థ, పజహీయి. పజహిస్సతి, పజహిస్సన్తి. హీయిస్సతి, హీయిస్సన్తి. పజహిస్స, పజహిస్సంసు ఇచ్చాది.

దా దానే, **త్యాద్యుప్పత్తి**, ద్వేభావరస్సత్తాని, **అ**ప్పచ్చయస్స లోపో, దదాతి, దదన్తి. దదాసి, దదాథ. దదామి, దదామ.

ద్విత్తాభావే మణ్డూకగతియా “వా”తి వత్తతే.

౨౧౦౭. దాధాతుస్స దజ్జం.

దాఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్స **దజ్జా**దేసో హోతి వా, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, **అ**ప్పచ్చయలోపో. దజ్జతి, దజ్జన్తి. దజ్జసి, దజ్జథ. దజ్జామి, దజ్జామ. **దజ్జా**దేసాభావే “లోపఞ్చేత్తమకారో”తి **అ**ప్పచ్చయస్స **ఏ**కారో, దానం దేతి, దేన్తి. దేసి, దేథ.

“వా”తి వత్తతే.

౨౧౦౮. దాదన్తస్సం మిమేసు.

దాఇచ్చేతస్స ధాతుస్స అన్తస్స **అం** హోతి వా **మిమ**ఇచ్చేతేసు పరేసు, నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం. దమ్మి, దమ్మ. దేమి, దేమ.

కమ్మే “యమ్హి దాధా”ఇచ్చాదినా **ఈ**కారో, దీయతే, దీయన్తే. దీయతి, దీయన్తి. దీయ్యతే, దీయ్యన్తే. దీయ్యతి, దీయ్యన్తి వా ఇచ్చాది.

దదాతు , దదన్తు. దదాహి, దదాథ. దదామి, దదామ. దదతం, దదన్తం. దదస్సు, దదవ్హో. దదే, దదామసే. దజ్జతు, దజ్జన్తు ఇచ్చాది. దేతు, దేన్తు. దేహి, దేథ. దేమి, దేమ. **కమ్మే** దీయతం, దీయన్తం. దీయతు, దీయన్తు.

సత్తమియం దదే, దదేయ్య, దదేయ్యుం. దదేయ్యాసి, దదేయ్యాథ. దదేయ్యామి, దదేయ్యామ. దదేథ, దదేరం. దదేథో, దదేయ్యావ్హో. దదేయ్యం, దదేయ్యామ్హే. దజ్జే, దజ్జేయ్య.

“క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ఏయ్యస్సాత్తఞ్చ, దజ్జా, దజ్జుం, దజ్జేయ్యుం. దజ్జేయ్యాసి, దజ్జేయ్యాథ. దజ్జం, ఏయ్యామిస్స అమాదేసో చ, దజ్జేయ్యామి, దజ్జేయ్యామ. ద్విత్తాభావే దేయ్య, దేయ్యుం. దేయ్యాసి, దేయ్యాథ. దీయేథ, దీయేయ్య.

హియ్యత్తనియం అదదా, అదదూ. అదదో, అదదత్థ. అదదం, అదదమ్హా. అదదత్థ, అదదమ్హసే. **కమ్మే** అదీయిత్థ.

అజ్జతనిమ్హి అదది, అదదింసు, అదదుం. అదజ్జి, అదజ్జింసు. అదాసి, అదంసు. అదాసి, అదో, అదిత్థ. అదాసిం, అదాసిమ్హా, అదమ్హా. అదాదానం పురిన్దదో. **కమ్మే** అదీయిత్థ, అదీయ్యి.

భవిస్సన్తియం ఇకారాగమో, సరలోపాది, దదిస్సతి, దదిస్సన్తి. దజ్జిస్సతి, దజ్జిస్సన్తి. రస్సత్తం, దస్సతి, దస్సన్తి. దస్ససి, దస్సథ. దస్సామి, దస్సామ. దస్సతే. దీయిస్సతే, దీయిస్సతి.

కాలాతిపత్తియం అదదిస్స, అదజ్జిస్స, అదజ్జిస్సా, అదస్స, అదస్సా, అదస్సంసు. అదీయిస్సథ, అదీయిస్స ఇచ్చాది.

ధా ధారణే, పురే వియ విభత్తుప్పత్తి, ద్విత్తరస్సత్తాని, అప్పచ్చయలోపో చ, "దుతియచతుత్థానం పఠమతతియా"తి **ధ**కారస్స **ద**కారో, దధాతి, దధన్తి. అపిపుబ్బో తస్స "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా అకారలోపో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ధ**కారస్స **హ**కారో, రస్సత్తఞ్చ, ద్వారం పిదహతి, పిదహన్తి. ద్వేభావాభావే నిధిం నిధేతి, నిధేన్తి.

కమ్మే ధీయతే, ధీయతి, పిధీయతే, పిధీయతి.

తథా దధాతు, పిదహతు, నిధేతు, నిధేన్తు. దధే, దధేయ్య, పిదహే, పిదహేయ్య, నిధే, నిధేయ్య. దధాసి, పిదహి. ధస్సతి, పిదహిస్సతి, పరిదహేస్సతి. అధస్స, పిదహిస్స ఇచ్చాది.

జుహోత్యాదినయో.

అవుద్ధికా తుదాదీ చ, హూవాది చ తథాపరో;
జుహోత్యాది చతుద్ధేవం, ఞేయ్యా భూవాదయో ఇధ.

భూవాదిగణో.

రుధాదిగణ

రుధ ఆవరణే, పురే వియ ధాతుసఞ్ఞాదిమ్హి కతే విభత్తుప్పత్తి.

"అ"ఇతి వత్తతే.

౨౫౯. రుధాదితో నిగ్గహీతపుబ్బఞ్చ.

చతుప్పదమిదం. **రుధ**ఇచ్చేవమాదితో ధాతుగణతో **అ**ప్పచ్చయో హోతి కత్తరి విభత్తిప్పచ్చయేసు, నిగ్గహీతఞ్చ తతో పుబ్బం హుత్వా ఆగమో హోతి, తఞ్చ నిగ్గహీతం పకతియా సరానుగతత్తా ధాతుస్సరతో పరం హోతి. **చ**సద్దేన **ఇఈఏఓ**పచ్చయా చ, నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం. ఇధ సంయోగన్తత్తా న వుద్ధి హోతి, తదాగమస్స తగ్గహణేన గహణతో.

నో మగ్గం రున్ధతి, రున్ధన్తి. రున్ధసి, రున్ధథ. రున్ధామి, రున్ధామ. రున్ధతే, రున్ధన్తే ఇచ్చాది, **ఇ**కారాదిప్పచ్చయేసు పన రున్ధితి, రున్ధీతి, రున్ధేతి, రున్ధోతీతిపి హోతి.

కమ్మే నిపుబ్బో యప్పచ్చయస్స "తస్స చవగ్గ"ఇచ్చాదినా సధాత్వన్తస్స ఝకారే కతే "వగ్గే ఘోసా"తిఆదినా ద్విత్తం, మగ్గో నిరుజ్ఝతే తేన, నిరుజ్ఝన్తే. **పరస్సపదత్తే** నిరుజ్ఝతి, నిరుజ్ఝన్తి. నిరుజ్ఝసి, నిరుజ్ఝథ. నిరుజ్ఝామి, నిరుజ్ఝామ.

రున్ధతు, రున్ధన్తు. రున్ధాహి, రున్ధథ. రున్ధామి, రున్ధామ. రున్ధతం, రున్ధన్తం. రున్ధస్సు, రున్ధవ్హో. రున్ధే, రున్ధామసే. నిరుజ్ఝతం, నిరుజ్ఝన్తం. నిరుజ్ఝతు, నిరుజ్ఝన్తు. రున్ధే, రున్ధేయ్య, రున్ధేయ్యుం. రున్ధేథ, రున్ధేరం. నిరుజ్ఝేథ, నిరుజ్ఝేయ్య ఇచ్చాది. రున్ధి, రున్ధింసు. అరున్ధి, నిరుజ్ఝిత్థ. నిరుజ్ఝి, నిరుజ్ఝింసు. రున్ధిస్సతి, రున్ధిస్సన్తి. నిరుజ్ఝిస్సతే, నిరుజ్ఝిస్సన్తే. నిరుజ్ఝిస్సతి, నిరుజ్ఝిస్సన్తి. అరున్ధిస్స, అరున్ధిస్సంసు. నిరుజ్ఝిస్సథ, నిరుజ్ఝిస్స ఇచ్చాది.

ఛిది ద్విధాకరణే, ఛిన్దతి, ఛిన్దన్తి. **కమ్మే** ఛిజ్జతే, ఛిజ్జన్తే. ఛిజ్జతి, ఛిజ్జన్తి. తథా ఛిన్దతు, ఛిన్దన్తు. ఛిజ్జతు, ఛిజ్జన్తు. ఛిన్దే, ఛిన్దేయ్య. ఛిజ్జేయ్య. అఛిన్ది, ఛిన్ది, ఛిన్దింసు. అఛిజ్జిత్థ, ఛిజ్జి. ఛిన్దిస్సతి, ఛిన్దిస్సన్తి. స్సస్స ఛాదేసే – ఛేచ్ఛతి, ఛేచ్ఛన్తి. ఛేచ్ఛితి వా. **కమ్మే** ఛిజ్జిస్సతే, ఛిజ్జిస్సన్తే. ఛిజ్జిస్సతి, ఛిజ్జిస్సన్తి. అఛిన్దిస్స. అఛిజ్జిస్స ఇచ్చాది.

భిది విదారణే, భిన్దతి, భిన్దన్తి ఇచ్చాది.

యుజ యోగే, యుఞ్జతి, యుఞ్జన్తి. యుజ్జతే, యుజ్జన్తే. యుజ్జతి, యుజ్జన్తి. యుఞ్జతు. యుజ్జతం. యుఞ్జే. యుజ్జేథ. అయుఞ్జి, అయుఞ్జింసు. అయుజ్జిత్థ, అయుజ్జి. యుఞ్జిస్సతి, యుఞ్జిస్సన్తి. యుజ్జిస్సతే, యుజ్జిస్సన్తే. యుజ్జిస్సతి, యుజ్జిస్సన్తి. అయుఞ్జిస్స. అయుజ్జిస్సథ, అయుజ్జిస్స ఇచ్చాది.

భుజ పాలనబ్యవహరణేసు, భుఞ్జతి, భుఞ్జన్తి ఇచ్చాది.

భవిస్సన్తియం "కరస్స సప్పచ్చయస్స కాహో"తి సుత్తే **సప్పచ్చయ**గ్గహణేన భుజతో స్సస్స ఖాదేసో, "కో ఖే చా"తి ధాత్వన్తస్స కకారో, వుద్ధి, భోక్ఖతి, భోక్ఖన్తి. భోక్ఖసి, భోక్ఖథ. భోక్ఖామి, భోక్ఖామ. ఖాదేసాభావే భుఞ్జిస్సతి, భుఞ్జిస్సన్తి ఇచ్చాది.

ముచ మోచనే, ముఞ్చతి, ముఞ్చన్తి. ముచ్చతే, ముచ్చన్తే. ముఞ్చతు, ముఞ్చన్తు. ముచ్చతం, ముచ్చన్తం. ముఞ్చే, ముఞ్చేయ్య, ముఞ్చేయ్యుం. ముచ్చేథ, ముచ్చేరం. అముఞ్చి, అముఞ్చింసు. అముచ్చిత్థ. మోక్ఖతి, మోక్ఖన్తి. ముఞ్చిస్సతి, ముఞ్చిస్సన్తి. ముచ్చిస్సతే, ముచ్చిస్సన్తే. అముఞ్చిస్స, అముచ్చిస్సథ ఇచ్చాది.

రుధాదిగణో.

దివాదిగణ

దివు కీళావిజిగీసాబ్యవహారజుతిథుతికన్తిగతీసు. పురే వియ ధాత్వన్తలోపవిభత్తుప్పత్తియో.

౩౹౧౦. దివాదితో యో.

దివాదితో ధాతుగణతో **య**ప్పచ్చయో హోతి కత్తరి విహితేసు విభత్తిప్పచ్చయేసు.

‘‘**య**గ్గహణం, చవగ్గ యకార వకారత్తం సధాత్వన్తస్స, పుబ్బరూప’’న్తి చ వత్తతే.

౩౹౧౧. తథా కత్తరి చ.

యథా భావకమ్మేసు యప్పచ్చయస్సాదేసో హోతి, తథా కత్తరిపి **య**ప్పచ్చయస్స సధాత్వన్తస్స **చ**వగ్గ **య**కార**వ**కారాదేసో, పుబ్బరూపఞ్చ కాతబ్బానీతి ధాత్వన్తస్స **వ**కారత్తా సహ తేన **య**కారస్స **వ**కారే కతే ద్విభావో, “దో ధస్స చా”తి ఏత్థ **చ**గ్గహణేన “బో వస్సా”తి వుత్తత్తా **వ**కారద్వయస్స **బ**కారద్వయం, దిబ్బతి, దిబ్బన్తి. దిబ్బసి, దిబ్బథ. దిబ్బామి, దిబ్బామ.

కమ్మే దిబ్బతే, దిబ్బన్తే. దిబ్బతి, దిబ్బన్తి. దిబ్బతు. దిబ్బతం. దిబ్బే. దిబ్బేథ. అదిబ్బి. అదిబ్బిత్థ. దిబ్బిస్సతి. దిబ్బిస్సతే. అదిబ్బిస్స ఇచ్చాది.

సివు తన్తసన్తానే, సిబ్బతి, సిబ్బన్తి. సిబ్బతు. సిబ్బేయ్య. అసిబ్బి, సిబ్బి. సిబ్బిస్సతి. అసిబ్బిస్స ఇచ్చాది.

పద గతిమ్హి, **ఉ**పుబ్బో ద్విత్తం, “తథా కత్తరి చా”తి సధాత్వన్తస్స **య**కారస్స **జ**కారో, ద్విత్తఞ్చ.

ఉప్పజ్జతి, ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పజ్జతే, ఉప్పజ్జన్తే, ఉప్పజ్జరే.

కమ్మే పటిపజ్జతే, పటిపజ్జన్తే. పటిపజ్జతి, పటిపజ్జన్తి. **భావే** ఉప్పజ్జతే తయా.

తథా ఉప్పజ్జతు. ఉప్పజ్జేయ్య. ఉదపజ్జా. ఉదపజ్జథ. ఉదపాది, ఉప్పజ్జీ. ఉప్పజ్జిత్థ. ఉప్పజ్జిస్సతి. ఉప్పజ్జిస్స, ఉప్పజ్జిస్సా ఇచ్చాది.

బుధ అవగమనే, యప్పచ్చయపరత్తా న వుద్ధి, ఝకారాదేసోవ విసేసో, ధమ్మం బుజ్ఝతి, బుజ్ఝన్తి. బుజ్ఝతే, బుజ్ఝన్తే, బుజ్ఝరే వా.

కమ్మే బుజ్ఝతే మయా ధమ్మో, బుజ్ఝన్తే. బుజ్ఝతి, బుజ్ఝన్తి. బుజ్ఝతు. బుజ్ఝేయ్య. అబుజ్ఝి. అబుజ్ఝిత్థ. బుజ్ఝిస్సతి. అబుజ్ఝిస్స.

యుధ సమ్పహారే, యుజ్ఝతి, యుజ్ఝన్తి.

కుధ కోపే, కుజ్ఝతి, కుజ్ఝన్తి.

విధ తాళనే, విజ్ఝతి, విజ్ఝన్తి ఇచ్చాది.

నహ బన్ధనే, “హ విపరియయో”తి యోగవిభాగేన విపరియయో. సన్నయ్హతి, సన్నయ్హన్తి ఇచ్చాది.

మన ఞాణే, ఞాదేసోవ విసేసో, మఞ్ఞతి, మఞ్ఞన్తి ఇచ్చాది.

దా ఆదానే, **సంఆ**పుబ్బో “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **యమ్హి** ధాత్వన్తస్స **ఇ**కారో, సీలం సమాదియతి, సమాదియన్తి ఇచ్చాది.

తుస పీతిమ్హి, యప్పచ్చయస్స పుబ్బరూపత్తం, తుస్సతి, తుస్సన్తి ఇచ్చాది.

తథా **సము** ఉపసమే, సమ్మతి, సమ్మన్తి.

కుప కోపే, కుప్పతి, కుప్పన్తి.

జనజననే, “జనాదీనమా తిమ్హి చా”తి ఏత్థ “జనాదీనమా”తి యోగవిభాగేన **యమ్హి** ధాత్వన్తస్స **ఆ**కారో. జాయతి, జాయన్తి. జాయతే, జాయన్తే.

కమ్మే జనీయతి, జనీయన్తి. జాయతు. జాయేయ్య. అజాయి, అజని. జాయిస్సతి, జనిస్సతి. అజాయిస్స, అజనిస్స ఇచ్చాది.

దివాదిగణో.

స్వాదిగణ

సు సవణే, పురే వియ విభత్తుప్పత్తి.

౨౧౨. స్వాదితో ణుణాఉణా చ.

సుఇచ్చేవమాదితో ధాతుగణతో **ణు ణాఉణా**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి కత్తరి విహితేసు విభత్తిప్పచ్చయేసు. “అఞ్ఞేసు చా”తి ఏత్థ **చ**గ్గహణేన **ణు**ప్పచ్చయస్స వుద్ధి. తత్థేవానువత్తితవాగ్గహణేన స్వాదీనం ణుణాదీసు న వుద్ధి.

ధమ్మం సుణోతి, సరలోపాది, సుణన్తి. సుణోసి, సుణోథ. సుణోమి, సుణోమ. **ణా**పచ్చయే సుణాతి, సుణన్తి. సుణాసి, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా రస్సత్తం, సుణసి, సుణాథ, సుణథ. సుణామి, సుణామ.

కమ్మే యప్పచ్చయే “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా దీఘో, సూయతే, సూయన్తే. సూయతి, సూయన్తి. ద్విత్తే రస్సత్తం, సుయ్యతి, సుయ్యన్తి. సూయ్యతి, సూయ్యన్తి వా.

సుణోతు, సుణన్తు. సుణోహి, సుణోథ. సుణోమి, సుణోమ. సుణాతు, సుణన్తు. సుణ, సుణాహి, సుణాథ. సుణామి, సుణామ. సుణతం, సుణన్తం . సుణస్సు, సుణవ్హో. సుణే, సుణామసే. **కమ్మే** సూయతం, సూయన్తం. సూయతు, సూయన్తు.

సుణే, సుణేయ్య, సుణేయ్యుం. సుణేయ్యాసి, సుణేయ్యాథ. సుణేయ్యామి, సుణేయ్యామ. సుణేథ, సుణేరం. సుణేథో, సుణేయ్యావ్హో. సుణేయ్యం, సుణేయ్యామ్హే. సూయేథ, సూయేయ్య.

అసుణి, సుణి, అసుణింసు, సుణింసు. అసుణి, అసుణిత్థ. అసుణిం, సుణిం, అసుణిమ్హ, సుణిమ్హ. అసుణిత్థ, సుణిత్థ. ణాపచ్చయలోపో, వుద్ధి, సస్స ద్విభావో, సాగమో, అస్సోసి, అస్సోసింసు, పచ్చస్సోసుం. అస్సోసి, అస్సోసిత్థ. అస్సోసిం, అస్సోసిమ్హ, అస్సోసిమ్హా వా, అస్సోసిత్థ. అసూయిత్థ, అస్సూయి.

సరలోపాది, సుణిస్సతి, సుణిస్సన్తి. సుణిస్ససి, సుణిస్సథ. సుణిస్సామి, సుణిస్సామ. సుణిస్సతే, సుణిస్సన్తే. సుణిస్ససే, సుణిస్సవ్హే. సుణిస్సం, సుణిస్సామ్హే. ణాపచ్చయలోపో, వుద్ధి, సోస్సతి, సోస్సన్తి. సోస్ససి, సోస్సథ. సోస్సామి, సోస్సామ. సోస్సతే. సూయిస్సతే, సూయిస్సతి. అసుణిస్స. అసూయిస్స ఇచ్చాది.

హి గతిమ్హి, **ప**పుబ్బో ణాపచ్చయో, పహిణాతి, పహిణతి వా, పహిణన్తి. పహిణాతు, పహిణన్తు. పహిణేయ్య. పహిణి, దూతం పాహేసి. పహిణిస్సతి. పహిణిస్స ఇచ్చాది.

వు సంవరణే, ఆవుణాతి, ఆవుణన్తి ఇచ్చాది.

మి పక్ఖేపే, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ణ**స్స **న**త్తం, మినోతి, మినన్తి ఇచ్చాది.

అప పాపుణనే, **ప**పుబ్బో సరలోపే "దీఘ"న్తి దీఘో, ఉణాపచ్చయో, సమ్పత్తిం పాపుణాతి, పాపుణన్తి. పాపుణాసి, పాపుణాథ. పాపుణామి, పాపుణామ.

కమ్మే పాపీయతి, పాపీయన్తి. తథా పాపుణాతు. పాపీయతు. పాపుణే, పాపుణేయ్య. పాపీయేయ్య. పాపుణి, పాపుణింసు. పాపీయి. పాపుణిస్సతి. పాపీయిస్సతి. పాపుణిస్స. పాపీయిస్స ఇచ్చాది.

సక సత్తిమ్హి, ద్విభావో, సక్కుణాతి, సక్కుణన్తి. **భావే** "పుబ్బరూపఞ్చా"తి పుబ్బరూపత్తం, సక్కతే తయా, సక్కతి వా, సక్కుణాతు. సక్కుణేయ్య. "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా సకన్తస్స ఖాదేసో అజ్జతనాదిమ్హి, అసక్ఖి, సక్ఖి, అసక్ఖింసు, సక్ఖింసు. సక్ఖిస్సతి, సక్ఖిస్సన్తి. అసక్ఖిస్స, అసక్ఖిస్సంసు ఇచ్చాది.

స్వాదిగణో.

కియాదిగణ

కీ దబ్బవినిమయే, **వి**పుబ్బో ద్విత్తం, పురే వియ విభత్తుప్పత్తి.

౫౧౩. కియాదితో నా.

కీఇచ్చేవ మాదితో ధాతుగణతో **నా**పచ్చయో హోతి కత్తరి. **నా**పరత్తా న వుద్ధి, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా కియాదీనం **నా**మ్హి రస్సత్తం, కీతో **నా**పచ్చయ**న**కారస్స **ణ**త్తఞ్చ.

భణ్డం విక్కిణాతి, విక్కిణన్తి. విక్కీయతి, విక్కీయన్తి. విక్కిణాతు, విక్కిణన్తు. విక్కీయతు, విక్కీయన్తు. విక్కిణే, విక్కిణేయ్య . విక్కీయేయ్య, విక్కీయేయ్యుం. అవిక్కిణి, విక్కిణి. విక్కీయిత్థ, విక్కీయి. విక్కిణిస్సతి, విక్కిణిస్సన్తి. విక్కీయిస్సతి, విక్కీయిస్సన్తి. అవిక్కిణిస్స, అవిక్కిణిస్సంసు. విక్కీయిస్స, విక్కీయిస్సంసు ఇచ్చాది.

జి జయే, కిలేసే జినాతి, జినన్తి. జీయతి, జీయన్తి. ఏవం జినాతు. జీయతు. జినేయ్య. జీయేయ్య. అజిని, జిని, అజినింసు, జినింసు. అజేసి, అజేసుం. అజినిత్థ. అజీయిత్థ, అజీయి. జినిస్సతి, జినిస్సన్తి. విజేస్సతి, విజేస్సన్తి. జీయిస్సతి, జీయిస్సన్తి. అజినిస్స. అజీయిస్స ఇచ్చాది.

తథా **చి** చయే, చినాతి, చినన్తి ఇచ్చాది.

ఞా అవబోధనే నాపచ్చయో.

“వా”తి వత్తతే.

౩౧౪. ఞాస్స జా జం నా.

ఞాఇచ్చేతస్స ధాతుస్స జా జం నాఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా.

జాదేసో నామ్హి జం ఞామ్హి, నాభావో తిమ్హి ఏవిధ;
వవత్థితవిభాసత్థ-వాసద్దస్సానువత్తనా;
ధమ్మం విజానాతి, వినాయతి వా, విజానన్తి.

కమ్మే విఞ్ఞాయతి, విఞ్ఞాయన్తి. ఇవణ్ణాగమే పుబ్బలోపో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ఏకారో, ద్విత్తఞ్చ, ఞేయ్యతి, ఞేయ్యన్తి. విజానాతు, విజానన్తు, రస్సత్తం. విజాన, విజానాహి, విజానాథ. విజానామి, విజానామ. విజానతం, విజానన్తం. విజానస్సు. విఞ్ఞాయతు, విఞ్ఞాయన్తు.

౩౧౫. ఏయ్యస్స ఞాతో ఇయా ఞా వా.

ఏయ్యస్స విభత్తిస్స **ఞా**ఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరస్స **ఇయా ఞా**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, సరలోపాది. విజానియా.

ఞాదేసే **ఞాస్స జం**ఆదేసో.

“ఞాతో, వా”తి చ వత్తతే.

౩౧౬. నాస్స లోపో యకారత్తం.

ఞాఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరస్స **నా**పచ్చయస్స **లోపో** హోతి వా, **య**కారత్తఞ్చ, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. తేన

ఞామ్హి నిచ్చఞ్చ నాలోపో,
విభాసాజ్జతనాదిసు;
అఞ్ఞత్థ న చ హోతాయం,
నాతో తిమ్హి యకారతా.

నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం, విజఞ్ఞా, విజానేయ్య, విజానేయ్యుం. విజానేయ్యాసి, విజానేయ్యాథ. విజానేయ్యామి, విజానేయ్యామ, విజానేము వా. విజానేథ. విఞ్ఞాయేయ్య, విఞ్ఞాయేయ్యుం.

సమజాని, సఞ్జాని, సఞ్జానింసు. **నాలో**పే అఞ్ఞాసి, అఞ్ఞాసుం. విజానిత్థ. విఞ్ఞాయిత్థ. పఞ్ఞాయి, పఞ్ఞాయింసు. విజానిస్సతి, విజానిస్సన్తి. ఞస్సతి, ఞస్సన్తి. విఞ్ఞాయిస్సతే, విఞ్ఞాయిస్సన్తే. పఞ్ఞాయిస్సతి, పఞ్ఞాయిస్సన్తి. "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **స్సస్స హి** చ, పఞ్ఞాయిహితి, పఞ్ఞాయిహిన్తి. అజానిస్స. అజానిస్సథ. అఞ్ఞాయిస్సథ, అఞ్ఞాయిస్స ఇచ్చాది.

మా మానే, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **మాన్తస్స ఇకారో**, మినాతి, మినన్తి. **కమ్మే** మీయతి, మీయన్తి ఇచ్చాది.

లూ ఛేదనే, నామ్హి రస్సత్తం, లునాతి, లునన్తి. లూయతి, లూయన్తి ఇచ్చాది.

ధూ కమ్పనే, ధునాతి, ధునన్తి. ధూయతి, ధూయన్తి ఇచ్చాది.

గహ ఉపాదానే, **నామ్హి** సమ్పత్తే –

౨౧౧౭. గహాదితోప్పణ్హా.

గహఇచ్చేవమాదితో ధాతుతో **ప్ప ణ్హా**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి కత్తరి. **ఆది**సద్దేయం పకారో.

"గహస్సా"తి వత్తతే.

౨౧౧౮. హలోపో ణ్హామ్హి.

గహఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **హ**కారస్స లోపో హోతి **ణ్హామ్హి** పచ్చయే పరే. సీలం గణ్హాతి, రస్సత్తే గణ్హతి వా, గణ్హన్తి. గణ్హాసి, గణ్హాథ. గణ్హామి, గణ్హామ.

కమ్మే "యే"తి వత్తమానే "హవిపరియయో లో వా"తి **హ**కారస్స **య**కారేన విపరియయో హోతి. గయ్హతి, గయ్హన్తి.

గణ్హాతు, గణ్హన్తు. గణ్హ, గణ్హాహి, గణ్హాథ. గణ్హామి, గణ్హామ. గణ్హతం, గణ్హన్తం. గయ్హతం, గయ్హన్తం. గయ్హతు, గయ్హన్తు. గణ్హే, గణ్హేయ్య, గణ్హేయ్యుం. గయ్హేయ్య, గయ్హేయ్యుం. అగ్గణ్హి, గణ్హి, అగ్గణ్హింసు, గణ్హింసు.

యదా "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా అసబ్బధాతుకే వికరణపచ్చయస్స లోపో, ఇకారాగమస్స ఏకారో చ, తదా సాగమో.

అగ్గహేసి, అగ్గహేసుం. అగ్గహి, అగ్గహింసు, అగ్గహుం. అగ్గహిత్థ, అగ్గహి. గణ్హిస్సతి, గణ్హిస్సన్తి. గహేస్సతి, గహేస్సన్తి. గహీయిస్సతే, గహీయిస్సన్తే. గహిస్సతి, గహిస్సన్తి. అగ్గణ్హిస్స, అగ్గహిస్స. అగ్గణ్హిస్సథ, అగ్గహిస్సథ. అగ్గహిస్సథ, అగ్గహిస్స ఇచ్చాది.

ప్పప్పచ్చయే –

౫.౧౯. గహస్స ఘే ప్పే.

గహఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్స **ఘే**ఆదేసో హోతి **ప్ప**ప్పచ్చయే పరే. ఘేప్పతి ఇచ్చాది.

కియాదిగణో.

తనాదిగణ

తను విత్థారే, పురే వియ ధాత్వన్తలోపవిభత్తుప్పత్తియో.

౫.౨౦. తనాదితో ఓయిరా.

తనుఇచ్చేవమాదితో ధాతుగణతో **ఓయిర**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి కత్తరి. కరతోవాయం **యిర**ప్పచ్చయో.

ధమ్మం తనోతి, తనోన్తి. తనోసి, తనోథ. తనోమి, తనోమ.

“వా”తి వత్తతే.

౫.౨౧. ఉత్తమోకారో .

తనాదితో ఓకారప్పచ్చయో **ఉ**త్తమాపజ్జతే వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో. ఏత్థ చ వికరణకారియవిధిప్పకరణతో “ఓకారో”తి **ఓ**వికరణం గయ్హతి. తనుతే, బహువచనే “యవకారా చా”తి **వ**త్తం, తన్వన్తే. తనుసే, తనువ్హే. తన్వే, తనుమ్హే.

కమ్మే “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **తను**ధాత్వన్తస్స **యమ్హి ఆ**కారో, పతాయతే, పతాయన్తే. పతాయతి, పతాయన్తి. ఆకారాభావే పతఞ్ఞతి, పతఞ్ఞన్తి. తనోతు, తనోన్తు. తనేయ్య, తనేయ్యుం. అతని, అతనింసు. అతాయిత్థ, పతాయి. తనిస్సతి, తనిస్సన్తి. పతాయిస్సతి, పతాయిస్సన్తి. అతనిస్స. పతాయిస్స ఇచ్చాది.

కర కరణే, పుఞ్ఞం కరోతి.

బహువచనే “వా”తి వత్తమానే, “ఉత్తమోకారో”తి ఉత్తే కతే –

“వా, ఉత్త”న్తి చ వత్తతే.

౫.౨౨. కరస్సాకారో చ.

కరఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **అ**కారో **ఉత్త**మాపజ్జతే వా. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, "యవకారా చా"తి అపదన్తస్స పరఉకారస్స **వ**కారో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా ధాతురకారస్స **వ**కారస్మిం లోపో, **వ**కారస్స **ద్విత్తే** తస్స "బ్బో వ్వస్సా"తి **బ**కారద్వయం, కుబ్బన్తి, కరోన్తి. కరోసి, కరోథ. కరోమి, కరోమ. తథా కురుతే, కుబ్బన్తే. కురుసే, కురువ్హే. కుబ్బే, కురుమ్హే. **యిర**ప్పచ్చయే **ర**కారలోపో, కయిరతి, కయిరన్తి ఇచ్చాది.

కమ్మే యప్పచ్చయే "ఇవణ్ణాగమో వా"తి ఈకారాగమో, **య**కారస్స ద్విత్తం, కరీయ్యతే కటో తేన, కరీయ్యతి, కరీయ్యన్తి. కరీయతి, కరీయన్తి వా. **ఈ**కారాభావే "తస్స చవగ్గ"ఇచ్చాదినా సధాత్వన్తస్స **య**కారత్తం, ద్విత్తఞ్చ. కయ్యతి, కయ్యన్తి. **ఇ**కారాగమే "క్వచి ధాతు"ఇచ్చాదిసుత్తే **చ**గ్గహణేన **రయానం** విపరియయో, కయిరతి కటో తేన, కయిరన్తి ఇచ్చాది.

తథా కుసలం కరోతు, కురుతు వా, కుబ్బన్తు, కరోన్తు. కరోహి, కరోథ. కరోమి, కరోమ. కురుతం, కుబ్బన్తం. కురుస్సు, కురస్సు వా, కురువ్హో. కుబ్బే, కుబ్బామసే.

కమ్మే కరీయతు, కరీయన్తు, కయ్యతం, కయిరతం, కయిరతు.

సత్తమియం కరే, కరేయ్య, కరేయ్యుం. కరేయ్యాసి, కరేయ్యాథ. కరేయ్యామి, కరేయ్యామ. **ఉత్తే** కుబ్బే, కుబ్బేయ్య.

యిరప్పచ్చయే –

యిరతో అత్తమేయ్యస్స, ఏథాదిస్సేయ్యుమాదిసు;
ఏయ్యసద్దస్స లోపో చ, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా.

సరలోపాది, కయిరా, కయిరుం. కయిరాసి, కయిరాథ. కయిరామి, కయిరామ. **అత్తనోపదే** కయిరాథ ధీరో, కుబ్బేథ, కరేథ వా, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా కుస్స క్రు చ, క్రుబ్బేథ, క్రుబ్బేరం. క్రుబ్బేథో, క్రుబ్బేయ్యావ్హో. క్రుబ్బేయ్యం, క్రుబ్బేయ్యామ్హే. **కమ్మే** కరీయేయ్య, కరీయేయ్యుం.

హియ్యత్తనియం "కరస్స కా"తి యోగవిభాగేన **కా** హోతి, సరలోపాది.

అకా, అకరా, అకరూ. అకరో, అకత్థ, అకరోత్థ. అకం, అకరం, అకమ్హా, అకరమ్హా. అకత్థ. అకరిం, అకరమ్హసే.

"వా"తి వత్తతే.

౫౨౩. కరస్స కాసత్తమజ్జతనిమ్హి.

కర ఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్సేవ **కాసత్తం** హోతి వా అజ్జతనిమ్హి విభత్తిమ్హి పరే. "కాసత్త"మితి భావనిద్దేసేన అఞ్ఞస్మాపి ధాతుతో **సా**గమో. అథ వా యదా **కర**స్స **కా** హోతి, **సత్త**ఞ్చాగమో అజ్జతనిమ్హి వాతి అత్థో, తదా

“సత్తమజ్జతనిమ్హీ”తి యోగవిభాగేన అఞ్ఞస్మాపి ధాతుతో **సా**గమోపి సిజ్ఝతి, “యోగవిభాగతో ఇట్ఠప్పసిద్ధీ”తి యేభుయ్యేన దీఘతోవ హోతి, “కరస్స కా”తి యోగవిభాగేన **కా**భావో చ హియ్యత్తనియం సిద్ధో హోతి.

అకాసి, అకాసుం. అకాసి, అకాసిత్థ. అకాసిం, అకాసిమ్హ. అకాసిత్థ. **కాసత్తాభావే** అకరి, కరి, అకరింసు, కరింసు, అకంసు, అకరుం. అకరి, అకరిత్థ. అకరిం, కరిం, అకరిమ్హ, కరిమ్హ. అకరిత్థ. అకరీయిత్థ, అకరీయి వా.

“వా, లోపో, భవిస్సన్తిమ్హి స్సస్స చా”తి చ వత్తతే.

౨.౨౪. కరస్స సప్పచ్చయస్స కాహో.

కరఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సప్పచ్చయస్స **కాహా**దేసో హోతి వా భవిస్సన్తిమ్హి, స్సస్స చ లోపో హోతి. అధికభూత**సప్పచ్చయ**గ్గహణేన **వచముచభుజా**దితో **స్సస్స ఖా**దేసో, **వస ఛిది లభా**దితో **ఛా**దేసో చ హోతి.

కాహతి, కాహన్తి. కాహసి, కాహథ. కాహామి, కాహామ. ఇకారాగమే కాహితి, కాహిన్తి ఇచ్చాది. **కాహా**భావే కరిస్సతి, కరిస్సన్తి. కరిస్ససి, కరిస్సథ. కరిస్సామి, కరిస్సామ. కరిస్సతే, కరిస్సన్తే. కరిస్ససే, కరిస్సవ్హే. కరిస్సం, కరిస్సామ్హే. కరీయిస్సతి, కరీయిస్సన్తి. అకరిస్స. అకరీయిస్సా ఇచ్చాది.

యదా **సం**పుబ్బో, తదా “పురసముపపరీహి కరోతిస్స ఖ ఖరా వా”తి యోగవిభాగేన త్యాదివిభత్తీసుపి **సం**పుబ్బ**కరోతి**స్స **ఖరా**దేసో.

అభిసఙ్ఖరోతి, అభిసఙ్ఖరోన్తి. అభిసఙ్ఖరీయతి, అభిసఙ్ఖరీయన్తి. అభిసఙ్ఖరోతు. అభిసఙ్ఖరేయ్య. అభిసఙ్ఖరి, **ఖా**దేసే అభిసఙ్ఖాసి వా. అభిసఙ్ఖరిస్సతి. అభిసఙ్ఖరిస్స ఇచ్చాది.

సక సత్తిమ్హి, **ఓ**పచ్చయో, సక్కోతి, సక్కోన్తి. సక్కోసి, సక్కోథ. సక్కోమి, సక్కోమ ఇచ్చాది.

అప పాపుణనే, **ప**పుబ్బో, పప్పోతి, పప్పోన్తి. పప్పోసి, పప్పోథ. పప్పోమి, పప్పోమ. పప్పోతు, పప్పోన్తు ఇచ్చాది.

తనాదిగణో.

చురాదిగణ

చుర థేయ్యే, పురే వియ ధాత్వన్తలోపో, విభత్తుప్పత్తి.

“తథా కత్తరి చా”తి ఇతో “కత్తరీ”తి చ సీహవిలోకనేన **భావకమ్మ**గ్గహణాని చ వత్తన్తే, మణ్డూకగతియా **కారిత**గ్గహణఞ్చ.

౨.౨౫. చురాదితో ణేణయా.

చురఇచ్చేవమాదితో ధాతుగణతో **ణే ణయ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి కత్తరి, భావే చ కమ్మని, విభత్తిప్పచ్చయేసు. “కారితం వియ ణానుబన్ధో”తి **ణే ణయానం** కారితబ్యపదేసో.

౫.౨౬. కారితానం ణో లోపం.

కారితప్పచ్చయానం **ణ**కారో లోపమాపజ్జతే.

౫.౨౭. అసంయోగన్తస్స వుద్ధి కారితే.

అసంయోగన్తస్స ధాతుస్స కారితే పరే వుద్ధి హోతీతి ఉకారస్సోకారో వుద్ధి.

ధనం చోరేతి, చోరేన్తి. చోరేసి, చోరేథ. చోరేమి, చోరేమ. **ణయ**ప్పచ్చయే – చోరయతి, చోరయన్తి. చోరయసి, చోరయథ. చోరయామి, చోరయామ. చోరయతే, చోరయన్తే. చోరయసే, చోరయవ్హే. చోరయే, చోరయామ్హే.

కమ్మే యప్పచ్చయే **ఈ**కారాగమో, సరలోపాది చ, చోరీయతే దేవదత్తేన, చోరీయతి, చోరీయన్తి ఇచ్చాది.

చోరేతు , చోరేన్తు. చోరేహి. చోరయతు, చోరయన్తు. చోరయ, చోరయాహి.

చోరేయ్య, చోరేయ్యుం. చోరయే, చోరయేయ్యుం. అచోరేసి, చోరేసి, అచోరేసుం, చోరేసుం. అచోరయి, చోరయి, అచోరయింసు, చోరయింసు, అచోరయుం, చోరయుం. అచోరేసి, అచోరేసిత్థ. త్వం అచోరయి, అచోరయిత్థ. అచోరేసిం, అచోరేసిమ్హ. అచోరయిం, అచోరయిమ్హ. అచోరయిత్థ. అచోరీయిత్థ, అచోరీయి.

చోరిస్సతి, చోరిస్సన్తి. చోరయిస్సతి, చోరయిస్సన్తి. చోరీయిస్సతే, చోరీయిస్సన్తే. చోరీయిస్సతి, చోరీయిస్సన్తి. అచోరిస్స, అచోరయిస్స. అచోరీయిస్సథ, అచోరీయిస్స ఇచ్చాది.

తథా **చిన్త** చిన్తాయం, సంయోగన్తత్తా వుద్ధిఅభావోవ విసేసో.

చిన్తేతి, చిన్తయతి, చిన్తేన్తి, చిన్తయన్తి. చిన్తేతు, చిన్తయతు. చిన్తేయ్య, చిన్తయేయ్య. అచిన్తేసి, చిన్తేసి, అచిన్తయి, చిన్తయి. చిన్తేస్సతి, చిన్తయిస్సతి. అచిన్తిస్స, అచిన్తయిస్స ఇచ్చాది.

మన్త గుత్తభాసనే, మన్తేతి, మన్తయతి ఇచ్చాది పురిమసమం.

పాల రక్ఖణే, ధమ్మం పాలేతి, పాలయతి. పాలీయతి. పాలేతు, పాలయతు ఇచ్చాది.

ఘట ఘటనే, ఘాటేతి, ఘాటయతి, ఘటేతి, ఘటయతి, ఘటాదిత్తా వికప్పేన వుద్ధి.

విద ఞాణే, వేదేతి, వేదయతి.

గణ సఙ్ఖ్యానే, "ఘటాదీనం వా"తి న వుద్ధి, గణేతి, గణయతి ఇచ్చాది, సబ్బత్థ సుబోధం.

చురాదిగణో.

భూవాదీ చ రుధాదీ చ, దివాదీ స్వాదయో గణా;

కియాదీ చ తనాదీ చ, చురాదీ చిధ సత్తధా.

వికరణవిధానం సమత్తం.

ధాతుప్పచ్చయన్తనయ

అథ ధాతుప్పచ్చయన్తా వుచ్చన్తే.

తత్థ ధాత్వత్థే నిద్దిట్ఠా **ఖాదికారితన్తా** పచ్చయా **ధాతుప్పచ్చయా** నామ.

తిజ నిసాన బన్ధనఖమాసు, ధాతుసఞ్ఞాది.

“ధాతులిఙ్గేహి పరా పచ్చయా”తి ఇతో **ధాతు**గ్గహణం అనువత్తతే, “పరా, పచ్చయా”తి చ అధికారో.

౨.౨౮. తిజ గుప కిత మానేహి ఖ ఛ సా వా.

తిజ గుప కిత మాన ఇచ్చేతేహి ధాతూహి **ఖ ఛ స** ఇచ్చేతే పచ్చయా పరా హోన్తి వా.

తిజతో ఖన్తియం ఖోవ, నిన్దాయం గుపతో తు ఛో;
కితా ఛో సోవ మానమ్హా, వవత్థితవిభాసతో.

“క్వచాదివణ్ణానమేకస్సరానం ద్వేభావో”తి ధాత్వాదిస్స ద్విభావో.

“బ్యఞ్జనన్తస్సా”తి వత్తమానే –

౨.౨౯. కో ఖే చ.

ధాత్వన్తస్స బ్యఞ్జనస్స **క**కారాదేసో హోతి **ఖ**ప్పచ్చయే పరే.

తితిక్ఖ ఇతి ఠితే –

ధాతువిహితానం **త్యాది**విభత్తీనం అధాతుతో అప్పవత్తియమాహ.

౨.౩౦. ధాతుప్పచ్చయేహి విభత్తియో.

ధాత్వత్థే నిద్దిట్ఠేహి **ఖాదికారితన్తే**హి పచ్చయేహి **త్యా**దయో విభత్తియో హోన్తీతి పురే వియ వత్తమానాదయో యోజేతబ్బా.

అతివాక్యం తితిక్ఖతి, తితిక్ఖన్తి. **కమ్మే** తితిక్ఖీయతి. తథా తితిక్ఖతు, తితిక్ఖన్తు. తితిక్ఖేయ్య, తితిక్ఖేయ్యుం. అతితిక్ఖి, అతితిక్ఖింసు. తితిక్ఖిస్సతి. అతితిక్ఖిస్స ఇచ్చాది.

ఖప్పచ్చయాభావే అప్పచ్చయస్స ఏకారో, తేజేతి, తేజతి వా, తేజన్తి ఇచ్చాది.

గుప గోపనే, **ఛప్పచ్చయే** ద్విభావో, "పుబ్బోబ్భాసో"తి అబ్భాససఞ్ఞా, "అబ్భాసస్సా"తి వత్తమానే "అన్తస్సివణ్ణాకారో వా"తి అబ్భాసన్తస్సికారో, "కవగ్గస్స చవగ్గో"తి అబ్భాసగకారస్స **జకారో** చ.

౨౩౧. బ్యఞ్జనన్తస్స చో ఛప్పచ్చయేసు చ.

ధాత్వన్తస్స బ్యఞ్జనస్స **చకారాదేసో హోతి ఛప్పచ్చయేసు** పరేసు. తతో విభత్తియో, కాయం జిగుచ్ఛతి, జిగుచ్ఛన్తి. సేసం పురిమసమం. **ఛాభావే** గోపేతి, గోపేన్తి ఇచ్చాది.

కిత రోగాపనయనే, ఛప్పచ్చయో, ద్విత్తఞ్చ.

అబ్భాసగ్గహణమనువత్తతే .

౨౩౨. మానకితానం వతత్తం వా.

అబ్భాసగతానం **మాన కిత**ఇచ్చేతేసం ధాతూనం **వకారతకారత్తం** హోతి వా యథాక్కమన్తి **తకారో**, ధాత్వన్తస్స **చకారో**, సేసం సమం. రోగం తికిచ్ఛతి, తికిచ్ఛన్తి ఇచ్చాది. **తకారాభావే** "కవగ్గస్స చవగ్గో"తి **చకారో**, విచికిచ్ఛతి, విచికిచ్ఛన్తి ఇచ్చాది.

మాన వీమంసపూజాసు, సప్పచ్చయద్విభావ**ఈ**కార**వ**కారా.

౨౩౩. తతో పామానానం వా మం సేసు.

తతో అబ్భాసతో పరాసం **పామానానం** ధాతూనం **వామంఇచ్చేతే** ఆదేసా హోన్తి యథాక్కమం **స**ప్పచ్చయే పరే. **సేసూ**తి బహువచననిద్దేసో పయోగేపి వచనవిపల్లాసఞాపనత్థం. అత్థం వీమంసతి, వీమంసన్తి ఇచ్చాది.

అఞ్ఞత్థ "లోపఞ్చేత్తమకారో"తి **అప్పచ్చయస్సే**కారో, మానేతి, మానేన్తి.

భుజ పాలనబ్యవహరణేసు, భోత్తుమిచ్ఛతీతి అత్థే –

"ఖ ఛ సా, వా"తి చ వత్తతే.

౨౩౪. భుజ ఘస హర సు పాదీహి తుమిచ్ఛత్థేసు.

భుజ ఘస హర సు పా ఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **తు**మిచ్ఛత్థేసు చ **ఖ ఛ స**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా. తుమిచ్ఛానం, తుమన్తయుత్తఇచ్ఛాయ వా అత్థా **తుమిచ్ఛత్థా,** తేన తుమన్తరహితేసు "భోజనమిచ్ఛతీ"తిఆదీసు న హోన్తి, "వుత్తత్థానమప్పయోగో"తి వాక్యస్స అప్పయోగో, ధాత్వాదిస్స ద్వేభావే కతే "దుతియచతుత్థానం పఠమతతియా"తి అబ్భాసభకారస్స **బకారో**, ధాత్వన్తస్స "కో ఖే చా"తి **కకారో**, బుభుక్ఖతి, బుభుక్ఖన్తి ఇచ్చాది.

వాతి కిమత్థం? భోత్తుమిచ్ఛతి, **ఇచ్ఛత్థేసూతి** కిమత్థం? భోత్తుం గచ్ఛతి.

ఘస అదనే, ఘసితుమిచ్ఛతీతి అత్థే ఛప్పచ్చయో, ద్విత్తం, తతియ **చ**వగ్గ ఇకార **చ**కారాదేసా, జిఘచ్ఛతి, జిఘచ్ఛన్తి.

హర హరణే, హరితుమిచ్ఛతీతి అత్థే సప్పచ్చయో.

౨౩౩. హరస్స గీ సే.

హరఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సబ్బస్స **గీ** హోతి **సే** పచ్చయే పరే. "గీసే"తి యోగవిభాగేన జిస్సపి, ఠానూపచారేనాదేసస్సాపి ధాతువోహారత్తా ద్విత్తం, భిక్ఖం జిగీసతి, జిగీసన్తి.

సు సవణే, సోతుమిచ్ఛతి సుస్సూసతి, సుస్సూసన్తి, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా దీఘో.

పా పానే, పాతుమిచ్ఛతీతి అత్థే సప్పచ్చయద్విత్తరస్సత్త**ఇ**కారాదేసా, "తతో పామానానం వామం సేసూ"తి **వా**దేసో, పివాసతి, పివాసన్తి ఇచ్చాది.

జి జయే, విజేతుమిచ్ఛతి విజిగీసతి ఇచ్చాది.

సఙ్ఘో పబ్బతమివ అత్తానమాచరతి, పబ్బతో ఇవ ఆచరతీతి వా అత్థే –

౨౩౬. ఆయ నామతో కత్తుపమానాదాచారే.

ఆచరణక్రియాయ కత్తునో ఉపమానభూతస్మా నామతో **ఆయ**ప్పచ్చయో హోతి ఆచారత్థే. ఉపమీయతి ఏతేనాతి ఉపమానం, కత్తునో ఉపమానం **కత్తుపమానం,** "వుత్తత్థానమప్పయోగో"తి **ఇవ**సద్దనివత్తి, ధాతుప్పచ్చయన్తత్తా "తేసం విభత్తియో లోపా చా"తి సుత్తే **తేసం**గహణేన విభత్తిలోపో, "పకతి చస్స సరన్తస్సా"తి పకతిభావో, సరలోపాది, "ధాతుప్పచ్చయేహి విభత్తియో"తి విభత్తుప్పత్తి, పబ్బతాయతి సఙ్ఘో, ఏవం సముద్దమివ అత్తానమాచరతి సముద్దాయతి, చిచ్చిటమివ అత్తానమాచరతి చిచ్చిటాయతి సద్దో. ఏవం ధూమాయతి.

"నామతో, ఆచారే"తి చ వత్తతే.

౨౩౭. ఈయూపమానా చ.

ఉపమానభూతా నామతో **ఈయ**ప్పచ్చయో హోతి ఆచారత్థే. పున **ఉపమాన**గ్గహణం **కత్తు**గ్గహణనివత్తనత్థం, తేన కమ్మతోపి సిజ్ఝతి, సేసం సమం. అఛత్తం ఛత్తమివాచరతి ఛత్తీయతి, అపుత్తం పుత్తమివాచరతి పుత్తీయతి సిస్సమాచరియో.

ఉపమానాతి కిం? ధమ్మమాచరతి, **ఆచారే**తి కిం? అఛత్తం ఛత్తమివ రక్ఖతి.

"ఈయో"తి వత్తతే.

౫౩౮. నామమ్హాత్తిచ్ఛత్థే.

నామమ్హా అత్తనో ఇచ్ఛత్థే **ఈయ**ప్పచ్చయో హోతి. అత్తనో పత్తమిచ్ఛతి పత్తీయతి, ఏవం వత్థీయతి, పరిక్ఖారీయతి, చీవరీయతి, పటీయతి, ధనీయతి, పుత్తీయతి.

అత్తిచ్ఛత్థేతి కిమత్థం? అఞ్ఞస్స పత్తమిచ్ఛతి.

దళ్హం కరోతి వీరియన్తి అత్థే –

కారితగ్గహణమనువత్తతే.

౫౩౯. ధాతురూపే నామస్మా ణయోచ.

ధాతుయా రూపే నిప్ఫాదేతబ్బే, "తం కరోతి, తేన అతిక్కమతి"ఇచ్చాదికే పయుజ్జితబ్బే వా సతి నామమ్హా **ణయ**ప్పచ్చయో హోతి, కారితసఞ్ఞా చ. ణలోపే, విభత్తిలోపసరలోపాదీసు కతేసు విభత్తుప్పత్తి, దళ్హయతి వీరియం, ఏవం పమాణయతి, అమిస్సయతి, తథా హత్థినా అతిక్కమతి అతిహత్థయతి, వీణాయ ఉపగాయతి ఉపవీణయతి, విసుద్ధా హోతి రత్తి విసుద్ధయతి, కుసలం పుచ్ఛతి కుసలయతి ఇచ్చాది.

౫౪౦. ధాతూహి ణే ణయ ణాపే ణాపయా కారితాని హేత్వత్థే.

సబ్బేహి ధాతూహి హేత్వత్థే అభిధేయ్యే **ణే ణయణాపే ణాపయ** ఇచ్చేతే పచ్చయా పరా హోన్తి, తే కారితసఞ్ఞా చ హోన్తి. హేతుయేవ అత్థో **హేత్వత్థో,** సో చ "యో కారేతి స హేతూ"తి లద్ధహేతుసఞ్ఞో సుద్ధకత్తునో పయోజకో హేతుకత్తా, అత్థతో పేసనజ్ఝేసనాదికో పయోజకబ్యాపారో ఇధ హేతు నామ.

ఏత్థ చ –

ణే ణయావ ఉవణ్ణన్తా, ఆతో ద్వే పచ్ఛిమా సియుం;
సేసతో చతురో ద్వే వా, వాసద్దస్సానువత్తితో.

అకమ్మా ధాతవో హోన్తి, కారితే తు సకమ్మకా;
సకమ్మకా ద్వికమ్మాస్సు, ద్వికమ్మా తు తికమ్మకా.

తస్మా కత్తరి కమ్మే చ, కారితాఖ్యాతసమ్భవో;
న భావే సుద్ధకత్తా చ, కారితే కమ్మసఞ్ఞితో.

నియాదీనం పధానఞ్చ, అప్పధానం దుహాదినం;
కారితే సుద్ధకత్తా చ, కమ్మమాఖ్యాతగోచరన్తి.

తత్థ యో కోచి భవతి, తమఞ్ఞో “భవాహి భవాహి” ఇచ్చేవం బ్రవీతి, అథ వా భవన్తం భవితుం సమత్థం పయోజయతి, భవితుం పయోజేతీతి వా అత్థే ఇమినా **ణేణయ**ప్పచ్చయా, కారితసఞ్ఞా చ, “వుత్తత్థానమప్పయోగో”తి వాక్యస్స అప్పయోగో, “కారితానం ణో లోప”న్తి **ణ**లోపో, “అసంయోగన్తస్స వుద్ధి కారితే”తి **ఊ**కారస్సోకారో వుద్ధి.

“ఓ, ఏ”తి చ వత్తతే, **ధాతు**గ్గహణఞ్చ.

౨౪౧. తే ఆవాయా కారితే.

తే ధాత్వన్తభూతా **ఓ**కా**రే**కారా **ఆవఆయా**దేసే పాపుణన్తి కారితే పరే. “తే ఆవాయా”తి యోగవిభాగేన **ఝు**ఆదీనం అకారితేపి హోన్తీతి **ఓ**కారస్స **ఆవా**దేసో, సరలోపాది, “ధాతుప్పచ్చయేహి విభత్తియో”తి **త్యా**దయో.

నో సమాధిం భావేతి, భావయతి, భావేన్తి, భావయన్తి. భావేసి, భావయసి, భావేథ, భావయథ. భావేమి, భావయామి, భావేమ, భావయామ. భావయతే, భావయన్తే.

కమ్మే అత్తనోపదయప్పచ్చయఈకారాగమా, సరలోపాది చ, తేన భావీయతే సమాధి, భావీయన్తే. భావీయతి, భావీయన్తి.

తథా భావేతు, భావయతు, భావేన్తు, భావయన్తు. భావేహి, భావయ, భావయాహి, భావేథ, భావయథ . భావేమి, భావయామి, భావేమ, భావయామ. భావయతం, భావయన్తం.

కమ్మే భావీయతం, భావీయతు, భావీయన్తు.

భావేయ్య, భావయే, భావయేయ్య, భావేయ్యుం, భావయేయ్యుం. భావేయ్యాసి, భావయేయ్యాసి, భావేయ్యాథ, భావయేయ్యాథ. భావేయ్యామి, భావయేయ్యామి, భావేయ్యామ, భావయేయ్యామ. భావేథ, భావయేథ, భావేరం, భావయేరం.

కమ్మే భావీయేయ్య, భావీయేయ్యుం.

అజ్జతనియం “సత్తమజ్జతనిమ్హీ”తి యోగవిభాగేన కారితన్తాపి దీఘతో సకారాగమో.

అభావేసి, భావేసి, అభావయి, భావయి, అభావేసుం, భావేసుం, అభావయింసు, భావయింసు, అభావయుం, భావయుం. అభావేసి, అభావయసి, అభావిత్థ, అభావయిత్థ. అభావేసిం, భావేసిం, అభావయిం, భావయిం, అభావిమ్హ, అభావయిమ్హ.

కమ్మే అభావీయిత్థ, అభావీయి.

భావేస్సతి, భావయిస్సతి, భావేస్సన్తి, భావయిస్సన్తి. భావేస్ససి, భావయిస్ససి, భావిస్సథ, భావయిస్సథ. భావేస్సామి, భావయిస్సామి, భావేస్సామ, భావయిస్సామ.

కమ్మే భావీయిస్సతే, భావీయిస్సన్తే. భావీయిస్సతి, భావీయిస్సన్తి.

అభావిస్స, అభావయిస్స, అభావిస్సంసు, అభావయిస్సంసు. **కమ్మే** అభావీయిస్సథ, అభావీయిస్స ఇచ్చాది.

తథా యో కోచి పచతి, తమఞ్ఞో "పచాహి పచాహి" ఇచ్చేవం బ్రవీతి, అథ వా పచన్తం పయోజేతి, పచితుం వా పయోజేతీతి అత్థే వుత్తనయేన **ణే ణయా**దయో, **అకారస్సా**కారో వుద్ధి, సేసం నేయ్యం.

నో దేవదత్తం ఓదనం పాచేతి, పాచేన్తి. పాచేసి, పాచేథ. పాచేమి, పాచేమ. పాచయతి, పాచయన్తి. పాచయసి, పాచయథ. పాచయామి, పాచయామ. **ణాపేణాపయేసు** పన నో పురిసో తం పురిసం ఓదనం పాచాపేతి, పాచాపేన్తి. పాచాపయతి, పాచాపయన్తి.

కమ్మే నో ఓదనం పాచీయతి తేన, పాచయీయతి, పాచాపీయతి, పాచాపయీయతి.

తథా పాచేతు, పాచయతు, పాచాపేతు, పాచాపయతు. పాచీయతం, పాచీయతు, పాచయీయతం, పాచయీయతు, పాచాపీయతం, పాచాపీయతు, పాచాపయీయతం, పాచాపయీయతు. పాచేయ్య, పాచయేయ్య, పాచాపేయ్య, పాచాపయేయ్య. పాచీయేయ్య, పాచీయేయ్యుం. అపాచేసి, అపాచయి, అపాచాపేసి, అపాచాపయి. పాచేస్సతి, పాచయిస్సతి, పాచాపేస్సతి, పాచాపయిస్సతి. అపాచిస్స, అపాచయిస్స, అపాచాపిస్స, అపాచాపయిస్స ఇచ్చాది.

గచ్ఛన్తం, గన్తుం వా పయోజేతీతి అత్థే **ణే ణయా**దయో, వుద్ధియం సమ్పత్తాయం –

"అసంయోగన్తస్స వుద్ధి కారితే"తి వత్తతే.

౫౪౨. ఘటాదీనం వా.

ఘటాదీనం ధాతూనం అసంయోగన్తానం వుద్ధి హోతి వా కారితేతి ఏత్థ **వా**గ్గహణేన వుద్ధి న హోతి, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

నో తం పురిసం గామం గమేతి, గమయతి, గచ్ఛాపేతి, గచ్ఛాపయతి. నో గామం గమీయతి తేన, గమయీయతి, గచ్ఛాపీయతి, గచ్ఛాపయీయతి ఇచ్చాది. సబ్బత్థ యోజేతబ్బం. ఏవం ఉపరిపి.

ఘట ఈహాయం, ఘటన్తం పయోజయతి, ఘటేతి, ఘటాదీనం వాతి న వుద్ధి, ఘటయతి, ఘటాపేతి, ఘటాపయతి.

"కారితే"తి వత్తతే.

౫౪౩. గుహ దుసానం దీఘం.

గుహదుసఇచ్చేతేసం ధాతూనం సరో **దీఘ**మాపజ్జతే కారితే పరే, వుద్ధాపవాదోయం.

గుహ సంవరణే, గుహితుం పయోజయతి గూహయతి, గూహయన్తి. **దుస** అప్పీతిమ్హి, దుస్సన్తం పయోజయతి దూసయతి, దూసయన్తి ఇచ్చాది.

తథా ఇచ్ఛన్తం పయోజయతి ఇచ్ఛాపేతి, ఇచ్ఛాపయతి, ఏసేతి, ఏసయతి. నియచ్ఛన్తం పయోజయతి నియామేతి, నియామయతి. ఆసన్తం పయోజయతి ఆసేతి, ఆసయతి, అచ్ఛాపేతి, అచ్ఛాపయతి. లభన్తం పయోజయతి లాభేతి, లాభయతి. వచన్తం పయోజయతి వాచేతి, వాచయతి, వాచాపేతి, వాచాపయతి. ఏవం వాసేతి, వాసయతి, వాసాపేతి, వాసాపయతి. వాహేతి, వాహయతి, వాహాపేతి, వాహాపయతి. జీరేతి, జీరయతి, జీరాపేతి, జీరాపయతి. మారేతి, మారయతి, మారాపేతి, మారాపయతి. దస్సేతి, దస్సయతి ఇచ్చాది.

తథా తుదన్తం పయోజయతి తోదేతి, తోదయతి, తోదాపేతి, తోదాపయతి. పవిసన్తం పయోజయతి, పవిసితుం వా పవేసేతి, పవేసయతి, పవేసాపేతి , పవేసాపయతి. ఉద్దిసన్తం పయోజయతి ఉద్దిసాపేతి, ఉద్దిసాపయతి. పహోన్తం పయోజయతి పహావేతి, పహావయతి. సయన్తం పయోజయతి సాయేతి, సాయయతి, సాయాపేతి, సాయాపయతి. ఏత్థ **ఏ**కారస్స **ఆయా**దేసో, సయాపేతి, సయాపయతి, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా ణాపేణాపయేసు **ఆయా**దేసస్స రస్సత్తం. నయన్తం పయోజయతి నయాపేతి, నయాపయతి. పతిట్ఠన్తం పయోజయతి పతిట్ఠాపేతి, పతిట్ఠాపయతి, పతిట్ఠపేతి వా.

హనన్తం పయోజయతీతి అత్థే **ణేణయా**దయో.

"ణమ్హీ"తి వత్తతే.

౫౪౪. హనస్స ఘాతో.

హనఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **ఘాతా**దేసో హోతి **ణ**కారవతి కారితప్పచ్చయే పరే. ఘాతేతి, ఘాతయతి, ఘాతాపేతి, ఘాతాపయతి, "వధో వా సబ్బత్థా"తి **వధా**దేసే వధేతి, వధాపేతి.

జుహోన్తం పయోజయతి జుహావేతి, జుహావయతి. జహన్తం పయోజయతి జహాపేతి, జహాపయతి, హాపేతి, హాపయతి. దదన్తం పయోజయతి దాపేతి, దాపయతి. పిదహన్తం పయోజయతి పిధాపేతి, పిధాపయతి, పిదహాపేతి, పిదహాపయతి.

రున్ధన్తం పయోజయతి రోధేతి, రోధయతి, రోధాపేతి, రోధాపయతి. ఛిన్దన్తం పయోజయతి ఛేదేతి, ఛేదయతి, ఛేదాపేతి, ఛేదాపయతి. యుఞ్జన్తం పయోజయతి యోజేతి, యోజయతి, యోజాపేతి, యోజాపయతి. భుఞ్జన్తం పయోజయతి భోజేతి, భోజయతి, భోజాపేతి, భోజాపయతి. ముఞ్చన్తం పయోజయతి మోచేతి, మోచయతి, మోచాపేతి, మోచాపయతి.

దిబ్బన్తం పయోజయతి దేవేతి, దేవయతి. ఉప్పజ్జన్తం పయోజయతి ఉప్పాదేతి, ఉప్పాదయతి. బుజ్ఝన్తం పయోజయతి బోధేతి, బోధయతి. "దాధాన్తతో యో క్వచీ"తి **య**కారాగమో, బుజ్ఝాపేతి, బుజ్ఝాపయతి. తుస్సన్తం పయోజయతి తోసేతి, తోసయతి, తోసాపేతి, తోసాపయతి. సమ్మన్తం పయోజయతి సమేతి, సమయతి,

ఘటాదిత్తా న వుద్ధి. కుప్పన్తం పయోజయతి కోపేతి, కోపయతి. జాయన్తం పయోజయతి జనేతి, జనయతి, ఘటాదిత్తా న వుద్ధి.

సుణన్తం పయోజయతి ధమ్మం సావేతి, సావయతి. పాపుణన్తం పయోజయతి పాపేతి, పాపయతి.

విక్కిణన్తం పయోజయతి విక్కాయాపేతి, విక్కాయాపయతి. జినన్తం పయోజయతి జయాపేతి, జయాపయతి. జానన్తం పయోజయతి ఞాపేతి, ఞాపయతి. గణ్హన్తం పయోజయతి గాహేతి, గాహయతి, గాహాపేతి, గాహాపయతి, గణ్హాపేతి, గణ్హాపయతి.

వితనన్తం పయోజయతి వితానేతి, వితానయతి. యో కోచి కరోతి, తమఞ్ఞో "కరోహి కరోహి"ఇచ్చేవం బ్రవీతి, కరోన్తం పయోజయతి, కాతుం వా కారేతి, కారయతి, కారాపేతి, కారాపయతి ఇచ్చాది.

చోరేన్తం పయోజయతి చోరాపేతి, చోరాపయతి. చిన్తేన్తం పయోజయతి చిన్తాపేతి, చిన్తాపయతి , పూజేన్తం పయోజయతి పూజాపేతి, పూజాపయతి ఇచ్చాది. సబ్బత్థ సుబోధం.

ధాతుప్పచ్చయతో చాపి, కారితప్పచ్చయా సియుం;
సకారితేహి యుఞ్జ్యానం, దస్సనఞ్చేత్థ ఞాపకం.

తేన తితిక్ఖన్తం పయోజయతి తితిక్ఖేతి, తితిక్ఖాపేతి. తికిచ్ఛన్తం పయోజయతి తికిచ్ఛేతి, తికిచ్ఛయతి, తికిచ్ఛాపేతి, తికిచ్ఛాపయతి. ఏవం బుభుక్ఖేతి, బుభుక్ఖయతి, బుభుక్ఖాపేతి, బుభుక్ఖాపయతి, పబ్బతాయన్తం పయోజయతి పబ్బతాయయతి. పుత్తీయయతి ఇచ్చాదిపి సిద్ధం భవతి.

ధాతుప్పచ్చయన్తనయో.

సాసనత్థం సముద్దిట్ఠం, ఆఖ్యాతం సకబుద్ధియా;
బాహుసచ్చబలేనేదం, చిన్తయన్తు విచక్ఖణా.

భవతి తిట్ఠతి సేతి, అహోసి ఏవమాదయో;
అకమ్మకాతి విఞ్ఞేయ్యా, కమ్మలక్ఖణవిఞ్ఞునా.

అకమ్మకాపి హేత్వత్థ-ప్పచ్చయన్తా సకమ్మకా;
తం యథా భిక్ఖు భావేతి, మగ్గం రాగాదిదూసకన్తి.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం ఆఖ్యాతకణ్డో

ఛట్ఠో.

౭. కిబ్బిధానకణ్డ

తేకాలిక

కిచ్చప్పచ్చయన్తనయ

అథ ధాతూహియేవ భావకమ్మకత్తుకరణాదిసాధనసహితం కిబ్బిధానమారభీయతే.

తత్థ కిచ్చకితకవసేన దువిధా హి పచ్చయా, తేసు కిచ్చసఞ్ఞాయ పఠమం వుత్తత్తా, కిచ్చానమప్పకత్తా చ కిచ్చప్పచ్చయా తావ వుచ్చన్తే.

భూ సత్తాయం, "భూయతే, అభవిత్థ, భవిస్సతే వా దేవదత్తేనా"తి విగ్గహే –

"ధాతుయా కమ్మాదిమ్హి ణో"తి ఇతో "ధాతుయా"తి సబ్బత్థ పచ్చయాదివిధానే వత్తతే, "పరా, పచ్చయా"తి చ అధికారో.

౫౪౫. భావకమ్మేసు తబ్బానీయా.

భావకమ్మఇచ్చేతేస్వత్థేసు సబ్బధాతూహి **తబ్బ అనీయ**ఇచ్చేతే పచ్చయా పరా హోన్తి. యోగవిభాగేన అఞ్ఞత్థాపి.

తత్థ –

> అకమ్మకేహి ధాతూహి, భావే కిచ్చా భవన్తి తే;
> సకమ్మకేహి కమ్మత్థే, అరహసక్కత్థదీపకా.

తే చ –

౫౪౬. ణాదయో తేకాలికా.

తికాలే నియుత్తా **తేకాలికా,** యే ఇధ తతియే ధాత్వాధికారే విహితా అనిద్దిట్ఠకాలా **ణాదయో** పచ్చయా, తే తేకాలికా హోన్తీతి పరిభాసతో కాలత్తయేపి హోన్తి.

సీహగతియా "క్వచీ"తి వత్తతే.

౫౪౭. యథాగమమికారో.

యథాగమం యథాపయోగం జినవచనానుపరోధేన ధాతూహి పరో **ఇ**కారాగమో హోతి క్వచి బ్యఞ్జనాదికేసు **కిచ్చకితక**ప్పచ్చయేసు, "అఞ్ఞేసు చా"తి వుద్ధి, "ఓ అవ సరే"తి అవాదేసో, "నయే పరం యుత్తే"తి పరం నేతబ్బం.

౨౪౮. తే కిచ్చా.

యే ఇధ వుత్తా **తబ్బానీయణ్య తేయ్య రిచ్చ**ప్పచ్చయా, తే **కిచ్చ**సఞ్ఞా హోన్తీతి వేదితబ్బా. తతో "అఞ్ఞో కితి"తి వచనతో కిచ్చప్పచ్చయానమకితకత్తా నామబ్యపదేసే అసమ్పత్తే "తద్ధితసమాసకితకా నామంవాతవేతునాదీసు చా"తి ఏత్థ **చ**గ్గహణేన నామబ్యపదేసో, తతో **స్యాద్యు**ప్పత్తి. **భావే** భావస్సేకత్తా ఏకవచనమేవ, "సి"న్తి అమాదేసో. భవితబ్బం భవతా పఞ్ఞేన, భవనీయం.

ఇధ బ్యఞ్జనాదిత్తాభావా అనువత్తితక్వచిగ్గహణేన ఇకారాగమాభావో. **భావే** కిచ్చప్పచ్చయన్తా నపుంసకా. **కమ్మే** తిలిఙ్గా.

కమ్మని అభిపుబ్బో, అభిభూయతే, అభిభూయిత్థ, అభిభూయిస్సతేతి అభిభవితబ్బో కోధో పణ్డితేన, అభిభవితబ్బా తణ్హా, అభిభవితబ్బం దుక్ఖం, ఏవం అభిభవనీయో, అభిభవనీయా, అభిభవనీయం, **పురిస కఞ్ఞా చిత్త**సద్దనయేన నేతబ్బం, ఏవం సబ్బత్థ.

ఏత్థ హి –

> తబ్బాదీహేవ కమ్మస్స, వుత్తత్తావ పునత్తనా;
> వత్తబ్బస్స అభావా న, దుతియా పఠమా తతో.

ఆస ఉపవేసనే, ఆసీయిత్థ, ఆసీయతే, ఆసీయిస్సతేతి ఆసితబ్బం తయా, ఆసనీయం. **కమ్మే** ఉపాసితబ్బో గరు, ఉపాసనీయో.

సీ సయే, అసీయిత్థ, సీయతే, సీయిస్సతేతి సయితబ్బం భవతా, సయనీయం, "**ఏ** అయా"తి **అయా**దేసో, అతిసయితబ్బో పరో, అతిసయనీయో.

పద గతిమ్హి, ఉప్పజ్జిత్థ, ఉప్పజ్జతే, ఉప్పజ్జిస్సతేతి ఉప్పజ్జితబ్బం తేన, ఉప్పజ్జనీయం, ఏత్థ చ "కత్తరీ"తి అధికారం వినా "దివాదితో యో"తి వినాధికారయోగవిభాగేన **య**ప్పచ్చయో, "తస్స చవగ్గయకార"ఇచ్చాదినా **చ**వగ్గో, "పరద్వేభావో ఠానే"తి ద్విభావో, పటిపజ్జితబ్బో మగ్గో, పటిపజ్జనీయో.

బుధ అవగమనే, అబుజ్ఝిత్థ, బుజ్ఝతే, బుజ్ఝిస్సతేతి బుజ్ఝితబ్బో ధమ్మో, బుజ్ఝనీయో.

సు సవణే, అసూయిత్థ, సూయతే, సూయిస్సతేతి సోతబ్బో ధమ్మో, ఇధ **యథాగమ**గ్గహణేన **ఇ**కారాగమాభావో, సుణితబ్బో, "స్వాదితో ణు ణా ఉణా చా"తి వినాధికారయోగవిభాగేన **ణా**పచ్చయో, సవణీయో.

కర కరణే, కరీయిత్థ, కరీయతి, కరీయిస్సతీతి అత్థే **తబ్బా'నీయా**.

"అన్తస్స, కరస్స, చ, తత్త"న్తి చ వత్తతే.

౨౪౯. తుం తు న తబ్బేసు వా.

కరఇచ్చేతస్స ధాతుస్స అన్తభూతస్స **ర**కారస్స **త**కారత్తం హోతి వా తుం **తు న తబ్బ**ఇచ్చేతేసు పచ్చయేసు పరేసు. కత్తబ్బో భవతా ధమ్మో, కత్తబ్బా పూజా, కత్తబ్బం కుసలం, **తత్తా**భావే "కరోతిస్సా"తి వత్తమానే "తవేతునాదీసు కా"తి ఏత్థ **ఆది**సద్దేన **తబ్బే**పి **కాదే**సో, కాతబ్బం హితం.

౨౨౦. రహాదితో ణ.

రకార **హ**హారాద్యన్తేహి ధాతూహి పరస్స **అనానీయా**దినకారస్స **ణ**కారో హోతి. **ఆది**సద్దేన **రము అప**ఞాతాదితోపి.

> రహాదితో పరస్సేత్థ, నకారస్స అసమ్భవా;
> అనానీయాదినస్సేవ, సామత్థియం ణకారతా.

కరణీయో ధమ్మో, కరణారహోతి అత్థో, కరణీయా, కరణీయం.

భర భరణే, భరీయతీతి భరితబ్బో, భరణీయో.

గహ ఉపాదానే, అగయ్హిత్థ, గయ్హతి, గయ్హిస్సతీతి గహేతబ్బో, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా **ఇ**కారస్సేకారో, సఙ్గణ్హితబ్బో, "గహాదితో ప్పణ్హా"తి వినాధికారయోగవిభాగేన **ణ్హా**పచ్చయో, **హ**లోపసరలోపాది, సఙ్గణ్హణీయో, గహణీయో.

ఆదిగ్గహణేన **రము** కీళాయం, రమీయిత్థ, రమీయతి, రమీయిస్సతీతి రమితబ్బో, రమణీయో విహారో.

అప పాపుణనే, **ఉణా**పచ్చయో, పాపీయతీతి పాపుణితబ్బో, "గుపాదీనఞ్చా"తి ధాత్వన్తస్స లోపో, ద్విత్తఞ్చ, పత్తబ్బో, పత్తేయ్యో, పాపుణణీయో, పాపణీయో.

"అన్తస్స, వా"తి చ వత్తతే.

౨౨౧. గమ ఖన హనాదీనం తుంతబ్బాదీసు న.

గమ ఖన హనఇచ్చేవమాదీనం **మ**కార **న**కారన్తానం ధాతూనమన్తస్స **న**కారో హోతి వా **తుం తబ్బ తవే తున త్వానత్వా**ఇచ్చేవమాదీసు **త**కారాదిప్పచ్చయేసు పరేసు. అగచ్ఛీయిత్థ, గచ్ఛీయతి, గచ్ఛీయిస్సతీతి గన్తబ్బో మగ్గో, గమితబ్బం, గమనీయం.

ఖను అవదారణే, అఖఞ్ఞిత్థ, ఖఞ్ఞతి, ఖఞ్ఞిస్సతీతి ఖన్తబ్బం ఆవాటం, ఖనితబ్బం, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఖన**న్తస్స **ణ**త్తఞ్చ, ఖణితబ్బం, ఖణణీయం, ఖననీయం వా.

హన హింసా గతీసు, అహఞ్ఞిత్థ, హఞ్ఞతే, హఞ్ఞిస్సతేతి హన్తబ్బం, హనితబ్బం, హననీయం.

మన ఞాణే, అమఞ్ఞిత్థ, మఞ్ఞతే, మఞ్ఞిస్సతేతి మన్తబ్బో, మనితబ్బో, **య**ప్పచ్చయే **చ**వగ్గాది, మఞ్ఞితబ్బం, మఞ్ఞనీయం.

పూజ పూజాయం, అపూజీయిత్థ, పూజీయతి, పూజీయిస్సతీతి అత్థే **తబ్బానీయా**. "చురాదితో ణే ణయా"తి అకత్తరిపి **ణేణయా**, **ఇ**కారాగమా**నీయే**సు "సరలోపో"తిఆదినా కారితసరస్స లోపో, పూజేతబ్బో, పూజయితబ్బో, పూజనీయో భగవా.

"తబ్బానీయా"తి యోగవిభాగేన కత్తుకరణేసుపి, **యా** పాపుణనే, నియ్యాతీతి నియ్యానీకో మగ్గో. గచ్ఛన్తీతి గమనీయా భోగా. **నహ** సోచే, నహాయతి ఏతేనాతి నహానీయం చుణ్ణం.

"భావకమ్మేసూ"తి అధికారో.

౫౹౫౭. ణ్యో చ.

భావకమ్మేసు సబ్బధాతూహి **ణ్య**ప్పచ్చయో హోతి, **చ**గ్గహణేన "ఞాతేయ్య"న్తిఆదీసు **తేయ్య**ప్పచ్చయో చ.

౫౹౫౮. కారితం వియ ణానుబన్ధో.

అనుబన్ధో అప్పయోగీ, **ణ**కారానుబన్ధో పచ్చయో కారితం వియ దట్ఠబ్బోతి కారితబ్యపదేసో, "కారితానం ణో లోప"న్తి **ణ**లోపో, "అసంయోగన్తస్స వుద్ధి కారితే"తి వుద్ధి, **ఇ**కారాగమో, కత్తబ్బం కారియం.

హర హరణే, అహరీయిత్థ, హరీయతి, హరీయిస్సతీతి వా హరితబ్బం హారియం.

భర భరణే, భరితబ్బం భారియం.

లభ లాభే, లభితబ్బం లబ్భం, "యవతం తలన"ఇచ్చాదిసుత్తే **కార**గ్గహణేన **యవ**తో **భ**కారస్స **భ**కారో, ద్విత్తం.

సాస అనుసిట్ఠిమ్హి, సాసితబ్బో సిస్సో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఆ**కారస్సికారో.

వచ వియత్తియం వాచాయం, **ణ్య**ప్పచ్చయాదిమ్హి కతే "అన్తానం, ణానుబన్ధే"తి చ వత్తతే.

౫౹౫౯. కగా చజానం.

చజఇచ్చేతేసం ధాత్వన్తానం కకార గకారాదేసా హోన్తి **ణ**కారానుబన్ధే పచ్చయే పరేతి **చ**స్స **కా**దేసో. వచనీయం వాక్యం.

భజ సేవాయం, భజనీయం భాగ్యం, **జ**స్స **గా**దేసో.

చి చయే, అచీయిత్థ, చీయతి, చీయిస్సతీతి చేతబ్బం చేయ్యం, **ఇ**కారస్సే**కారో వుద్ధి, **య**కారస్స ద్విత్తం, **విని**పుబ్బో "దో ధస్స చా"తి సుత్తే **చ**గ్గహణేన **చ**కారస్స **ఛ**కారో, వినిచ్ఛేయ్యం, వినిచ్ఛితబ్బం, వినిచ్ఛనీయం. "కియాదితో నా"తి వినాధికారయోగవిభాగేన **తబ్బానీయ తుం తునా** దీసు చ **నా**పచ్చయో, వినిచ్ఛినితబ్బం, వినిచ్ఛిననీయం.

నీ పాపుణనే, అనీయిత్థ, నీయతి, నీయిస్సతీతి నేయ్యో, నేయ్యా, నేయ్యం. నేతబ్బం.

ణ్యగ్గహణం ఛట్ఠీయన్తవసేనానువత్తతే, మణ్డూకగతియా **అన్త**గ్గహణఞ్చ తతియన్తవసేన.

౨:౨:౫. భూతోబ్బ.

భూ ఇచ్చేతస్మా పరస్స **ణ్యప్పచ్చయస్స** సహ ధాత్వన్తేన **అబ్బా**దేసో హోతి. భవితబ్బో భబ్బో, భబ్బా, భబ్బం.

"ణ్యస్స, అన్తేనా"తి చ వత్తతే.

౨:౨:౬. వద మద గము యుజ గరహాకారాదీహి జ్జమ్మగ్గయ్హేయ్యాగారో వా.

వద మద గము యుజ గరహఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి, **ఆ**కారన్తేహి చ పరస్స **ణ్యప్పచ్చయస్స** ధాత్వన్తేన సహ యథాక్కమం **జ్జ మ్మ గ్గ య్హ ఏ య్య**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, గరస్స చ **గారా**దేసో, **గరహ**స్స **గర**స్సేవాయం **గారో**. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో.

వద వియత్తియం వాచాయం, అవజ్జిత్థ, వజ్జతి, వజ్జిస్సతీతి వా వజ్జం వదనీయం, రస్సత్తం. వజ్జం దోసో.

మద ఉమ్మాదే, అమజ్జిత్థ, మజ్జతే, మజ్జిస్సతి ఏతేనాతి మజ్జం మదనీయం. **మద**గ్గహణేన కరణేపి **ణ్యప్పచ్చయో**. **గము సప్ప** గతిమ్హి, గన్తబ్బం గమ్మం.

యుజ యోగే, అయుజ్జిత్థ, యుజ్జతే, యుజ్జిస్సతీతి యోగ్గం, నియోజ్జో వా.

గరహ నిన్దాయం, అగరయ్హిత్థ, గరహీయతి, గరహీయిస్సతీతి అత్థే **ణ్యప్పచ్చయో**, తస్మిమినా ధాత్వన్తేన సహ **య్హా**దేసో, **గర**స్స **గారా**దేసో చ, గారయ్హో, గారయ్హా, గారయ్హం, గరహణీయం.

ఆదిసద్దేన అఞ్ఞేపి **దమజహన్తా** గయ్హన్తే. **గద** వియత్తియం వాచాయం, గజ్జతే, గదనీయం వా గజ్జం. **పద** గతిమ్హి, పజ్జనీయం పజ్జం గాథా. **ఖాద** భక్ఖణే, ఖజ్జతేతి ఖజ్జం ఖాదనీయం. **దము** దమనే, అదమ్మిత్థ, దమ్మతే, దమీయిస్సతీతి దమ్మో దమనీయో. **భుజ** పాలనబ్యవహరణేసు, అభుజ్జిత్థ, భుజ్జతి, భుజ్జిస్సతీతి భోగ్గం, భోజ్జం వా, **కార**గ్గహణేన **య**స్స **జ**కారో. గహేతబ్బం గయ్హమిచ్చాది.

ఆకారన్తతో పన దా దానే, అదీయిత్థ, దీయతి, దీయిస్సతీతి అత్థే **ణ్యప్పచ్చయో**, తస్మిమినా ధాత్వన్తేన **ఆ**కారేన సహ **ఏయ్యా**దేసో, దేయ్యం, దాతబ్బం. **అనీయే** "సరలోపో"తిఆదినా పుబ్బసరస్స లోపే సమ్పత్తే తత్థేవ **తు**గ్గహణేన నిసేధేత్వా "సరా సరే లోప"న్తి **ఆ**కారే లుత్తే పరసరస్స **దీఘో,** దానీయం.

పా పానే, అపీయిత్థ, పీయతి, పీయిస్సతీతి పేయ్యం, పాతబ్బం, పానీయం. **హా** చాగే, అహీయిత్థ, హీయతి, హీయిస్సతీతి హేయ్యం, హాతబ్బం, హానీయం. **మా** మానే, అమీయిత్థ, మీయతి, మీయిస్సతీతి మేయ్యం, మాతబ్బం, మినితబ్బం, మేతబ్బం వా. **ఞా** అవబోధనే, అఞ్ఞాయిత్థ, ఞాయతి, ఞాయిస్సతీతి ఞేయ్యం, ఞాతబ్బం, ఞాతేయ్యం. "ఞాస్స జా జం నా"తి **జా**దేసే "కియాదితో నా"తి వినాధికారయోగవిభాగేన **నా**పచ్చయో, ఇకారాగమో చ, జానితబ్బం, విజాననీయం. **ఖ్యా**పకథనే, సఙ్ఖ్యాతబ్బం, సఙ్ఖ్యేయ్యం ఇచ్చాది.

౨:౨:౭. కరమ్హా రిచ్చ.

కరధాతుతో రిచ్చప్పచ్చయో హోతి భావకమ్మేసు.

౨౩౮. రమ్హి రన్తో రాది నో.

రకారానుబన్ధే పచ్చయే పరే సబ్బో ధాత్వన్తో **రాది** పచ్చయరకారమరియాదో **నో** హోతి, లోపమాపజ్జతేతి అత్థో. **రన్తోతి** ఏత్థ **రకారో** సన్ధిజో, కత్తబ్బం కిచ్చం. "రిచ్చా"తి యోగవిభాగేన భరాదితోపి **రిచ్చ**ప్పచ్చయో, యథా, భరీయతీతి భచ్చో, సరలోపో. ఇ గతిమ్హి, పతి ఏతబ్బో పటిచ్చో.

౨౩౯. పేసాతిసగ్గపత్తకాలేసు కిచ్చా.

పేస అతిసగ్గ పత్తకాలఇచ్చేతేస్వత్థేసు **కిచ్చ**ప్పచ్చయా హోన్తి. **పేసనం నామ** "కత్తబ్బమిదం భవతా"తి ఆణాపనం, అజ్ఝేసనఞ్చ. **అతిసగ్గో నామ** "కిమిదం మయా కత్తబ్బ"న్తి పుట్ఠస్స వా "పాణో న హన్తబ్బో"తిఆదినా పటిపత్తిదస్సనముఖేన వా కత్తబ్బస్స అనుఞ్ఞా. **పత్తకాలో నామ** సమ్పత్తసమయో యో **అత్తనో** కిచ్చకరణసమయమనుపపరిక్ఖిత్వా న కరోతి, తస్స సమయారోచనం, న తత్థ అజ్ఝేసనమత్థీతి. తే చ "భావకమ్మేసు కిచ్చత్తక్ఖత్థా"తి వుత్తత్తా భావకమ్మేస్వేవ భవన్తి.

పేసనే తావ – కరీయతు భవతా కమ్మన్తి అత్థే ఇమినా **తబ్బానీయా,** సేసం వుత్తనయమేవ, కత్తబ్బం కమ్మం భవతా, కరణీయం కిచ్చం భవతా.

అతిసగ్గే భుజ్జతు భవతాతి అత్థే **తబ్బాది,** "అఞ్ఞేసు చా"తి వుద్ధి.

"తస్సా"తి వత్తతే.

౨౪౦. భుజాదీనమన్తో నో ద్వి చ.

భుజఇచ్చేవమాదీనం **జ**కారాదిఅన్తానం ధాతూనమన్తో **నో** హోతి, పరస్స కిచ్చకితకప్పచ్చయ**త**కారస్స చ **ద్వే**భావో హోతి. భోత్తబ్బం భోజనం భవతా, భోజనీయం భోజ్జం భవతా.

ఇకారాగమయుత్త**త**కారే పన – "నమకరానమన్తానం నియుత్తతమ్హీ"తి ఏత్థ "అన్తానం నియుత్తతమ్హీ"తి యోగవిభాగేన ధాత్వన్తలోపాదినిసేధో, "రుధాదితో నిగ్గహీతపుబ్బ"న్తి వినాధికారయోగవిభాగేన, "నిగ్గహీతఞ్చా"తి వా నిగ్గహీతాగమో, భుఞ్జితబ్బం తయా, యుఞ్జితబ్బం.

సమయారోచనే పన – **ఇ** అజ్ఝయనే **అధి**పుబ్బో, అధీయతం భవతాతి అత్థే **తబ్బానీయాది,** **ఇ**కారాగమవుద్ధి**అయా**దేస**అజ్ఝా**దేసా చ, **ణ్య**ప్పచ్చయే తు వుద్ధి, **య**కారస్స ద్విత్తఞ్చ, అజ్ఝయితబ్బం, అజ్ఝేయ్యం భవతా, అజ్ఝయనీయం భవతా, అవస్సం కత్తబ్బన్తి వాక్యే పన "కిచ్చా"తి అధికిచ్చ "అవస్సకాధమిణేసు ణీ చా"తి అవస్సకాధమిణత్థే చ **తబ్బా**దయో, కత్తబ్బం మే భవతా గేహం, కరణీయం, కారియం. ఏవం దాతబ్బం మే భవతా సతం, దానీయం, దేయ్యం.

ధర ధారణే, చురాదిత్తా **ణేణయా,** వుద్ధి, ఇకారాగమో చ, ధారేతబ్బం, ధారయితబ్బం ఇచ్చాది.

“నుదాదీహి యుణ్వానమనాననాకాననకా సకారితేహి చా”తి సకారితేహిపి **యుణ్వా**నమాదేసవిధానతోయేవ ధాతుప్పచ్చయన్తతోపి కిచ్చకితకప్పచ్చయా భవన్తీతి దట్ఠబ్బో. తేన తితిక్ఖాపీయతీతి తితిక్ఖాపేతబ్బో. ఏవం తికిచ్ఛాపేతబ్బో తికిచ్ఛాపనీయో. **అ**భావీయిత్థ, భావీయతి, భావీయిస్సతీతి భావేతబ్బో మగ్గో. భావయితబ్బో, భావనీయో, భావనీయం, భావనీయా, అకారీయిత్థ, కారీయతి, కారీయిస్సతీతి కారేతబ్బం, కారయితబ్బం, కారాపేతబ్బం, కారాపయితబ్బం, కారాపనీ**య**మిచ్చాది **చ** సిద్ధం భవతి.

కత్తబ్బం కరణీయఞ్చ, కారియం కిచ్చమిచ్చపి;
కారేతబ్బం తథా కారా-పేతబ్బం కిచ్చసఙ్గహో.

కిచ్చప్పచ్చయన్త**న**యో.

తేకాలిక

కితకప్పచ్చయన్తనయ

ఇదాని కితకప్పచ్చయా వుచ్చన్తే.

కర కరణే, పురే వియ ధాతుసఞ్ఞాది.

కుమ్భఇచ్చుపపదం, తతో దుతియా.

“కుమ్భం కరోతి, అకాసి, కరిస్సతీ”తి వా విగ్గహే –

“పరా, పచ్చయా”తి చ వత్తతే.

౫౬౧. ధాతుయా కమ్మాదిమ్హి ణో.

కమ్మస్మిం ఆదిమ్హి సతి ధాతుయా పరో **ణ**ప్పచ్చయో హోతి.

సో చ –

౫౬౨. అఞ్ఞే కిత.

తతియే ధాత్వాధికారే విహితా కిచ్చేహి అఞ్ఞే పచ్చయా కితిచ్చేవ సఞ్ఞా హోన్తీతి **కిత**సఞ్ఞా కతా.

౫౬౩. కత్తరి కిత.

కత్తరి కారకే **కిత**పచ్చయో హోతీతి నియమతో కత్తరి భవతి, సో చ “ణాదయో తేకాలికా”తి వుత్తత్తా కాలత్తయే చ హోతి. పురే వియ కారితబ్యపదేసణలోపవుద్ధియో, పచ్చయన్తస్సాలిఙ్గత్తా **స్యా**దిమ్హి అసమ్పత్తే “తద్ధితసమాసకితకా

నామంవాతపేతునాదీసు చా”తి కితకన్తత్తా నామంవ కతే **స్యా**ద్యుప్పత్తి, తతో కుమ్భం కరోతీతి అత్థే “అమాదయో పరపదేభీ”తి దుతియాతప్పురిససమాసో, “నామాన”న్తిఆదినా సమాససఞ్ఞా, “తేసం విభత్తియో లోపా చా”తి విభత్తిలోపో, “పకతి చస్స సరన్తస్సా”తి పకతిభావో, పున సమాసత్తా నామమివ కతే **స్యా**ద్యుప్పత్తి.

సో కుమ్భకారో, తే కుమ్భకారా ఇచ్చాది. **ఇత్థియం** కుమ్భకారీ, కుమ్భకారియో ఇచ్చాది, తథా కమ్మం కరోతీతి కమ్మకారో. ఏవం మాలాకారో, కట్ఠకారో, రథకారో, సువణ్ణకారో, సుత్తకారో, వుత్తికారో, టీకాకారో.

గహ ఉపాదానే, పత్తం అగణ్హి, గణ్హాతి, గణ్హిస్సతీతి వా పత్తగ్గాహో. ఏవం రస్మిగ్గాహో, రజ్జుగ్గాహో.

వే తన్తసన్తానే, తన్తం అవాయి, వాయతి, వాయిస్సతీతి వా తన్తవాయో, “తే ఆవాయా కారితే”తి **ఆయా**దేసో, వాక్యే పనేత్థ “తే ఆవాయా”తి యోగవిభాగేన **ఆయా**దేసో. ఏవం తున్నవాయో.

మా పరిమాణే, ధఞ్ఞం అమిని, మినాతి, మినిస్సతీతి వా అత్థే **ణ**ప్పచ్చయే కతే –

“ణమ్హీ”తి వత్తతే.

౫౬౪. ఆకారన్తానమాయో.

ఆకారన్తానం ధాతూనం అన్తస్స **ఆయా**దేసో హోతి **ణ**కారానుబన్ధే పచ్చయే పరే, సరలోపాది. ధఞ్ఞమాయో. ఏవం దానం దదాతీతి దానదాయో.

కము కన్తిమ్హి, ధమ్మం అకామయి, కామయతి, కామయిస్సతీతి వా ధమ్మకామో పురిసో, ధమ్మకామా కఞ్ఞా, ధమ్మకామం చిత్తం. ఏవం అత్థకామో, హితకామో, సుఖకామో, ధమ్మం పాలేతీతి ధమ్మపాలో ఇచ్చాది.

దము దమనే, “అరిం అదమి, దమేతి, దమిస్సతీ”తి విగ్గహే “ధాతుయా”తి అధికారో, “కమ్మాదిమ్హీ”తి చ వత్తతే.

౫౬౫. సఞ్ఞాయమను.

కమ్మూపపదే ఆదిమ్హి సతి సఞ్ఞాయం గమ్యమానాయం ధాతుయా **అ**ప్పచ్చయో హోతి, ఉపపదస్తే **ను**కారాగమో చ. ఏత్థ చ “ను నిగ్గహీతం పదన్తే”తి సుత్తే “పదన్తే”తి వచనతో ఉపపదన్తేయేవ **ను**కారాగమో హోతీతి దట్ఠబ్బం. “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **ఉ**కారలోపో. అయం పన **న్వా**గమో సమాసం కత్వా ఉపపదవిభత్తిలోపే కతేయేవ హోతీతి వేదితబ్బం.

౫౬౬. ను నిగ్గహీతం పదన్తే.

ఉపపదభూతనామపదన్తే వత్తమానో **ను**కారాగమో **నిగ్గహీత**మాపజ్జతే, నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం, సేసం సమం, వుద్ధాభావోవ విసేసో, అరిన్దమో రాజా.

తథా **తర** తరణే, వేస్సం తరతీతి వేస్సన్తరో, తణ్హం కరోతి హింసతీతి తణ్హఙ్కరో భగవా. ఏవం మేధఙ్కరో, సరణఙ్కరో, దీపఙ్కరో.

“ఆదిమ్హి, అ”ఇతి చ వత్తతే.

౨౬౭. పురే దదా చ ఇం.

పురసద్దే ఆదిమ్హి సతి “**దద** దానే”ఇచ్చేతాయ ధాతుయా **అ**ప్పచ్చయో హోతి, **పుర**సద్దే **అ**కారస్స **ఇ**ఞ్చ హోతి. ఏత్థ చ “తదనుపరోధేనా”తి పరిభాసతో **పుర**సద్దన్తస్సేవ **ఇం** హోతీతి దట్ఠబ్బం. **ణా**దీనం తేకాలికత్తేపి ఉపపదత్థవిసేసేన అతీతేయేవాయమప్పచ్చయో హోతీతి దట్ఠబ్బం. పురే దానం అదదీతి పురిన్దదో సక్కో. ఇధాపి విభత్తిలోపే కతేయేవ **ఇం**ఆదేసో.

“కమ్మాదిమ్హి, అ”ఇతి చ వత్తతే.

౨౬౮. సబ్బతో ణ్వు త్వావీ వా.

సబ్బతో ధాతుతో కమ్మాదిమ్హి వా అకమ్మాదిమ్హి వా సతి **అ ణ్వు తు ఆవీ** ఇచ్చేతే చత్తారో పచ్చయా హోన్తి. **వా**గ్గహణం “అకమ్మాదిమ్హి వా”తి వికప్పనత్థం.

అప్పచ్చయే తావ – **ధర** ధారణే, ధమ్మం అధరి, ధరతి, ధరిస్సతీతి వా ధమ్మధరో. ఏవం వినయధరో. తథా తం కరోతీతి తక్కరో, ద్విత్తం. ఏవం హితకరో, దివసకరో, దినకరో, దివాకరో, నిసాకరో, ధనుం గణ్హాతీతి ధనుగ్గహో. ఏవం కటగ్గహో, సబ్బకామం దదాతీతి సబ్బకామదదో, సబ్బదదో.

ఆతో పన – అన్నం అదాసి, దదాతి, దదిస్సతీతి అన్నదో. ఏవం ధనదో, సచ్చం సన్ధహతీతి సచ్చసన్ధో. **పా** పానే, మజ్జం పివతీతి మజ్జపో. **తా** పాలనే, గవం సద్దం తాయతీతి గోత్తం. ఏవం కత్తరి.

అకమ్మాదిమ్హి పన “యస్మా దపేతీ”తి సుత్తే **భయ**గ్గహణేన సేససాధనేపి **అ**ప్పచ్చయో.

నీ పాపుణనే **వి**పుబ్బో, వినేసి, వినేతి, వినేస్సతి ఏతేన, ఏత్థాతి వా వినయో, “అఞ్ఞేసు చా”తి వుద్ధి, **అయా**దేసో చ, నయనం నయో. **సి** సేవాయం **ని**పుబ్బో, నిస్సియిత్థ, నిస్సీయతి, నిస్సియిస్సతీతి వా నిస్సయో. **సి** సయే, అనుసయి, అనుసేతి, అనుసేస్సతీతి వా అనుసయో.

ఇ గతిమ్హి **పతి**పుబ్బో, పటిచ్చ ఏకస్మా ఫలమేతీతి పచ్చయో, సముదయో. **చి** చయే, వినిచ్ఛీయతే అనేన, వినిచ్ఛయనం వా వినిచ్ఛయో, ఉచ్చయనం ఉచ్చయో, సఞ్చయో, ధమ్మం విచినాతీతి ధమ్మవిచయో. **ఖీ** ఖయే, ఖయనం ఖయో. **జి** జయే, విజయనం విజయో, జయో. **కీ** దబ్బవినిమయే, విక్కయనం విక్కయో, కయో. **లీ** సిలేసనే, అల్లీయతి ఏత్థాతి ఆలయో, లయో. ఏవం **ఇవణ్ణ**న్తతో.

ఆసుణన్తీతి అస్సవా, అవాదేసో, పటిస్సవనం పటిస్సవో. **సు** గతిమ్హి, ఆభవగ్గా సవన్తీతి ఆసవా. **రు** సద్దే, రవతీతి రవో. భవతీతి భవో. పభవతి ఏతస్మాతి పభవో. **లూ** ఛేదనే, లవనం లవో. ఏవం **ఉవణ్ణ**న్తతో.

నిగ్గణ్హాతి, నిగ్గహణం వా నిగ్గహో, పగ్గహో, సఙ్గణ్హాతి తేన, సఙ్గహణం వా సఙ్గహో. **వర** వరణే, సంవరణం సంవరో. **దర** ఆదరే, ఆదరణం ఆదరో. ఆగచ్ఛతి, ఆగమనన్తి వా ఆగమో, ఆగమీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వా అత్థాతి ఆగమో పరియత్తి. సప్పతీతి సప్పో. దిబ్బతీతి దేవో. **కము** పదవిక్ఖేపే, పక్కమనం, పక్కమతీతి వా పక్కమో. ఏవం విక్కమో.

చర చరణే, వనే చరతీతి వనచరో, కామో అవచరతి ఏత్థాతి కామావచరో లోకో, కామావచరా సఞ్ఞా, కామావచరం చిత్తం. గావో చరన్తి ఏత్థాతి గోచరో, ఛట్ఠీతప్పురిసో.

పాదేన పివతీతి పాదపో. ఏవం కచ్ఛపో, తతియాతప్పురిసో.

రుహ జననే, సిరస్మిం రుహతీతి సిరోరుహో, గుహాయం సయతీతి గుహాసయం చిత్తం. ఏవం కుచ్ఛిసయా వాతా. **ఠా** గతినివత్తిమ్హి, పబ్బతే అట్ఠాసి, తిట్ఠతి, ఠస్సతీతి వా పబ్బతట్ఠో పురిసో, పబ్బతట్ఠా నదీ, **పబ్బత**ట్ఠం ఓసధం. ఏవం థలట్ఠం, జలట్ఠం, సత్తమీతప్పురిసో.

౫౯౯. గహస్సుపధస్సే వా.

గహఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **ఉపధస్స ఏ**త్తం హోతి వా, **ఉపధా**తి అన్తక్ఖరతో పుబ్బక్ఖరస్స పరసమఞ్ఞా, గయ్హతీతి గేహం, గహం వా.

ణ్వుప్పచ్చయే రథం కరోతీతి అత్థే ణ్వుప్పచ్చయో, నో చ “అఞ్ఞే కిత”తి **కిత**సఞ్ఞత్తా “కత్తరి కిత”తి కత్తరియేవ భవతి, తతో కారితబ్యపదేస **ణ**లోపవుద్ధియో.

౬౨౦. అనకా యుణ్వూనం.

యుణ్వుఇచ్చేతేసం పచ్చయానం **అన అక**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తీతి **అకా**దేసో. సేసం కుమ్భకారసద్దసమం, రథకారకో. తథా అన్నం దదాతీతి అన్నదాయకో, “ఆకారన్తానమాయో”తి **ఆయా**దేసో, “ఇత్థియమతో ఆపచ్చయో”తి **ఆ**పచ్చయో, “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా **అ**కారస్స **ఇ**కారో, అన్నదాయికా కఞ్ఞా, అన్నదాయకం కులం. లోకం నేతీతి లోకనాయకో, వినేతి సత్తేతి వినాయకో, “తే ఆవాయా కారితే”తి **ఆయా**దేసో.

అకమ్మూపపదే కరోతీతి కారకో, కారికా, కారకం. దదాతీతి దాయకో, దాయికా, దాయకం. నేతీతి నాయకో, నాయికా, నాయకం. భగవతో ఓవాదానుసాసనిం అసుణి, సుణాతి, సుణిస్సతీతి వా సావకో, సావికా, **ఆవా**దేసో. లునాతీతి లావకో. **పు** పవనే, పునాతీతి పావకో, భవతీతి భావకో, ఉపాసతీతి ఉపాసకో, ఉపాసికా. గణ్హాతీతి గాహకో.

పచతీతి పాచకో. అయజి, యజతి, యజిస్సతీతి వా యాజకో. ఏత్థ హి “కగా చజాన”న్తి **చజానం కగత్తే** సమ్పత్తే –

౬౨౧. న కగత్తం చజా ణ్వుమ్హి.

ధాత్వన్తభూతా **చ**కార**జ**కారా **క**కార **గ**కారత్తం నాపజ్జన్తే **ణ్వు**ప్పచ్చయే పరేతి పటిసిద్ధత్తా న భవతి.

జన జననే, జనేతీతి జనకో, జనికా, "ఘటాదీనం వా"తి ఏత్థ **వా**గ్గహణేన వుద్ధి న హోతి. ఏవం ఖనతీతి ఖనకో, సమేతీతి సమకో, గమేతీతి గమకో, దమేతీతి దమకో, అహని, హన్తి, హనిస్సతీతి వా వధకో, "వధో వా సబ్బత్థా"తి **హనస్స వధా**దేసో, హన్తీతి యాతకో, "హనస్స ఘాతో"తి **ణ్వుమ్హి ఘాతా**దేసో, గావో హనతీతి గోఘాతకో, రున్ధతీతి రున్ధకో, నిగ్గహీతాగమో, సంయోగన్తత్తా న వుద్ధి హోతి. ఏవం భుఞ్జతీతి భుఞ్జకో, కిణాతీతి కాయకో, పాలేతీతి పాలకో, పూజేతీతి పూజకో.

౫౭౨. నుదాదీహి యుణ్వూనమనాననాకాననకా సకారితేహి చ.

నుదాదీహి ధాతూహి, సకారితేహి చ ధాతూహి పరేసం **యుణ్వు**ప్పచ్చయానం యథాక్కమం **అన ఆనన అక ఆననక**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి.

ఏత్థ హి –

సకారితేహి యుణ్వూనం, కారియస్స విధానతో;
కిచ్చకిత్థమ్భవో ధాతు-ప్పచ్చయేహిపి వేదియో.

నుద ఖేపే **ప**పుబ్బో, పనుది, పనుదతి, పనుదిస్సతీతి వా అత్థే **ణ్వు**ప్పచ్చయో, తస్సిమినా **అకా**దేసో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా నుదిస్స దీఘో, పనూదకో.

సూద పగ్ఘరణే, సూదతీతి సూదకో. **ఞా** అవబోధనే, అఞ్ఞాసి, జానాతి, జానిస్సతీతి వా అత్థే **ణ్వు**ప్పచ్చయో, తస్సానేన **ఆననకా**దేసో, "ఞాస్స జాజంనా"తి **జా**దేసో, సరలోపాది, జాననకో.

సకారితేహి పన **ఆణ** పేసనే, ఆణాపేసి, ఆణాపేతి, ఆణాపేస్సతీతి వా అత్థే "సబ్బతో ణ్వుత్వావీ వా"తి **ణ్వు**ప్పచ్చయో, తస్సిమినా **అకా**దేసో, సరలోపాది, ఆణాపకో, సఞ్ఞాపేతీతి సఞ్ఞాపకో, సఞ్జాననకో, ఏత్థ **ఆననకా**దేసో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా కారితలోపో. తథా దాపేతీతి దాపకో, "అనకా యుణ్వూన"న్తి **అకా**దేసో, పతిట్ఠాపేతీతి పతిట్ఠాపకో, నిబ్బానం సమ్పాపేతీతి నిబ్బానసమ్పాపకో, కారాపేతీతి కారాపకో, కారాపికా ఇచ్చాది.

తుప్పచ్చయే అకాసి, కరోతి, కరిస్సతీతి వా అత్థే "సబ్బతో ణ్వుత్వావీ వా"తి **తు**ప్పచ్చయో, సో చ **కిత**సఞ్ఞత్తా ణ్వుప్పచ్చయో వియ సబ్బత్థ కత్తరియేవ భవతి.

"అన్తస్సా"తి వత్తతే.

౫౭౩. కరస్స చ తత్తం తుస్మిం.

కరఇచ్చేతస్స ధాతుస్స అన్తస్స **ర**కారస్స **త**కారత్తం హోతి **తు**ప్పచ్చయే పరే. **చ**సద్దేన భరాదీనఞ్చ, తతో నామమివ కతే **స్యాద్యు**ప్పత్తి, "సత్థుపితాదీనమా సిస్మిం సిలోపో చా"తి **ఆ**త్తం, **సి**లోపో, తస్స కత్తా తక్కత్తా, ఛట్ఠీసమాసో. తథా భరతీతి భత్తా.

హర హరణే, హరతీతి హత్తా, భిన్దతీతి భేత్తా, భేదితా వా, ఛిన్దతీతి ఛేత్తా, దదాతీతి దాతా, భోజనస్స దాభా భోజనదాతా, సన్దహతీతి సన్ధాతా, అవచి, వచతి , వక్ఖతీతి వా వత్తా, "భుజాదీనమన్తో నో ద్వి చా"తి ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తఞ్చ, భుఞ్జతీతి భోత్తా, అబుజ్ఝి, బుజ్ఝతి, బుజ్ఝిస్సతీతి వా బుజ్ఝితా, **యకారికారాగమా**, జానాతీతి ఞాతా, జినాతీతి జేతా, సుణాతీతి సోతా, గణ్హాతీతి గహేతా, భవతీతి భవితా, సరతీతి సరితా, గచ్ఛతీతి గన్తా. "గమ ఖన హనాదీనం తుం తబ్బాదీసు న"ఇతి ధాత్వన్తస్స నత్తం. ఏవం ఖనతీతి ఖన్తా, హనతీతి హన్తా, మఞ్ఞతీతి మన్తా, పాలేతీతి పాలేతా, పాలయితా.

కారితే భావేతీతి భావేతా, భావయితా. ఏవం సారేతా, సారయితా, దాపేతా, దాపయితా, హాపేతా, హాపయితా, నిరోధేతా, నిరోధయితా, బోధేతా, బోధయితా, ఞాపేతా, ఞాపయితా, సావేతా, సావయితా, గాహేభా, గాహయితా, కారేతా, కారయితా, కారాపేతా, కారాపయితా ఇచ్చాది.

ఆవీపచ్చయే **దిస** పేక్ఖనే, భయం అపస్సి, పస్సతి, పస్సిస్సతీతి వా అత్థే **ఆవీ**పచ్చయో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **దిస**స్స **దస్సా**దేసో, భయదస్సావీ, భయదస్సావినో ఇచ్చాది దణ్డీవ నేయ్యం. **ఇత్థియం** భయదస్సావినీ. **నపుంసకే** భయదస్సావి చిత్తం.

సాస అనుసిట్ఠిమ్హి, సదేవకం లోకం దిట్ఠధమ్మికాదివసేన సాసతీతి అత్థే –

౫౭౪. సాసాదీహి రత్థు.

సాసఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **రత్థు**ప్పచ్చయో హోతి.

"రమ్హి రన్తో రాది నో"తి **రాది**లోపో, సరలోపాది, నామబ్యపదేసో, **స్యాద్యుప్పత్తి**, **ఆత్తం**, **సి**లోపో. సత్థా, సత్థారో.

పా రక్ఖణే, పుత్తం పాతీతి అత్థే –

౫౭౫. పాదితో రితు.

పాఇచ్చేవమాదితో ధాతుగ్గణతో **రితు**ప్పచ్చయో హోతి, **రాది**లోపో సరలోపాది. పితా. **ధర** ధారణే, మాతాపితూహి ధరీయతీతి ధీతా, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఇ**కారస్స దీఘో.

మాన పూజాయం, ధమ్మేన పుత్తం మానేతీతి అత్థే –

౫౭౬. మానాదీహి రాతు.

మాన భాసఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **రాతు**ప్పచ్చయో హోతి, **రాది**లోపో, మాతా. **భాస** వియత్తియం వాచాయం, పుబ్బే భాసతీతి భాతా ఇచ్చాది.

విస పవేసనే పపుబ్బో, పావిసి, పవిసతి, పవిసిస్సతీతి వా అత్థే –

౫౭౭. విస రుజ పదాదితో ణ.

విస రుజ పదఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి పరో **ణ**ప్పచ్చయో హోతీతి **ణ**ప్పచ్చయో. సో చ **కిత**సఞ్ఞత్తా కత్తరి భవతి, కారితబ్యపదేసణలోప వుద్ధియో, పవేసో.

తథా **రుజ** రోగే, అరుజి, రుజతి, రుజిస్సతీతి వా రోగో, "కగాచజాన"న్తి **జ**కారస్స గకారో, ఉప్పజ్జతీతి ఉప్పాదో. **ఫుస** ఫుసనే, అఫుసి, ఫుసతి, ఫుసిస్సతి, ఫుసన్తి వా తేన సమ్పయుత్తాతి ఫస్సో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఫుసస్స ఫస్సో,** సంయోగన్తత్తా న వుద్ధి. భవతీతి భావో. **ఉచ** సమవాయే, ఉచతీతి ఓకో, **చ**కారస్స **క**కారో. **అయ** గతిమ్హి, అయి, అయతి, అయిస్సతి, అయతి వా ఇతోతి ఆయో. **బుధ** అవగమనే, సమ్మా బుజ్ఝతీతి సమ్బోధో, ఆహరతీతి ఆహారో, ఉపహనతీతి ఉపఘాతో, "హనస్స ఘాతో"తి **ఘాతా**దేసో.

రఞ్జ రాగే, రఞ్జతీతి అత్థే **ణ**ప్పచ్చయో.

౫౭౮. నిగ్గహీత సంయోగాది నో.

సంయోగస్మిం ఆదిభూతో **న**కారో నిగ్గహీతమాపజ్జతే. నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం, **జ**కారస్స గత్తం, రఙ్గో.

౫౭౯. ణమ్హి రఞ్జస్స జో భావకరణేసు.

రఞ్జఇచ్చేతస్స ధాతుస్స అన్తభూతస్స ఞ్జస్స **జ**కారాదేసో హోతి భావకరణఇచ్చేతేస్వత్థేసు విహితే **ణ**కారవతిప్పచ్చయే పరే.

ఏత్థ హి –

> ణమ్హి రఞ్జస్స కరణే, జాదేసస్స విధానతో;
> అకత్తరిపి విఞ్ఞేయ్యో, కారకే ణస్స సమ్భవోతి.

రఞ్జన్తి అనేనాతి రాగో, రఞ్జీయతి అనేనాతి వా రాగో, సయం రఞ్జతీతిపి రాగో. "ణమ్హి రఞ్జస్స జో"తి యోగవిభాగేన **జ**కారో. పజ్జతే అనేనాతి పాదో, పతుజ్జతే అనేనాతి పతోదో, జరీయతి అనేనాతి జారో. ఏవం దారో. తథా **కమ్మాదీసు,** భుజ్జతీతి భోగో. ఏవం భాగో, భారో, లబ్భతీతి లాభో, వోహరీయతీతి వోహారో, దీయతీతి దాయో, విహఞ్ఞతి ఏతస్మాతి విఘాతో, విహరన్తి ఏత్థాతి విహారో, ఆరమన్తి ఏతస్మిన్తి ఆరామో. ఏవం పపాతో ఇచ్చాది.

"ణ"ఇతి వత్తతే.

౫౮౦. భావే చ.

భావత్థే భావాభిధేయ్యే ధాతూహి **ణ**ప్పచ్చయో హోతి. భూయతే, భవనం వా భావో, పచ్చతే, పచనం వా పాకో, "కగా చజాన"న్తి **కా**దేసో.

సిచ పగ్ఘరణే, సేచనం సేకో. **సుచ** సోకే, సోచనం సోకో. **చజ** హానిమ్హి, అచజ్జిత్థ, చజ్జతే, చజ్జిస్సతే, చజనం వా చాగో. **యజ** దేవపూజాసఙ్గతికరణదానేసు, ఇజ్జిత్థ, ఇజ్జతే, ఇజ్జిస్సతే, యజనం వా యాగో, యుఞ్జనం యోగో. **భజ** సేవాయం, అభజ్జిత్థ, భజ్జతే, భజ్జిస్సతే, భజనం వా భాగో, అరజ్జిత్థ, రజ్జతే, రజ్జిస్సతే, రజనం వా రాగో, **జస్స** గకారో.

దహ భస్మీకరణే, పరిడయ్హిత్థ, పరిడయ్హతి, పరిడయ్హిస్సతి, పరిడయ్హనం వాతి అత్థే **ణ**ప్పచ్చయో.

“ణమ్హి, వా”తి చ వత్తతే.

౫౮౧. దహస్స దో లం.

దహఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **ద**కారో **ల**త్తమాపజ్జతే **ణ**ప్పచ్చయే పరే వా. పరిళాహో, పరిదాహో. **భఞ్జ** అవమద్దనే, భఞ్జనం భఙ్గో. **సఞ్జ** సఙ్గే, సఞ్జనం సఙ్గో, నస్స నిగ్గహీతం.

పచ్చయేహి సఙ్గమ్మ కరీయతి, సఙ్ఖరీయతి తేన వాతి అత్థే **విసరుజపదా**దినా, సఙ్ఖరణన్తి అత్థే “భావే చా”తి వా **ణ**ప్పచ్చయో.

“ణమ్హీ”తి వత్తతే.

౫౮౨. పురసముపపరీహి కరోతిస్స ఖఖరా వా తప్పచ్చయేసు చ.

పుర సం ఉప పరిఇచ్చేతేహి పరస్స **కరోతి**స్స ధాతుస్స **ఖ ఖర**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా **త**ప్పచ్చయే, **ణ**ప్పచ్చయే చ పరే. “తప్పచ్చయేసూ”తి బహువచననిద్దేసేన **తుం త్వా**దీసుపి. ధాత్వాదేసస్సాపి ఠానోపచారేన ధాతువోహారతో “అసంయోగన్తస్స వుద్ధి కారితే”తి వుద్ధి, సఙ్ఖారో. ఏవం పరిక్ఖారో, పురేక్ఖారో.

వాతి కిం? ఉపకారో.

లుభ గిద్ధిమ్హి, లుబ్భన్తి తేన, సయం వా లుబ్భతి, లుబ్భనమత్తమేవ వా తన్తి లోభో. **దుస** అప్పీతిమ్హి, దుస్సన్తి తేన, సయం వా దుస్సతి, దుస్సనమత్తమేవ వా తన్తి దోసో. **ముహ** వేచిత్తే, ముయ్హన్తి తేన, సయం వా ముయ్హతి, ముయ్హనమత్తమేవ వా తన్తి మోహో ఇచ్చాది కత్తుకరణభావేసు యథారహం యోజేతబ్బం.

గహ ఉపాదానే, గయ్హతీతి అత్థే **విసరుజపదా**దినా కమ్మని **ణ**ప్పచ్చయో.

౫౮౩. గహస్స ఘర ణే వా.

గహఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **ఘరా**దేసో హోతి వా **ణ**ప్పచ్చయే పరే, సరలోపాది, ఘరం, ఘరాని.

వాతి కిం? గణ్హాతి, గహణం వా గాహో.

సమ్భవతీతి అత్థే –

౨౯౪. క్వి చ.

సబ్బధాతూహి క్విపచ్చయో హోతి, సో చ **కిత**సఞ్ఞత్తా కత్తరి భవతి.

౨౯౫. క్విలోపో చ.

క్వినో సబ్బస్స లోపో హోతి. కితన్తత్తా నామమివ కత్వా **స్యాద్యుప్పత్తి**, **సిలోపో**, సమ్భూ. ఏవం విభవతీతి విభూ, అభిభూ, సయమ్భూ.

తథా **ధూ** కమ్పనే, సన్ధునాతీతి సన్ధూ. **భా** దిత్తిమ్హి, విభాతీతి విభా, పభాతీతి పభా, సహ, సఙ్గమ్మ వా భన్తి, భాసన్తి వా ఏత్థాతి సభా, **సహస్స సాదేసో**, నిగ్గహీతలోపో చ.

భుజేన గచ్ఛతీతి అత్థే **క్విప్పచ్చయో**.

౨౯౬. ధాత్వన్తస్స లోపో క్విమ్హి.

ధాత్వన్తస్స బ్యఞ్జనస్స లోపో హోతి **క్విప్పచ్చయే** పరే. క్విలోపో, భుజగో. ఏవం ఉరసా గచ్ఛతీతి ఉరగో, తురం సీఘం తురితతురితో గచ్ఛతీతి తురగో, ఖే గచ్ఛతీతి ఖగో, విహాయసే గచ్ఛతీతి విహగో, విహాదేసో, న గచ్ఛతీతి అగో, నగో.

ఖను అవధారణే **సంపుబ్బో**, సఙ్ఖని, సఙ్ఖనతి, సఙ్ఖనిస్సతీతి వా సఙ్ఖో. **రము** కీళాయం, కుఞ్జే రమతీతి కుఞ్జరో. **జన** జననే, కమ్మతో జాతోతి అత్థే **క్విప్పచ్చయో**, ధాత్వన్తస్స లోపాది పురిమసమం, పఞ్చమీతప్పురిసోవ విసేసో. కమ్మజో విపాకో, కమ్మజా పటిసన్ధి, కమ్మజం రూపం . ఏవం చిత్తజం, ఉతుజం, ఆహారజం, అత్తజో పుత్తో. వారిమ్హి జాతో వారిజో. ఏవం థలజో, పఙ్కజం, జలజం, అణ్డజం, సిరజం, సత్తమీసమాసో. ద్విక్ఖత్తుం జాతో ద్విజో, పచ్ఛా జాతో అనుజో ఇచ్చాది.

విద ఞాణే, లోకం అవేదీతి అత్థే **క్విప్పచ్చయో**.

“క్విమ్హీ”తి వత్తతే.

౨౯౭. విదన్తే ఊ.

విదధాతునో అన్తే **ఊ**కారాగమో హోతి **క్విమ్హి**, క్విలోపో. లోకవిదూ.

దిస పేక్ఖణే, ఇమమివ నం అపస్సి, పస్సతి, పస్సిస్సతీతి, అయమివ దిస్సతీతి వా అత్థే **క్విప్పచ్చయో**.

“ధాత్వన్తస్స లోపో క్విమ్హీ”తి ధాత్వన్తలోపే సమ్పత్తే –

౨౯౮. ఇయతమకిఏసానమన్తస్సరో దీఘం క్వచి దిసస్స గుణం దో రం సక్ఖీ చ.

ఇమ య త అమ్హ కిం ఏత సమానఇచ్చేతేసం సబ్బనామానం ఉపమానుపపదభావేన **దిస**స్స ధాతుస్స గుణభూతానం అన్తో సరో **దీఘ**మాపజ్జతే, **దిస**ఇచ్చేతస్స ధాతుస్స అన్తస్స **స క్ఖ ఈ**ఇచ్చేతే ఆదేసా చ హోన్తి. **దిస**స్స **ద**కారో **ర**కారమాపజ్జతేతి క్విమ్హి ధాత్వన్తస్స **స**సద్దాదేసం కత్వా క్విలోపాదిమ్హి చ కతే **ఇ**ఇతి నిపాతనేన **ఇమ**సద్దస్సీకారే, తస్సిమినా దీఘే చ కతే **స్యా**ద్యుప్పత్తి.

ఈదిసో పురిసో, ఈదిసా కఞ్ఞా, ఈదిసీ వా, ఈదిసం చిత్తం. తథా యమివ నం పస్సతి, యో వియ దిస్సతీతి వా యాదిసో, యాదిసా, యాదిసీ, యాదిసం. తమివ నం పస్సతి, సో వియ దిస్సతీతి వా తాదిసో, తాదిసా, తాదిసీ, తాదిసం. మమివ నం పస్సతి, అహం వియ సో దిస్సతీతి వా మాదిసో, మాదిసా, మాదిసీ, మాదిసం, **మ**ఇతి నిపాతనేన **అమ్హ**సద్దస్స **మ**సద్దాదేసో. కిమివ నం పస్సతి, కో వియ దిస్సతీతి వా కీదిసో, కీదిసా, కీదిసీ, కీదిసం. ఏతమివ నం పస్సతి, ఏసో వియ దిస్సతీతి వా ఏదిసో, ఏతాదిసో వా, ఏదిసా, ఏదిసీ, ఏదిసం, **ఏ**ఇతి నిపాతనేన **ఏత**సద్దస్స **ఏ**కారో. సమానం కత్వా నం పస్సతి, సమానో వియ దిస్సతీతి సాదిసో, సదిసో, **స**ఇతి నిపాతనేన **సమాన**స్స **సా**దేసో, తదన్తస్స వా దీఘో, సాదిసా, సాదిసీ, సదిసా, సదిసీ, సాదిసం, సదిసం.

దకారస్స **ర**కారాదేసే పన ఈరిసో, యారిసో, తారిసో, మారిసో, కీరిసో, ఏరిసో, సారిసో, సరిసో. **క్ఖా**దేసే ఈదిక్ఖో, యాదిక్ఖో, తాదిక్ఖో, మాదిక్ఖో, కీదిక్ఖో, ఏదిక్ఖో, సాదిక్ఖో, సదిక్ఖో. **ర**కారాదేసే సారిక్ఖో, సరిక్ఖో, ఈకారాదేసే ఈదీ, యాదీ, తాదీ, మాదీ, కీదీ, ఏదీ, సాదీ.

చసద్దేన **తుమ్హా**దిఉపపదేపి తుమ్హే వియ దిస్సతీతి తుమ్హాదిసో, తుమ్హాదిసీ, ఖన్ధా వియ దిస్సన్తీతి ఖన్ధాదిసా ఇచ్చాది.

ధర ధారణే, అపాయేస్వపతమానే అధిగతమగ్గాదికే సత్తే ధారేతి, ధరన్తి తేనాతి వా, సలక్ఖణం ధారేతి వా, పచ్చయేహి ధరీయతి వాతి అత్థే –

౫౪౯. ధరాదీహి రమ్మో.

ధరఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **రమ్మ**ప్పచ్చయో హోతి.

సో చ –

> కమ్మగ్గహణభో భావ- కమ్మేసూతేత్థ వేదియో;
> అకత్తరిపి హోతీతి, కారకే రమ్మప్పచ్చయో.

రాదిలోపో, ధమ్మో, ఏవం కరీయతీతి కమ్మం. **వర** వరణే, వమ్మం.

సంస పసంసనే **ప**పుబ్బో, పియఇచ్చుపపదం, పియం పసంసితుం సీలం యస్సాతి వా పియం పసంసనసీలో, పియం పసంసనధమ్మో, పియం పసంసనే సాధుకారీతి వా అత్థే –

౫౫౦. తస్సీలాదీసు ణీత్వావీ చ.

సీలం పకతి, తస్సీల తద్ధమ్మ తస్సాధుకారీస్వత్థేసు గమ్యమానేసు సబ్బధాతూహి **ణీ తు ఆవీ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తీతి కత్తరి **ణీ**పచ్చయో, సంయోగన్తత్తాన వుద్ధి. సేసం నేయ్యం.

పియపసంసీ రాజా. అథ వా పియం పసంసి, పసంసతి, పసంసిస్సతి వా సీలేన వా ధమ్మేన వా సాధు వాతి పియపసంసీ, పియపసంసినీ, పియపసంసి కులం. బ్రహ్మం చరితుం సీలం యస్సాతి వా బ్రహ్మం చరతి సీలేన, ధమ్మేన, సాధు వాతి బ్రహ్మచారీ, బ్రహ్మచారినీ, బ్రహ్మచారి. ఏవం సచ్చవాదీ, ధమ్మవాదీ, సీఘయాయీ, పాపకారీ, మాలాకారీ ఇచ్చాది.

చసద్దేన అత్తమానేపి **ణీ,** పణ్డితం అత్తానం మఞ్ఞతీతి పణ్డితమానీ బాలో, బహుస్సుతమానీ ఇచ్చాది.

వతు వత్తనే పపుబ్బో, పసయ్హ పవత్తితుం సీలం యస్సాతి అత్థే ఇమినా **తు**ప్పచ్చయో, పసయ్హపవత్తా. అథ వా **వచ** వియత్తియం వాచాయం, పసయ్హ పవత్తితుం సీలమస్సాతి పసయ్హపవత్తా, పసయ్హపవత్తారో, భుజాదిత్తా ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని, సేసం కత్తుసమం.

భయం పస్సితుం సీలం యస్సాతి వా భయం దస్సనసీలో, భయం దస్సనధమ్మో, భయం దస్సనే సాధుకారీతి వా భయదస్సావీ, భయదస్సావినీ, భయదస్సావి చిత్తం. ఏవం ఆదీనవదస్సావీ.

"తస్సీలాదీసూ"తి అధికారో.

౫౪౧. సద్ద కు ధ చ ల మ ణ్డ త్థ రుచాదీహి యు.

సద్ద కు ధ చ ల మణ్డత్థేహి ధాతూహి, **రుచాదీహి చ యు**ప్పచ్చయో హోతి తస్సీలాదీస్వత్థేసు.

ఘుస సద్దే, ఘోసితుం సీలం అస్సాతి వా ఘోసనసీలోతి వా అఘోసయి, ఘోసయతి, ఘోసయిస్సతి సీలేన, ధమ్మేన, సాధు వాతి అత్థే ఇమినా **యు**ప్పచ్చయో, తస్స "అనకా యుణ్వూన"న్తి **అనా**దేసో, "అఞ్ఞేసు చా"తి వుద్ధి, సో ఘోసనో, సా ఘోసనా. **భాస** వియత్తియం వాచాయం, భాసితుం సీలమస్సాతి వా భాసనసీలో, భాసనధమ్మో, భాసనే సాధుకారీతి వా భాసనో.

కుధ కోపే, కుజ్ఝితుం సీలమస్సాతి వా కుజ్ఝనసీలోతి వా కోధనో, కోధనా, కోధనం.

రుస రోసే, రోసితుం సీలమస్సాతి వా రోసనసీలోతి వా రోసనో.

చల కమ్పనే, చలితుం సీలం యస్సాతి వా చలతి సీలేనాతి వా చలనో. **కపి**చలనే, కమ్పితుం సీలం యస్సాతి వా అకమ్పి, కమ్పతి, కమ్పిస్సతి సీలేనాతి వా కమ్పనో, **ఇ**కారానుబన్ధధాతుసరతో "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా, "నిగ్గహీతఞ్చా"తి వా నిగ్గహీతాగమో. **ఫది** కిఞ్చిచలనే, ఫన్దితుం సీలం యస్సాతి వా ఫన్దతి సీలేనాతి వా ఫన్దనో.

మడి భూసాయం, మణ్డయితుం సీలం యస్సాతి వా మణ్డయతి సీలేనాతి వా మణ్డనో. **భూస** అలఙ్కారే, భూసనసీలోతి వా అభూసయి, భూసయతి, భూయయిస్సతి సీలేనాతి వా భూసనో, భూసనా, భూసనం.

రుచ దిత్తిమ్హి, అరుచ్చి, రుచ్చతి, రుచ్చిస్సతి సీలేనాతి వా రోచనో. **జుత** దిత్తిమ్హి, అజోతి, జోతతి, జోతిస్సతి సీలేనాతి వా జోతనో. **వడ్ఢ** వడ్ఢనే, వడ్ఢితుం సీలమస్సాతి వడ్ఢనో ఇచ్చాది.

౫౭౨. పారాదిగమిమ్హా రూ.

పారాదిఉపపదేహి పరస్మా **గమి**ఇచ్చేతస్మా ధాతుమ్హా పరో **రూ**పచ్చయో హోతి తస్సీలాదీస్వత్థేసు కత్తరియేవ. పారో ఆది యేసం తే పారాదయో, పారాదీహి గమి **పారాదిగమి. రాదిలోపో**, భవపారం గన్తుం సీలం యస్సాతి వా భవపారం గమనసీలో, భవపారం గమనధమ్మో, భవపారం గమనే సాధుకారీతి వా భవపారగూ, భవపారగునో. అన్తం గమనసీలో అన్తగూ. ఏవం వేదగూ, అద్ధగూ.

“రూ”తి వత్తతే.

౫౭౩. భిక్ఖాదితో చ.

భిక్ఖఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **రూ**పచ్చయో హోతి తస్సీలాదీస్వత్థేసు. **భిక్ఖ** యాచనే, భిక్ఖితుం సీలం యస్సాతి వా అభిక్ఖి, భిక్ఖతి, భిక్ఖిస్సతి సీలేనాతి వా భిక్ఖనధమ్మోతి వా భిక్ఖనే సాధుకారీతి వా భిక్ఖు, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా రస్సత్తం. **ఇక్ఖ** దస్సనఙ్కేసు, సంసారే భయం ఇక్ఖతీతిపి భిక్ఖు, విజానితుం సీలం యస్స, విజాననసీలోతి వా విఞ్ఞూ, సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞూ. ఏవం మత్తఞ్ఞూ, ధమ్మఞ్ఞూ, అత్థఞ్ఞూ, కాలఞ్ఞూ, కతఞ్ఞూ ఇచ్చాదయో.

౫౭౪. హనత్యాదీనం ణుకో.

హనత్యాదీనం ధాతూనమన్తే **ణుక**ప్పచ్చయో హోతి తస్సీలాదీస్వత్థేసు కత్తరి, అన్తాపేక్ఖాయం ఛట్ఠీ, **ణ**కారో వుద్ధత్థో. ఆహననసీలో ఆఘాతుకో, ఘాతాదేసో, సరలోపాది, కరణసీలో కారుకో సిప్పి. **భీ** భయే, భాయనసీలో భీరుకో, **ర**కారాగమో. **అవ** రక్ఖణే, ఆవుకో పితా.

౫౭౫. సంహనఞ్ఞాయ వా రో ఘో.

సంపుబ్బాయ హనఇచ్చేతాయ ధాతుయా, అఞ్ఞాయ చ ధాతుయా పరో **ర**ప్పచ్చయో హోతి, **హనస్స ఘో** చ. **వా**గ్గహణం సమ్పిణ్డనత్థం, వికప్పనత్థం వా, తేన సఙ్ఘాతోతిపి సిద్ధం హోతి.

> హనస్సేవాయం ఘో హోతి, అభిధానానురూపతో;
> అసంపుబ్బా చ రో తేన, పటిఘోతిపి సిజ్ఝతి.

హన హింసాగతీసు **సం** పుబ్బో, సంహనతి సమగ్గం కమ్మం సముపగచ్ఛతి, సమ్మదేవ కిలేసదరథే హనతీతి వా సఙ్ఘో, **రాదిలోపో** , సమన్తతో నగరస్స బాహియే ఖఞ్ఞతీతి పరిఖా, ఇత్థియం **ఆ**పచ్చయో, అన్తం కరోతీతి అన్తకో మచ్చు.

“భావకమ్మేసూ”తి వత్తతే.

౫౯౬. నన్దాదీహి యు.

నన్దఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి పరో **యు**ప్పచ్చయో హోతి భావకమ్మేసు. “అనకా యుణ్వూన”న్తి **యు**ప్పచ్చయస్స **అనా**దేసో, **నన్ద** సమిద్ధిమ్హి, **నన్ద** నన్దనే వా. **భావే** – నన్దీయతే నన్దనం. **కమ్మే** – అనన్దీయిత్థ, నన్దీయతి, నన్దీయిస్సతి, నన్దితబ్బన్తి వా నన్దనం వనం, గయ్హతి, గహణీయం వా గహణం, గణ్హనం వా, చరితబ్బం చరణం, భూయతే భవనం, హూయతే హవనం. రున్ధితబ్బం రున్ధనం, రోధనం వా, భుఞ్జితబ్బం భుఞ్జనం, భోజనం వా. బుజ్ఝితబ్బం బుజ్ఝనం, బోధనం వా. సూయతి, సుతి వా సవణం, పాపీయతీతి పాపుణనం, పాపనం వా, పాలీయతీతి పాలనం ఇచ్చాది.

“యూ”తి వత్తతే.

౫౯౭. కత్తుకరణపదేసేసు చ.

కత్తుకరణపదేసఇచ్చేతేస్వత్థేసు చ సబ్బధాతూహి **యు**ప్పచ్చయో హోతి. ఏత్థ చ **పదేసో**తి అధికరణకారకం వుచ్చతి. **కత్తరి** తావ – రజం హరతీతి రజోహరణం తోయం. ఆరమణం విజానాతీతి విఞ్ఞాణం, విజాననం వా, **ఆనన**జా**దేసా. **ఘా** గన్ధోపాదానే, ఘాయతీతి ఘానం, **ఝే** చిన్తాయం, ఝాయతీతి ఝానం, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **ఆ**త్తం.

కరణే – కర కరణే, కరోతి తేనాతి కరణం, యథాసరూపం సద్దా బ్యాకరీయన్తి ఏతేనాతి బ్యాకరణం. **పూర** పూరణే, పూరయతి తేనాతి పూరణం. దీయతి అనేనాతి దానం, పమీయతి అనేనాతి పమానం, వుచ్చతి అనేనాతి వచనం, పనుదతి, పనుజ్జతే అనేనాతి వా పనూదనో. **సూద** పగ్ఘరణే, సూదతి, సుజ్జతే అనేనాతి వా సూదనో, సుణాతి, సూయతి ఏతేనాతి వా సవణం. **లూ** ఛేదనే, లునాతి, లూయతి అనేనాతి వా లవనం, లవణం, లోణం వా. నయతి, నీయతి ఏతేనాతి వా నయనం. **పూ** పవనే, పునాతి, పూయతే అనేనాతి వా పవనో, సమేతి, సమీయతి వా పాపం అనేనాతి సమణో, సమణం వా. తథా భావేతి, భావీయతి ఏకాయాతి వా భావనా. ఏవం పాచనం, పాచాపనం ఇచ్చాది.

అధికరణే – ఠా గతినివత్తిమ్హి, తిట్ఠతి తస్మిన్తి ఠానం. ఏవం సయనం, సేనం వా, ఆసనం, అధికరీయతి ఏత్థాతి అధికరణం.

చసద్దేన **సమ్పదానాపాదానే**సుపి – సమ్మా పకారేన దదాతి అస్సాతి సమ్పదానం, అపేచ్చ ఏతస్మా ఆదదాతీతి అపాదానం.

౫౯౮. సఞ్ఞాయం దాధాతో ఇ.

సఞ్ఞాయం గమ్యమానాయం **దాధా**ఇచ్చేతేహి ధాతూహి **ఇ**ప్పచ్చయో హోతి, భావకమ్మాదిఅధికారేవాయం, సరలోపాది. **దా** దానే **ఆ**పుబ్బో, ఆదీయతీతిఆది. ఏవం ఉపాది. **ధా** ధారణే , ఉదకం దధాతీతి ఉదధి, **తేసు వుద్ధిలోపా**దినా సఞ్ఞాయం **ఉదక**స్స **ఉదా**దేసో. జలం ధీయతే అస్మిన్తి జలధి, వాలాని దధాతి తస్మిన్తి వాలధి, సన్ధీయతి, సన్దధాతీతి వా సన్ధి, నిధీయతీతి నిధి. ఏవం విధీయతి, విదధాతి, విధానం వా విధి, సమ్మా, సమం వా చిత్తం ఆదధాతీతి సమాధి.

౫౯౯. ఇత్థియమతియవో వా.

ఇత్థియం అభిధేయ్యాయం సబ్బధాతూహి **అకారతియు**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా భావకమ్మాదీసు. **అప్పచ్చయే** తావ **జర** వయోహానిమ్హి, జీరతి, జీరణన్తి వా జరా, "ఇత్థియమతో ఆపచ్చయో"తి **ఆ**పచ్చయో, పటిసమ్భిజ్జతీతి పటిసమ్భిదా. పటిపజ్జతి ఏతాయాతి పటిపదా. ఏవం సమ్పదా, ఆపదా. ఉపాదీయతీతి ఉపాదా. సఞ్జానాతీతి సఞ్ఞా, పజానాతీతి పఞ్ఞా. ఉపేక్ఖతీతి ఉపేక్ఖా. చిన్తనం చిన్తా. పతిట్ఠానం పతిట్ఠా. **సిక్ఖ** విజ్జోపాదానే, సిక్ఖనం, సిక్ఖీయతీతి వా సిక్ఖా. ఏవం భిక్ఖా. **ఝే** చిన్తాయం, పరసమ్పత్తిం అభిముఖం ఝాయతీతి అభిజ్ఝా, హితేసితం ఉపట్ఠపేత్వా ఝాయతీతి ఉపజ్ఝా, ఉపజ్ఝాయో, సమ్మా ఝాయతి ఏత్థాతి సజ్ఝా.

ఇసు ఇచ్ఛాయం, ఏసనన్తి అత్థే **అ**ప్పచ్చయో, "ఇసు యమూనమన్తో చ్ఛో వా"తి **చ్ఛా**దేసో, ఇచ్ఛా. **పుచ్ఛ** పుచ్ఛనే, పుచ్ఛనం పుచ్ఛా, తికిచ్ఛనం తికిచ్ఛా, ఘసితుమిచ్ఛా జిఘచ్ఛా, తితిక్ఖా, బుభుక్ఖా, పాతుమిచ్ఛా పిపాసా, మణ్డూకగతియా **వా**ధికారతో **వా**దేసాభావో. బ్యాపితుమిచ్ఛా విచ్ఛా ఇచ్చాది.

తిప్పచ్చయే సమ్భవనం సమ్భూతి. **వా**ధికారతో **తి**ప్పచ్చయమ్హి న వుద్ధి, సవణం సుతి, నయనం, నీయతి **ఏ**తాయాతి వా నీతి. **మన** ఞాణే, మఞ్ఞతీతి మతి.

"తే, నో, తిమ్హీ"తి చ వత్తతే.

౬౦౦. గమఖనహనరమాదీనమన్తో.

గమ ఖన హన రమఇచ్చేవమాదీనం **మ**కార**న**కారన్తానం ధాతూనం అన్తో బ్యఞ్జనో **నో** హోతి **త**ప్పచ్చయే, **తి**మ్హి చాతి ధాత్వన్తలోపో. గమనం, గన్తబ్బాతి వా గతి, ఉపహననం ఉపహతి, రమన్తి తాయ, రమణం వా రతి. **తను** విత్థారే, తననం తతి. **యము** ఉపరమే, నియమనం నియతి. "రమతో, రమతీ"తిఆదీసు పన అకారబ్యవహితత్తా న ధాత్వన్తలోపో, భుఞ్జనం భుత్తి, యుఞ్జనం యుత్తి, "భుజాదీనమన్తో నో ద్వి చా"తి ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తఞ్చ. సమాపజ్జనం, సమాపజ్జతేతి వా సమాపత్తి, సమ్పత్తి, "గుపాదీనఞ్చా"తి ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని. "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **హా**దితో **తి**స్స **ని** హోతి. హాని, జాని ఇచ్చాది.

యుప్పచ్చయే **చిత** సఞ్చేతనే, చేతయతీతి అత్థే **యు**ప్పచ్చయో, **అనా**దేసవుద్ధీ, **ఆ**పచ్చయో, చేతనా. **విద** అనుభవనే , వేదయతీతి వేదనా. **దిసీ** ఉచ్చారణే, దేసీయతీతి దేసనా, భావీయతీతి భావనా ఇచ్చాది.

"ఇత్థియం, వా"తి చ వత్తతే.

౬౦౧. కరతో రిరియ.

కరధాతుతో ఇత్థియమనిత్థియం వా అభిధేయ్యాయం **రిరియ**ప్పచ్చయో హోతి, **రా**దిలోపో. కత్తబ్బా కిరియా. కరణీయం కిరియం.

"కత్తరీ"తి వత్తతే.

౬౦౨. జితో ఇన సబ్బత్థ.

జిఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరో **ఇన**ప్పచ్చయో హోతి సబ్బకాలే కత్తరి. **జి** జయే, పాపకే అకుసలే ధమ్మే అజిని, జినాతి, జినిస్సతీతి వా జినో.

“ఇనా”తి వత్తతే.

౬౦౩. సుపతో చ.

సుపఇచ్చేతాయ ధాతుయా చ పరో **ఇన**ప్పచ్చయో హోతి. **సుప** సయే, సుపతి, సుపనన్తి వా సుపినో, సుపినం.

సీ సయే, “ఈసం”ఇతి ఉపపదం, ఈసం సీయతి భవతాతి అత్థే –

౬౦౪. ఈసందుసూహి ఖ.

ఈసందుసుఇచ్చేతేహి ఉపపదేహి పరేహి ధాతూహి **ఖ**ప్పచ్చయో హోతి.

సో చ –

౬౦౫. భావకమ్మేసు కిచ్చక్తక్ఖత్థా.

భావకమ్మఇచ్చేతేస్వత్థేసు **కిచ్చక్తక్ఖత్థ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తీతి నియమతో భావకమ్మేస్వేవ హోతి. “క్వచి ధాతూ”తి **ఖ**కారానుబన్ధస్స లోపో, వుద్ధి, **అయా**దేసద్విత్తాని, ఈసస్సయో భవతా, దుక్ఖేన సీయతి దుస్సయో, సుఖేన సీయతి సుస్సయో.

కమ్మే – ఈసం కరీయతీతి ఈసక్కరం కమ్మం భవతా. ఏవం దుక్ఖేన కరీయతీతి దుక్కరం హితం భవతా, సుకరం పాపం బాలేన, దుక్ఖేన భరీయతీతి దుబ్భరో మహిచ్ఛో. సుఖేన భరీయతీతి సుభరో అప్పిచ్ఛో. దుక్ఖేన రక్ఖితబ్బన్తి దురక్ఖం చిత్తం. దుక్ఖేన పస్సితబ్బోతి దుద్దసో ధమ్మో. సుఖేన పస్సితబ్బన్తి సుదస్సం పరవజ్జం. దుక్ఖేన అనుబుజ్ఝితబ్బోతి దురనుబోధో ధమ్మో. సుఖేన బుజ్ఝితబ్బన్తి సుబోధమిచ్చాది.

బుధ అవగమనే, సబ్బే సఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిభేదే ధమ్మే అబుజ్ఝి, బుజ్ఝతి, బుజ్ఝిస్సతీతి వా అత్థే –

“త”ఇతి వత్తతే.

౬౦౬. బుధగమాదిత్థే కత్తరి.

బుధగముఇచ్చేగమాదీహి ధాతూహి తదత్థే గమ్యమానే కత్తరి **త**ప్పచ్చయో హోతి సబ్బకాలే.

“తస్సా”తి వత్తతే.

౬౦౭. ధఢభహేహి ధ ఢా చ.

ధఢన్త భహన్తేహి ధాతూహి పరస్స పచ్చయ**త**కారస్స యథాక్కమం **ధ**కార**ఢ**కారాదేసా హోన్తీతి **ధభ**తో **త**కారస్స **ధ**కారో, “హచతుత్థాన”న్తి ఏత్థ **హ**కారగ్గహణతో **హ**కారతోపి క్వచి **ధ**త్తం, అబ్యవధానే చాయం, తేన “రున్ధతి, ఆరాధితో, వడ్ఢితో, లభిత్వా, గహితో”తిఆదీసు పచ్చయాగమబ్యవహితత్తా **న** భవతి.

౬౦౮. హచతుత్థానమన్తానం దో ధే.

హకారవగ్గచతుత్థానం ధాత్వన్తభూతానం **ద**కారాదేసో హోతి **ధ**కారే పరే. బుద్ధో భగవా. సరణం అగచ్ఛి, గచ్ఛతి, గచ్ఛిస్సతీతి వా సరణఙ్గతో ఉపాసకో, “గమఖనహనరమాదీనమన్తో”తి ధాత్వన్తలోపో. ఏవం జానాతీతి ఞాతో. **ఇ** గతిమ్హి, ఉపేతీతి ఉపేతో. **చిన్త** చిన్తాయం, చిన్తేతీతి చిత్తం, “గుపాదీనఞ్చా”తి ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని. **సన్జ** సఙ్గే, రూపాదీసు అసజ్జి, సజ్జతి, సజ్జిస్సతీతి వా సత్తో, “భుజాదీనమన్తో నో ద్వి చా”తి ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తఞ్చ.

“సఞ్ఞాయ”మితి వత్తతే.

౬౦౯. తికిచ్చాసిట్ఠే.

సఞ్ఞాయమభిధేయ్యాయం ఆసిట్ఠే గమ్యమానే ధాతూహి **తి**ప్పచ్చయో హోతి, **కిత**పచ్చయో చ. జినో ఏనం బుజ్ఝతూతి జినబుద్ధి, **ధ**కార**ద**కారాదేసా, ధనమస్స భవతూతి ధనభూతి.

కితపచ్చయే భవతూతి భూతో, ధమ్మో ఏనం దదాతూతి ధమ్మదిన్నో, “భిదాదితో ఇన్న అన్న ఈణా వా”తి **త**ప్పచ్చయస్స **ఇన్నా**దేసో. వడ్ఢతూతి వడ్ఢమానో, “భూవాదితో అ”ఇతి **మానన్తేసు అ**ప్పచ్చయో, నన్దతూతి నన్దకో, జీవతూతి జీవకో ఇచ్చాది.

౬౧౦. ఆగమా తుకో.

ఆపుబ్బా **గమి**తో **తుక**ప్పచ్చయో హోతి, కితకత్తా కత్తరి. ఆగచ్ఛతీతి ఆగన్తుకో.

“గమా”తి వత్తతే.

౬౧౧. భబ్బే ఇక.

గమితో **ఇక**ప్పచ్చయో హోతి భబ్బత్థే. గన్తుం భబ్బోతి గమికో భిక్ఖు.

తేకాలికప్పచ్చయన్తనయో.

అతీతప్పచ్చయన్తనయ

౬౧౨. అతీతే త తవన్తు తావీ.

అతీతే కాలే సబ్బేహి ధాతూహి **త తవన్తు తావీ** ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. ఏతే ఏవ పరసమఞ్ఞాయ **నిట్ఠ**సఞ్ఞకాపి, తే చ **కిత**సఞ్ఞత్తా కత్తరి భవన్తి. అభవీతి భూతో, భూతా, భూతం, “అఞ్ఞేసు చా”తి ఏత్థానువత్తితవాగ్గహణేన **త తవన్తుతావీ**సు వుద్ధి న హోతి. **హు** దానాదనహబ్యప్పదానేసు, అహవీతి హుతో అగ్గిం.

తవన్తుప్పచ్చయే – “ఆ సిమ్హీ”తి **ఆ**కారో, అగ్గిం హుతవా, హుతవన్తో ఇచ్చాది గుణవన్తుసమం. **తావీమ్హి** – అగ్గిం హుతావీ, అగ్గిం హుతావినో ఇచ్చాది దణ్డీసమం. ఇత్థియం **ఇనీ**పచ్చయో – హుతావినీ, నపుంసకే – రస్సత్తం హుతావి.

వస నివాసే, వస్సం అవసీతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో, **స**కారన్తత్తా “సాదిసన్త”ఇచ్చాదినా **ఠా**దేసే సమ్పత్తే –

“తస్సా”తి అధికారో, “సాదీ”తి చ.

౬౧౩. వసతో ఉత్థ.

వసఇచ్చేతస్మా ధాతుమ్హా పరస్స **త**కారస్స సహాదిబ్యఞ్జనేన **ఉత్థా**దేసో హోతి, సరలోపాది. వస్సం వుత్థో, వుత్థా సా, “సరలోపో”తిఆదిసుత్తే **తు**గ్గహణతో పుబ్బలోపాభావే “అధివత్థా దేవతా, వత్థబ్బ”న్తిఆదీసు పరలోపో.

“వసస్సా”తి విపరిణామేన వత్తతే.

౬౧౪. వస్స వా వు.

వసఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **వ**కారస్స **త**కారే పరే **ఉ**కారో హోతి, తత్థ **వ**కారాగమో చ వా హోతి. నిట్ఠతకారే ఏవాయం. అథ వా “వూ”తి ఏత్థ **వ**కారో సన్ధిజో, తన్తఞాయేన దుతియఞ్చేత్థ **వా**గ్గహణమిచ్ఛితబ్బం, తేన **అ**కారస్సపి **ఉ**కారో సిద్ధో భవతి, ఉసితో బ్రహ్మచరియం, వుసితో, తథా వుసితవా, వుసితావీ, **ఇ**కారాగమేన బ్యవహితత్తా ఉత్థాదేసో న భవతి.

భుజ పాలనబ్యవహరణేసు, ఓదనం అభుఞ్జీతి అత్థే **తతవన్తుతావీ,** “భుజాదీనమన్తో నో ద్వి చా”తి ధాత్వన్తలోపో, **త**కారస్స ద్విత్తఞ్చ, భుత్తో, భుత్తవా, భుత్తావీ. తథా **రఞ్జ** రాగే, అరఞ్జీతి రత్తో, రత్తా, రత్తం. **యుజ** యోగే, అయుఞ్జీతి యుత్తో, యుత్తా, యుత్తం. **విచ** వివేచనే **వి**పుబ్బో, వివిచ్చీతి వివిత్తో, వివిత్తా, వివిత్తం. **ముచ** మోచనే, అముచ్చీతి బన్ధనా ముత్తో. తథా **తి**ప్పచ్చయేపి ఇమినా ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని, ఆసజ్జనం ఆసత్తి, విముచ్చనం, విముచ్చతి ఏతాయాతి వా విముత్తి.

కుధ కోపే, అకుజ్ఝీతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో, తస్స “ధఢభహేహి ధఢా చా”తి **ధ**త్తం, “హచతుత్థానమన్తానం దోధే”తి **ధ**కారస్స **ద**కారో, కుద్ధో. **యుధ** సమ్పహారే, అయుజ్ఝీతి యుద్ధో, యుద్ధం. **సిధ** సంసిద్ధిమ్హి, అసిజ్ఝీతి సిద్ధో. **ఆ**పుబ్బో **రభ** రాభస్సే, ఆరభీతి ఆరద్ధో గన్తుం. **నహ** బన్ధనే **సం**పుబ్బో, సన్నయ్హీతి సన్నద్ధో, “ధఢభహేహి ధఢా చా”తి **నహా**దితో **త**కారస్స **ధ**కారో.

వడ్ఢ వడ్ఢనే, అవడ్ఢీతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో, **త**స్స ఢత్తం, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ధాత్వాకారస్సుత్తం, డలోపో చ.

“హచతుత్థానమన్తాన”న్తి వత్తతే.

౬౧౫. డో ఢకారే.

హచతుత్థానం ధాత్వన్తానం డకారాదేసో హోతి **ఢ**కారే పరే. వుడ్ఢో, వుడ్ఢా, "బో వస్సా"తి బత్తే బుడ్ఢో. **తి**ప్పచ్చయే – బుజ్ఝనం, బుజ్ఝతి వా ఏతాయాతి బుద్ధి. ఏవం సిద్ధి, వడ్ఢి. **తబ్బ**ప్పచ్చయే – బోద్ధబ్బమిచ్చాది.

"అన్తో, నో"తి చ అధికారో.

౬౧౬. తరాదీహి ఇణ్ణో.

తరఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స **ఇణ్ణా**దేసో హోతి, ధాత్వన్తో చ **నో** హోతి, సరలోపాది. **తర** తరణే, సంసారణ్ణవం అతరీతి తిణ్ణో తారేయ్యం. ఏవం ఉత్తిణ్ణో, తిణ్ణం వా. **పూర** పూరణే, సంపూరీతి సంపుణ్ణో, "సరలోపో"తిఆదిసుత్తే **తు**గ్గహణతో పుబ్బలోపాభావే **ఉ**వణ్ణతో పరస్స "వా పరో అసరూపా"తి లోపో, సంయోగే రస్సత్తం. **తుర** వేగే, అతురీతి తుణ్ణం , తురితం వా. **జర** వయోహానిమ్హి, పరిజీరీతి పరిజిణ్ణో. **కిర** వికిరణే, ఆకిరీతి ఆకిణ్ణో ఇచ్చాది.

౬౧౭. సుస పచ సకతో క్ఖక్కా చ.

సుస పచ సకఇచ్చేతేహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స **క్ఖక్కా**దేసా హోన్తి, అన్తో చ బ్యఞ్జనో **నో** హోతి. **చ**సద్దేన **ముచా**దితో **క్కా**దేసో. **సుస** సోసనే, అసుస్సీతి సుక్ఖో రుక్ఖో. అపచ్చీతి పక్కం ఫలం. **సక** సామత్థే, అసక్ఖీతి సక్కో అస్స, ఓముచ్చీతి ఓముక్కా ఉపాహనా. "పచితుం, పచితబ్బ"న్తిఆదీసు పన న భవతి, ఇకారేన బ్యవహితత్తా. ఏవం సబ్బత్థ బ్యవధానే న భవతి.

సీహగతియా **తి**గ్గహణమనువత్తతే.

౬౧౮. పక్కమాదీహి న్తో చ.

పక్కమఇచ్చేవమాదీహి **మ**కారన్తేహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స **న్తా**దేసో హోతి, ధాత్వన్తో చ **నో** హోతి. **చ**సద్దేన **తి**ప్పచ్చయస్స **న్తి** చ హోతి. **కము** పదవిక్ఖేపే, పక్కమీతి పక్కన్తో. ఏవం సఙ్కన్తో, నిక్ఖన్తో, "దో ధస్స చా"తి సుత్తే **చ**గ్గహణేన కస్స ఖత్తం. **భము** అనవట్ఠానే, విబ్భమీతి విబ్భన్తో, భన్తో. **ఖము** సహనే, అక్ఖమీతి ఖన్తో. **సము** ఉపసమే, అసమీతి సన్తో. **దము** దమనే, అదమీతి దన్తో.

తిమ్హి – సఙ్కమనం సఙ్కన్తి. ఏవం ఓక్కన్తి, విబ్భన్తి, ఖన్తి, సన్తి దన్తి ఇచ్చాది.

౬౧౯. జనాదీనమా తిమ్హి చ.

జనఇచ్చేవమాదీనం ధాతూనమన్తస్స బ్యఞ్జనస్స **ఆ**త్తం హోతి **త**ప్పచ్చయే, **తిమ్హి** చ. యోగవిభాగేన అఞ్ఞత్థాపి. **జన** జననే, అజనీతి జాతో, విజాయీతి పుత్తం విజాతా, జననం జాతి. **త**ప్పచ్చయే సతిపి **త**కారే పున **తి**గ్గహణకరణం పచ్చయన్తరతకారే **ఆ**త్తనివత్తనత్థం, యథా – జన్తు. "జనిత్వా, జనితు"న్తిఆదీసు పన **ఇ**కారేన బ్యవహితత్తా న భవతి.

“ఆ, తిమ్హి, చా”తి చ వత్తతే.

౬౨౦. ఠాపానమిఈ చ.

ఠా పాఇచ్చేతేసం ధాతూనం అన్తస్స **ఆ**కారస్స యథాక్కమం **ఇ**కార**ఈ**కారాదేసా హోన్తి **త**ప్పచ్చయే, **తిమ్హి** చ. **చ**సద్దేన అఞ్ఞత్రాపి క్వచి. **ఠా** గతినివత్తిమ్హి, అట్ఠాసీతి ఠితో, ఉపట్ఠితో గరుం, ఠితవా, అధిట్ఠిత్వా, ఠానం ఠితి. **పా** పానే, అపాయీతి పీతా, యాగుం పీతవా, పానం పీతి, పీత్వా.

౬౨౧. హన్తేహి హో హస్స లో వా అదహనహానం.

హకారన్తేహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స, **తిస్స** చ **హ**కారాదేసో హోతి, **హస్స** చ ధాత్వన్తస్స **ల**కారో హోతి వా **దహనహే** వజ్జేత్వా, ఢత్తాపవాదోయం. **రుహ** జననే, అరుహీతి ఆరుళ్హో రుక్ఖం. **ళ**ానమవిసేసో, ఆరుల్హో వా, రుహనం రుళ్హీ. **గాహూ** విలోళనే, అగాహీతి గాళ్హో, అజ్ఝోగాళ్హో మహణ్ణవం. **బహ** వుద్ధిమ్హి, అబహీతి బాళ్హో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా దీఘో. **ముహ** వేచిత్తే, అముయ్హీతి మూళ్హో. **గుహ** సంవరణే, అగుహీతి గూళ్హం. **వహ** పాపుణనే , ఉపవహీతి ఉపవుళ్హో, “వచ వస వహాదీనముకారో వస్సా”తి యోగవిభాగేన **ఉ**త్తం.

అదహనహానన్తి కిమత్థం? దడ్ఢో, సన్నద్ధో. **వా**తి కిం? దుద్ధో, సినిద్ధో. “గహితం, మహిత”న్తిఆదీసు పన **ఇ**కారాగమేన బ్యవహితత్తా న భవతి.

ధాతుప్పచ్చయన్తతోపి “అతీతే త తవన్తుతావీ”తి **త**ప్పచ్చయో, అబుభుక్ఖీతి బుభుక్ఖితో. ఏవం జిఘచ్ఛితో, పిపాసితో ఇచ్చాది.

ఏవం కత్తరి నిట్ఠనయో.

“అతీతే”తి వత్తతే.

౬౨౨. భావకమ్మేసు త.

అతీతే కాలే గమ్యమానే సబ్బధాతూహి **త**ప్పచ్చయో హోతి **భావకమ్మ**ఇచ్చేతేస్వత్థేసు.

భావే తావ –

గే సద్దే, గాయనం, అగాయిత్థాతి వా అత్థే **త**ప్పచ్చయో.

౬౨౩. సబ్బత్థ గే గీ.

గేఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **గీ**ఆదేసో హోతి సబ్బత్థ, **త**ప్పచ్చయ**తి**పచ్చయేస్వేవాయం. తస్స గీతం, గాయనం, గాయితబ్బాతి వా గీతి.

భావే – తప్పచ్చయన్తా నపుంసకా. **కమ్మని** – తిలిఙ్గా.

నత గత్తవినామే, నచ్చనం, అనచ్చిత్థాతి వా అత్థే **త**ప్పచ్చయో.

౬౨౪. పచ్చయా దనిట్ఠా నిపాతనా సిజ్ఝన్తి.

యే ఇధ సప్పచ్చయా సద్దా పచ్చయేహి న నిట్ఠం గతా, తే నిపాతనతో సిజ్ఝన్తీతి ధాత్వన్తేన సహ **తప్పచ్చయస్స చ్చ ట్టా**దేసా. నచ్చం, నట్టం. **హస** హసనే, హసనం హసితం, **ఇ**కారాగమో. గమనం గతం. ఏవం రితం, సయితం, **వా**ధికారస్స వవత్థితవిభాసత్తా వుద్ధి. **రుద** అస్సువిమోచనే, అరుజ్ఝిత్థాతి రోదితం, రుణ్ణం వా ఇచ్చాది.

కమ్మని –

అభిభూయిత్థాతి అభిభూతో కోధో భవతా, అభిభూతా, అభిభూతం. **భాస** బ్యత్తియం వాచాయం, అభాసిత్థ తేనాతి భాసితో ధమ్మో, భాసితా గాథా, భాసితం సుత్తం. **దిసీ** ఉచ్చారణే, చురాదిత్తా **ణే**. అదేసీయిత్థాతి దేసితో ధమ్మో భగవతా, **ఇ**కారాగమే కారితసరలోపో. **జి** జయే, అజీయిత్థాతి జితో మారో. **నీ** పాపుణనే, అనీయింసూతి నీతా గామమజా, సుతో తయా ధమ్మో, ఞాతో.

సాస అనుసిట్ఠిమ్హి, అనుసాసీయిత్థాతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో.

౬౨౫. సాసదిసతో తస్స రిట్ఠో చ.

సాసదిసఇచ్చేతేహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స **రిట్ఠా**దేసో హోతి, **చ**సద్దేన **తి**స్స **రిట్ఠి** చ, **దిస**తో కిచ్చతకారతుంత్వాదీనఞ్చ **రట్ఠ రట్ఠుం రట్ఠా**దేసా చ హోన్తి, **రా**దిలోపో, అనుసిట్ఠో సో మయా, అనుసిట్ఠా సా, అనుసిట్ఠం. **దిస** పేక్ఖణే, అదిస్సిత్థాతి దిట్ఠం మే రూపం.

తిమ్హి – అనుసాసనం అనుసిట్ఠి, దస్సనం దిట్ఠి.

కిచ్చాదీసు – దస్సనీయం దట్ఠబ్బం, దట్ఠేయ్యం, పస్సితున్తి దట్ఠుం గచ్ఛతి, పస్సిత్వాతి నేక్ఖమం దట్ఠుం, దట్ఠా, **ఇ**కారాగమేన అన్తరికస్స న భవతి, యథా – అనుసాసితం, అనుసాసితబ్బం, అనుసాసితుం, అనుసాసిత్వా, దస్సితం ఇచ్చాది.

తుస పీతిమ్హి, అతుస్సీతి అత్థే కత్తరి **త**ప్పచ్చయో.

“తస్సా”తి అధికారో.

౬౨౬. సాది, సన్తపుచ్ఛభఞ్జహన్సాదీహి ట్ఠో.

ఆదినా సహ వత్తతీతి **సాది. స**కారన్తేహి, **పుచ్ఛ భఞ్జహన్స**ఇచ్చేవమాదీహి చ ధాతూహి పరస్స అనన్తరికస్స **త**కారస్స సహాదిబ్యఞ్జనేన ధాత్వన్తేనట్ఠాదేసో హోతి. **హన్స**స్స సతిపి సన్తత్తే **పు**నగ్గహణం క్వచి **ట్ఠా**దేసస్స అనిచ్చతాదీపనత్థం, తేన

“విద్ధస్తో ఉత్రస్తో”తిఆదీసు న హోతి. తుట్ఠో, సన్తుసితో. **భస** భస్సనే, అభస్సీతి భట్ఠో, భస్సితో. **నస** అదస్సనే, నస్సీతి నట్ఠో. **దంస** దంసనే, అదంసీయిత్థాతి దట్ఠో సప్పేన, డంసితో వా, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **దస్స** డత్తం. **ఫుస** ఫస్సనే, అఫుసీయిత్థాతి ఫుట్ఠో రోగేన, ఫుస్సితో వా. **ఇసు** ఇచ్ఛాయం, ఏసీయిత్థాతి ఇట్ఠో, ఇచ్ఛితో, ఏసితో. **మస** ఆమసనే, ఆమసీయిత్థాతి ఆమఠో. **వస**సేచనే, అవస్సీతి వుట్ఠో దేవో, పవిసీయిత్థాతి పవిట్ఠో, ఉద్దిసీయిత్థాతి ఉద్దిట్ఠో. **పుచ్ఛ** పుచ్ఛనే, అపుచ్ఛీయిత్థాతి పుట్ఠో పఞ్హం, పుచ్ఛితో. **భఞ్జ** అవమద్దనే, అభఞ్జీయిత్థాతి భట్ఠం ధఞ్ఞం. **హన్స** పీతిమ్హి, అహంసీతి హట్ఠో, పహట్ఠో, పహంసితో.

ఆదిసద్దేన **యజ** దేవపూజాసఙ్గతికరణదానేసు, ఇజ్జిత్థాతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో, **తస్స ట్ఠా**దేసో.

౬౨౭. యజస్స సరస్సి ట్ఠే.

యజఇచ్చేతస్స ధాతుస్స సరస్స **ఇ**కారాదేసో హోతి **ట్ఠే** పరే. యిట్ఠో మయా జినో. **సజ** విస్సగ్గే **సం**పుబ్బో, సంసజ్జిత్థాతి సంసట్ఠో తేన, విస్సట్ఠో. **మజ** సుద్ధిమ్హి, అమజ్జీతి మట్ఠో ఇచ్చాది.

కిచ్చ**త**కారాదీసు తుస్సితబ్బం తోట్ఠబ్బం, ఫుసితబ్బం ఫోట్ఠబ్బం, పుచ్ఛితుం పుట్ఠుం, యజితుం యిట్ఠుం, అభిహరితుం అభిహట్ఠుం, తోసనం తుట్ఠి, ఏసనం ఏట్ఠి, వస్సనం వుట్ఠి, విస్సజ్జనం విస్సట్ఠి ఇచ్చాది.

“తస్స, సాదీ”తి చ వత్తతే.

౬౨౮. భఞ్జతో గ్గో చ.

భఞ్జతో ధాతుమ్హా **త**ప్పచ్చయస్స సహాదిబ్యఞ్జనేన **గ్గో** ఆదేసో హోతి. భగ్గో రాగో అనేన. **వస**నివాసే, పరివసీయిత్థాతి పరివుట్ఠో పరివాసో, వుసితం బ్రహ్మచరియం, **ఉట్ఠ ఉ**ఆదేసా. **వస** అచ్ఛాదనే, నివసీయిత్థాతి నివత్థం వత్థం, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **స్త**కారసంయోగస్స **త్థ**త్తం, ఏవం నివత్థబ్బం. **సంస** పసంసనే, పసంసీయిత్థాతి పసత్థో పసంసితో, పసంసనం పసత్థి. **బధ** బన్ధనే, అబజ్ఝిత్థాతి బద్ధో రఞ్ఞా, అలభీయిత్థాతి లద్ధం మే ధనం, **ధత్తదత్తా**ని. **రభ** రాభస్సే, ఆరభీయిత్థాతి ఆరద్ధం వీరియం. **దహ** భస్మీకరణే , అదయ్హిత్థాతి దడ్ఢం వనం, అభుజ్జిత్థాతి భుత్తో ఓదనో, భుజాదిత్తా ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తఞ్చ. **చజ** హానిమ్హి, పరిచ్చజీయిత్థాతి పరిచ్చత్తం ధనం, అముచ్చిత్థాతి ముత్తో సరో.

వచ వియత్తియం వాచాయం, అవచీయిత్థాతి అత్థే **త**ప్పచ్చయో.

“అన్తో, నో, ద్వి, చా”తి చ అధికారో.

౬౨౯. వచ వా వు.

చతుప్పదమిదం. **వచ**ఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **వ**కారస్స **ఉ**కారాదేసో హోతి వా, ధాత్వన్తో చ **చ**కారో నో హోతి, **త**ప్పచ్చయస్స చ ద్విభావో హోతి. **వా**గ్గహణమవధారణత్థం, ధాత్వాదిమ్హి **వ**కారాగమో. వుత్తమిదం భగవతా, ఉత్తం వా.

౬౩౦. గుపాదీనఞ్చ.

గుపఇచ్చేవమాదీనం ధాతూనమన్తో చ బ్యఞ్జనో నో హోతి, పరస్స **త**కారస్స చ ద్విభావో హోతి. **గుప** గోపనే, సుగోపీయిత్థాతి సుగుత్తో, సుగోపితో, **ఇ**కారేన బ్యవహితత్తా న ధాత్వన్తలోపో, "అఞ్ఞేసు చా"తి సుత్తే **వా**ధికారస్స వవత్థితవిభాసత్తా నిట్ఠ**త**కారేపి క్వచి వుద్ధి. గోపనం గుత్తి.

లిప లిమ్పనే, అలిమ్పీయిత్థాతి లిత్తో సుగన్ధేన. **తప** సన్తాపే, సన్తపీయిత్థాతి సన్తత్తో తేజేన. **దీప** దిత్తిమ్హి, ఆదీపీయిత్థాతిఆదిత్తో అగ్గినా, రస్సత్తం, దీపనం దిత్తి. **అప** పాపుణనే, పాపీయిత్థాతి పత్తో గామో, పాపుణీతి పత్తో సుఖం, పాపుణనం పత్తి, పత్తబ్బం. **మద** ఉమ్మాదే, పమజ్జీతి పమత్తో. **సుప** సయనే, అసుపీతి సుత్తో ఇచ్చాది.

చర చరణే, అచరీయిత్థాతి చిణ్ణో ధమ్మో, **ఇణ్ణా**దేసో, చరితో వా. ఏవం పుణ్ణో, పూరితో.

నుద ఖేపే, పనుజ్జిత్థాతి పణున్నో, **న**స్స **ణ**త్తం, పనుదితో. **దా** దానే, ఆదీయిత్థాతిఆదిన్నో, అత్తో వా, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **దా**సద్దస్స **త**కారో, రస్సత్తం.

౬౩౧. భిదాదితో ఇన్న అన్న ఈణా వా.

భిదఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి పరస్స **త**ప్పచ్చయస్స **ఇన్న అన్న ఈణ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, అన్తో చ నో హోతి. వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, సరలోపాది.

భిది విదారణే, అభిజ్జిత్థాతి భిన్నో ఘటో భవతా, భిజ్జీతి వా భిన్నో దేవదత్తో. **ఛిది** ద్విధాకరణే, అఛిజ్జిత్థాతి ఛిన్నో రుక్ఖో, అచ్ఛిన్నం చీవరం, ఉచ్ఛిజ్జీతి ఉచ్ఛిన్నో. అదీయిత్థాభి దిన్నో సుఙ్కో. **సద** విసరణగత్యావసానేసు, నిసీదీతి నిసిన్నో. **ఖిద** ఉత్తాసనే, **ఖిద** దీనభావే వా, అఖిజ్జీతి ఖిన్నో.

అన్నాదేసే **ఛద** అపవారణే, అచ్ఛాదీయిత్థాతి ఛన్నో, పటిచ్ఛన్నం గేహం, పసీదీతి పసన్నో. **పద** గతిమ్హి, ఉప్పజ్జీతి ఉప్పన్నో, ఝానం సమాపన్నో. **రుది** అస్సువిమోచనే, రుణ్ణో, పరలోపో.

ఖీ ఖయే **ఈణా**దేసో, అఖీయీతి ఖీణో దోసో, ఖీణా జాతి, ఖీణం ధనం. **హా** చాగే, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **హా**దితో **ఈణా**దేసే **ణ**కారస్స **న**త్తం, పహీయిత్థాతి పహీనో కిలేసో, పరిహాయీతి పరిహీనో. **ఆస** ఉపవేసనే , అచ్ఛీతి ఆసీనో. **లీ** సిలేసనే, లీయీతి లీనో, నిలీనో. **జి** జయే, జియీతి జీనో విత్తమనుసోచతి, జితో వా. **దీ** ఖయే, దీనో. **పీ** తప్పనే, పీనో. **లూ** ఛేదనే, లూయిత్థాతి లూనో ఇచ్చాది.

వము ఉగ్గిరణే, వమీయిత్థాతి వన్తం, వమితం, "పక్కమాదీహి న్తో"తి **న్తా**దేసో. అగచ్ఛీయిత్థాతి గతో గామో తయా, గామం గతో వా, "గమఖనహనరమాదీనమన్తో"తి ధాత్వన్తలోపో. అఖఞ్ఞిత్థాతి ఖతో కూపో, ఉపహఞ్ఞిత్థాతి ఉపహతం చిత్తం, అరమీతి రతో, అభిరతో. **మన** ఞాణే, అమఞ్ఞిత్థాతి మతో, సమ్మతో. **తను** విత్థారే, అతనిత్థాతి తతం, వితతం. **యము** ఉపరమే, నియచ్ఛీతి నియతో.

"నో, తమ్హి, తిమ్హీ"తి చ వత్తతే.

౬౩౨. రకారో చ.

రకారో చ ధాతూనమన్తభూతో నో హోతి **త**ప్పచ్చయే, **తి**ప్పచ్చయే చ పరే. పకరీయిత్థాతి పకతో కటో భవతా, కతా మే రక్ఖా, కతం మే పుఞ్ఞం. "దో ధస్స చా"తి ఏత్థ **చ**సద్దేన **టో** తస్స, యథా – సుకటం, దుక్కటం, పురే అకరీయిత్థాతి పురక్ఖతో, "పురసముపపరీహి కరోతిస్స ఖఖరా వా తప్పచ్చయేసు చా"తి **ఖ**కారో, పచ్చయేహి సఙ్గమ్మ కరీయిత్థాతి సఙ్ఖతో, అభిసఙ్ఖతో, ఉపకరీయిత్థాతి ఉపక్ఖతో, ఉపక్ఖటో, పరికరీయిత్థాతి పరిక్ఖతో.

తిప్పచ్చయే పకరణ పకతి. **సర** గతిచిన్తాయం, అసరీతి సతో, విసరీతి విసటో, సరణం, సరతి ఏతాయాతి వా సతి, నీహరీయిత్థాతి నీహటో. **ధర** ధారణే, ఉద్ధరీయిత్థాతి ఉద్ధటో, అభరీయిత్థాతి భతో, భరణం, భరతి ఏతాయాతి వా భతి.

ఇకారాగమయుత్తేసు "గమితో"తిఆదీసు ధాత్వన్తలోపే సమ్పత్తే –

"లోపో"తి వత్తతే.

౬౩౩. నమకరానమన్తానం నియుత్తతమ్హి.

నకార **మ**కార **క**కార **ర**కారానం ధాత్వన్తానం లోపో న హోతి **ఇ**కారాగమయుత్తే **త**కారే పరేతి లోపాభావో. అగచ్ఛి, గమీయిత్థాతి వా గమితో, రమిత్థాతి రమితో. ఏవం వమితో, నమితో. **సకి** సఙ్కాయం, సఙ్కితో, సరితో, భరితో. తథా ఖనితబ్బం, హనితబ్బం, గమితబ్బం, రమితబ్బం ఇచ్చాది.

నిధీయిత్థాతి నిహితో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ధి**స్స **హి త**ప్పచ్చయే. ఏవం విహితో.

కారితే అభావీయిత్థాతి అత్థే "భావకమ్మేసు త"ఇతి **త**ప్పచ్చయో, "యథాగమమికారో"తి **ఇ**కారాగమో, సరలోపాది, భావితో మగ్గో తేన, భావయితో, అపాచీయిత్థాతి పాచితో ఓదనం యఞ్ఞదత్తో దేవదత్తేన, పాచయితో, పాచాపితో, పాచాపయితో, కమ్మం కారీయిత్థాతి కారితో, కారయితో, కారాపితో, కారాపయితో ఇచ్చాది.

"భావకమ్మేసు త"ఇతి ఏత్థ "త"ఇతి యోగవిభాగేన **అచలన గతి భోజన**త్థాదీహి అధికరణేపి **త**ప్పచ్చయో, యథా – **ఆస** ఉపవేసనే, **అధికరణే** అచ్ఛింసు ఏత్థ తేతి ఇదం తేసం ఆసితం ఠానం. **భావే** ఇధ తేహి ఆసితం. **కమ్మని** అయం తేహి అజ్ఝాసితో గామో. **కత్తరి** ఇధ తే ఆసితా. తథా అట్ఠంసు ఏత్థాతి ఇదం తేసం ఠితం ఠానం, ఇధ తేహి ఠితం, అయం తేహి అధిట్ఠితో ఓకాసో, ఇధ తే ఠితా. నిసీదింసు ఏత్థాతి ఇదం తేసం నిసిన్నం ఠానం, అయం తేసం నిసిన్నకాలో, తే ఇధ నిసిన్నా. నిపజ్జింసు ఏత్థాతి ఇదం తేసం నిపన్నం ఠానం, ఇధ తే నిపన్నా.

యా గతిపాపుణనే. అయాసుం తే ఏత్థాతి అయం తేసం యాతో మగ్గో, ఇధ తేహి యాతం, అయం తేహి యాతో, మగ్గో, ఇధ తే యాతా. తథా ఇదం తేసం గతట్ఠానం, అయం తేసం గతకాలో, ఇధ తేహి గతం, అయం తేహి గతో గామో, ఇధ తే గతా.

భుఞ్జింసు ఏతస్మిన్తి ఇదం తేసం భుత్తట్ఠానం, అయం తేసం భుత్తకాలో, ఇధ తేహి భుత్తో ఓదనో, ఇధ తే భుత్తా. పివింసు తే ఏత్థాతి ఇదం తేసం పీతం ఠానం, ఇధ తేహి పీతా యాగు, ఇధ తే పీతా. దిస్సన్తి ఏత్థాతి ఇదం తేసం దిట్ఠట్ఠానం ఇచ్చాది.

“కత్తరి కితి”తి ఇతో మణ్డూకగతియా “కత్తరీ”తి వత్తతే.

౬౩౮. కమ్మని దుతియాయం క్తో.

కమ్మత్థే దుతియాయం విభత్తియం విజ్జమానాయం ధాతూహి కత్తరి **క్త**ప్పచ్చయో హోతి. ఇదమేవ వచనం ఞాపకం అభిహితే కమ్మాదిమ్హి దుతియాదీనమభావస్స. దానం అదాసీతి అత్థే **క్త**ప్పచ్చయో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా పచ్చయకకారస్స లోపో, **తస్స ఇన్నా**దేసో, దానం దిన్నో దేవదత్తో. **రక్ఖ** పాలనే, సీలం అరక్ఖీతి సీలం రక్ఖితో, భత్తం అభుఞ్జీతి భత్తం భుత్తో, గరుం ఉపాసీతి గరుముపాసితో ఇచ్చాది.

౬౩౯. భ్యాదీహి మతిబుధిపూజాదీహి చ క్తో.

భీఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి, **మతి బుధి పూజా**దీహి చ **క్త**ప్పచ్చయో హోతి. సో చ “భావకమ్మేసు కిచ్చత్తక్ఖత్థా”తి వుత్తత్తా భావకమ్మేస్వేవ భవతి.

భీ భయే, అభాయిత్థాతి భీతం భవతా. **సుప** సయే, అసుపీయిత్థాతి సుత్తం భవతా. ఏవం సయితం భవతా. **అస** భోజనే, అసితం భవతా, పచితో ఓదనో భవతా.

ఇధ **మత్యాద**యో ఇచ్ఛత్థా, **బుధి**ఆదయో ఞాణత్థా.

మన ఞాణే **సం**పుబ్బో, “బుధగమాదిత్థే కత్తరీ”తి **త**ప్పచ్చయే సమ్పత్తే ఇమినా కమ్మని **క్త**ప్పచ్చయో, “గమ ఖనా”తిఆదినా ధాత్వన్తలోపో, రఞ్ఞా సమ్మతో. **కప్ప** తక్కనే, సఙ్కప్పితో. **ధర** ధారణే, చురాదిత్తా ణే, వుద్ధి, ఇకారాగమో, సరలోపాది, అవధారితో.

బుధ అవగమనే, అవబుజ్ఝిత్థాతి బుద్ధో భగవా మహేసక్ఖేహి దేవమనుస్సేహి. **ఇ** అజ్ఝయనే, అధీయిత్థాతి అధీతో.

ఇ గతిమ్హి, అభిసమితో. **విద** ఞాణే, అవేదీయిత్థాతి విదితో. **ఞా** అవబోధనే, అఞ్ఞాయిత్థాతి ఞాతో. **విధ** వేధనే, పటివిజ్ఝిత్థాతి పటివిద్ధో ధమ్మో. **తక్క** వితక్కే, తక్కితో.

పూజనత్థేసు –

పూజ పూజాయం, అపూజీయిత్థాతి పూజితో భగవా. **చాయ** సన్తానపూజనేసు **అప**పుబ్బో, అపచాయితో. **మాన** పూజాయం, మానితో. **చి** చయే, అపచితో. **వన్ద** అభివన్దనే, వన్దితో. **కర** కరణే, సక్కతో. **సక్కార** పూజాయం, సక్కారితో ఇచ్చాది.

హుతో హుతావీ హుతవా, వుట్ఠో వుసిత జిణ్ణకో;
పక్కం పక్కన్తకో జాతో, రితో రుళ్హో బుభుక్ఖితో.

గీతం నచ్చం జితో దిట్ఠో, తుట్ఠో యిట్ఠో చ భగ్గవా;

వుత్తఞ్చ గుత్తో అచ్ఛిన్నో, పహీనో గమితో గతో.

కతోభిసఙ్ఖతో భుత్తం, ఠానం గరుముపాసితో;
భీతఞ్చ సమ్మతో బుద్ధో, పూజితోతీతకాలికా.

అతీతప్పచ్చయన్తనయో.

తవేతునాదిప్పచ్చయన్తనయ

“పుఞ్ఞాని కాతుమిచ్ఛి, ఇచ్ఛతి, ఇచ్ఛిస్సతి వా”తి విగ్గహే –

६३६. ఇచ్ఛత్థేసు సమాన కత్తు కేసు త వే తుం వా.

ఇచ్ఛా అత్థో యేసం తే **ఇచ్ఛత్థా,** తేసు ఇచ్ఛత్థేసు ధాతూసు సమానకత్తుకేసు సన్తేసు సబ్బధాతూహి **తవేతుం**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా, “తవేతుం వా”తి యోగవిభాగేన తదత్థక్రియాయఞ్చ, తే చ కితకత్తా కత్తరి హోన్తి.

“కరోతిస్స, వా”తి చ వత్తతే.

६३७. తవేతునాదీసు కా.

తవేతునఇచ్చేవమాదీసు పచ్చయేసు పరేసు కరోతిస్స ధాతుస్స **కాదేసో** హోతి వా, **ఆది**సద్దేన **తుంత్వాన త్వా తబ్బే**సు చ.

“తద్ధితసమాసకితకా నామంవాతవేతునాదీసు చా”తి ఏత్థ “అతవే తునాదీసూ”తి నామబ్యపదేసస్స నిసేధనతో తదన్తానం నిపాతత్తం సిద్ధం భవతి, తతో నిపాతత్తా **తవేతున**మన్తతో “సబ్బాసమావుసో”తిఆదినా విభత్తిలోపో. సో పుఞ్ఞాని కాతవే ఇచ్ఛతి, కాతుమిచ్ఛతి.

కాదేసాభావే “తుంతునతబ్బేసు వా”తి **ర**కారస్స **త**త్తం. కత్తుం కామేతీతి కత్తుకామో, అభిసఙ్ఖరితుమాకఙ్ఖతి. తథా సద్ధమ్మం సోతవే, సోతుం, సుణితుం వా పత్థేతి. ఏవం అనుభవితుం, పచితుం, గన్తుం, గమితుం, ఖన్తుం, ఖనితుం, హన్తుం, హనితుం, మన్తుం, మనితుం, హరితుం, అనుస్సరితుమిచ్ఛతి, ఏత్థ **ఇ**కారయుత్తత**మ్హి** “నమకరాన”మిచ్చాదినా పటిసిద్ధత్తా న ధాత్వన్తలోపో.

తథా **తు**దబ్యథనే, తుదితుం, పవిసితుం, ఉద్దిసిభుం, హోతుం, సయిభుం, నేతుం, జుహోతుం, పజహితుం, పహాతుం, దాతుం. రోద్ధుం, రున్ధితుం, **తుంతునా**దీసుపి యోగవిభాగేన కత్తరి వికరణప్పచ్చయా, సరలోపాది చ. భోత్తుం, భుఞ్జితుం, ఛేత్తుం, ఛిన్దితుం. సిబ్బితుం, బోద్ధుం, బుజ్ఝితుం. జాయితుం, జనితుం. పత్తుం, పాపుణితుం. జేతుం, జినితుం, కేతుం, కిణితుం, వినిచ్ఛేతుం, వినిచ్ఛినితుం, ఞాతుం, జానితుం, గహేతుం, గణ్హితుం. చోరేతుం, చోరయితుం, పాలేతుం, పాలయితుం.

కారితే భావేతుం, భావయితుం, కారేతుం, కారయితుం, కారాపేతుం, కారాపయితుమిచ్ఛతి ఇచ్చాది.

“తపేతుం వా”తి యోగవిభాగేన క్రియత్థక్రియాయఞ్చ గమ్మమానాయం **తుం**పచ్చయో. యథా – సుబుద్ధుం వక్ఖామి, భోత్తుం వజతి, భోజనాయ వజతీతి అత్థో. ఏవం దట్ఠుం గచ్ఛతి, గన్తుమారభతి, గన్తుం పయోజయతి, దస్సేతుమాహ ఇచ్చాది.

“తు”మితి వత్తతే.

౬౩౮. అరహసక్కాదీసు చ.

అరహసక్కభబ్బానుచ్ఛవికానురూపఇచ్చేవమాదీస్వత్థేసు పయుజ్జమానేసు సబ్బధాతూహి **తుం**పచ్చయో హోతి, **చ**సద్దేన **కాలసమయవేలా**దీసుపి. **నిన్ద** గరహాయం, కో తం నిన్దితుమరహతి , రాజా అరహసి భవితుం, అరహో భవం వత్తుం. సక్కా జేతుం ధనేన వా, సక్కా లద్ధుం, కాతుం సక్ఖిస్సతి. భబ్బో నియామం ఓక్కమితుం, అభబ్బో కాతుం. అనుచ్ఛవికో భవం దానం పటిగ్గహేతుం. ఇదం కాతుం అనురూపం. దానం దాతుం యుత్తం, దాతుం వత్తుఞ్చ లభతి, ఏవం వట్టతి భాసితుం, ఛిన్దితుం న చ కప్పతి ఇచ్చాది. తథా కాలో భుఞ్జితుం, సమయో భుఞ్జితుం, వేలా భుఞ్జితుం.

“తు”మితి వత్తతే.

౬౩౯. పత్తవచనే అలమత్థేసు చ.

అలమత్థేసు పత్తవచనే సతి సబ్బధాతూహి **తుం**పచ్చయో హోతి, అలంసద్దస్స అత్థా **అలమత్థా** భూసనపరియత్తినివారణా, తేసు అలమత్థేసు. పత్తస్స వచనం **పత్తవచనం,** అలమేవ దానాని దాతుం, అలమేవ పుఞ్ఞాని కాతుం, సమ్పత్తమేవ పరియత్తమేవాతి అత్థో.

కత్వా కమ్మం అగచ్ఛి, గచ్ఛతి, గచ్ఛిస్సతీతి వా అత్థే –

౬౪౦. పుబ్బకాలేకకత్తుకానం తున త్వాన త్వా వా.

పుబ్బకాలోతి పుబ్బక్రియా, ఏకో కత్తా యేసం తే **ఏకకత్తుకా,** తేసం ఏకకత్తుకానం సమానకత్తుకానం ధాతూనమన్తరే పుబ్బకాలే వత్తమానధాతుమ్హా **తున త్వాన త్వా**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా.

వాసద్దస్స వవత్థితవిభాసత్తా **తున**ప్పచ్చయో కత్థచియేవ భవతి. తే చ **కిత**సఞ్ఞత్తా, “ఏకకత్తుకాన”న్తి వుత్తత్తా చ కత్తరియేవ భవన్తి. **తునే** “తపేతునాదీసు కా”తి **కా**దేసో, నిపాతత్తా సిలోపో. సో కాతున కమ్మం గచ్ఛతి, అకాతున పుఞ్ఞం కిలమిస్సన్తి సత్తా.

త్వానత్వాసు “రకారో చా”తి ధాత్వన్తలోపో, కమ్మం కత్వాన భద్రకం, దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా సగ్గం గచ్ఛతి, అభిసఙ్ఖరిత్వా, కరిత్వా. తథా సిబ్బిత్వా, జాయిత్వా, జనిత్వా, ధమ్మం సుత్వా, సుత్వాన ధమ్మం మోదతి, సుణిత్వా,

పత్వా, పాపుణిత్వా. కిణిత్వా, జేత్వా, జినిత్వా, జిత్వా. చోరేత్వా, చోరయిత్వా, పూజేత్వా, పూజయిత్వా. తథా మేత్తం భావేత్వా, భావయిత్వా, విహారం కారేత్వా, కారయిత్వా, కారాపేత్వా, కారాపయిత్వా సగ్గం గమిస్సన్తి ఇచ్చాది.

పుబ్బకాలేతి కిమత్థం? పఠతి, పచతి. **ఏకకత్తుకాన**న్తి కిం? భుత్తే దేవదత్తే యఞ్ఞదత్తో వజతి.

“అపత్వాన నదిం పబ్బతో, అతిక్కమ్మ పబ్బతం నదీ”తిఆదీసు పన సబ్బత్థ “భవతీ”తి సమ్బన్ధతో **ఏ**కకత్తుకతా, పుబ్బకాలతా చ గమ్యతే.

“వా”తి వత్తతే.

౬౪౧. సబ్బేహి తునాదీనం యో.

సబ్బేహి సోపసగ్గానుపసగ్గేహి ధాతూహి పరేసం **తునా**దీనం పచ్చయానం **య**సద్దాదేసో హోతి వా. **వన్ద** అభివన్దనే **అభి**పుబ్బో, **త్వా**పచ్చయస్స **యో,** ఇకారాగమో చ, అభివన్దియ భాసిస్సం, అభివన్దిత్వా, వన్దియ, వన్దిత్వా. తథా అభిభుయ్య, ద్విత్తరస్సత్తాని, అభిభవిత్వా, అభిభోత్వా.

సి సేవాయం, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **ఇ**కారస్స **ఆ**త్తం, నిస్సాయ, నిస్సిత్వా.

భజ సేవాయం, “తథా కత్తరి చా”తి పుబ్బరూపత్తం, విభజ్జ, విభజియ, విభజిత్వా.

దిస అతిసజ్జనే, ఉద్దిస్స, ఉద్దిసియ, ఉద్దిసిత్వా. పవిస్స, పవిసియ, పవిసిత్వా.

నీ పాపుణనే, ఉపనీయ, ఉపనేత్వా. అతిసేయ్య, అతిసయిత్వా. ఓహాయ, ఓహిత్వా, జహిత్వా, హిత్వా. ఆదాయ, ఆదియిత్వా, “దివాదితో యో”తి **య**ప్పచ్చయో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ధాత్వన్తస్సికారో చ, దత్వా, దత్వాన. పిధాయ, పిదహిత్వా. భుఞ్జియ, భుఞ్జిత్వా, భోత్వా. విచేయ్య, విచినిత్వా. విఞ్ఞాయ, విజానిత్వా, ఞత్వా.

“యథాగమం, తునాదీసూ”తి చ వత్తతే.

౬౪౨. దధన్తతో యో క్వచి.

దకార**ధ**కారన్తేహి ధాతూహి యథాగమం **య**కారాగమో హోతి క్వచి **తునా**దీసు పచ్చయేసు. **య**వతో **ద**కారస్స **జ**కారో, సమాపజ్జిత్వా, ఉప్పజ్జిత్వా, భిజ్జిత్వా, ఛిజ్జిత్వా గతో. **బుధ** అవగమనే, “తథా కత్తరి చా”తి సఖాత్వన్తస్స **య**కారస్స **చ**వగ్గో, బుజ్ఝియ, బుజ్ఝిత్వా. విరజ్ఝియ, విరజ్ఝిత్వా. రున్ధియ, రున్ధిత్వా.

“తునాదీన”న్తి అధికారో, “వా”తి చ.

౬౪౩. చనన్తేహి రచ్చం.

చకార**న**కారన్తేహి ధాతూహి పరేసం **తు**నాదీనం పచ్చయానం **రచ్చా**దేసో హోతి వా, "రచ్చ"న్తి యోగవిభాగేన అఞ్ఞస్మాపి, వవత్థితవిభాసత్థోయం **వా**సద్దో, **రా**దిలోపో. **విచ** వివేచనే **విపుబ్బో**, వివిచ్చ, వివిచ్చిత్వా, "యో క్వచీ"తి యోగవిభాగేన **య**కారాగమో.

పచ పాకే, పచ్చ, పచ్చియ, పచ్చిత్వా. విముచ్చ, విముచ్చిత్వా.

హన హింసాగతీసు, ఆహచ్చ, ఉపహచ్చ, ఆహన్త్వా, ఉపహన్త్వా.

వాతి కిం? అవమఞ్ఞ, అవమఞ్ఞిత్వా, మన్త్వా, **న్య**స్స **ఞ**కారో.

ఇ గతిమ్హి, యోగవిభాగేన **రచ్చా**దేసో, పటిచ్చ, అపేచ్చ, ఉపేచ్చ ఉపేత్వా. **కర** కరణే, సక్కచ్చ, అధికిచ్చ, **ఇ**కారాగమో, కరియ.

దిస పేక్ఖణే –

౬౪౪. దిసా స్వానస్వాన్తలోపో చ.

దిసఇచ్చేతాయ ధాతుయా పరేసం **తు**నాదీనం పచ్చయానం **స్వాన స్వా**ఇచ్చాదేసా హోన్తి వా, ధాత్వన్తస్స లోపో చ. దిస్వానస్స ఏతదహోసి, చక్ఖునా రూపం దిస్వా.

వాతి కిం? నేక్ఖమ్మం దట్ఠుం, దట్ఠా. పస్సియ, పస్సితున, పస్సిత్వా.

అన్తగ్గహణం **అన్తలోప**గ్గహణఞ్చానువత్తతే.

౬౪౫. మ హ ద భేహి మ్మ య్హ జ్జ బ్భ ద్ధా చ.

మ హ ద భఇచ్చేవమన్తేహి ధాతూహి పరేసం **తు**నాదీనం పచ్చయానం యథాక్కమం **మ్మ య్హ జ్జ బ్భ ద్ధా**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి వా, ధాత్వన్తలోపో చ. **మ**కారన్తేహి తావ ఆగమ్మ, ఆగన్త్వా. **కము** పదవిక్ఖేపే, ఓక్కమ్మ, ఓక్కమిత్వా, నిక్ఖమ్మ, నిక్ఖమిత్వా, అభిరమ్మ, అభిరమిత్వా.

హకారన్తేహి పగ్గయ్హ, పగ్గణ్హిత్వా, పగ్గహేత్వా. **ముహ** వేచిత్తే, సమ్ముయ్హ, సమ్ముయ్హిత్వా, **య**కారాగమో, ఆరుయ్హ, ఆరుహిత్వా, ఓగయ్హ, ఓగహేత్వా.

దకారన్తేహి ఉప్పజ్జ, ఉప్పజ్జిత్వా, పమజ్జ, పమజ్జిత్వా, ఉపసమ్పజ్జ, ఉపసమ్పజ్జిత్వా. **ఛిది** ద్విధాకరణే, అచ్ఛిజ్జ, ఛిజ్జ, ఛిజ్జిత్వా, ఛిన్దియ, ఛిన్దిత్వా, ఛేత్వా.

భకారన్తేహి **రభ** రాభస్సే, ఆరబ్భ కథేసి, ఆరద్ధా, ఆరభిత్వా. **లభ** లాభే, ఉపలబ్భ, ఉపలద్ధా, సద్ధం పటిలభిత్వా పుఞ్ఞాని కరోన్తి ఇచ్చాది.

తపేతునాదిప్పచ్చయన్తనయో.

వత్తమానకాలికమానన్తప్పచ్చయన్తనయ

౬౪౬. వత్తమానే మానన్తా.

ఆరద్ధో అపరిసమత్తో అత్థో **వత్తమానో,** తస్మిం వత్తమానే కాలే గమ్మమానే సబ్బధాతూహి **మానఅన్త**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. తే చ **కిత**సఞ్ఞత్తా "కత్తరి కిత"తి కత్తరి భవన్తి.

అన్తమానప్పచ్చయానఞ్చేత్థ "పరసమఞ్ఞాపయోగే"తి పరసమఞ్ఞావసేన పరస్సపదత్తనోపదసఞ్ఞత్తా **త్యా**దీసు వియ **అన్తమానే**సు చ వికరణప్పచ్చయా భవన్తి.

తేనేవ **మాన**ప్పచ్చయో "అత్తనోపదాని భావే చ కమ్మనీ"తి భావకమ్మేసుపి హోతి, తస్స చ "అత్తనోపదాని పరస్సపదత్త"న్తి క్వచి **అన్త**ప్పచ్చయాదేసో చ.

గము, సప్ప గతిమ్హి, గచ్ఛతీతి అత్థే **అన్త**ప్పచ్చయో, "భూవాదితో అ"ఇతి **అ**ప్పచ్చయో, "గమిస్సన్తో చ్ఛో వా సబ్బాసూ"తి ధాత్వన్తస్స **చ్ఛా**దేసో, సరలోపాది, నామబ్యపదేసే **స్యా**ద్యుప్పత్తి. గచ్ఛన్త సి ఇతీధ "వా"తి వత్తమానే "సిమ్హి గచ్ఛన్తాదీనం న్తసద్దో అం" ఇతి **న్త**స్స **అ**మాదేసో.

వాసద్దస్స వవత్థితవిభాసత్తా **ఏకారో**కారపరస్స న భవతి, సరలోపాది, సో పురిసో గచ్ఛం, గచ్ఛన్తో గణ్హాతి, సేసం గుణవన్తుసమం.

ఇత్థియం "నదాదితో వా ఈ"తి **ఈ**పచ్చయో, "సేసేసు న్తువా"తి **న్తు**బ్యపదేసే "వా"తి అధికిచ్చ "న్తుస్స తమీకారే"తి **త**కారే సరలోపసిలోపా, సా కఞ్ఞా గచ్ఛతీ, గచ్ఛన్తీ ఇచ్చాది ఇత్థిసమం.

నపుంసకే పురే వియ **న్త**స్స **అ**మాదేసో, తం చిత్తం గచ్ఛం, గచ్ఛన్తం, గచ్ఛన్తాని ఇచ్చాది పుల్లిఙ్గసమం.

తథా గచ్ఛతీతి అత్థే **మాన**ప్పచ్చయో, **చ్ఛా**దేసాది చ, సో గచ్ఛమానో గణ్హాతి, తే గచ్ఛమానా ఇచ్చాది **పురిస**సద్దసమం. సా గచ్ఛమానా, తా గచ్ఛమానాయో ఇచ్చాది **కఞ్ఞా**సద్దసమం. తం గచ్ఛమానం, తాని గచ్ఛమానాని ఇచ్చాది **చిత్త**సద్దసమం.

గచ్ఛీయతీతి అత్థే "అత్తనోపదాని భావే చ కమ్మనీ"తి కమ్మని **మాన**ప్పచ్చయో, "భావకమ్మేసు యో"తి **య**ప్పచ్చయో, "ఇవణ్ణాగమో వా"తి ఇకారాగమో, **చ్ఛా**దేసో, సో తేన గచ్ఛియమానో, సా గచ్ఛియమానా, తం గచ్ఛియమానం.

చ్ఛాదేసాభావే "పుబ్బరూపఞ్చా"తి **య**కారస్స **మ**కారో, ధమ్మో అధిగమ్మమానో హితాయ భవతి, అధిగమ్మమానా, అధిగమ్మమానం.

తథా **మహ** పూజాయం, మహతీతి మహం, మహన్తో, మహతీ, మహన్తీ, మహం, మహన్తం, మహమానో, మహమానా, మహమానం. **కమ్మని** "యమ్హి దాధామాఠాహాపా మహ మథాదీనమీ"ఇతి ధాత్వన్తస్స **అ**కారస్స ఈకారో, మహీయమానో, మహీయమానా, మహీయమానం.

ఏవం చరతీతి చరం, చరతీ, చరన్తీ, చరన్తం, చరమానో, చరియమానో, పచతీతి పచం, పచతీ, పచన్తీ, పచన్తం, పచమానో, పచ్చమానో, "తస్స చవగ్గ"ఇచ్చాదినా **చ**వగ్గత్తం, ద్విత్తఞ్చ.

భూ సత్తాయం, భవతీతి అత్థే **అన్త**ప్పచ్చయో, **అ**ప్పచ్చయవుద్ధిఅవాదేసాది, సో భవం, భవన్తో. **ఇత్థియం** ఈపచ్చయో, "భవతో భోతో"తి **భోతా**దేసో, భోతీ, భోతీ, భోతియో. **నపుంసకే** భవం, భవన్తం, భవన్తాని, అభిభవమానో. **భావే** భూయమానం. **కమ్మని** అభిభూయమానో.

జర వయోహానిమ్హి, "జర మరాన"న్తిఆదినా **జీర జీయ్యా**దేసా, జీరతీతి జీరం, జీరన్తీ, జీరన్తం, జీరమానో, జీరీయమానో, జీయం, జీయన్తీ, జీయన్తం, జీయమానో, జీయ్యమానో.

మర పాణచాగే, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా ఏకస్స **య**కారస్స లోపో, మరతీతి మీయం, మీయన్తీ, మీయన్తం, మీయమానో, మీయ్యమానో, మరం, మరన్తీ, మరన్తం, మరమానో, మరీయమానో. లభం, లభన్తీ, లభన్తం, లభమానో, లబ్భమానో. వహం, వహన్తీ, వహన్తం, వహమానో, వుయ్హమానో. "ఇసుయమూనమన్తో చ్ఛో వా"తి **చ్ఛా**దేసో, ఇచ్ఛతీతి ఇచ్ఛం, ఇచ్ఛన్తీ, ఇచ్ఛన్తం, ఇచ్ఛమానో, ఇచ్ఛీయమానో, ఇస్సమానో.

"దిసస్స పస్సదిస్సదక్ఖా వా"తి **పస్స దిస్స దక్ఖా**దేసా, పస్సతీతి పస్సం, పస్సన్తీ, పస్సన్తం, పస్సమానో, విపస్సీయమానో, దిస్సమానో, దిస్సన్తో, **మాన**స్స **అన్తా**దేసో, దిస్సం, దిస్సన్తీ, దిస్సన్తం, దక్ఖం, దక్ఖన్తీ, దక్ఖన్తం, దక్ఖమానో దక్ఖియమానో ఇచ్చాది.

తుద బ్యథనే, తుదతీతి తుదం, తుదన్తీ, తుదన్తం, తుదమానో, తుజ్జమానో. పవిసతీతి పవిసం, పవిసన్తీ, పవిసన్తం, పవిసమానో, పవిసీయమానో ఇచ్చాది.

హూ, భూ సత్తాయం, **అ**ప్పచ్చయలోపో, పహోతీతి పహోన్తో, పహోన్తీ, పహోన్తం, పహూయమానం తేన. సేతీతి సేన్తో, సేన్తీ, సేన్తం, సేమానో, సయం, సయన్తీ, సయన్తం, సయమానో, సయానో వా, **మాన**స్స **ఆనా**దేసో, అతిసీయమానో.

అస సబ్భావే, "సబ్బత్థాసస్సాదిలోపో చా"తి **అ**కారస్స లోపో, అత్థీతి సం, సన్తో, సతీ, సన్తీ, సన్తం, సమానో, సమానా, సమానం.

ఠా గతినివత్తిమ్హి, "వా"తి వత్తమానే "ఠా తిట్ఠో"తి **తిట్ఠా**దేసో, తిట్ఠం, తిట్ఠన్తీ, తిట్ఠన్తం, తిట్ఠమానో. **తిట్ఠా**భావే "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **ఠా**తో **హ**కారాగమో, రస్సత్తఞ్చ, ఉపట్ఠహం, ఉపట్ఠహన్తీ, ఉపట్ఠహన్తం, ఉపట్ఠహమానో. ఈయమానం తేన, ఉపట్ఠీయమానో, ఉపట్ఠహీయమానో.

పా పానే, “పా పిబో”తి **పిబా**దేసో, పిబతీతి పిబం, పిబన్తీ, పిబన్తం, పిబమానో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **బ**కారస్స **వ**త్తం, పివం, పివన్తీ, పివన్తం, పివమానో, పీయమానో, పీయమానా, పీయమానం ఇచ్చాది.

హు దానాదనహబ్యప్పదానేసు, **అ**ప్పచ్చయే పురే వియ ద్విభావాది, జుహోతీతి జుహం, జుహన్తీ, జుహన్తం, జుహమానో, హూయమానో. ఏవం జహం, జహన్తీ, జహన్తం, జహమానో, జహీయమానో. దదాతీతి దదం, దదన్తీ, దదన్తం, దదమానో, **ద్విత్తా**భావే దానం దేన్తో, దేన్తీ, దేన్తం, దీయమానో.

రుధి ఆవరణే, “రుధాదితో నిగ్గహీతపుబ్బఞ్చా”తి **అ**ప్పచ్చయనిగ్గహీతాగమా, రున్ధతీతి రున్ధం, రున్ధన్తీ, రున్ధన్తం, రున్ధమానో, రుజ్ఝమానో. భుఞ్జతీతి భుఞ్జం, భుఞ్జన్తీ, భుఞ్జన్తం, భుఞ్జమానో, భుజ్జమానో ఇచ్చాది.

దివు కీళాయం, “దివాదితో యో”తి **య**ప్పచ్చయో, “తథా కత్తరి చా”తి పుబ్బరూపత్తం, **బ**త్తఞ్చ, దిబ్బతీతి దిబ్బం, దిబ్బన్తీ, దిబ్బన్తం, దిబ్బమానో. ఏవం బుజ్ఝతీతి బుజ్ఝం, బుజ్ఝన్తో, బుజ్ఝమానో, **చ**వగ్గాదేసో. **జనీ** పాతుభావే, “జనాదీనమా”తి యోగవిభాగేన **ఆ**త్తం, జాయతీతి జాయం, జాయమానో, జఞ్ఞమానో.

సు సవణే, “స్వాదితో”తిఆదినా **ణు ణా ఉణా** చ, సుణాతీతి సుణం, సుణన్తో, సుణమానో, సూయమానో, సుయ్యమానో. పాపుణాతీతి పాపుణం, పాపుణమానో, పాపీయమానో.

“కియాదితో నా”తి **నా**, రస్సత్తం, కిణాతీతి కిణం, కీణమానో, కీయమానో. వినిచ్ఛినాతీతి వినిచ్ఛినం, వినిచ్ఛినమానో, వినిచ్ఛీయమానో, చినం, చీయమానో. జానాతీతి జానం, జానమానో, **జా**దేసో, ఞాయమానో. గణ్హాతీతి గణ్హం, గణ్హమానో, గయ్హమానో.

కర కరణే, కరోతీతి అత్థే “వత్తమానే మానన్తా”తి **అన్త**ప్పచ్చయో, “తనాదితో ఓయిరా”తి **ఓ**, “తస్స వా”తి అధికిచ్చ “ఉత్తమోకారో”తి **ఉ**త్తం, “కరస్సాకారో చా”తి **అ**కారస్సు**కారో**. “యవకారా చా”తి సరే **ఉ**కారస్స **వ**త్తం, ద్విత్తం, “బో వస్సా”తి **బ**కారద్వయఞ్చ, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **ర**లోపో, నో కుబ్బం, కుబ్బన్తో, కుబ్బతీ, కుబ్బన్తీ, కుబ్బన్తం. **ఉత్తా**భావే – కమ్మం కరోన్తో, కరోన్తీ, కరోన్తం. **మానే – ఉ**త్తద్వయం, కురుమానో, కురుమానా, కురుమానం, కుబ్బానో వా. **కమ్మని** కయిరమానో, కరీయమానో వా ఇచ్చాది.

చుర థేయ్యే, “చురాదితో”తిఆదినా **ణే ణయా**, చోరేతీతి చోరేన్తో, చోరేన్తీ, చోరేన్తం, చోరయం, చోరయతీ, చోరయన్తం, చోరయమానో, చోరీయమానో. పాలేతీతి పాలేన్తో, పాలేన్తీ, పాలేన్తం, పాలయం, పాలయన్తీ, పాలయన్తం, పాలయమానో, పాలీయమానో ఇచ్చాది.

కారితే భావేతీతి భావేన్తో, భావేన్తీ, భావేన్తం, భావయం, భావయన్తీ, భావయన్తం, భావయమానో, భావీయమానో. కారేతీతి కారేన్తో, కారేన్తీ, కారేన్తం, కారయం, కారయన్తీ, కారయన్తం, కారయమానో, కారీయమానో, కారాపేన్తో, కారాపేన్తీ, కారాపేన్తం, కారాపయం, కారాపయన్తీ, కారాపయన్తం, కారాపయమానో, కారాపీయమానో ఇచ్చాది.

వత్తమానకాలికమానన్తప్పచ్చయన్తనయో.

అనాగతకాలికప్పచ్చయన్తనయ

“కాలే”తి అధికారో.

౬౪౭. భవిస్సతి గమాదీహి ణీ ఘిణ.

భవిస్సతి కాలే గమ్మమానే **గమాదీహి** ధాతూహి **ణీ ఘిణ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **ణ**కారా వుద్ధత్థా. ఆయతి గమనం సీలమస్సాతి అత్థే **ణీ,** వుద్ధిణలోపా. గామీ, గామినో, ఆగామీ కాలో. **ఘిణ**పచ్చయే – “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **ఘ**లోపో, గామం గామి, గామీ, గామయో.

భజ సేవాయం, ఆయతి భజితుం సీలమస్సాతి భాజీ, భాజి, “న కగత్తం చజా”తి యోగవిభాగేన నిసేధనతో “సచజానం కగా ణానుబన్ధే”తి గత్తం న భవతి.

సు గతిమ్హి, కారితే వుద్ధి**ఆవా**దేసా చ, ఆయతి పస్సవితుం సీలమస్సాతి పస్సావీ, పస్సావి. ఆయతి పట్ఠానం సీలమస్సాతి పట్ఠాయీ, పట్ఠాయి, “ఆకారన్తానమాయో”తి **ఆయా**దేసో.

“భవిస్సతీ”తి అధికారో.

౬౪౮. కిరియాయం ణ్వుతవో.

కిరియాయం కిరియత్థాయం గమ్మమానాయం ధాతూహి **ణ్వుతు**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి భవిస్సతి కాలే. **ణ్వు**మ్హి – **ణ**లోపవుద్ధి**అకా**దేసా, కరిస్సం వజతీతి కారకో వజతి.

తుమ్హి – “కరస్స చ తత్తం తుస్మి”న్తి **త**కారో, సేసం కత్తుసమం, కత్తా వజతి, కత్తుం వజతీతి అత్థో. ఏవం పచిస్సం వజతీతి పాచకో వజతి, పచితా వజతి. భుఞ్జిస్సం వజతీతి భుఞ్జకో వజతి, భోత్తా వజతి ఇచ్చాది.

౬౪౯. కమ్మని ణో.

కమ్మస్మిం ఉపపదే ధాతూహి **ణ**ప్పచ్చయో హోతి భవిస్సతి కాలే **ణ**లోపవుద్ధీ. నగరం కరిస్సతీతి నగరకారో వజతి. **లూ** ఛేదనే, సాలిం లవిస్సతీతి సాలిలావో వజతి. **వప** బీజసన్తానే, ధఞ్ఞం వపిస్సతీతి ధఞ్ఞవాపో వజతి. భోగం దదిస్సతీతి భోగదాయో వజతి, సిన్ధుం పివిస్సతీతి సిన్ధుపాయో వజతి ఇచ్చాది.

“కమ్మనీ”తి వత్తతే.

౬౫౦. సేసే స్సం న్తు మానానా.

కమ్మస్మిం ఉపపదే **సేసే** అపరిసమత్తత్థే ధాతూహి **స్సంన్తు మాన అన**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి భవిస్సతి కాలే గమ్మమానే, తే చ కితకత్తా కత్తరి భవన్తి. కమ్మం కరిస్సతీతి అత్థే **స్సం**పచ్చయో, ఇకారాగమో, **సి**లోపో, కమ్మం కరిస్సం

వజతి, సాపేక్ఖత్తా న సమాసో. **న్తు**పచ్చయే "తనాదితో ఓయిరా"తి **ఓ,** "సిమ్హి వా"తి న్త్వ'న్తస్స **అత్తం**, కమ్మం కరిస్సతీతి కమ్మం కరోన్తో వజతి ఇచ్చాది **గుణవన్తు**సమం.

అథ వా "భవిస్సతి గమాదీహి ణీ ఘిణ"తి ఏత్థ "భవిస్సతీ"తి వచనతో "స్సన్తు"ఇతి ఏకోవ పచ్చయో దట్ఠబ్బో, తతో "సిమ్హి వా"తి **అత్తం**, "న్తసద్దో అ"మితియోగవిభాగేన **అ**మాదేసో, సిలోపో, కరిస్సం కరిస్సన్తో, కరిస్సన్తా, కరిస్సన్తం, కరిస్సన్తే, కరిస్సతా కరిస్సన్తేన, కరిస్సన్తేహి, కరిస్సతో కరిస్సన్తస్స, కరిస్సతం కరిస్సన్తానం, కరిస్సతా, కరిస్సన్తేహి, కరిస్సతో కరిస్సన్తస్స, కరిస్సతం కరిస్సన్తానం, కరిస్సతి కరిస్సన్తే, కరిస్సన్తేసూతిఆది **గుణవన్తు**సదిసం నేయ్యం.

మానమ్హి – **ఓ**కారాకారానం **ఉ**త్తం, కమ్మం కరిస్సతీతి కమ్మం కురుమానో, కమ్మం కరానో వజతి. ఏవం భోజనం భుఞ్జిస్సం వజతి, భోజనం భుఞ్జన్తో, భుఞ్జమానో, భుఞ్జానో వజతి.

సబ్బత్థ కత్తరి **న్తుమానే**సు సకసకవికరణప్పచ్చయో కాతబ్బో.

ఖాదనం ఖాదిస్సతీతి ఖాదనం ఖాదిస్సం వజతి, ఖాదనం ఖాదన్తో, ఖాదనం ఖాదమానో, ఖాదనం ఖాదానో వజతి. మగ్గం చరిస్సతీతి మగ్గం చరిస్సం, మగ్గం చరన్తో, మగ్గం చరమానో, మగ్గం చరానో వజతి. **భిక్ఖ** ఆయాచనే, భిక్ఖం భిక్ఖిస్సతీతి భిక్ఖం భిక్ఖిస్సం చరతి, భిక్ఖం భిక్ఖన్తో, భిక్ఖం భిక్ఖమానో, భిక్ఖం భిక్ఖానో చరతి ఇచ్చాది.

అనాగతకాలికప్పచ్చయన్తనయో.

ఉణాదిప్పచ్చయన్తనయ

అథ **ఉణా**దయో వుచ్చన్తే.

"ధాతుయా"తి అధికారో.

౬౨౧. కాలే వత్తమానాతీతే ణ్వాదయో.

అతీతే కాలే, వత్తమానే చ గమ్మమానే ధాతూహి ణుప్పచ్చయో హోతి. **ఆది**సద్దేన **యు క్త మి**ఇచ్చాదయో చ హోన్తి.

కర కరణే, అకాసి, కరోతీతి వా అత్థే ణుప్పచ్చయో, **ణ**లోపో, వుద్ధి, కారు సిప్పీ, కారూ కారవో. **వా** గతిగన్ధనేసు, అవాయి, వాయతీతి వా వాయు, **ఆయా**దేసో. **సద** అస్సాదనే, అస్సాదీయతీతి సాదు. **రాధ, సాధ** సంసిద్ధిమ్హి, సాధీయతి అనేన హితన్తి సాధు. **బన్ధ** బన్ధనే, అత్తని పరం బన్ధతీతి బన్ధు. **చక్ఖ** వియత్తియం వాచాయం, చక్ఖతీతి చక్ఖు. **ఇ** గతిమ్హి, ఏన్తి గచ్ఛన్తి పవత్తన్తి సత్తా ఏతేనాతి ఆయు. **దర** విదారణే, దరీయతీతి దారు కట్ఠం. **సను** దానే. సనోతీతి సాను పబ్బతేకదేసో. జనీయతీతి జాను జఙ్ఘాసన్ధి. చరీయతీతి చారు దస్సనీయో. **రహ** చాగే, రహీయతీతి రాహు అసురిన్దో. **తర** తరణే, తాలు, **లో** రస్స.

మరాదీనం పనేత్థ **ణుమ్హి** "ఘటాదీనం వా"తి ఏత్థ **వా**సద్దేన న వుద్ధి, మరు, తరు, తను, ధను, హను, మను, అసు, వసు, వటు, గరు ఇచ్చాది.

చది హిలాదనే, **యు**ప్పచ్చయో, “నుదాదీహి యుణ్వానమనాననాకాననకా సకారితేహి చా”తి **అనా**దేసో, నిగ్గహీతాగమో చ, చన్దనం. భవతి ఏత్థాతి భువనం, “ఝులానమియువాసరే వా”తి **ఉవా**దేసో. **కిర** విక్ఖేపే, కిరణో. విచక్ఖణో, కమ్పనం కరోతీతి కరుణా, **అకారస్సు**త్తం.

క్షప్పచ్చయే – **కలో**పో, అభవి, భవతీతి వా భూతం యక్ఖాది, భూతాని. వాయతీతి వాతో, తాయతీతి తాతో. **మిమ్హి** – భవన్తి ఏత్థాతి భూమి, నేతీతి నేమి ఇచ్చాది.

౬౫౨. ఖ్యాదీహి మన మ చ తో వా.

ఖీ భీ సు రు హు వా ధూ హి లూపీ అదఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **మన**పచ్చయో హోతి, **మ**స్స చ **తో** హోతి వా.

> అదధాతుపరస్సేవ, మకారస్స తకారతా;
> తదఞ్ఞతో న హోతాయం, వవత్థితవిభాసతో.

ఖీ ఖయే, ఖీయన్తి ఏత్థ ఉపద్దవుపసగ్గాదయోతి అత్థే **మన**పచ్చయో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **న**లోపో, “అఞ్ఞేసు చా”తి వుద్ధి, ఖేమో. తథా **భీ** భయే, భాయన్తి ఏతస్మాతి భీమో, **వా**ధికారతో న వుద్ధి. **సు** అభిసవే, సవతీతి సోమో. **రు** గతిమ్హి, రోమో. **హు** దానాదనహబ్యప్పదానేసు, హూయతీతి హోమో. **వా** గతిగన్ధనేసు, వామో. **ధూ** కమ్పనే, ధునాతీతి ధూమో. **హి** గతిమ్హి, హినోతీతి హేమో. **లూ** ఛేదనే, లూయతీతి లోమో. **పీ** తప్పనే, పీణనం పేమో. **అద** భక్ఖణే, అదతీతి అత్థే **మన, మ**స్స చ వా **త**కారో, “తో దస్సా”తి **త**కారో, అత్తా, ఆతుమా, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **అద**స్స దీఘో, **ఉ**కారాగమో చ. **యా** పాపణే, యామో.

“వా”తి వత్తమానే –

౬౫౩. సమాదిహి థమా.

సమదమదర రహ లప వస యు దు హి సి దా సా తా భస బహఉసుఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **థ మ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి వా.

సమ ఉపసమే, **క్వచి**గ్గహణాధికారా న ధాత్వన్తలోపో, కిలేసే సమేతీతి సమథో సమాధి. ఏవం దమనం దమథో. **దర** దాహే, దరణం దరథో పరిదాహో. **రహ** ఉపాదానే, రహీయతీతి రథో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **హ**లోపో. **సప** అక్కోసే, సపనం సపథో. **వస** నివాసే, ఆవసన్తి ఏతస్మిన్తి ఆవసథో. **యు** మిస్సనే, యూథో, దీఘో. **దు** గతివుద్ధిమ్హి, దవతి వడ్ఢతీతి దుమో. హినోతీతి హిమో ఉస్సావో. **సి** బన్ధనే, సీయతీతి సీమా, దీఘో. **దా** అవఖణ్డనే, దామో. **సా** సామత్థే, సామో. **తా** గతినివత్తిమ్హి, థామో, తస్స **థ**త్తం. **భస** భస్మీకరణే, భస్మా, **బ్రహ్మ**దిత్తా “స్యా చా”తి **ఆ**త్తం. **బహ** వుద్ధిమ్హి, బ్రహ్మా, నిపాతనతో **బ్రో బ**స్స. **ఉసు** దాహే, ఉస్మా ఇచ్చాది.

౬౫౪. మసుస్స సుస్స చ్ఛ ర చ్ఛేరా.

మసుఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **సుస్స చ్ఛరచ్ఛేర**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి. **మసు** మచ్ఛేరే, **క్విప్పచ్చయో**, **చ్ఛరచ్ఛేరా**దేసా, మచ్ఛరో, మచ్ఛేరో.

“చ్ఛర చ్ఛేరా”తి వత్తతే.

౬౩౫. ఆపుబ్బచరస్స చ.

ఆపుబ్బస్స **చర**ఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **చ్ఛరచ్ఛేరా**దేసా హోన్తి, **చ**సద్దేన **చ్ఛరియా**దేసో చ. భుసో చరణన్తి అత్థే **క్విప్పచ్చయో**, **చ్ఛరియా**దిఆదేసో, రస్సత్తఞ్చ. అచ్ఛరియం , అచ్ఛరం, అచ్ఛేరం. అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తన్తిపి అచ్ఛరియం.

౬౩౬. అల కల సలేహి లయా.

అల కల సల ఇచ్చేతేహి ధాతూహి **ల య**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **అల** పరిసమత్తిమ్హి, అల్లం, అల్యం. **కల** సఙ్ఖ్యానే, కల్లం, కల్యం. **సల, హుల, పద** గతిమ్హి, సల్లం, సల్యం.

“కల సలేహీ”తి వత్తతే.

౬౩౭. యాణ లాణా.

తేహి **కల సల**ఇచ్చేతేహి ధాతూహి **యాణ లాణ**ప్పచ్చయా హోన్తి. కల్యాణం, పటిసల్యాణం, కల్లాణో, పటిసల్లాణో. యదా పన **లీ** సిలేసనేతి ధాతు, తదా “పటిసల్లయనం, పటిసల్లాణ”న్తి **యు**ప్పచ్చయేన సిద్ధం, ఉపసగ్గన్తస్స నిగ్గహీతస్స **లత్తం**, **రహా**దిపరత్తా **నస్స ణత్తం**, ఏకారస్స “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా **అత్త**ఞ్చ.

౬౩౮. మథిస్స థస్స లో చ.

మథఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **థస్స లా**దేసో హోతి, **చ**సద్దేన **ల**ప్పచ్చయో, **మథ** విలోళనే, మల్లో, సో ఏవ మల్లకో, యథా హీనకో.

“కిచ్చా”తి వత్తతే.

౬౩౯. అవస్సకాధమిణేసు ణీ చ.

అవస్సక అధమిణఇచ్చేతేస్వత్థేసు, **ణీ**పచ్చయో హోతి, కిచ్చా చాతి **ణీ**పచ్చయో, **ణ**లోప వుద్ధిసిలోపా, అవస్సం మే కమ్మం కాతుం యుత్తోసీతి కారీసి మే కమ్మం అవస్సం, కారినో మే కమ్మం అవస్సం, హారీసి మే భారం అవస్సం.

అధమిణే – సతం మే ఇణం దాతుం యుత్తోసీతి దాయీసి మే సతం ఇణం, ధారీసి మే సహస్సం ఇణం ఇచ్చాది, **కిచ్చ**ప్పచ్చయా పన హేట్ఠాయేవ దస్సితా.

౬౬౦. వజాదీహి పబ్బజ్జాదయో నిపచ్చన్తే.

ఆకతిగణోయం. **వజ**ఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి పచ్చయాదేసలోపాగమనిసేధలిఙ్గాదివిధినా యథాభిధానం **పబ్బజ్జా**దయో సద్దా నిపచ్చన్తే.

వజ గతిమ్హి **ప**పుబ్బో, పఠమమేవ వజితబ్బన్తి అత్థే "భావకమ్మేసూ"తి అధికిచ్చ "ణ్యోచా"తి **ణ్య**ప్పచ్చయో, **ణ**లోపాది. "పవ్వజ్య"న్తి రూపే సమ్పత్తే ఇమినా **జ్య**స్స **జ్జా**దేసో, **వ**కారద్వయస్స **బ**కారద్వయం, వుద్ధినిసేధో, ఇత్థిలిఙ్గత్తఞ్చ నిపచ్చన్తే, పబ్బజ్జా.

తథా **ఇజ్జ** కమ్పనే, ఇజ్జనం ఇజ్జా. **యజ** దేవపూజాయం, యజనం ఇజ్జా, "యజస్సాదిస్సీ"తి **ఇ**త్తం. **అఞ్జ** బ్యత్తిగతీసు **సం**పుబ్బో, సమఞ్జనం సమజ్జా, **ఞ్జ**స్స **జ్జా**దేసో. **సద** విసరణగత్యావసానేసు, నిసీదనం నిసజ్జా. **విద** ఞాణే, విజాననం, విదతీతి వా విజ్జా. **సజ** విస్సగ్గే, విస్సజ్జనం విస్సజ్జా. **పద** గతిమ్హి, నిపజ్జనం నిపజ్జా.

హన హింసాగతీసు, హన్తబ్బన్తి అత్థే **ణ్య**మ్హి కతే "వధో వా సబ్బత్థా"తి **హన**స్స **వధా**దేసో, **ధ్య**స్సిమినా **జ్ఝా**దేసో చ, సో వజ్ఝో, సా వజ్ఝా. **సీ** సయే, సయనం, సయన్తి ఏత్థాతి వా సేయ్యా, వుద్ధి, **య**కారస్స ద్విత్తఞ్చ . **ధా** ధారణే **సం**పుబ్బో, సమ్మా చిత్తం నిధేతి ఏతాయ, సయం వా సద్దహతీతి అత్థే "ఇత్థియమతియవో వా"తి **అ**ప్పచ్చయో, "సన్ధా"తి రూపే సమ్పత్తే ఇమినా **న**కారస్స **ద**కారో, సద్ధా. **చర** చరణే, చరణన్తి అత్థే ణ్యప్పచ్చయే, **ఇ**కారాగమే చ కతే ఇమినా వుద్ధినిసేధో, చరియా.

రుజ రోగే, రుజనన్తి అత్థే ఇమినా ఛప్పచ్చయో, "బ్యఞ్జనన్తస్స చో ఛప్పచ్చయేసు చా"తి ధాత్వన్తస్స **చ**కారో, రుచ్ఛా, రుజాతి **అ**ప్పచ్చయేన సిద్ధం. తథా **కుచ** సఙ్కోచనే, **ఛ**ప్పచ్చయో, కోచనం కుచ్ఛా. **లభ** లాభే, **ఛ**మ్హి **చా**దేసో, లచ్ఛా. **రద** విలేఖనే, రచ్ఛా. **ముహ** వేచిత్తే, ముయ్హనం ముచ్ఛా, ముచ్ఛనం వా ముచ్ఛా. **వస** నివాసే, వచ్ఛా. **కచ** దిత్తిమ్హి, కచ్ఛా. **కథ** కథనే **సం**పుబ్బో, సద్ధిం కథనన్తి అత్థే **ణ్య**ప్పచ్చయో, ఇమినా **థ్య**స్స **చ్ఛా**దేసో, **సం**సద్దస్స **సా**దేసో చ, సాకచ్ఛా. **తుద** బ్యథనే, తుచ్ఛా. **పద** గతిమ్హి, బ్యాపజ్జనన్తి అత్థే **ణ్య**మ్హి కతే "బ్యాపాద్య"న్తి రూపే సమ్పత్తే ఇమినా నిపాతనేన **ద్య**స్స **జ్జా**దేసో, రస్సత్తఞ్చ, బ్యాపజ్జా.

మర పాణచాగే, మరతి మరణన్తి చ అత్థే ఇమినా త్యత్యుప్పచ్చయా, ధాత్వన్తలోపో చ, తతో "యవత"మిచ్చాదినా **చ**కారో, మచ్చో, మచ్చు. **సత** సాతచ్చే, ఇమినా **య**ప్పచ్చయో, త్యస్స **చ**కారో, సచ్చం. తథా **నత** గత్తవినామే, నచ్చం. **నితి** నిచ్చే, నిచ్చం. **మా** మానే, మాయా. **జన** జననే, జాయా, **కన** దిత్తికన్తీసు, న్యస్స **ఞ**త్తం, ద్విత్తఞ్చ, కఞ్ఞా. **ధన** ధఞ్ఞే, ధఞ్ఞం. పునాతీతి పుఞ్ఞం, **న**కారాగమో ఇచ్చాది.

౬౬౧. వే పు సీ దవ వ ము కు దా భూహ్వాదీహి థుత్తిమ ణిమా నిబ్బత్తే.

వేపుసీదవవముఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి, **కు దా భూ**ఆదితో, **హ్వా**దితో చ యథాక్కమం **థుత్తిమణిమ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి నిబ్బత్తత్థే. **వేపు** కమ్పనే, **థు**ప్పచ్చయో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా **అ**కారాగమో, అథ వా "అథూ"తి వత్తబ్బే సరలోపం కత్వా "థూ"తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం, వేపేన నిబ్బత్తో వేపథు. **సీ** సయే, సయనేన నిబ్బత్తో సయథు. **దవ** దవనే, దవేన నిబ్బత్తో దవథు. **వము** ఉగ్గిరణే, వమేన నిబ్బత్తో వమథు.

కుత్తి కరణం, తేన నిబ్బత్తం కుత్తిమం, ''**కు**''ఇతి నిపాతనతో **కరస్స కుత్తం**. **దా** దానే, దాతి దానం, తేన నిబ్బత్తం దత్తిమం, రస్సత్తం. భూతి భవనం, తేన నిబ్బత్తం భోత్తిమం. అవహుతి అవహనం, తేన నిబ్బత్తం ఓహావిమం, **ణ**లోపవుద్ధి**అవా**దేసా.

౬౬౨. అక్కోసే నమ్హాని.

అక్కోసే గమ్మమానే **నమ్హి** నిపాతే ఉపపదే సతి ధాతుతో **ఆని**ప్పచ్చయో హోతి. న గమితబ్బో తే జమ్మ దేసోతి అత్థే **ఆని**ప్పచ్చయో, కితకత్తా నామమివ కత్వా **సిమ్హి** కతే న గమానీతి అత్థే కమ్మధారయసమాసో, **నస్స అత్తం**, పున సమాసత్తా నామమివ కతే **స్యాద్యుప్పత్తి**, అగమాని తే జమ్మ దేసో. న కత్తబ్బం తే జమ్మ కమ్మన్తి అకరాని తే జమ్మ కమ్మం.

నమ్హీతి కిం? విపత్తి తే. **అక్కోసే**తి కిం? అగతి తే.

౬౬౩. సునస్సునస్సోణవానువానునునఖుణానా .

సునఇచ్చేతస్స పాటిపదికస్స సమ్బన్ధినో **ఉన**సద్దస్స **ఓణ వాన ఉవాన ఉన ఉనఖ ఉణ ఆ ఆన**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి. **సునస్సునస్స ఓణా**దిఆదేసే, పరనయనే చ కతే **స్యాద్యుప్పత్తి**, సోణో, సోణా, స్వానో, స్వానా, సువానో, సువానా, సునో, సునా, సునఖో, సునఖా, సుణో, సుణా, సా సానో, సానా ఇచ్చాది.

౬౬౪. తరుణస్స సుసు చ.

తరుణఇచ్చేతస్స సద్దస్స **సుసు**ఇచ్చాదేసో హోతి. **చ**సద్దో అనియమత్థో, సుసు, తరుణో వా.

౬౬౫. యువస్సువస్సువువానునూనా.

యువఇచ్చేతస్స పాటిపదికస్స **ఉవ**సద్దస్స **ఉవఉవానఉనఊన**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి. యువా తిట్ఠతి, యువానో తిట్ఠతి, యునో తిట్ఠతి, యూనో తిట్ఠతి.

౬౬౬. ఛదాదీహి తత్రణ.

ఛదఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **తత్రణ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **ఛద** అపవారణే, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా ధాత్వన్తస్స **త**కారో. ఆతపం ఛాదేతీతి ఛత్తం, ఛత్రం, బ్యఞ్జనత్తయే సరూపానమేకస్స లోపో.

చిన్త చిన్తాయం, చిన్తేతీతి చిత్తం, **న**కారస్స సంయోగాదిత్తా నిగ్గహీతం, తస్స "బ్యఞ్జనే చా"తి లోపో, చిత్రం, "ఘటాదీనం వా"తి న వుద్ధి.

సు అభిసవే, "పరద్వేభావో ఠానే"తి **త**స్స ద్విత్తం, అత్థే అభిసవేతీతి సుత్తం, సుత్రం.

సూద పగ్ఘరణే, అత్థే సూదేతీతి సుత్తం, రస్సత్తం, భుజాదిత్తా **ద**లోపో, ద్విత్తఞ్చ. **సు** సవనే, సుణాతీతి సోతం, సోత్రం, వుద్ధి.

ని పాపణే, నేతీతి నేత్తం, నేత్రం. **విద** మఙ్గల్లే, **తో దస్స**, పవిత్తం, పవిత్రం. **పూ** పవనే, పునాతీతి పవిత్తం, పవిత్రం, **ఇ**కారాగమో, వుద్ధి**అవా**దేసా చ.

పత గతిమ్హి, పతతీతి పత్తం, పత్రం, పతతో తాయతీతి పత్తో, పత్రో. **తను** విత్థారే, తఞ్ఞతీతి తన్తం, తన్త్రం. **యత** యతనే, యత్తం, యత్రం. **యా** పాపణే, యాపనా యత్రా. **యము** ఉపరమే, యన్తం, యన్త్రం. **అద** భక్ఖణే, అదతీతి అత్తం, **అ**త్రం. **యుజ** యోగే, యుజ్జతీతి యోత్తం, యోత్రం, భుజాదిత్తా ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని.

వతు వత్తనే, వత్తం, వత్రం. **మిద** సినేహనే, మిజ్జతీతి మిత్తం, మిత్రం. **మా** పరిమాణే, మత్తా పరిమాణం, ద్విత్తరస్సత్తాని. ఏవం పునాతీతి పుత్తో, పుత్రో. **కల** సఙ్ఖ్యానే, కలత్తం, కలత్రం భరియా. **వర** సంవరణే, వరత్తం, వరత్రం చమ్మమయయోత్తం. **వేపు** కమ్పనే, వేపతీతి వేత్తం, వేత్రం.

గుప సంవరణే, గోత్తం, గోత్రం, ''గుపాదీనఞ్చా''తి ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తఞ్చ, గత్తం వా, ''క్వచి ధాతూ''తిఆదినా **ఉ**కారస్స **అ**కారో. **దా** అవఖణ్డనే, దాత్తం, దాత్రం. **హు** హవనే, అగ్గిహుత్తం. **వహ** పాపణే, వహిత్తం, వహిత్రం. **చర** చరణే, చరిత్తం, చరిత్రం. **ముచ** మోచనే, ముత్తం పస్సావో. **భాస** దిత్తిమ్హి, భస్త్రా ఇచ్చాది.

౬౬౭. వదాదీహి ణిత్తో గణే.

వద చర వరఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **ణిత్త**ప్పచ్చయో హోతి గణే గమ్యమానే. **వద** వియత్తియం వాచాయం, వదితానం గణో వాదిత్తం. **చర** చరణే, చరితానం గణో చారిత్తం. **వర** వరణే, వరితానం గణో వారిత్తం. అథ వా చరన్తి తస్మిం పరిపూరకారితాయాతి చారిత్తం. వారితం తాయన్తి ఏత్థ, ఏతేనాతి వా వారిత్తం.

౬౬౮. మిదాదీహి త్తితియో.

మిద పద రఞ్జ తను ధాఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి యథాభిధానం **త్తి తి**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. మిజ్జతి సినియ్హతీతి మేత్తి, ధాత్వన్తలోపో. పజ్జతీతి పత్తి. **రఞ్జ** రాగే, రఞ్జతి ఏత్థాతి రత్తి. విత్థారీయతీతి తన్తి. ధారేతీతి ధాతి. **పా** రక్ఖణే, పాతి. **వస** నివాసే, వసతి.

౬౬౯. ఉసురఞ్జదంసానం దంసస్స దడ్ఢో ఢ ఠా చ.

ఉసు రఞ్జ దంసఇచ్చేతేసం ధాతూనం అన్తరే **దంస**స్స **దడ్ఢా**దేసో హోతి, సేసేహి ధాతూహి **ఢ ఠ**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **ఉసు** దాహే, **రఞ్జ** రాగే, **ఢ ఠ**ప్పచ్చయా, ''క్వచి ధాతూ''తిఆదినా ధాత్వన్తలోపో, ద్విత్తం, ఉడ్ఢో, రట్ఠం. **దంస** దంసనే, **క్వి**ప్పచ్చయో, **క్వి**లోపో, **దంస**స్స **దడ్ఢా**దేసో చ, దడ్ఢం.

౬౭౦. సూవుసానమూవుసానమతో థో చ.

సూ వు అసఇచ్చేతేసం ధాతూనం **ఊ ఉ అసానం అత**ఇచ్చాదేసో హోతి, అన్తే **థ**ప్పచ్చయో చ.

సూ హింసాయం, సత్థం. **వు** సంవరణే, వత్థం. **అస** భువి, అత్థో. యదా పన **ససు** హింసాయం, **వస** అచ్ఛాదనే, **అర** గతిమ్హీతి చ ధాతు, తదా "సమాదీహి థ మా"తి **థ**ప్పచ్చయో, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా ధాత్వన్తలోపో, "వగ్గే ఘోసా"తిఆదినా ద్విత్తం, ససతీతి సత్థం, వసీయతీతి వత్థం, అరీయతీతి అత్థో.

౬౭౧. రఞ్జుదాదీహి ధదిద్దకిరా క్వచి జ ద లోపో చ.

రఞ్జ ఉదిఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **ధ ద ఇద్ద క ఇర**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి క్వచి, ధాత్వన్తానం **జదానం** లోపో చ హోతి.

రఞ్జ రాగే, **ధ**ప్పచ్చయో, జలోపో చ, రన్ధం. **ఉది** పసవనక్లేదనేసు **సం**పుబ్బో, **ద**ప్పచ్చయో, సముద్దో, ఉద్దో. **ఖుద** పిపాసాయం, ఖుద్దో. **ఛిది** ద్విధాకరణే, ఛిద్దో. **రుది** హింసాయం, రుద్దో, లుద్దో, **లో రస్స**. **భది** కల్యాణే, భద్దో. **నిది** కుచ్ఛాయం, నిద్దా. **ముద** హాసే, ముద్దా. **దల** దుగ్గతిమ్హి, **ఇద్ద**ప్పచ్చయో, దలిద్దో.

సుస సోసనే, **సుచ** సోకే వా, **క**ప్పచ్చయో, ధాత్వన్తస్స కకారో, సుక్కం. **వచ** వియత్తియం వాచాయం, **వక** ఆదానే వా, వక్కం. **సక** సత్తిమ్హి, సక్కో. **ఉసు** దాహే, ఉక్కా.

వజ గతిమ్హి, **ఇర**ప్పచ్చయో, అప్పటిహతం వజతీతి వజిరం. **మద** ఉమ్మాదే, మదిరా. ఏవం మన్దిరం, రుధిరం, రుహిరం, రుచిరం. **బధ** బన్ధనే, బధిరో, బధిరా, బధిరం, తిమిరో, తిమిరం, సిరో. **సర** హింసాయం, సరిరం. "కలిలం, సలిల"న్తిఆదీసు **లో రస్స**. కుటిలో, కోకిలో ఇచ్చాదయో.

౬౭౨. పటితో హిస్స హేరణ హీరణ.

పటితో పరస్స **హి**ఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **హేరణ హీరణ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి. **హి** గతిమ్హి **పటి**పుబ్బో, పటిపక్ఖే మద్దిత్వా గచ్ఛతీతి అత్థే "క్వి చా"తి **క్వి**ప్పచ్చయో, **క్వి**లోపో, ఇమినా **హేరణ హీరణ**ఆదేసా, **ణ**లోపో, "తేసు వుద్ధీ"తిఆదినా పటిసద్దాదిస్స వుద్ధి, పాటిహేరం, పాటిహీరం, యదా పన **హర** హరణేతి ధాతు, తదా పటిపక్ఖే హరతీతి "పాటిహారియ"మితి **ణ్యే**నపి సిద్ధం.

౬౭౩. కడ్యాదీహి కో.

కడిఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **క**ప్పచ్చయో హోతి.

కడి ఛేదనే, **క**ప్పచ్చయే కతే "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా, "నిగ్గహీతఞ్చా"తి వా ఇకారానుబన్ధస్స ధాతుస్స నిగ్గహీతాగమో, **క**లోపో చ, నిగ్గహీతస్స వగ్గన్తత్తం, కణ్డో ఉసు, పరిమాణఞ్చ. ఏవం **ఘటి** ఘట్టనే, ఘణ్టో, ఘణ్టా వా. **వటి** ఆవత్తనే, **వటి** ధారణబన్ధనసఙ్ఘాతేసు వా, వణ్టో. **కరడి** భాజనత్థే, కరణ్డో. **మడి** మణ్డనత్థే, మణ్డో. **సడి** గుమ్బత్థే, సణ్డో. **భడి** భణ్డత్థే, భణ్డం. **పడి** లిఙ్గవేకల్లత్థే, పణ్డో, సో ఏవ పణ్డకో. **దడి** ఆణాయం, దణ్డో. **రడి** హిం సాయం, రణ్డో. **తడి** చలనత్థే, వితణ్డో. **చడి** చణ్డత్థే, చణ్డో. **గడి** సన్నిచ్చయే, గణ్డో. **అడి** అణ్డత్థే, అణ్డో. **లడి** జిగుచ్ఛాయం, లణ్డం. **మేడి** కుటిలత్థే, మేణ్డో, మేణ్డకో వా. **ఏరడి**

హింసాయం, ఏరణ్డో. **ఖడి** ఛేదనత్థే, ఖణ్డో. **మది** హాసే, మన్దో. **ఇది** పరమిస్సరియే, ఇన్దో. **చది** ఇచ్ఛాకన్తీసు, చన్దో. **ఖుర** ఛేదనే, ఖురో ఇచ్చాది.

"కో"తి వత్తతే.

౬౭౪. ఖాదామగమానం ఖన్ధన్ధగన్ధా.

ఖాద అమ గముఇచ్చేతేసం ధాతూనం **ఖన్ధ అన్ధ గన్ధ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి, కప్పచ్చయో చ హోతి. **ఖాద** భక్ఖనే, జాతిజరామరణాదీహి సంసారదుక్ఖేహి ఖజ్జతీతి ఖన్ధో. **అమ** రోగే, అన్ధో. **గము, సప్ప** గతిమ్హి, గన్ధో. **క్వచి**గ్గహణేన **క**లోపాభావే ఖన్ధకో, అన్ధకో, గన్ధకో. అథ వా రాసట్ఠేన ఖన్ధో. **గన్ధ** సూచనే, అత్తనో నిస్సయస్స గన్ధనతో సూచనతో గన్ధో.

౬౭౫. పటాదీహ్యలం.

పటఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి, పాటిపదికేహి చ **అల**ప్పచ్చయో హోతి. **అట, పట** గతిమ్హి, పటే అలం సమత్థన్తి అత్థే ఇమినా **అల**ప్పచ్చయో, "సి"న్తి **అ**మాదేసో, పటలం, పటలాని. తథా **కల** కలలే, కలలం. **కుస** ఛేదనభూత దాన సఙ్ఖ్యేసు, కుసలం, యదా పన **సల లూ లా**ఇతి ధాతు, తదా కుచ్ఛితానం సలనతో, కుసానం లవనతో, కుసో వియ లవనతో వా కుసేన లాతబ్బత్తా కుసలన్తి **అ**ప్పచ్చయేన **క**ప్పచ్చయేన వా రూపసిద్ధి వేదితబ్బా.

కద మదే, కదలం. **భగన్ద** సేచనే, భగన్దలం. **మేఖ** కటివిచిత్తే, మేఖలం, మేఖలా వా. **వక్క** రుక్ఖతచే, వక్కలం. **తక్క** రుక్ఖసిలేసే, తక్కలం. **పల్ల** నిన్నట్ఠానే, పల్లలం. **సద్ద** హరితే, సద్దలం, పరలోపో. **మూల** పతిట్ఠాయం, ములాలం, రస్సత్తం. **బిల** నిస్సయే, బిలాలం. **విద** సత్తాయం, విదాలం. **చడి** చణ్డిక్కే, చణ్డాలో, దీఘత్తం. **వా** గతిగన్ధనేసు, వాలం. **వస** అచ్ఛాదనే, వసలో. **పచి** విత్థారే, పచలో, పఞ్చాలో , పఞ్చన్నం రాజూనం అలన్తిపి పఞ్చాలో. **మచ** చోరే, మచలో. **ముస** థేయ్యే, ముసలో.

గోత్థు వంసే, గోత్థులో. **పుథు** విత్థారే, పుథులో. **బహు** సఙ్ఖ్యానే, బహులం, పరలోపో. యదా పన **లా** ఆదానే ఇతి ధాతు, తదా గోత్థుం లాతీతి గోత్థులో. ఏవం పుథులో, బహులం.

మఙ్గ మఙ్గల్యే, మఙ్గలం. **బహ** వుద్ధిమ్హి, బహలం. **కమ్బ** సఞ్చలనే, కమ్బలం. **సబి** మణ్డలే, సమ్బలం, నిగ్గహీతాగమో, సబలో వా. **అగ్గ** గతికోటిల్లే, అగ్గలం. **మడి** భూసాయం, మణ్డలం. **కుడి** దాహే, కుణ్డలం ఇచ్చాది.

౬౭౬. పుథస్స పుథుపథామో వా.

పుథఇచ్చేతస్స ధాతుస్స **పుథు పథ**ఇచ్చేతే ఆదేసా హోన్తి, **అమ**ప్పచ్చయో చ హోతి వా, క్వచత్థోయం **వా**సద్దో. **పుథ** విత్థారే, పత్థటాతి అత్థే **క్వి**ప్పచ్చయో, ఇమినా **పుథ**స్స **పుథుపథా**దేసా, **క్వి**లోపో. **ఇత్థియం ఈ**పచ్చయో, ''**ఓ** సరే చా"తి సుత్తే **చ**సద్దేన **అవా**దేసో, పుథవీ, పథవీ, పఠవీ, **థ**స్స **వ**త్తం, **అమ**ప్పచ్చయే **పథా**దేసో, పథమో.

౬౭౭. సస్వాదీహి తుదవో.

ససుఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **తు దు**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **ససు** హింసాగతీసు, **తు**ప్పచ్చయో, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా ధాత్వన్తస్స **త**కారో, సత్తు. **జన** జననే, జత్తు. **దద** దానే, దద్దు కుట్ఠవిసేసో. **అద** భక్ఖణే, అద్దు. **మద**ఉమ్మాదే, మద్దు ఇచ్చాది.

౬౭౮. ఖ్యాదీహి ఈవరో.

చిపాధాఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **ఈవర**ప్పచ్చయో హోతి. చి చయే, చీయతీతి చీవరం. **పా** పానే, పాతీతి పీవరో పీనో. **ధా** ధారణే, ధీవరో కేవట్టో.

౬౭౯. మునాదీహి చి.

మునాదీహి ధాతూహి **ఇ**ప్పచ్చయో హోతి, **చ**సద్దేన పాటిపదికేహి చ. **మున** ఞాణే, మునాతీతి ముని, **వా**ధికారా న వుద్ధి. **యత** యతనే, యతతీతి యతి. **అగ్గ** గతికోటిల్లే, అగ్గి. **పత** గతిమ్హి, పతి. **సుచ** సోచకమ్మని, సుచి. **రుచ** దిత్తిమ్హి, రుచి. **ఇస** పరియేసనే, సీలాదిగుణే ఏసతీతి ఇసి. **కు** సద్దే, కవి, వుద్ధి, **అవా**దేసో చ. **రు** సద్దే, రవి, దధి, కుటి. **అసు** ఖేపనే, అసి. **రాజ** దిత్తిమ్హి, రాజి. **గపు, సప్పు** గతిమ్హి, సప్పి. **అచ్చ** పూజాయం, అచ్చి. **జుత** దిత్తిమ్హి, జోతి, నన్ది, దీపి, కిమి, **అ**కారస్స **ఇ**త్తం. **తము** కఙ్ఖాయం, తిమి. **బుధ** బోధనే, బుజ్ఝతీతి బోధి. **కస** విలేఖనే, కసి. **కపి** చలనే, కపి, కలి, బలి, మసి, ధని, హరి, అరి, గిరి ఇచ్చాదయో.

పాటిపదికతో పన మహాలి, భద్దాలి, మణి, అరణి, తరణి, ధరణి, సరణి, ధమణి, అవని, అసని, వసని ఇచ్చాది.

౬౮౦. విదాదీహ్యూరో.

విదఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **ఊర**ప్పచ్చయో హోతి. **విద** లాభే, వన్దితుం అలం అనాసన్నత్తాతి అత్థే **ఊర**ప్పచ్చయో. విదూరో, విజ్జూరో వా, విదూరే జాతో వేదూరో మణి. **వల, వల్ల** సాధారణబన్ధనేసు, వల్లూరో. **మస** ఆమసనే, మసూరో. **సిద** సిఙ్గారే, సిన్దూరో, నిగ్గహీతాగమో. **దు గతి**మ్హి, దూరో. **కు** సద్దే, కూరో. **కపు** హింసాతక్కలగన్ధేసు, కప్పూరో, ద్విత్తం. **మయ** గతిమ్హి, మయూరో, మహియం రవతీతి వా మయూరోతి.

> “వణ్ణాగమో వణ్ణవిపరియయో చ,
> ద్వే చాపరే వణ్ణవికారనాసా;
> ధాతుస్స చత్థాతిసయేన యోగో,
> తదుచ్చతే పఞ్చవిధం నిరుత్త”న్తి –

వుత్తనిరుత్తిలక్ఖణానుసారేన “తేసు వుద్ధీ”తిఆదినా, “క్వచి ధాతూ”తిఆదినా చ రూపసిద్ధి వేదితబ్బా.

ఉది పసవనక్లేదనేసు, ఉన్దితుమలం సమత్థోతి ఉన్దూరో. **ఖజ్జ** భక్ఖణే, ఖాదితుం అలన్తి ఖజ్జూరో. **కుర** అక్కోసే, అక్కోసితుమలన్తి కురూరో. **సు** హింసాయం, సూరో.

౬౮౧. హనాదీహి ణునుతవో.

హనఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి **ణు ను తు**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి. **ణుప్పచ్చయే హన** హింసాగతీసు, హనతీతి హణు. **జన** జననే, జాయతీతి జాణు, ధాత్వన్తలోపో, దీఘో. **భా** దిత్తిమ్హి, భాతీతి భాణు. **రి** సన్తానే, రయతీతి రేణు రజో. **ఖను** అవదారణే, ఖన్తి, ఖఞ్ఞతీతి వా ఖాణు. **అమ** గత్యాదీసు, అమతీతి అణు, ధాత్వన్తలోపో.

నుప్పచ్చయే – **వే** తన్తసన్తానే, వాయతీతి వేను, వేణు వా. **ధే** పానే, ధాయతి వచ్ఛం పాయేతీతి ధేను, భాతీతి భాను.

తుప్పచ్చయే – **ధా** ధారణే, క్రియం, లక్ఖణం వా ధారేతీతి ధాతు. **సి** బన్ధనే, సీయతి బన్ధీయతీతి సేతు. **కీ** ధనవియోగే, **కి** ఉన్నతిమ్హి, ఉద్ధం గచ్ఛతీతి కేతు. **హి** గతిమ్హి, హినోతీతి హేతు. **జన** జననే, జాయతీతి జన్తు. **తను** విత్థారే, తనోతీతి తన్తు. **వస** నివాసే, వసతి ఏత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి వత్థు, "క్వచి ధాతూ"తిఆదినా స**త**కారసంయోగస్స **త్థా**దేసో.

౬౮౨. కుటాదీహిఠో.

కుటాదీహి ధాతూహి **ఠ**ప్పచ్చయో హోతి. **కుట** ఛేదనే, కుటతి ఛిన్దతీతి కుట్ఠో బ్యాధి. **కుస** ఛేదనపూరణగన్ధేసు, కుసతీతి కోట్ఠో ఉదరం, ధాత్వన్తలోపద్విత్తాని. **కట**మద్దనే, కటతి మద్దతీతి కట్ఠం. **కణ** నిమీలనే, కణ్ఠో.

౬౮౩. మనుపూరసుణాదీహి ఉస్సనుసిసా.

మను పూర సుణఇచ్చేవమాదీహి ధాతూహి, పాటిపదికేహి చ **ఉస్సనుసఇస**ఇచ్చేతే పచ్చయా హోన్తి.

మను బోధనే, ఉస్స నుసా, మనతే జానాతీతి మనుస్సో, మానుసో వా, ధాత్వన్తస్స **అ**త్తం.

పూర దానపూరణేసు, పూరతీతి పురిసో, రస్సత్తం, పోసో, **ర**కారికారానం లోపో, వుద్ధి చ, పురే ఉచ్చే ఠానే సేతీతి పురిసో.

సుణ హింసాకులసన్ధానేసు, సుణతి కులం సన్ధహతీతి సుణిసా. **కు** కుచ్ఛితే, కవీయతీతి కరీసం మలం, **కుస్స కర**త్తం, దీఘో చ. **సు** హింసాయం, అన్ధకారవిధమనేన సత్తానం భయం హింసతీతి సూరియో, **ర**కారాగమో, **స**కారస్స **య**త్తఞ్చ. **మహ** పూజాయం, మహతీతి మహిసో, మహియం సేతీతిపి మహిసో. **సి** బన్ధనే, సీయతి బన్ధీయతీతి సీసం ఇచ్చాది.

౬౮౪. అక్ఖరేహి కార.

అక్ఖరేహి అక్ఖరవాచకేహి వణ్ణేహి **కార**ప్పచ్చయో హోతి. **తద్ధితా**దిసుత్తే **చ**గ్గహణేన నామబ్యపదేసే **స్యా**ద్యుప్పత్తి, అకారో, అకారం, అకారేన ఇచ్చాది, ఆకారో, ఓకారో, కకారో, యకారో, హకారో, ళకారో. ఏవకారాదీసు పన కరీయతి ఉచ్చారీయతీతి కారో సద్దో, ఏవ చ సో కారో చాతి ఏవకారో. ఏవం ధికారో, హుంకారో, సాధుకారో.

ఇకారో ధాతునిద్దేసే, వికరణన్తితోతి చ;
భవన్తేత్థ గమిస్సాది, హనత్యాదీతి ఞాపకా.

ఉణాదిప్పచ్చయన్తనయో.

తబ్బాదీ ణాదయో నిట్ఠా, తవే తునాదయో తథా;
మానన్తాది ఉణాదీతి, ఛద్ధా కితకసఙ్గహో.

ఇతి పదరూపసిద్ధియం కిబ్బిధానకణ్డో

సత్తమో.

నిగమన

సన్ధి నామం కారకఞ్చ, సమాసో తద్ధితం తథా;
ఆఖ్యాతం కితకం కణ్డా, సత్తిమే **రూపసిద్ధియం.**

తేధా సన్ధిం చతుద్ధా పదమపి చతుధా పఞ్చధా నామికఞ్చ,
ఛ్యాసా ఛక్కారకం ఛస్సమసనమపి ఛబ్భేదతో తద్ధితఞ్చ;
ఆఖ్యాతం అట్ఠధా ఛబ్బిధమపి కితకం పచ్చయానం పభేదా,
దీపేన్తీ రూపసిద్ధీ చిరమిధ జనతాబుద్ధివుడ్ఢిం కరోతు.

విఖ్యాతా**నన్దథేర**వ్హయవరగురునం తమ్బపణ్ణిద్ధజానం,
సిస్సో **దీపఙ్కరా**ఖ్యద్దమిళవసుమతీ దీపలద్ధప్పకాసో;
బాలాదిచ్చాదివాసద్వితయమధివసం సాసనం జోతయీ యో,
సోయం **బుద్ధప్పియవ్హో** యతి ఇమముజుకం **రూపసిద్ధిం** అకాసి.

ఇతి పదరూపసిద్ధిపకరణం నిట్ఠితం.